

**T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİYE TEORİSİ BİLİM DALI**

**KÜRESEL KAMUSAL MALLAR
VE
FİNANSMANI
(DOKTORA TEZİ)**

Deniz TURAN

BURSA 2008

**T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİYE TEORİSİ BİLİM DALI**

**KÜRESEL KAMUSAL MALLAR
VE
FİNANSMANI
(DOKTORA TEZİ)**

Deniz TURAN

Danışman

Prof. Dr. Metin ERDEM

BURSA 2008

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

.....^{Maliye}..... Anabilim/Anasana- Dalı,
.....^{Maliye Anabilim}..... Bilim Dalı'nda ^{U20013804}..... numaralı
.....^{Deniz}.....^{Burcu}.....'nın hazırladığı "^{Karşesel}.....
.....^{Kamusal Mallar ve Finansmanı}....." konulu
.....^{Doktora}..... (Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik-Tezi/Çalışması) ile ilgili tez savunma
sınavı, ^{17.7/2008} günü ^{11.00} - ^{13.00} saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda
adayın tezinin/çalışmasının^{Başarılı}..... (başarılı/başarısız) olduğuna
.....^{Oybirliği}..... (oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

^{Mehmet}
Prof. Dr. Mehmet ERDEM
Uludağ Ün. i. i. B. F.

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

^{Ercan Döğeroğlu}
Prof. Dr. Ercan Döğeroğlu

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

^{Nuri Bunkar}
Prof. Dr. Nuri Bunkar
Uludağ Üniv. i. i. B. F.

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

^{Orhan Erdoğan}
Prof. Dr. Orhan Erdoğan
U.Ü. İİBF

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

^{Figen Altun}
Prof. Dr. Figen ALTUN
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

17/07/2008

ÖZET

Yazar : Deniz TURAN
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Anabilim Dalı : Maliye
Bilim Dalı : Maliye Teorisi
Tezin Niteliği : Doktora Tezi
Sayfa Sayısı : XIV + 200
Mezuniyet Tarihi :/...../2008
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Metin Erdem

Küresel Kamusal Mallar ve Finansmanı

Kamusal mallar uzun süredir kamu ekonomisinin merkezinde yer alan bir kavramdır. Samuelson tarafından tanımlanan tam kamusal mallar, tüketimde rekabet ve dışlamanın olmamasını içeren karakterlere sahiptirler. Piyasa bu malları etkin olarak fiyatlayamaz. Bundan dolayı kamusal mallar sıklıkla, piyasa başarısızlığı ve devlet müdahalelerini haklı çıkarıcı mallar olarak adlandırılırlar. Ekonomik liberalizasyon, teknolojik ilerleme ve özelleştirme, piyasaların yeni üretim alanlarına genişlemesine ve ulusal sınırlar boyunca büyümesine izin vermiştir. Bu nedenle malların özellikleri kamudan özele ve özelden kamuya doğru değişebilmektedir. Bundan dolayı özel, sadece piyasa ile, kamu da devlet ile daha fazla eş tutulamaz.

Küresel kamusal mallar terimi ise, birçok farklı alanda yer alan kamu mallarının artan küreselleşmesini karşılamak için ortaya konmuş, nispeten yeni bir kavramdır. Ancak küreselleşme olgusu yeni değildir. Küreselleşme dilimize her gün nüfuz eden bir kavramdır. Kamusal mal kavramı küresel yeniden yapılanmada gözden kaçmamıştır ve son zamanlarda küresel bir boyut kazanmıştır. Aslında, kamu mallarının birbirine bağlanması 1970'lerin başlarından beri hızlandırılmış bir süreçtir ve 19. yüzyılın sonlarından beri gerçekleştirilmektedir. Küresel kamusal mal kavramı, 21. yüzyıldaki yeni küresel değişimleri anlamamıza yardımcı olacaktır.

Küresel kamusal malların öneminin artması, uluslar arası politika gündemlerinde olduğu kadar ulusal gündemde de yeni ilgiler uyandırmıştır. Son zamanlardaki global krizler Küresel kamusal malların sunumunda ulusal tedbirlerin önemli olduğunu ve hatta

vazgeçilemez olduğunu fakat yeterli olmadığını gösterir. Uluslararası ortamda devlete denk bir kurumun olmaması nedeniyle, küresel kamu mallarının üretimi ve finansmanı yetersiz hale gelmektedir. Bu yüzden, devletler ve diğer aktörler arasında eşgüdüm ve işbirliği çabaları, uluslararası işbirliği, yeni politika mekanizmaları ve araçlar gereklidir.

Küresel kamusal malların varlığını kabul etmek ve tedarikini sağlamlaştırmak, günümüzün küreselleşen dünyasında bireylerin refahını artırmanın merkezinde yer almaktadır. Bireylerin refahı sadece ulusal hükümetlerin kamusal mal sunumuna bağlı olmayıp, uluslar arası işbirliği ile sağlanabilecek olan küresel kamusal malların sunumuna da bağlıdır.

Birinci bölümde kamusal mallar kavramı gözden geçirilecek ve bu malların arzıyla ilgili bazı sorunlar ortaya konacaktır. Daha sonra bireylerin bu mallardan yararlanmaları ile sunumuna katkıları arasındaki bağlantının eksikliğini ifade eden bedavacılık sorunu üzerinde durulacaktır.

İkinci bölümde küresel kamusal mallar konusu ele alınacak ve bu malların tanımı, küreselleşme süreci ile ilişkisi, sunumu ve sunumunda karşılaşılan sorunlara değinilecektir.

Son bölümde ise, küresel kamusal malların finansman yapısı, resmi kalkınma yardımları, uluslar arası işbirliği ve uluslararası kuruluşların rolleri ayrıntılı olarak ele alındıktan sonra, küresel kamusal malların finansmanına yönelik çözüm önerileri ortaya konacaktır.

Anahtar Sözcükler

Kamusal Mallar	Küresel Kamusal Mallar	Küresel Dışsallıklar	Tutuklunun İkilemi
Yetersiz Sunum	Küresel Vergileme	Uluslararası İşbirliği	Resmi Kalkınma Yardımı

ABSTRACT

Yazar : Deniz TURAN
Üniversite : Uludag University
Anabilim Dalı : Public Finance
Bilim Dalı : Theory of Public Finance
Tezin Niteliği : Doctorate Thesis
Sayfa Sayısı : XIV + 200
Mezuniyet Tarihi :/...../2008
Advisor : Prof. Dr. Metin Erdem

Global Public Goods and Its Financing

Public goods have long been a central concept of public economics. Pure public goods as originally defined by Samuelson have the unique characteristics of non-excludability and non-rivalry in consumption. The market cannot price these goods efficiently. Accordingly, they are often classified as market failures and as justified cases for government intervention. Economic liberalization, technological advances, and privatization have allowed markets to expand into new product areas and be integrated across national borders. Therefore, the properties of goods can change from being public to private and from private to public., “private” can no longer simply be equated with markets, and “public” with states.

The term *global public good* is a relatively new one, coined to capture the increasing globalization of public goods that has been taking place in many diverse fields. But the globalization phenomenon itself is not new. Globalization is a term that now permeates everyday language. The concept of public goods has not escaped in global remake.and the concept of public goods has recently acquired a global dimension. In fact, the progressive interlocking of public domains,a trend that has accelerated rapidly since the early 1970s,has been occurring since the late nineteenth century. The concept of global public goods helps us respond to the new global challenges of the twenty-first century.

The growing importance of global public goods has placed new concerns on national as well as international policy agendas. The current global crises signal that at national self-provisioning of global public goods are important, even indispensable, but that they do not suffice. Because of the nonexistence of an international entity equivalent to the institution of

the state, the production and the financing of global public goods have been becoming inadequate. Therefore, among the states and other actors coordination and cooperation efforts, international cooperation, new policy mechanisms and instruments are required.

Recognizing the existence of global public goods, and securing their provision, is central for promoting the well-being of individuals in today’s globalized world. People’s well-being does not depend only on the provision of public goods by national governments, but increasingly depends on the provision of global public goods that only international cooperation can secure.

The first section examines the concept of public goods and discusses some problems generally associated with their provision. After that we would like to underline is the absence of correlation between a person’s contribution to its provision and her use of it which has been a well-known problem that public goods are open to free-riding.

The second section examines the concept of global public goods and discusses some problems generally associated with their defining and supply.

The last section discusses a wide range of global public goods which national governments alone cannot finance, such as the environment, financial stability, peace and cultural heritage.

Key Words

Public Good	Global Goods	Public	International Externalities	Prisoner’s Dilemma
Under Provision	Global Taxation		International Cooperation	Official Assistance Development

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMUSAL MAL KAVRAMI HAKKINDA TEORİK AÇIKLAMALAR

1. KAMUSAL MALLARIN TEMEL ÖZELLİKLERİ VE TARİHSEL ANALİZİ	5
1.1. Kamusal ve Özel Kavramlarının Tanımlanması.....	5
1.1.1. Özel ve Kamusal Kavramlarının Etimolojik Anlamları.....	5
1.1.2. Özel Alan ve Kamusal Alan Ayrımı.....	7
1.2. Kamusal Mal Kavramı ve Dışsallıklar.....	9
1.2.1. Kamusal Mal Kavramı ve Temel Özellikleri.....	10
1.2.2. Kamusal Mallar ve Dışsallıklar İlişkisi.....	18
1.3. Kamusal Mallar Teorisinin Analitik Tarihçesi.....	19
1.4. Kamusal Sunumun Tarihsel Dönüşümü.....	31
1.4.1. 13. ve 17. Yüzyılda Kamusal Mal Sunumu.....	31
1.4.2. 18. ve 19. Yüzyılda Kamusal Mal Sunumu.....	32
1.4.3. 20. Yüzyılda Kamusal Mal Sunumu.....	34

2. KAMUSAL MALLARIN SINIFLANDIRILMASI.....	36
2.1. Temel Özelliklerine Göre Kamusal Malların Sınıflandırılması.....	36
2.2. Sosyal Niteliklerine Göre Kamusal Malların Sınıflandırılması.....	42
3. KAMUSAL MAL SUNUMU VE KARŞILAŞILAN SORUNLAR.....	45
3.1. Kamusal Mal Sunumunun Normatif Analizi.....	45
3.2. Kamusal Mal Sunumunun Pozitif Analizi.....	50
3.3. Kamusal Malların Sunumuna İlişkin Sorunlar.....	53
3.3.1. Bedavacılık Sorunu ve Modern Politik Düşünce de Kolektif Hareket.....	53
3.3.2. Tutuklunun İkilemi.....	59

İKİNCİ BÖLÜM

KÜRESEL KAMUSAL MALLAR VE SUNUMU

1. KÜRESEL KAMUSAL MAL KAVRAMI HAKKINDA GENEL AÇIKLAMALAR..	63
1.1. Küreselleşme ve Küresel Kamusal Mallar.....	63
1.2. Küresel Kamusal Mal Kavramı ve Temel Özellikleri.....	68
2. KÜRESEL KAMUSAL MALLARIN SINIFLANDIRILMASI.....	75
2.1. Geleneksel Küresel Mallar ve Yeni Küresel Mallar.....	75
2.2. Üretim Zincirindeki Yerine Göre Küresel Kamusal Mallar.....	76
2.3. Temel Ve Tamamlayıcı Küresel Kamusal Mallar.....	78
2.4. Sektörlere Göre Küresel Kamusal Mallar.....	80
2.5. Yaratılan Faydanın Türüne Göre Küresel Kamusal Mallar.....	83
2.6. Kamusallığın Doğasına Göre Küresel Kamusal Mallar.....	85
2.7. Kamusallığın Derecesine Göre Küresel Kamusal Mallar.....	88

3. KÜRESEL KAMUSAL MAL SUNUMU VE KARŞILAŞILAN

SORUNLAR.....	90
3.1. Küresel Kamusal Mal Sunumunun Teorik Altyapısı.....	92
3.1.1. Optimal Sunum İlkesi.....	92
3.1.2. Yerindelik İlkesi.....	93
3.2. Küresel Kamusal Malların Sunumuna İlişkin Sorunlar.....	95
3.2.1. Küresel Kamusal Malların Tüketim Yanlı Eksik Kullanım Sorunu.....	96
3.2.2. Küresel Kamusal Malların Arz Yanlı Sunum Sorunları	97
3.2.2.1. Eksik Sunum Sorunu.....	97
3.2.2.2. Aşırı Sunum Sorunu.....	98
3.3. Küresel Kamusal Malların Yetersiz Sunumuna Yol Açan Faktörler.....	99
3.3.1.Yönetimsel Eksiklik.....	99
3.3.2.Katılım Eksikliği.....	100
3.3.3.Teşvik Eksikliği.....	100
3.4. Küresel Kamusal Malların İdeal Dağıtım Sistemi.....	100
3.5. Küresel Kamusal Mallara Yönelik Sunum Teknikleri	108
3.5.1. Toplama Tekniği(A Summation Technology).....	109
3.5.2. En İyi Vuruş Tekniği (Best Shot Technology).....	110
3.5.3. En Zayıf Halka Tekniği (Weakest – Link Technology).....	110
3.5.4. Ağırlıklı Toplam Tekniği (Weighted Sum Technology).....	111

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESEL KAMUSAL MALLARIN FİNANSMANI

1. KÜRESEL KAMUSAL MALLARIN FİNANSMAN YÖNTEMLERİ.....	115
1.1. Dışsallıkların İçselleştirmesine Yönelik Finansman Yöntemleri.....	117
1.1.1. Pazar Oluşturma Güçlendirme.....	117
1.1.2. Uluslararası Vergileme.....	120
1.2. Özel Sektör Kaynakları.....	125
1.2.1. Kâr Amaçlı Olmayan Kuruluşlar.....	125
1.2.2. Kâr Amaçlı Kuruluşlar.....	127
1.2.3. Bireyler.....	128
1.3. Ortaklık Kaynakları.....	128
1.4. Kamu Kaynakları.....	129
1.4.1. Ulusal Kamu Kaynaklar.....	130
1.4.2. Uluslararası Kamu Kaynakları.....	132
2. KÜRESEL KAMUSAL MALLARIN FİNANSMANINDA KALKINMA YARDIMLARI VE ULUSLARARASI İŞBİRLİĞİNİN ÖNEMİ.....	137
2.1. Kalkınma Yardımları ve Küresel Kamusal Mallar.....	137
2.1.1. Küresel Kamusal Malların Finansmanı İle Kalkınma Yardımlarının Karşılaştırılması.....	138
2.1.2. Küresel Kamusal Malların Finansmanında Kalkınma Yardımlarının Yeri ve Binyıl Kalkınma Hedefleri.....	140
2.1.3. Dünyada ve Türkiye’de Resmî Kalkınma Yardımlarının Gelişimi.....	143
2.2. Küresel Kamusal Malların Finansmanında Uluslararası İşbirliğinin Önemi.....	153

3. KAMUSALLIK TÜRÜNE VE TOPLAMA TEKNOLOJİLERİNE GÖRE	
KÜRESEL KAMUSAL MALLARIN FİNANSMANI.....	157
3.1. Kamusalılık Türüne Göre Küresel Kamusal Malların Finansman	
Yapısı.....	157
3.2. Toplama Teknolojilerine Göre Küresel Kamusal Malların Finansman	
Yapısı.....	163
4. KÜRESEL KAMUSAL MALLARIN SUNUM VE FİNANSMANINA	
YÖNELİK ÇÖZÜM ÖNERİLERİ.....	167
SONUÇ	174
KAYNAKÇA	180
EKLER	196
EK 1: Resmi Kalkınma Yardımları (2006- 2007).....	196
EK 2: Resmi Kalkınma Yardımı Alan Ülkeler (2007).....	197
EK 3: 1970 – 2004 Yılları Arası Resmî Kalkınma Yardımlarının Dağılımı.....	198
EK 4: Çok Taraflı Yardımda Bulunan Kuruluşların Listesi.....	199

TABLolar LİSTESİ

Tablo-1: Kamusalıĝın Derecesine Göre Kamusal ve Küresel Kamusal Mallar.....	74
Tablo-2: Küresel Kamusal Malların Sektörlere, Temel ve Tamamlayıcı Faaliyetlere Göre Sınıflandırılması.....	79
Tablo-3: Sektörlere Göre Küresel Kamusal Malların Sınıflandırılması.....	82
Tablo 4: Yaratılan Faydanın Türüne Göre Küresel Kamusal Mallar.....	85
Tablo 5: Kamusalıĝın Doĝasına Göre Küresel Kamusal Mallar.....	87
Tablo 6: Küresel Kamusal Malların Sunum Sorunlarının Sınıflandırılması.....	96
Tablo 7: Küresel Kamusal Mal Türlerine Göre Sunum Sorunları.....	98
Tablo 8: Küresel Kamusal Mallara Yönelik Toplam Sunum Teknolojileri.....	109
Tablo 9: Toplama Teknolojileri ve Küresel Kamusal Mallar.....	113
Tablo 10: Küresel Kamusal Malların Finansman Mekanizmaları.....	116
Tablo 11: Küresel Kamusal Malların Finansmanı ile Kalkınma Yardımları Arasındaki Farklılıklar.....	140
Tablo 12: Net Resmî kalkınma Yardımları (1990-2006)	144
Tablo 13: Dünyada En Fazla Resmi Kalkınma Yardımı Alan ve Veren lke ve Kuruluşlar.....	145
Tablo 14:. Dünya’da En Fazla Yardım Yapan İlk On Uluslararası Kuruluş.....	147
Tablo 15: Ulusal Düzeyden Uluslararası İşbirliĝi Türleri.....	155
Tablo 16: Küresel Kamusal Mallar: Alternatif Türleri ve Olası Finansman Şekilleri.....	162
Tablo 17: Kamusal Sunumda Alternatif Toplama Teknolojileri.....	166

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Malların Temel Özellikleri: Kamusal Malların Geleneksel Sınıflaması.....	37
Şekil 2: Malların Sosyal Olarak Tanımlanan Durumu: Kamusal Mal Kavramında Genişleme.....	39
Şekil 3: Ulusal ve Küresel Piyasa Başarısızlıkları ve Politik Tepkiler.....	47
Şekil 4: Tutuklunun İkilemi.....	60
Şekil 5: Küreselleşme ve Küresel Kamusal Mallar İlişkisi.....	65
Şekil 6: Küresel Kamusal Malların Sunumu İçin Düzenlenen Organizasyonlar.....	94
Şekil 7: Parçalı Küresel Düzendeki Küresel Kamu Malları.....	101
Şekil 8: Küresel Kamusal Malların İdeal Dağıtım Sistemi.....	103
Şekil 9: Sektörlere Göre Resmi Kalkınma Yardımları (2004).....	149
Şekil 10: Sektörlere Göre Küresel Kamusal Mal Yardımları (1997-2001).....	150
Şekil 11: Küresel Kamusal Mallara Yapılan Yardımlarda Kredi Veren Ülkelerin Payı (1997-2001).....	151
Şekil 12: Türkiye'nin Aldığı Resmî Kalkınma Yardımlarının Sektöre ve Yardımda Bulunan Ülkelere Göre Dağılımı.....	152

KISALTMALAR LİSTESİ

Kısaltma	Bibliyografik Bilgi
AB	Avrupa Birliği
a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
AIDS	Edinilmiş Yetersiz Bağışıklık Sistemi Sendromu
BM	Birleşmiş Milletler
Bkz.	Bakınız
CFC	Kloro Floro Karbon Gazı
CODESRIA	Ekonomik ve Sosyal Bilimler Kalkınma Konseyi
CRS	Kredi Raporlama Sistemi
çev.	Çeviren
DAC	Kalkınma Yardımları Komitesi
der.	Derleyen
DFID	İngiltere Ulusal Kalkınma Bakanlığı
ed.	Editör
EEC	Avrupa Ekonomik Topluluğu
FAO	Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
GATT	Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GAVI	Aşı ve Bağışıklama İçin Küresel İşbirliği
GDF	Küresel Kalkınma Finansmanı
GEF	Küresel Çevre Fonu
GeSCI	Küresel Elektronik Okullar ve Topluluklar Girişimi
GWP	Küresel Su Ortaklığı
HIPC	Ağır Borçlu Yoksul Ülkeler
HIV	İnsan Bağışıklık Yetmezlik Virüsü
IARC	Uluslararası Kanser Araştırma Kurumu
IATA	Uluslararası Hava Taşımacılığı Birliği
IAVI	Uluslararası AIDS Aşısı Girişimi
ICC	Uluslararası Çocuk Merkezi
ICRA	Uluslararası Kırsal Katolik birliği
IGO	Ülkeler Üstü Organizasyonlar

ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	Uluslararası Para Fonu
IFI	Uluslararası Finansal Kuruluşlar
INTELSAT	Küresel Sabit Udu ve Telekomünikasyon Hizmeti
ISO	Uluslararası Standart Birliği
KKM	Küresel Kamusal Mallar
mad.	Madde
MDB	Çok taraflı Kalkınma Bankaları
MERCOSUR	Güney Amerika Ortak Pazarı
NAFTA	Kuzey Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Anlaşması
NASA	Amerikan Havacılık ve Uzay Dairesi
NATO	Kuzey Atlantik Savunma Paktı
NGO	Sivil Toplum Kuruluşları
NIH	Birleşik Devletler Ulusal Sağlık Enstitüsü
ODA	Resmi Kalkınma Yardımları
ODI	Denizaşırı Kalkınma Konseyi
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma İşbirliği
p.	Page
s.	Sayfa
ss.	Sayfadan sayfaya
sy.	Sayı
Tv.	Televizyon yayını
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNEP	Birleşmiş Milletler Çevre Programı
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim ve Kültür Örgütü
UNFCCC	Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
UNHCR	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
vol.	Volume
WB:	Dünya Bankası
WHO	Dünya Ticaret Örgütü
WIDER	Kalkınma Ekonomileri Araştırması Dünya Enstitüsü
WTO	Dünya Ticaret Örgütü

kamusal malların sunumunda ülkeler arası işbirliği ve uluslararası organizasyonlar önemli yere sahiptir. Bu bağlamda Birleşmiş Milletler, içerisinde birçok uzmanlaşmış kuruluşu barındıran, ülkelerin buluşmasına ve müzakere yapmalarına olanak sağlayan lider organizasyondur ve birçok küresel kamusal malın sunumunda önemli görevler üstlenmektedir.

Küresel kamusal malların üretim teknikleri, kamusal malın özelliğine göre değişiklik göstermektedir. Genellikle çevre ile ilgili sorunlarda, tüm ülkelerin katkıları ile sunulacak toplama tekniğine gidilmektedir. Bilimsel buluşlar için yapılacak çalışmalarda, en iyi üretimi yapacak tek bir birim sorumluluğu üstlenmektedir. Salgın hastalıkların önlenmesinde, en az katkı yapan ülkeye destek verilmektedir.

Küresel vergi önerilerinin bulunmasına karşılık, küresel düzeyde devlet erkine sahip bir kurumun olmaması nedeniyle, bu tür vergilerin uygulanması zor gözükmektedir. Dışsallıkların içselleştirilmesi amacıyla kirlilik izinlerinin satışı, avlanma izinleri gibi yöntemler kullanılmaktadır ve bu araçların kullanımı giderek yaygınlaşmaktadır. Günümüzde küresel kamusal malların finansmanı büyük ölçüde kalkınma yardımları ile yapılmaktadır ve yardım gündemi ile küresel kamusal malların finansmanı arasında ayırım yapılmamıştır. Resmi kalkınma yardımlarının büyük kısmı Sahra Altı Afrika ülkelerine ve savaşların yaşandığı ülkelere gitmektedir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde özel ve kamusal kavramları, özel ve kamusal alanın toplumsal tercihlere göre zaman içinde geçirdiği dönüşüm ele alınmıştır. Kamusal malların temel özellikleri, piyasa başarısızlığına yol açan dışsallık kavramı ile kamusal mallar arasındaki farklılıklara değinildikten sonra, kamusal malların analitik ve tarihsel açıdan geçirdiği aşamalar açıklanmıştır. Daha sonra kamusal malların temel özelliklerine ve fiili durumlarına göre sınıflandırılmasına gidilmiştir. Son olarak kamusal mallarda bedavacılık sorunu ve tutuklunun ikilemi konularına açıklık getirilmiştir.

İkinci bölüme, küresel kamusal mallar ile küreselleşme arasındaki ilişkinin açıklanması ile başlanmış ve küresel kamusal malların temel özellikleri ortaya konmuştur. Küresel kamusal mallar sınıflandırılması ve daha sonra kamusal malların

GİRİŞ

Kamusal mallar teorisi, kamu ekonomisinin merkezinde yer alan bir kavramdır. Dışlanamazlık ve rekabetin olmaması özelliklerine sahip tam kamusal malların varlığı, devletin varlığını haklı çıkarmak için kamusal mallar teorisine başvurulmasına zemin hazırlamıştır. Küreselleşme, ekonomik ve teknolojik gelişmeler, insan ihtiyaçlarının çeşitlenmesi ve yeni mülkiyet haklarının kurulmaya başlamasıyla birlikte, Samuelson tarafından formel bir yapıya kavuşturulan kamusal mal kavramının kapsam ve tanımında değişiklikler ortaya çıkmıştır. Kamu ve özel mal kavramlarının özel ve kamusal alanla sınırlı kalmayacağı anlaşılmıştır. Kamusal malların sınıflandırılması değişmiş ve mallar fiili durumları ile değerlendirilmeye başlanmıştır. Küreselleşme, kozmopolitan bir demokrasiye yol açmış ve sonuçta egemen bir kamusalılık ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Küresel kamusal mallar, küreselleşmenin artan olumsuz etkilerini gösteren ve mevcut kamusal malların küreselleşmesini ifade eden bir kavramdır. Ekonomik krizler, ozon tabakasının incilmesi sonucu oluşan ani iklim değişiklikleri ve salgın hastalıklar, dünyadaki tüm kişilerin refahını olumsuz etkileyen küresel kamusal mallardır. Günümüzde herhangi bir ülkede ortaya çıkan mali kriz, kelebek etkisi yaratarak, açık ekonomilere sahip ülkelerde ekonomik krizlere yol açmaktadır. Salgın hastalıklar tüm dünya milletlerini tehdit etmeye başlamış, iklim değişimi yüzünden birçok kişi evsiz kalmıştır. Bireylerin mutluluk ve refahlarının, sadece ülke içindeki özel ve kamusal mallar arasında değil, bölgesel ve küresel kamusal mallar arasındaki dengeye de bağlı olduğu anlaşılmıştır.

Ülkeler arasında tercih yapılarının, norm ve değerlerin farklılığı, yoksul ülkelerin varlığı ve negatif sınır ötesi dışsallıklar nedeniyle, küresel kamusal malların sunumunda ülkeler arasında değişiklikler ortaya çıkmaktadır. Sınır ötesi dışsallıkların varlığı, ülkelerin tek yanlı tedbirlerle bu malları sunmalarını imkânsız kılmaktadır. Çünkü ülkeler, küresel kolektif başarısızlığın bir birimi olmuşlardır. Bu nedenle, küresel

sunumunda karşılaşılan sorunlar ele alınmıştır. Kamusal malların ideal dağıtım sistemi ve uygun sunum teknikleri ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Son bölümde küresel kamusal malların finansman yapısı ele alınmıştır. İlk önce küresel kamusal malların finansman kaynakları ayrıntılı olarak açıklanmış ve daha sonra kalkınma yardımları ile küresel kamusal malların finansmanı konuları karşılaştırılmıştır. Resmi kalkınma yardımlarının dünyada ve Türkiye’de gelişimi izlenmiştir. Toplama teknolojileri ve küresel kamusal malın türüne göre finansman imkânlarının nasıl olduğu ele alındıktan sonra, küresel kamusal malların sunumuna ve finansmanına yönelik çözüm önerilerine değinilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMUSAL MAL KAVRAMI HAKKINDA TEORİK AÇIKLAMALAR

Küresel kamusal mallar üzerindeki mevcut tartışmalar büyük ölçüde ulusal kamusal mallar teorisine ve kamusal malların sunumundaki politik tecrübelerle dayanmaktadır. Küresel kamusal mallara değinmeden önce, konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamak için, kamusal mallarla ilgili temel kavramların açıklanması faydalı olacaktır. Bu bölümde kamusal mallar kavramının temel özellikleri ve kamusal sunumun tarihsel sürecine ilişkin temel bilgiler verildikten sonra, kamusal malların sunumunda karşılaşılan bedavacılık, kolektif hareket ve tutuklunun ikilemi konuları üzerinde durulacaktır.

1. KAMUSAL MALLARIN TEMEL ÖZELLİKLERİ VE TARİHSEL ANALİZİ

Son yıllarda iletişim alanında yaşanan teknolojik gelişmeler (kablo ve uydu yayını, bilgisayar ve telefon teknolojileri, internet) yeni kamusalılık biçimlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. İnsan ihtiyaçlarının artması ve çeşitlenmesi, kamusal malların kapsamında ve tanımında değişiklikler ortaya çıkarmaya başlamıştır. Kamusal alan ve özel alan arasındaki sınırların belirsiz bir hal almaya başlaması, kamusal ve özel mal kavramlarının özel ve kamusal alanla sınırlı kalamayacağını ortaya koymuştur. Ulusal sınırlar içindeki kamusal alanı savunan geleneksel yaklaşıma rağmen, yeni dünya düzeni olarak ifade edilen küreselleşme, kozmopolitan bir demokrasiye yol açmış ve egemen bir kamusalılığın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu kısımda kamusal malların temel özellikleri ve kamusal mallar teorisinin ve kamusal sunumun tarihsel gelişimi hakkında bilgi verilecektir.

1.1. Kamusal Ve Özel Kavramlarının Tanımlanması

Küreselleşme olgusu ve teknoloji alanında yaşanan gelişmeler, kamusal ve özel alan ayrımının sınırlarını belirlemeyi giderek zorlaştırmış, kamusal ve özel kavramlarının tanımını ve sınırlarını değiştirmiştir. Kamusal ve özel malların sınıflanması, bu gelişmeler ışığında yeniden ele alınmaya başlanmıştır. Kamusal ve özel malların tanımına ve sınıflandırmasına geçmeden önce, özel ve kamu kavramlarının tanımlanması, konunun daha iyi anlaşılmasına ışık tutması açısından önem taşımaktadır.

1.1.1. Özel ve Kamusal Kavramlarının Etimolojik Anlamları

Toplumsal hayatta karşılaşılan çok boyutlu sorunları anlamak için, bu kavramların kökenlerine inmekte fayda bulunmaktadır. Bu kavramların esas anlamına ulaşmak için, bunların etimolojik anlamlarına inmemiz gerekmektedir. Bu anlam arayışı daha sonraki bölümlerde, kavramların nasıl değiştiğini anlamamıza yardımcı olması açısından önem kazanmaktadır.

Kamusal (Public)'in sözlük tanımında “topluluğa hizmet eden, toplulukla ilişkili, topluluğun” gibi anlamı vardır. Kamusal kelimesini duyan birçok kişiye bu terim, bir

malın tüketiminden her vatandaşın yararlanabileceği fikrini zihinlerde çağrıştırmaktadır¹. Kamu, kamusal, kamusallaşma gibi kelimeler genellikle kamusal alanın kapsayıcılığını ifade etmektedir. Kamusal, genel olarak “kamuya ait” anlamına gelirken, kamu “hep, bütün” anlamlarına gelir². Kamu, bir ülkede ya da bir yerdeki tüm insanlara ilişkin veya onlara dair, herkese ait, herkesin çıkarına yönelik, herkes için ortak olanı, herkesçe paylaşılanı ifade etmekte kullanılır³. Tüm fertlere yönelik olan, özel olmayan, gözlenemeyen, açık, aleni gibi anlamlara sahiptir.

Kamu sözcüğünün karşıtı olarak alınan özel ise, hususi, kişisel, kendine özel, yalnızca bir kişinin faydasına yönelik, yalnız bir kişiye ait ya da sadece bir kişiyi ilgilendiren gibi tek bireyle ilgili durumları ifade etmekte kullanılır. Bu tanımdan hareketle özel; umuma, devlete, kamuya, resmiyete açık olmayan, kendi içine dönük, devlet tarafından kamusal görevle yükümlendirilmeyen ya da onunla bağlantılı olmayan gayri resmî, devletle ya da kamuyla ilgili olmayan olarak tanımlanabilir⁴.

Sonuç olarak “*kamu*”nun, umumu, genel olanı, herkesi ilgilendiren, devletle ilgili olanı ifade ettiği ve “*özel*”in ise kişiyi hususi olanı, gizli ve mahrem olanı, kamuya kapalı bir alanı gösterdiği ve öteki insanlarla paylaşılmayanı ifade ettiği söylenebilir. Bu tespitler ileriki bölümlerde özel ve kamusal malların sınıflandırılmasının geçirdiği aşamaları açıklarken gerekli olacaktır.

¹ Holcombe, Randall G., “A Theory Of The Theory Of Public Goods”, *Review Of Australian Economics*, 10, No:1, 1997, s.3.

² Bacık, Gökhan, “Kamusal Alan Tanımı Üzerine Bir Tartışma”, *Sivil bir Kamusal Alan*, ed. M. Özbek, Kaknüs Yay, İstanbul, 2005, s.11

³ Yelken, Ramazan, “Kamusal Alan Kim(ler)in Alanı”, *Sivil Bir Kamusal Alan*, (ed.) Lütfi Sunar, İstanbul: Kaknüs Yay., 2005, ss. 85-86.

⁴ Redhouse, e-sözlük, <http://www.redhouse.com.tr/V2/Lang/Tr/Pg/DictionaryResult>, Erişim: 10.14.2007.

1.1.2. Özel Alan ve Kamusal Alan Ayrımı

Özel ve kamusal alan ayrımı, çağdaş demokrasi tartışmalarının merkezinde yer alan konulardır. Antik Yunan'dan günümüze kadar yaşanan gelişmelere bağlı olarak, bu ayrıma değişik anlamlar verilmiştir. Yaşanan politik, felsefi, ekonomik gelişmeler ışığında kamusal ve özel alan ayrımının sınırlarını belirlemek giderek zorlaşmış ve bu sınır giderek belirsiz bir hal almaya başlamıştır. Hangi sorunların özel, hangilerinin kamusal olduğu ve bunu otoritenin nasıl belirleyeceğinin tartışılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. 21.yüzyıla gelindiğinde çözülmeyi bekleyen sınıfsal, kültürel, küresel pek çok sorun bulunmaktadır. Bu sorunların giderilmesi amacıyla ilk olarak (ve haklı olarak) sorunlar üzerinde sorumluluğu olan otorite odakları ve başta en büyük otorite odağı olan devlet kurumu üzerinde durulmaktadır.

Özel ve kamusal arasındaki karşıtlık, özelin “*kişiye ait*” ve kamunun “*kamuya ait*” olacak şekilde birbirlerini dışlamalarından kaynaklanır. Poole'e göre özel ve kamusal alan, arasında her birinin diğerinin varlığını gerektirmesi bakımından bir karşılıklı ön gerektirme ilişkisidir. Ancak aynı zamanda her bir alandaki niteliklerin öbürü tarafından dışlanan nitelikler olması bakımından, karşıtlık ilişkisidir⁵.

Kamusal alan, içinde iktidar, çoğunluk, birey, evrensellik, düzen ve yasa gibi baskın kapasitelerin ve kimlik türlerinin yer aldığı ve temsil edildiği, siyasal iktidarın kendini gösterdiği bir alan olarak belirlenmiştir. Özel alan ise, çalışma, hane, üretim gibi kavramların içeriğinin belirlendiği ve kamusal dünyada temsilden men edilen ancak toplumsal hayat için gerekli niteliklere sahip olan ailevi, cinsel hayatın karakteristikleri olan duyguları, ilişkileri ve bağlılıkları içerir.⁶

Özel ve kamusal alan, modern dönemden önce Yunan şehir devletlerinde de birbirinden ayrılmıştır. Ev yaşamı ile şehir yaşamı birbirinden ayrılmış, şehrin ve politikaların alanı olan polis ile hanenin ve ailenin alanı olan ev (oikos) arasında sınır çekilmiştir⁷.

⁵ Poole, Ross, *Ahlâk ve Modernlik*, Çev: Mehmet Küçük, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1993, s.74.

⁶ Poole, a.g.e., s.74.

⁷ Habermas, Jürgen, *Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü*, Çev: Tanıl Bora ve Sancar Mithat, İletişim Yayınları, 1.Basım, İstanbul, 1997, s.55.

Habermas, *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü* adlı kitabında, özel kamusal ayrımının Antik Yunan'a kadar gittiğini ancak iki alan arasındaki farklılaşmanın, kapitalist ekonominin hızla geliştiği 17. ve 18. yüzyıl Avrupa toplumlarında farklı bir yapıya büründüğünü ifade etmektedir. Habermas, kamusal alanın, hem özel alandan hem de siyasal alandan gelen saldırılara maruz kalarak bağımsızlığını yitirdiğini ve kamusal alanın çöküşe geçtiğini belirtmektedir. İçinde bulunduğumuz modern çağda toplumsallığın yükselişi ve toplumsalın kamusalı işgal etmesiyle, kamusalın kamusalıktan çıktığını ifade etmektedir.⁸ Kamusal alan – özel alan ayrımını Habermas Antik Yunan'a kadar götürmüş olmasına karşılık, çağdaş anlamda bu tartışma ancak 17. yüzyıla kadar geri götürülebilir⁹.

Öte yandan 1960 ve 1970'li yıllarda Yeni – Muhafazakârlar ile Yeni – Sol taraftarları arasında, kamusal ve özel alan ayrımının belirlenmesi konusunda tartışmalar başlamıştır. Yeni – Sol, kamusal alana daha çok yer verilmesini savunurken, Yeni Muhafazakârlar ise özel alanı daha çok vurgulamışlardır. Kamusal ile özel arasındaki sınırın nasıl çizileceği, ayrımın neye dayanarak yapılması gerektiği sorunu, batılı çağdaş liberal demokrasilerde güncel bir tartışma konusu olmaya devam etmektedir¹⁰.

Çok taraflı küreselleşen bir dünyada, çözülmeyi bekleyen sorunların anlaşılması, özel ve kamusalın nasıl anlaşıldığına bağlıdır. Bu terimlerin günümüzde hangi anlamda kullanıldığını ortaya koymak için, bu iki kavram arasında hangi esaslara dayanarak karşılaştırma yapıldığının bilinmesi gerekir.

Özel ve kamusal alan arasında yapılan ayrımlar birçok yazar tarafından farklı kriterlere dayandırılmaktadır. Gunteren, özel ve kamusal ayrımının anlaşılmasında şu ölçütü kabul ettiğini beyan etmiştir. “Bazı insanlar, burada, kamusal ve özel arasındaki ayrımlaştırma için kriterimiz olduğunu söyleyecektir; bu kriter, ötekilerinden etkilenip etkilenmemektir. John Stuart Mill'in Özgürlükler Üstüne'sine dayandırılan bir politik

⁸ Habermas, a.g.m., ss.97-98.

⁹ Aksu, Bora, “Kamusal Alan – Özel Alan: Mahrumiyet – Özgürleşme İkileminin Ötesinde”, *Toplum ve Bilim*, 75, Kış 1997, İstanbul, ss.85-86.

¹⁰ Gunteren, Herman Van; “Public and Private”, *Social Research*, Vol. 46, Summer 1977, ss. 255-271.

düşünce geleneğinin tümü, bu kriteri doğrulamıştır¹¹.” Buna göre özel alan ile kamusal alan arasındaki ayrımı belirleyen temel kriter, bir kişinin davranışlarının bir başkasının yaptıklarından etkilenip etkilenmediğidir. Açık bir ifade ile, bir ferdin eylemi başkalarının faaliyetlerini etkilemiyor ya da onlardan etkilenmiyorsa o, özel alana dahil edilebilir¹².

Kamusal ve özel ayrımlarının altında yatan başlıca iki kriter bulunmaktadır¹³. Bunlardan ilki *Görünürlük* kriteridir. Bu kriter, gizlenmiş ya da kendi içine çekilmiş olan ile açık olan, erişilebilir olanı birbirinden ayırır. İkinci kriter, *Kolektiflik*'tir. Bu kriter, bireyle ilgili olan ile topluluğun ortak yararını etkileyeni birbirinden ayırır.

Kamusal mallar¹⁴ kamusal alanda yer alır. Çünkü bu mallar teknik olarak dışlanamazlar. Bunlar politik tercihlerle kamusal alana bırakılmış ya da yer verilmiştir. Çünkü kamusal malların kamusal alanda olmasına izin verilmiştir. Bu yüzden kamusal mallar, kamusal alanın önemli bir ögesidir. Ancak kamusal alan, kamusal mallar topluluğundan daha fazlasıdır.

1.2. Kamusal Mal Kavramı ve Dışsallıklar

Samuelson, kamusal mallar konusunu ilk kez sistematik bir biçimde ele almış ve günümüz anlamında kamusal malların tasnifini yapmıştır. Kamusal mallar, tüketiminde rekabetin ve dışlamanın olmaması özellikleriyle tanımlanırlar. Kamusal malların bu iki özelliği birden taşımaları gerekmektedir. Bu iki özellikten yalnızca birini taşıyan mallar ise pür olmayan kamusal mal olarak tanımlanırlar. Pür olmayan kamusal malların ortaya çıkmasındaki temel neden, dışsallıklardır. Dışsallıklar ve kamusal mallar arasındaki ilişki çok net değildir. Bu kısımda kamusal malların temel özelliklerine ve kamusal mal ve dışsallıklar arasındaki ilişkiye değinilecektir.

¹¹ Gunteren, a.g.m., s. 259.

¹² Bu ifade, kamusal mal ve özel mal ayrımında önemli rolü olan dışsallıklar konusunu vurgulamaktadır.

¹³ Özbek, Meral, “Kamusal Alanın Sınırları”, Ed. Meral Özbek, *Kamusal Alan*, Hil Yayınları, İstanbul, 2004, ss.19-93, s.47.

¹⁴ Bundan sonraki açıklamalarda kamusal mal ve hizmetler yerine “Kamusal Mal” sözcüğü kullanılacaktır.

1.2.1.Kamusal Mal Kavramı ve Temel Özellikleri

Piyasanın belirli malları sunmakta başarısız kalması ya da sosyal optimum olarak düşünülen miktarın altında üretim yapması nedeniyle, devletin ekonomik rolü içerisinde kamusal malların sunumunu ortaya çıkarmaktadır. Kamusal mallar konusu ilk kez İtalyan iktisatçı Ugo Mazzola tarafından dile getirilmiştir¹⁵. İtalyan iktisatçı Mazzola, kamusal mal konusunun gerçek öncüsüdür ve kamusal malların bölünmezlik özelliğine dikkat çekmiştir¹⁶.

Samuelson kamusal mallar konusunu sistematik bir şekilde ele almış ve formel yapıya kavuşturmuştur. Samuelson, 1954 yılında yazdığı makalesinde özel ve kamusal mallar arasında kesin ayırım yapmıştır. Samuelson malları, $X_j = \sum_{i=1}^s X_j^i$ formülü ile, (1,2,...,s) sayıda birey arasında paylaşılan (X_1, \dots, X_n) özel tüketim malları ve tüm bireylerin ortaklaşa yararlandıkları yani bir bireyin tüketiminin diğer bireylerin bu maldan yaptıkları tüketimde hiç azaltma yapmadığı (X_{n+1}, \dots, X_{n+m}) ortak tüketim malları olmak üzere, başlıca iki grupta toplamaktadır¹⁷.

Kamusal mal, bazı tüketiciler için bir kez üretildi mi, ilave tüketicilerin ek maliyet olmaksızın bu malı tüketebildiği maldır. Bu tanım, tüketimde ortaklığı belirtmektedir. Tüketimde ortaklık özelliği literatürde “*Samuelson Koşulu*” olarak bilinmektedir¹⁸. Buchanan ise kamusal malların sadece tüketimde rekabetin olmaması özelliği ile tanımlamanın yetersiz kaldığını ifade etmiş ve kamusal malların tüketiminden mahrum bırakamama (dışlanamazlık) özelliğini ortaya koymuştur¹⁹.

¹⁵ Musgrave, Richard A; “Kamu Maliyesi Teorisi- Kamu Ekonomisi Alanında Bir İnceleme”, Çev: Yaşar Metihbay, Orhan Şener, *1.Kitap: Kamu Harcamalarının Ekonomik Analizi ve Siyasal Karar Alma Mekanizmasında Etkinlik*, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2004, s.86.

¹⁶ Kamusal mal kavramının analitik tarihsel gelişimi konusu, bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

¹⁷ Samuelson, P.A., “The Pure Theory of Public Expenditure”, in: *Review of Economics and Statistics*, 36, 1954, ss.387–389, s.387.

¹⁸ Holcombe, Randall G., “A Theory Of The Theory Of Public Goods”, *Review Of Australian Economics* 10, No:1, 1997, ss.1–22, s.4.

¹⁹ Samuelson 1954 yılındaki makalesinde kamusal mallar terimini hiç kullanmamıştır. Samuelson 1954 yılında yayınlanan makalesinde kamu tüketim malları ifadesini kullanmıştır ve aynı terim Samuelson’un 1955’de ki makalesinde de yer almıştır. 1954’de ki makalesinde Samuelson, kolektif tüketim malları terimini şöyle tanımlamıştır: Burada tüketiciler arasında

Kamusal mal konusu birçok yazar tarafından ele alınmıştır ve mevcut literatür oldukça karışık bir yapı sergilemektedir. Örneğin Blümel, Pethig ve Hagen²⁰: “Burada terim sayısında bir enflasyon vardır. Yani kamusal mal terimini ayırt etme ya da başkalarının yerine koyma, hatalı kullanma konusuna alışık olma durumu var ve bu konuda bir enflasyon yaşanmaktadır. Bunun sonucu olarak sadece özdeş fenomen farklı şekilde etiketlenmekle kalmıyor, aynı zamanda bu terim, farklı fenomen olarak kullanılıyor” şeklinde değerlendirme yapmışlardır.

Kamusal malların iki temel özelliği bulunmaktadır. Bunlar, tüketimde rekabetin olmaması ve tüketiminden mahrum bırakamama (dışlanamazlık) özellikleridir²¹.

— *Tüketimde rekabetin olmaması*, herhangi bir bireyin tüketim faydalarının, diğerleri tarafından tüketilen faydalara bağlı olmadığını ifade etmektedir. Belli bir kapasite noktasına kadar ilave tüketicilerin bu malı kullanmasının marjinal maliyeti yoktur. Örneğin deniz fenerinin maliyeti, fenerden yararlanarak geçen gemi sayısına bağlı değildir. Tüketimde rekabetin olmadığı mallara örnek olarak savunma hizmeti, temiz havayı verilebilir. Kamusal malların tüketiminde rekabetin olmaması özelliği, malların tüketiciler için sunumunu garanti altına alır Tüketime katılma kavramı ayrıca kolektif tüketim malları(collective consumption goods) ve tüketimde rekabetin olmadığı mallar (non- rival consumption goods) olarak da adlandırılmaktadır. Tüketimde ortaklık (Jointness in Consumption) özelliği sıklıkla Samuelson Tipi Kamusalılık (Samuelsonian Publicness) olarak bilinmektedir.

— *Kamusal malların tüketiminde dışlamanın olmaması*, kamusal malların diğer bir karakteristik özelliğidir. Buchanan kamusal malları tanımlarken, dışlanabilirlik (Excludability) özelliğinin de dikkate alınmasına yol açmıştır. Piyasada özel mallar bedel

rekabet yoktur. Samuelson, kolektif mallar ile kamusal malları birbirinden ayırmıştır. Kolektif mallar teriminin, hükümetçe kolektif olarak sunulan malları belirttiğini ve kamusal mal teriminin ise dışsallığın derecesini ifade ettiğini savunmuştur. Samuelson, P.A. and Nordhaus, W.A.; *Economics*, McGraw-Hill, New York,1985, s.714.

²⁰ Blümel, W./Pethig, R./v.d. Hagen, O., “The Theory of Public Goods: A Survey of Recent Issues”, in: *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, 142, 1986, ss.241–309, s.244.

²¹ Stiglitz, Joseph E., *Kamu Kesimi Ekonomisi*, Çev: Ömer Faruk Batirel, 2.Baskı, Marmara Üniversitesi Yayını No:549, İstanbul, 1994,s. 150., Rosen, Harvey S.; *Public Finance*, 6.Edition,McgrawHill, 2002, s.56.

karşılığı sunulmakta ve bedel ödemeyenlerin tüketimden dışlanması söz konusu olmaktadır. Buna karşılık, kamusal mallar bütün olarak topluma sunulurlar ve herkes tarafından eşit olarak tüketildikleri için dışlama mümkün değildir. Kamusal malların tüketiminde dışlama olmaması, diğer tüketicilerin kamusal malın faydasından yararlanmasının engellenmemesini garanti etmektedir. Fiyat mekanizması yoluyla potansiyel tüketicilerin dışlanamamasının teknik, ekonomik ve yasal nedenleri bulunmaktadır²².

Dışlama konusundaki modern görüş sıklıkla, teknik uygunsuzluk ile ekonomik uygunsuzluk konularını birbirinden ayırmaktadır. Teknik olarak uygunsuzluk, uygun dışlama teknolojisinin olmamasından kaynaklanır. Örneğin ulusal savunma hizmeti ve temiz havanın kullanımından insanları dışlamak teknik olarak imkânsızdır. Devlete ait ormanda kişilerin piknik amacıyla yararlanmasını engellemek, ormana zarar vermemek şartıyla, mümkün değildir. Ekonomik olarak uygunsuzluk ise yasaklamanın maliyetinin yüksekliğinden kaynaklanır. Örneğin deniz feneri hizmetinde, bir teknenin dışlanması mümkün değildir. Büyük şehirlerde iş saatlerinde yayalar ve taşıtlar için şehir merkezinin kullanımında rekabet meydana gelmektedir ancak, şehir merkezlerine girişi denetlemek için yeterli harç toplama noktası kurup işletmek, çok pahalı olacağı için uygulanması zordur. Kamusal malların tüketimi bazen politik bir tercih nedeniyle, yasal olarak zorunlu tutulabilir. Örneğin ülkede ilköğretim hizmeti mecburi tutulmuş ise bu hizmetten kişilerin faydalanması engellenemez.

Günümüzde bazı ekonomistler, tüketimde rekabetin olmaması özelliği ile kamusal malları nitelendirmektedir. Schiller, kamusal mallarda bir mal ya da hizmetin bir bireyce tüketimi, diğerlerinin tüketimini engellemediğini belirtmektedir²³. Blomquist ve Christiansen²⁴, kamusal malları, tüketiminde rekabetin olmadığı mallar olarak tanımlamışlardır.

²² Sönmez, Sinan, *Kamu Ekonomisi Teorisi*, Teori Yayınları, Ankara, 1987, s.113.

²³ Schiller, B.R.; *The Micro Economy Today*, Random Hause, New York, 1986, s.65.

²⁴ Blomquist, S. and Christiansen, V.; "The Role of Prices on Excludable Public Goods", <http://www.nek.uu.se/Pdf/2001wp14.pdf>, 2002, s.3. Erişim: 10.06.2005.

Bazı yazarlar ise, bedel ödemeyen bireylerin dışlanamaması özelliğine vurgu yapmaktadırlar. Fisher²⁵, kamusal malların dışlanamaz olduğunu ve bu yüzden herkes tarafından bedel ödmeden yararlanılabileceğini savunmaktadır Fisher'e göre dışlanabilirlik ilkesi, kamusal ve kamusal olmayan malları ayıran kriterdir.

Diğer bazı tanımlarda bu iki kıstas eşit düzeyde önem taşır. Samuelson'a göre bir pür kamusal malın tüketiminde rekabet ve dışlama yoktur²⁶. Cornes ve Sandler'e göre kamusal mallar, faydasında rekabet ve dışlama olmaması problemlerinden dolayı bireyler arasında bölünemezler²⁷. Buchanan²⁸, daha çok kurumsal bakış açısına odaklanmıştır ve kamusal malları, hükümet ya da politik kurumlar tarafından sağlanan mal olarak tanımlamaktadır. Malkin/Wildavsky²⁹ bir kamusal malın tanımını yaparken, kamusal kararları, bir kamusal mal olarak ele alır. Kaul, yazarların çoğunun aşağıda belirtilen temel noktalarda anlaştıklarını belirtir³⁰.

Kamusallık, bir malın tabiatında olan bir özellik değildir. Dahası, bu bir politik tercih konusudur. Teknik gelişmeler giderek özel mal niteliğini güçlendirici ve yaygınlaştırıcı yönde etki gösterir. Herhangi bir kişisel malın yarattığı pozitif dışsallık arttıkça, karma ve erdemli mallara doğru geçilir. Ekonomik zorluklar ve sosyal tercihler ise malların kamusal yanını sağlamlaştırıcı yönde etki yapmaktadır. Kamusal malların sınıflandırmasında teknolojik imkânlar kadar, toplumun değer yargıları ve yerel şartlarda önem taşır. Devletin yönetim şekli, bu geleneğin oluşmasında uygarlık düzeyi kadar önemli rol oynamaktadır.

²⁵ Fisher, E.; "Public Goods and Common Resources", 2000, s.3. http://economics.sbsohio-state.edu/efisher/econ200/Chapter11_files/frame.htm

²⁶ Samuelson, P.A. and Nordhaus, W.A.; *Economics*, McGraw-Hill, New York, 1985, s.714.

²⁷ Cornes, R. and Sandler T.; *The Theory of Externalities, Public Goods and Club Goods*, Cambridge University Press, Cambridge, 1996, s.3.

²⁸ Buchanan, J. M.. *The Demand and Supply of Public Goods*, Chicago: Rand McNally & Company, 1968, ss.171–187, s.171.

²⁹ Malkin, J. ve Wildavsky, A., Why The Traditional Distinction Between Public And Private Goods Should Be Abandoned, in: *Journal of Theoretical Politics*, 3, 1991, ss. 355–378, s.372.

³⁰ Kaul, I, "Public Goods; Taking the Concept to the twenty-first century". İçinde: Drache, D.(Ed): *The Market of the Public Domain*, Routledge, London, 2001, ss.255-273, s.259. Aktaran: Kaul Inge, *Public Goods in the 21st Century*, ss.3-4, <http://www.undp.org/ods/worddocs/publicgoods.doc>

Malların sosyalliği bir derece meselesidir. Mülkiyet hakları bir kez kuruldu mu, mallar eninde sonunda dışlanabilir ve rakip özel mal haline alır. Örneğin, eğer geçiş ücreti alınmayan tıkanmış bir köprü (bu köprüde tüketimde rekabet var ve dışlama yoktur), geçiş ücreti ile tıkanmış bir köprü haline gelirse, köprü hizmeti rekabetin ve dışlamanın olduğu özel mal haline gelir. Günümüzde tam kamusal mallarla ilgili örneklerin sayısı gittikçe azalmaktadır ve birçok kamusal mal gittikçe bir kamusal dışsallık olarak tanımlanmaktadır³¹. Medikal bilgi tam kamusal maldır ancak ulusal savunma, çevre, uzay ve kirlenmemiş hava gibi klasik örnekler, daha fazla tam kamusal mal olarak ele alınmayacaktır.

Kamusal malların sınıflandırılmasında bir kesinlik bulunmamaktadır. Yapılacak sınıflandırma, piyasa şartlarına ve teknolojik duruma bağlıdır. Örneğin deniz feneri hizmetinin sunulmasını ele alalım. Bir kez fenerden ışık yayılınca, bir geminin bu ışıktan faydalanması, diğer gemilerin benzer şekilde bundan yararlanmasını engellemez. Ayrıca, belirli gemilerin ışığın faydasından yararlanması engellenemez. Bu şartlar altında deniz feneri, tam kamusal maldır. Ancak, belirli alıcıların satın alınmaması halinde, gemilerin fenerin ışığını almasını engelleyen bir frekans bozucu aletin icat edildiğini durumda, dışlanamama kriteri geçerli değildir ve deniz feneri tam kamusal mal özelliğini kaybetmiş olmaktadır. Bu nedenle kamusallığın bir derece konusu olduğu ortaya çıkmaktadır³².

Malların tümü kamusal malların bütün özelliklerini taşımazlar. Yani dışlama ve tüketimde rekabetin olmaması özelliklerine birlikte sahip değildirler. Şehir merkezinde trafiğin yoğun bir saatde, dışlanamama özelliği devam etmektedir çünkü trafiği düzenlemek için yeterli gişe koymak uygun değildir. Ancak tüketimde kesinlikle rekabet vardır. Çünkü trafiğin tıkanıklığına yakalanan herhangi biri bunu ispat etmektedir. Diğer taratan birçok kişi, büyük geniş deniz kıyısının bulunduğu yerlerde, diğer kişilerin rahatını azaltmaksızın eğlenebilir. Bireyler bu tüketimde birbirleri ile rekabet içinde olmamasına karşılık, eğer bu sahile çok az erişim yolu bulunuyorsa, dışlama bir dereceye kadar mümkündür. Tekrar edecek olursak, malları tanımlama,

³¹ Hummel, Jeffrey Rogers, "National Goods Versus Public Goods: Defense, Disarmament and Free Riders", *Review of Austrian Economics*, 1990, ss.88-122, s.89.

³² Rosen, Harvey S.; *Public Finance*, 6.Edition, McGrawHill, 2002, s. 56.

teknolojik duruma ve yasal düzenlemelere bağlıdır. Tıkanık yollar, bu durum için anlamlı bir örnektir. Geçen arabaları tespit eden radyo dalgalarının kullanıldığı teknoloji bulunmaktadır ve otomatik olarak sürücülerin hesaplarına geçiş ücreti aktarılabilmektedir. Örneğin Los Angeles yakınlarındaki 91. Devlet Yolunun dört şeridi anayoldur ve sadece arabasına gerekli radyo aygıtını alan sürücüler tarafından kullanılabilir. Bir gün benzer teknolojinin, tıkanan şehir sokaklarına uygulandığını düşünürsek, sokaklar da dışlanabilir bir hal alacaktır³³.

Bir kamusal malın, bir toplumun tüm üyelerine yararlı olmak zorunluluğu yoktur.

Sosyal mallarda birlikte ve eşit tüketim esastır. Ancak burada, elde edilen faydada eşitlik yoktur, tüketim miktarında eşitlik vardır. Polis hizmetlerini tüm tüketiciler birlikte ve eşit tüketirler ancak eşit kişisel yarar sağlamazlar. Yaşlılar, bankacılar ve esnaflar bu hizmete, toplumun diğer kesimlerine göre daha çok değer verirken, hırsızlar için negatif yarar sağlar.

Malın üzerindeki kişisel veya sosyal mal etiketi, bu malların hangi sektör tarafından üretilmesi konusunda bir şey ifade etmemektedir.

Kamu malı kavramı, kamunun sunduğu bir malı belirtmek zorunda değildir. Buradaki esas nokta mal ve hizmetin kamu tarafından sunulması değil, tüketimde rekabetin bulunmaması ve faydasının yayıldığı alanda bulunan tüketicilerin dışlanamamasıdır. Ancak “özel”, artık daha fazla piyasa ile ve “kamu” da devlet ile eşit tutulamaz. Ayrıca malların özellikleri de kamudan özele, özelden kamu kesimine doğru değişebilir.

Malların kamusal sunumu ifadesi, bu malların kamu sektöründe üretildiği sonucunu çıkarmaz. Bazı topluluklar, bu hizmetleri kendileri üretirler. Yani kamu sektörü yöneticileri çöp arabaları satın alır, ücretli işçi çalıştırır, bunları düzenleyici tarifeler koyar. Bazı toplumlarda ise yerel yönetim, özel firmaları iş için kiralar ve üretimi kendi planlamaz. ABD’de itfaiye hizmetlerinin yaklaşık %37’si kontrat

³³ Rosen,a.g.e., s.57.

yapılarak özel firmalara verilmiştir. Kütüphanelerin %23'ü ve kamu toplu taşımacılığının %48'i de özel firmalara bırakılmıştır³⁴.

Geleneksel biçimde mal olarak düşünülmeyen birçok şey, kamusal malın temel özelliğini taşımaktadır.

Dürüstlük, buna verilebilecek önemli bir örnektir. Eğer her vatandaş ticari işlemlerinde dürüst davranırsa, iş yapma maliyetlerinin azalmasından dolayı tüm toplum fayda sağlar. Bu maliyet azalması hem dışlanamama hem de tüketimde rekabetin olmaması karakterine sahiptir. Gelir dağılımının da kamusal mal olduğu ileri sürülmektedir³⁵. Gelir dağılımı, tüketimde rekabetin olmaması ve dışlanamazlık özelliklerine sahiptir ve bu nedenle adil gelir dağılımı bir kamusal maldır. Eğer gelir adaletli olarak dağıtılsa, her birey iyi bir toplumda yaşamaktan dolayı memnun olur ve hiçbir kimse bu memnuniyetten dışlanamaz. Tabii ki insanların gelir dağılımına verdikleri değer farklı olabilir ve bu yüzden adalet kavramı üzerinde bir anlaşmazlık yaşanabilir. Bilgi sağlamanın belli türleri de kamusal maldır. Los Angeles'te lokantalar, yerel idareler tarafından yapılan temizlik değerlendirmelerini A(Temiz)- B(Kirli)- C (İğrenç) olarak ilan etmeleri yönünden zorlanmaktadır. Bu bilgi, kamusal mal niteliğine sahiptir. Bu hizmetin tüketiminde rekabet yoktur ve herkes, lokantanın temizliğini internetten, gazeteden ya da lokantanın penceresine bakarak öğrenebilir. Ayrıca bu hizmette dışlama bulunmamaktadır³⁶.

Mallar, kamusalının farklı nitelik ve nicelik gruplarıyla sınıflandırılabilir. Birçok durumda modern kamu malları tanımları, pür kamu malı, karma ya da pür olmayan kamu malı ve pür özel mallar arasında bölünmektedir³⁷.

³⁴ Bkz: Lopez de Silanez, Florencio; Andrei Shleifer and Robert M. Wisny; "Privatization in The US", *Rand Journal of Economic*(28), August 1997, Rosen, a.g.e., s.58.

³⁵ Bkz: Thurow, Lester; "Income Distribution as a Public Goods", *Quarterly Journal of Economics*, May 1971, ss. 327- 336

³⁶ Rosen, a.g.e., s.57.

³⁷ Bkz: Şener Orhan, *Kamusal Mallar Teorisi*, Bursa İ.T.İ.A. Yayını No:15, İstanbul, 1977, ss.15-19, Begg, D./Fischer, S./Dornbuch, R.. *Economics*. 6th ed. London: McGraw-Hill., 2000, ss.280–281.; Cornes, R./Sandler, T. *The Theory of Externalities, Public Goods and Club Goods*, Cambridge: Cambridge University Press.,1996, s.3.; Cullis, J.G./Jones, P.R.. *Public Finance and Public Choice*. London: McGraw-Hill, 1992, ss.59–86.

Tüketimde rakip olmamak (Samuelson Şartı) ve dışlanamamak, birbirlerinden bağımsız niteliklerdir. Bir malın kamusal mal sayılması için, iki özelliğin birden bulunması şarttır. Bu kapsamda, *pür kamusal mallar*, tüketimde rekabetin olmadığı ve dışlama olmayan mal olarak kabul edilir. Ulusal savunma, ticari olmayan bilgi, tıkanık olmayan parasız yollar tam kamusal mallara örnek verilebilir. *Özel mallar* ise bunun tam aksi özellikleri taşır. Bu mallar tek kişiye sunulmuştur ve bireyin o malı tüketmesi, başka hiç kimsenin onu tüketmemesine yol açar. Bu maldan yararlanmak için ödeme yapmayanlar, tüketimden dışlanabilir. Dondurma, elbise, tıkanık paralı yollar özel mallardır.

Gerçek hayatta tam kamusal mallara ender rastlanır. Hatta devletçe üretilen ya da temin edilen malların çoğu, özel mallarla bazı ortak özellikleri paylaşır. Bu durum, kamusal malların tanımını çeşitlendirir³⁸. Pür olmayan kamusal mallar, bu uç mallar arasında bir karışık tür olarak ortaya çıkmaktadır. Pür olmayan kamusal mallar, pür kamusal mallara göre daha geniş kapsamlıdır. *Pür olmayan kamusal mallar iki kategoriye ayrılır*. Eğer malların tüketiminde dışlama yok ancak rekabet varsa, bu tür mallara *ortak havuz malları (Common Pool Goods)* adı verilmektedir. Bu tür mallara örnek olarak kutup yörüngeleri, okyanuslardaki balıklar, doğal çevre, biyolojik çeşitlilik, uzay³⁹ ve tıkanık parasız yollar verilebilir⁴⁰. Malların tüketiminde rekabet yok ancak dışlama varsa, *dışsallığı olan özel mallar* söz konusu olmaktadır. Network, meteoroloji hizmetleri, bilimsel buluşlar, kablolu TV, tıkanık olmayan paralı yollar. Bu tür mallar literatürde *klüp mallar* olarak da değerlendirilmektedir. Belirli bir kapasite noktasına kadar faydada rekabet yoktur. Tıkanıklık durumunda faaliyetler başarısız olmaya başlar. Kamusal malların arzında dışlanabilirlik özelliği, kulüp malların gerekli ve olmazsa olmaz şartıdır⁴¹.

³⁸ Bu çalışmada kamusal mal kavramı, pür kamusal mallar (tam kamusal mallar) ve yarı kamusal malları (karma mallar) içine alan bir üst başlık olarak kullanılacaktır.

³⁹ Uzay tüm insanlığın ortak malıdır ve hiçbir devlet egemenlik hakkına sahip değildir. Pazarıcı Hüseyin, Uluslararası Hukuk, Turhan Kitabevi, Ankara, 2003, s.302.

⁴⁰ McNutt, Patrick; "Public Goods And Club Goods 0750" in *Encyclopedia of Law and Economics*, Bouckaert, Boudewijn and De Geest, Gerrit (eds.), , *Volume I. The History and Methodology of Law and Economics* , Cheltenham, Publishers:Edward Elgar and the University of Ghent, 2000,s. 930.

⁴¹ McNutt, a.g.m., s.929.

1.2.2. Kamusal Mallar ve Dışsallıklar İlişkisi

Dışsallıklar piyasa başarısızlıklarının kökeni olarak kabul edilmektedir ve piyasa başarısızlıkları içerisinde kamusal mallar da yer almaktadır⁴². Kamu ekonomisi literatüründe kamusal malların varlığının temeli olarak dışsal ekonomiler gösterilmektedir. Kamusal mallar, üretimi ve tüketimi etkileyen dışsal ekonomilerin özel bir türüdür. Bu görüş Buchanan tarafından paylaşılmaktadır Buchanan'a göre bir kamusal mal, önemli dışsal ekonomik etkileri olan bir aktivitedir⁴³. Kamusal mallar terimi, dışsallığın derecesini ifade etmektedir. Ancak, dışsallığa neden olan her türlü faaliyet, kamusal mal olarak kabul edilmemektedir.

Teoride kamusal mallar ve dışsallıklar kavramları açık bir şekilde ayırt edilmesine karşılık⁴⁴, pratikte iki kavram örtüşmektedir. Kamusal malın temel özelliği, bu mallar bir kez üretildiğinde, aynı miktar mal, tüm bireylerin tüketimine elverişli olmaktadır. Bir bireyin kamusal maldan yararlanabilme miktarı ile tüm bireylerin yararlanabilme miktarı birbirine eşittir. Özel mal durumunda ise toplam kullanılabilir miktar, her bireyin tüketim toplamına eşittir. Buna karşılık dışsallıklar, malın kullanılabilir miktarını ifade etmez. Dışsallıklar kavramı, bireyler arasındaki birbirine bağımlılığı ifade etmek için kullanılır. Cullis ve Jones, dışsallıkların, fiyat mekanizması dışında meydana gelen bağımlılığı göstermek için kullanıldığını ifade etmişlerdir⁴⁵. Yani, bir kişinin üretim ya da tüketiminin diğer bireyleri üretim ya da tüketim yoluyla etkilemesini ifade etmektedir.

⁴² Cornes,R. and Sandler T.;*The Theory of Externalities, Public Goods and Club Goods*, Cambridge University Pres, Cambridge, 1996, s.6.

⁴³ Mozsar, Ferenc; "On The Notion Of Public Goods", In Lengyel, I.(Ed) 2003: Knowledge Transfer, Small And Medium – Sized Enterprises, And Regional Development İn Hungary, Jatepress, Szeged, ss.60-78, s.62.

⁴⁴ Peston, kamusal mallar ile dışsallıklar arasındaki ilişkinin çok karmaşık olduğunu ifade etmektedir. Dışsallıklar kavramı, fayda fonksiyonu ve üretim fonksiyonu gibi iktisadi kavramlarla açıklanmasına karşılık, kamusal mallar ise teknik ve kurumsal terimlerle tanımlanmaktadır. Ayrıca, malların fiziki miktarlarını, onu tüketen kişilerin sayısından ayırt etmenin zorunluluğu, iki kavram arasında kesin bir ayrım yapmayı zorlaştırmaktadır. Peston, dışsallıkların temel kavram olduğunu ifade etmektedir. Peston,M., *Kamu Malları ve Kamu Kesimi*, MacMillan İktisat Serisi, Çev: Nihat Falay, Akbank Kültür Yayınları, İstanbul, 1979, ss.12-13.

⁴⁵ Cullis, John ve Jones, Philip, *Public Finance And Public Choice: Analytical Perspectives*, London: Mc Graw-Hill, 1992, s.41.

Pratikte kamusal mallar ve dışsallıklar arasındaki ayırım her zaman çok kesin değildir. Örneğin çevre kirliliği, üretim sürecinin bir parçası olarak ortaya çıkar ve negatif dışsallığa sahiptir. Kirlilik zamanla çoğalır ve sınırlar boyunca yayılırsa, bu dışsallık, ozon tabakasının bozulması örneğinde olduğu gibi, uluslararası kamusal zarar halini alır. Bu durum daha sonra, ozon tabakasındaki bozulmayı azaltmak ya da gaz emisyonlarını azaltmak şeklinde ki küresel kamusal malların sunulması için zemin hazırlar. Cezalandırıcı ve tüketimi azaltıcı etkiler doğuracak vergiler ya da üretim teknolojilerini sınırlandırıcı regülasyonlardan oluşan standart kamu müdahaleleri yoluyla bu dışsallıklar azaltılabilir.

Benzer şekilde bir hastalığa karşı bir kişinin aşı olması, bir özel maldır. Ancak bu faaliyet bir dışsallığa sahiptir. Çünkü aşı olan kişi hastalığa yakalanmayacak ve bu yüzden hastalık yayılmayacaktır. Bulaşma riskini azaltıcı dışsal fayda ortaya çıkmaktadır. Bu dışsal fayda aynı zamanda, hastalığın yayılma riskini azaltıcı bir kamusal fayda sağlar. Bu nedenlerden dolayı pratikte dışsallıklar ile kamusal mallar arasında kesin bir ayırım yapılmamaktadır. Hangi dışsallıkların kamusal mal sayılacağı, toplumsal bir tercih sonucunda belirlenmektedir⁴⁶.

1.3. Kamusal Mallar Teorisinin Analitik Tarihçesi

Samuelson'un kamusal mallarla ilgili yaptığı çalışmalar, günümüzde modern kamusal mallar teorisinin temelini oluşturmaktadır. Samuelson, kamusal mal kavramını formel bir yapıya kavuşturmuştur. Ancak kamu malı sunumu fikri, 1739 yılına, yani David Hume'nin ortak malların sağlanması tartışmalarına kadar giden uzun entelektüel bir tarihe sahiptir⁴⁷. Hume, devletin barajların, kanalların, liman inşaatları ve kanalizasyon vb. malların sunumundaki rolünü vurgulamak suretiyle devletin varlığını

⁴⁶ Te Velde, Dirk Willem, Morrissey Oliver, and Hewitt Adrian, "Defining International Public Goods: Conceptual Issues" In Marco Ferroni and Ashoka Mody, (ed.), *International Public Goods: Incentives, Measurement, and Financing*, Kluwer Academic Publishers and the International Bank for Reconstruction and Development ve The World Bank, Netherlands,, 2002, ss.31-46, s.36.

⁴⁷Hume, D. ([1739-40] 1978). *A Treatise Of Human Nature*. In L.A. Selby-Bigge (Ed.). Oxford, UK: Clarendon Press.

haklı çıkarmaya çalışmıştır. Benzer şekilde “Laissez Faire” öncüsü olan Adam Smith, ulusal savunma ve diğer kamusal malların arzının sunumunu, devletin görevi olarak ele almıştır⁴⁸.

Batı Avrupa’da, feodalizmin bulunduğu orta çağın sonrasında İngiltere, Fransa, Habsburg İmparatorluğu gibi bazı alanlarda mutlak monarşi uygulamaları artmıştır. Bu dönemde kralların savaşlar için kaynaklara ihtiyaç duymaya başlaması, ekonomistlerin bu konuda ciddi çalışmalar yapmaya başlamasına yol açmıştır. Örneğin merkantalistler, kralın hazinesi için dış ticarete tekelciliğin kullanılmasını istemişlerdir. Kamu maliyesi ilminin ilk zamanlarındaki yapısını, kralın hazinesinin nasıl arttırılacağı konusu şekillendirmiştir⁴⁹. Halkın refahını artırma konusu ikinci derecede öneme sahipti. Bu düşünce kapitalizmin başlarına rastlamaktadır⁵⁰. Ancak daha sonra devletin vergilemesi konusunda sorunlar ortaya çıkmıştır. 19. yüzyılın sonlarına doğru, demokratlaştırma Avrupa’da yayılmış ve devletin gelirlerini harcarken hangi ilkelere uyması gerektiği sorusu ortaya çıkmıştır.

Kamusal mal kavramının normatif bakışla ele alınmasının kökenleri, 19. yüzyılın sonlarındaki Avusturya, Almanya ve İtalyan politik ekonomi geleneklerine dayanır⁵¹. Gönüllü Mübadele Teorisi, teknik bölünmezlik özelliği üzerinde durmuştur. Bir bireyin faydalandığı maldan başkaları otomatik olarak faydalanabiliyor ise bu mal kamusal niteliğe sahip olmaktadır. Bu tür malları piyasa sunamayacağı için, devlet müdahalesinin gerekli olduğu ileri sürülmüştür. Zorlayıcılık Teorisinde ise devletin, genel çıkarların sağlanmasına yönelik kamusal ihtiyaçların giderilmesi için sosyo politik özelliğe sahip malların üretilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Her iki teoride de kamusal malların ne olması gerektiğinden çok ne olduğu üzerinde durulmuştur. Yani normatif

⁴⁸Cornes,R. and Sandler T.;*The Theory of Externalities, Public Goods and Club Goods*, Cambridge University Pres, Cambridge, 1996, s.3.

⁴⁹Goldscheid, Rudolf., “A Sociological Approach to Problems of Public Finance.” İçinde: Richard A. Musgrave and Alan Peacock, eds., *Classics in the Theory of Public Finance*, London: Macmillan, 1958 [1889], s. 203.

⁵⁰Goldscheid, Rudolf, a.g.e., s. 203.

⁵¹Desai, Meghnad, *Public Goods: A Historical Perspective*, In Inge Kaul, Pedro Conceição, Katell Le Goulven And Ronald U. Mendoza, Eds., *Providing Global Public Goods: Managing Globalization*, New York: Oxford University Press., 2003, s. 64.

yaklaşım söz konusudur⁵². Bu dönemde temel ilgi alanı, hükümdarın vatandaşlarının refahını sağlama zorunluluğu üzerinedir ve demokratik hükümetlerin benzer problemler karşısında nasıl karar verecekleri konusundaki tartışmalar, ileriki yıllarda hızla gelişti. Adolph Wagner tartışmaları başlattı ve hemen ardından Erik Lindahl, Knut Wicksell ve diğerleri kamusal mallara değinmişlerdir⁵³.

Erik Lindahl 1919 yılında adil bir vergilemenin nasıl olması gerektiği konusunu araştırırken, ilk kez kolektif mallar konusuna değinmiştir. Kamusal malları finanse etmek için vergiyi, kamusal bir fiyat olarak almış ve konuyu marjinalist bir yöntemle incelemiştir.

İtalyan iktisatçı Mazzola, kamusal mal konusunun gerçek öncüsüdür. Samuelson'un 1950'li yıllarda yaptığı analizinin temeli buraya dayanmaktadır. 1890'lı yıllarda sosyal ihtiyaçların giderilmesiyle ilgili özel bir sorun olarak, herkesin ödediği vergiye göre fayda sağlayamamasına yol açan temel devlet hizmetlerinin bölünmezliği özelliğinden bahsetmiştir. Siyasal süreç sonunda elde edilen çıktının bölünmez olduğu noktasından hareket ederek, bunların ortak nitelik taşıdıklarını belirtir. Bu özellikten dolayı kamusal hizmetlerin fiyatlanması, piyasadaki mallardan farklı olmalıdır. Eğer kamusal mal ve hizmetler herkese aynı fiyattan sunulursa, bireyler fayda maksimizasyonuna gidemezler. Ancak bireyler, hizmetin faydasından mahrum edilemez. Bu sorun ancak, bireyin kamusal mal ve hizmetten elde ettiği marjinal faydaya eşit bedel ödediğinde çözülür. Mazzola, tüketici artığının piyasadaki tekli fiyatlamaya sonucunda ortaya çıktığını ve kamu hizmetlerinde çoklu fiyatlamaya gidilerek tüketici artığının önlenebileceğini savunmuştur⁵⁴. Herhangi bir mal için bir piyasa fiyatı olduğu takdirde, bedel ödemeyen birisi tüketimden uzak duracaktır. Ancak, kamusal

⁵² Sönmez, Sinan, Kamu Ekonomisi Teorisi, Teori Yayınları, Ankara, 1987, s.109.

⁵³ Analitik tarihçe, 19. yy. sonlarına doğru kamu maliyesi alanında yazılan klasik yazıları içeriyor. Bu kitap modern kamu maliyesinin içeriğini göz önüne sermiş ve devletin rolü konusu tartışılmıştır. Musgrave, Richard A., and Alan Peacock, eds. *Classics in the Theory of Public Finance*. London: Macmillan, 1958). Bu kitapta Wagner, Panteleoni, Sax, Weiser, Mazzola, Wicksell, ve Lindahl'ın çalışmaları bulunuyor. Ayrıca kitapta Goldscheid ve Ritschl'in kamu maliyesinde ki sosyolojik tartışmaları da bulunuyor.

⁵⁴ Musgrave, Richard A; "Kamu Maliyesi Teorisi- Kamu Ekonomisi Alanında Bir İnceleme", Çev: Yaşar Metihbay, Orhan Şener, *1.Kitap: Kamu Harcamalarının Ekonomik Analizi ve Siyasal Karar Alma Mekanizmasında Etkinlik*, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2004, s.86.

malların bir fiyatı olur ve bu fiyat bazı tüketici sınıfları için nihai faydalarını aşacak şekildeyse, bunlar bedel ödemeyebilirler ancak bu malların kullanımından mahrum bırakılamazlar⁵⁵. Günümüz modern terminolojisinde, tüketiminde bölünmezlik terimi, tüketimde rekabetin olmaması (nonrivalry in consumption) olarak ve mahrum bırakmayı (to debar them) ise onların dışlanması (to exclude them) olarak kullanılmaktadır. Mazzola'nın yanıldığı nokta, kamu ve özel mallar arasında tamamlayıcılık olduğu fikrinden ileri gelmektedir. Mazzola, kamusal mal tüketim miktarının, özel mal tüketim miktarına bağlı olduğunu savunmaktadır⁵⁶.

Friederich Von Wieser, devletin sunduğu mal ve hizmetlerin tüketiminde eşitlik bulunmasına karşılık, özel sektör üretimlerinin dağıtımında göze çarpan eşitsizlik olduğu tespitini yapmıştır. Wieser, tahsis edilebilir ve edilemez ihtiyaçlar ayrımını yapmıştır. Tahsis edilebilir ihtiyaçlar, devlet ile fert arasında alışveriş konusu yapılabilen mal ve hizmet sunumuyla giderilir. Devlet bu durumda özel teşebbüs gibi davranır. Tahsis edilemez ihtiyaçlarda ise devlet ve bireyler arasında ayırım yapılmaksızın sunum yapılabilir⁵⁷.

Sax, kolektif ihtiyaçları, gönüllü olarak harçlarla finanse edilen “Kişisel Kolektif Gereksinimler” ile bu şekilde giderilemeyen “Tam Kolektif Gereksinimler” şeklinde ayırmıştır⁵⁸. Bireyci görüşten ziyade organik görüşe⁵⁹ ya da kamusal malların arz yanına, yani bölünmezlik özelliğine odaklanmıştır.

Sax, kamusal malların marjinal faydasının değerlendirilmesi ile bireylerin maliyetteki paylarının belirlenmesi ve toplam faydanın grup değerlendirilmesini

⁵⁵ Mazzola, U. (1890). “I dati scientifici della finanza pubblica”, Chapter IX, ss. 159-183, Çev: E. Henderson as: *The Formation of the Prices of Public Goods*, in: Musgrave, R.A./Peacock, A.T.(eds.), *Classics in the Theory of Public Finance*. London: MacMillan, 1958, s.42.

⁵⁶ Olson, M. (1965). *The Logic Of Collective Action*, Cambridge, MA: Harvard University Press, s.99

⁵⁷ Olson, a.g.e., s.98.

⁵⁸ Musgrave, Richard A; *Kamu Maliyesi Teorisi- Kamu Ekonomisi Alanında Bir İnceleme*, a.g.e., s.86.

⁵⁹ Organik görüşle ilgili olarak şu kaynaklara bakınız. Musgrave, R. A. (1959). *The Theory of Public Finance*. New York: McGraw-Hill.,s.11.;Sax, E. (1924). Die Wertungstheorie der Steuer, in: Zeitschrift für Volkswirtschaft und Socialpolitik,4, 1924; reprinted in: Zeitschrift für Nationalökonomie, XV, 1956, ss. 317-56; Çev:E.Henderson as: The Valuation Theory of Taxation, in: Musgrave, R.A./Peacock, A.T. (eds.).*Classics in the Theory of Public Finance*. London: MacMillan, 1958, ss. 177-189, s.181.

karıştırmıştır. Kolektif ihtiyaçlarla ilgili olarak herkesin kendi değer yargılarına göre ödemedede bulunması şeklinde, bütün mükellefler arasında yapılacak anlaşmaya göre, nispi vergi yüklerini saptamaları gerektiğini ileri sürmüştür. Ancak, Sax'a göre vergi kişisel tercihlere dayandırılmaz. Çünkü kamusal hizmetlerden sağlanan fayda bireysel paylara ayrılamaz ve toplam fayda kişisel değerlemelere bağlı olamaz. Bu nedenle vergiyi, gurup karar ve tercihlerine dayandırmak gerekir. Kamusal hizmetin faydasının gurup tarafından hissedilmesi görüşünden hareketle, marjinal değerlemenin tek başına yeterli olmayacağı şeklinde yanlış bir sonuca ulaşmıştır. Bu görüşlerin aksine Samuelson, tamamen talep yanlı bir bakış açısına sahiptir. Yani bireylerin eşzamanlı tüketimine değinmiştir⁶⁰.

Wicksell, gelir dağılımının adil biçimi ile kamusal malların maliyetinin kişiler arasında gelir dağılımına uygun yapılması şeklinde bir ayırımı gitmiştir. Makalesinde konuyu şu şekilde ele almıştır;⁶¹. “Eğer birey faydasını maksimum yapmak amacıyla parasını özel ve kamusal mallara harcamak durumundaysa, herhangi bir kamusal amaç için parasını kesin olarak ödemeyecektir. Tabii ki, eğer herkes benzer şekilde hareket eder ise devletin faaliyetleri yakın zamanda sona erecektir. Bu nedenle kamu hizmetinin bireyler için fayda ve marjinal faydası, büyük ölçüde diğerlerinin ne kadar katkıda bulunduğuna bağlıdır ancak çok az düzeyde, bizzat kendisinin bulunduğu katkıya bağlıdır. Kamusal malların marjinal faydası ile onların fiyatları arasındaki eşitlik, bu yüzden tek bir birey için kurulamamaktadır. Ancak bu eşitlik, mutlaka birey ile diğer bireyler ya da onların temsilcileri arasında müzakerelerle kurulmalıdır.”

Wicksell'in bu açıklaması, Samuelson'un fikirlerinden otorite açısından bazı yönlerden farklıdır. İlk olarak, Wicksell'de bireyler, birbirine bağımlı olan faydalara sahiptir ve burada her bir bireyin faydası, herhangi birinin tüketimine bağlıdır. İkinci olarak, marjinal fayda ile fiyat arasındaki eşitlik, bireyler ya da onların temsilcileri (yani milletvekilleri) arasındaki müzakereler tarafından kurulabilmektedir. Bu sonuç,

⁶⁰ Musgrave, Richard A; *Kamu Maliyesi Teorisi- Kamu Ekonomisi Alanında Bir İnceleme* , a.g.e., s.87.

⁶¹ Wicksell, Knut “A New Principle of Just Taxation.” In Richard A. Musgrave and Alan Peacock, eds., *Classics in the Theory of Public Finance*. London: Macmillan, 1958 [1896], ss. 81–82.

Samuelson'un varsaydığı durumdan oldukça farklıdır. Samuelson'un yazılarında bağımsız fayda vardır. Belirli bir ferdin tüketimi, diğer ferdin bu malla ilgili tüketiminde indirim yapmasını gerektirmez. Samuelson “Kolektif tüketim mallarından faydalanan hayali bir toplumsal bir beyin olduğunu düşünmüyorum” demektedir⁶².

Kamusal mallar teorisinin evrimiyle birlikte, normatif teoriden pozitif teoriye doğru bir yönelme olmuştur. Normatif teoriden pozitif teoriye geçiş, özellikle Bowen ve Samuelson'la birlikte ivme kazanır. Samuelson, daha önce refah iktisadının tam olarak yanıtlanamadığı, devletin ne üretmesi gerektiği ve bunların piyasa malından farkının ne olması gerektiği konusunu inceleyerek, Pareto Refah çerçevesinde karşılık bulmaya çalışmıştır. Samuelson çözümü, devletin piyasaya müdahalesini, marjinal eşitlikleri bozmama şartına bağlamaktadır.

Kamusal malların en çok bilinen ve ekonomistlerce en çok başvurulan kesin teknik tanımlaması, Samuelson'un yaptığı tanımdır. Kamusal mal bazı tüketiciler için bir kez üretildimi, ilave tüketicilerin ek maliyet olmaksızın bu malı tüketebildiği maldır. Bu tanım yukarıda belirtildiği üzere tüketimde ortaklığı belirtmektedir⁶³.

Neo Klasik Yaklaşım, Samuelson ve onun iki makalesi yardımıyla birleştirilmiştir. Samuelson yeni ufuklar saçan makalesinde, iki kategori mal olduğunu varsayarak analize başlamaktadır⁶⁴. Burada yaptığı tanıma göre “ Birincisi bildiğimiz özel tüketim malları (x_1, x_2, \dots, x_n), fertler (1,2,3,.....i,.....,s) arasında bölünebilir. Bu mallarla fertler arasındaki ilişkiyi $X_j = \sum_{i=1}^s$ şekilde yazabiliriz.”

“İkinci tür mallar, kolektif tüketim malları (X_{n+1}, \dots, X_{n+m})'dır. Bu mallardan her fert birlikte faydalanabilir ve belirli bir ferdin tüketimi, diğer bir ferdin bu malla ilgili tüketiminde indirim yapmasını gerektirmez.

⁶² Samuelson, Paul A. 1954. “The Pure Theory of Public Expenditure.” *Review of Economics and Statistics* 36 (4):, s. 387.

⁶³ Samuelson, (1954)., a.g.m., ss. 387–389 ve Samuelson, P.A., “Diagrammatic Exposition of a Theory of Public Expenditure”, in: *Review of Economics and Statistics*, 37, 1955, ss. 350–356

⁶⁴ Samuelson, (1954)., a.g.m., s. 387.

Samuelson makalesinde üç optimum koşulunu ortaya koymaktadır ve bunlardan ikincisi, Samuelson'a göre eşitliğe eklenen yeni bir unsurdur. Bu unsur, kolektif tüketim mallarında devletin yaptığı harcamaların pür teorisini oluşturan ikinci unsurdur. Bu koşul daha sonra, kamusal malların Pareto Optimal sunumu için Samuelson Koşulu olarak ele alınmıştır. Bu koşul durumunda, kamusal mallar ile özel mallar arasındaki bireylerin marjinal ikame hadlerinin toplamı, bu iki mal arasındaki marjinal dönüşüm oranına⁶⁵ eşit olmalıdır.

Samuelson, makalesinin sonunda kaynakların dağılımındaki bağımsız çözümlere odaklanmış ve konuyu şu şekilde sonuçlandırmıştır⁶⁶. “Hiçbir bağımsız fiyatlandırma sistemi, bu kolektif tüketim düzeylerinin optimum şekilde belirlenmesine yardımcı olamaz.”. Samuelson'a göre bunun nedeni, “Her fert bencil çıkarı sonucu yanlış tercihlerde bulunmakta ve belirli bir kolektif tüketim malını gerçekte ihtiyacı olduğundan daha az ihtiyacı olduğu şekilde görünmektedir.” Samuelson makalesini şu yorumla tamamlamıştır⁶⁷; “Kamu harcamalarının ortaya çıkardığı sorunları daha fazla kurcalamak bizi, Arrow, Duncan Black ve diğerlerinin yeni araştırmaya başladıkları “sosyoloji” ya da “refah siyaseti” bilimlerinin matematiksel alanına sokacaktır. Politik iktisat bu araştırma alanının özel bir bölümü olarak kabul edilebilir ve bu alt bölümün, bu genel alan içinde geleneksel iktisadın basit özelliklerine haiz olması tamamen şans olarak belirtilebilir.” Samuelson, bu üç optimum koşulunu, yeni bir element olarak düşünmüştür. Bu kesinlikle doğru olmakla birlikte, eğer ikinci eşitlik maksimizasyon probleminin sınırlayıcısı ise bu üç koşul türetilir. Bu nedenle, kamusal mal tanımının Samuelson tarafından belirlendiğini ve formüle edildiğini söylemek çok adil ve doğru olmaktadır.

1955'deki makalesinde Samuelson “Dikkatli bir araştırmacı, hepsi olmasa bile, devlet faaliyetlerinin çoğunun yukarıda aşırı uçların bir karması olarak analize tutulabileceğini anlayacaktır.” yorumunda bulunmuştur⁶⁸:

⁶⁵ Marjinal dönüşüm oranı, bir maldan bir birim daha fazla üretmek için öteki maldan ne kadar fedakarlık etmek gerektiğini göstermektedir

⁶⁶ Samuelson (1954)., a.g.m., s. 388.

⁶⁷ Samuelson (1954)., a.g.m., s. 389.

⁶⁸ Samuelson, (1955), a.g.m., s.350.

İkinci makalesinde Samuelson, kamusallığın diğer tanımlarının olabildiğinin ve diğer kamu harcama teorilerinin olduğunun farkına varmıştır ancak kolektif tüketim özelliğindeki malların yeterli üretilmesi için, kamu sektöründe üretilmesi gerektiği fikrini desteklemektedir. Bu iddia Samuelson ile çok yakın ilişkilendirilmiştir ve bu nedenle tüketimde ortaklık özelliği sıklıkla samuelson tipi kamusal olarak bilinmektedir⁶⁹.

Samuelson, ikili aşırı uçlu sınıflandırmada hatalı olduğunu kabul etmiştir.⁷⁰ “Devlet faaliyetlerinin çoğu ya da herhangi biri yapılan aşırı kamu malı kategorisine girmeyebilir. Örneğin eğitim, adalet, milli savunma, karayolları, polis ve itfaiye hizmetleri herkese eşit sunulan kamusal mallar kategorisine sokulmayabilir. Birçok kamu hizmetinin, benim ekstrem nitelikteki kamu malı tanımına uymaması, bu hizmetlerin karşı ucu teşkil eden özel mallardan sayılma hakkını bahşetmez. Aslında devletin her türlü meşru görevinin, eleştirenlerin ileri sürdüğü gibi, ekstrem modellerde bulunacağını düşünmekle de galiba hatalıyım. Bütün bu durumlar, bir toplum ferdine diğer fertlerin zararına sağlanan fayda değişkenliğinin bir unsurudur.”

Musgrave şunu ifade etmektedir⁷¹; “Tüketimde rekabetin olmaması durumunun ya da yararlı tüketim dışsallıklarının⁷² var olmasının anlamı, aynı faktör girdilerinin ürünü olan eşit fiziki çıktının hem B hem de A tarafından kullanılmasıdır. Bunun anlamı, kişilerin aynı bireysel faydayı elde etmesi değildir. Tüketimde rekabetin olmamasından dolayı, bireysel talep eğrilerinin dikey olarak eklenmesidir”⁷³.

Musgrave, kamusal mallarla ilgili olarak şunu iddia etmiştir⁷⁴: “Eşit tüketim koşulunu, onlar bedel ödese de ödemesi de, tümüne uygulamak gerekir. Diğer bir

⁶⁹ Holcombe, Randall G., “A Theory Of The Theory Of Public Goods”, *Review Of Australian Economics* 10, No:1, 1997, s.127.

⁷⁰ Samuelson, P.A., “Diagrammatic Exposition of a Theory of Public Expenditure”, *Review of Economics and Statistics*, 37, 1955, ss. 350-356, s.356.

⁷¹ Musgrave, R.A., “Provision for Social Goods”, Margolis, J./Guitton, H. (eds.), *Public Economics*. London: MacMillan, 1969, ss. 124-144, s.126.

⁷² Tüketim dışsallıkları terimi Samuelson tarafından kullanılmıştır. Samuelson, P.A., “Pure Theory of Public Expenditure and Taxation”, Margolis, J./Guitton, H. (Eds.): *Public Economics*. London: MacMillan, 1969, ss. 98-123, s.102.

⁷³ Özel mallarda ise bireysel talep eğrileri yatay olarak ekleniyor.

⁷⁴ Musgrave, R. A., *The Theory of Public Finance*. New York: McGraw-Hill., 1959, s.10.

ifadeyle, bizler tüketimde ortaklık koşulu ile dışlamanın uygun olmayışını birleştirmeliyiz.”

Böylece geriye dönüp değerlendirme yapılırsa, ilk aşamada Musgrave, fiyat dışlama ilkesinin uygun olmadığını eklemiştir. Kamu harcamalarının bu özelliği Mazzola tarafından fark edilmiş ancak modern kamu malları teorisindeki yolunu henüz bulamamıştı.

İkinci aşamada Musgrave, tüketimde ortaklık (joint consumption) teriminin yerine, tüketimde rekabetin olmaması (nonrivalry in consumption) terimini kullanmıştır⁷⁵.

Samuelson 1954 yılındaki makalesinde, Gönüllü Mübadele Teorisinin ayrıntılarını tartışmamış ve İtalyanlar’ın eleştirilerine başvurmamıştır. Aslında bu teoriyle ilgili Samuelson’un bilgisi, Musgrave ve Bowen’in⁷⁶ görüşleri ile sınırlıdır. Samuelson, bu sınırlı yazılara dayanarak kamusal malların formüle edilmiş tanımını ortaya koymuştur.

Samuelson sadece birkaç Gönüllü Mübadele Teorisiyle ilgili çalışmaya yoğunlaşmış ve geleneksel kamu malları teorisiyle ilgili tüm diğer çalışmalara aldırılmamıştır. Muhtemelen en önemlisi, Samuelson, Gönüllü Mübadele Teorisiyle ilgili İtalyan eleştirilerden söz etmemiş ve Wicksell’in yaklaşımına değinmemiştir⁷⁷.

Özetle, Samuelson 1954’de ki makalesinde, Musgrave’nin Lindahl Modeliyle ilgili yazdığı⁷⁸ aşağıdaki cümleyi formüle etmiştir; “Kamu kurumları tarafından arz edilerek türeyen faydalar, bireysel faydalara bölünüp paylaşılmaz ancak toplumun tüm üyelerince ortaklaşa kullanılırlar.” Samuelson, Bowen⁷⁹ tarafından önceden kabul

⁷⁵ Musgrave, R.A., “Provision for Social Goods”, Margolis, J./Guitton, H. (eds.), *Public Economics*. London: McMillan, 1969, ss. 124-144.

⁷⁶ Bowen, H.R., “The Interpretation Of Voting In The Allocation Of Economic Resources”, in: *Quarterly Journal of Economics*, 58, 1943, ss. 27–48.

⁷⁷ Wicksell, mal ve hizmetlerin hükümetçe sunumunda politik sürecin oynadığı kritik role değinmiştir.

⁷⁸ Musgrave, R. A., “The Voluntary Exchange Theory Of Public Economy”, *Quarterly Journal of Economics*, 53, 1939,ss. 213–37.,s.216.

⁷⁹ Bowen, H.R., “The Interpretation Of Voting In The Allocation Of Economic Resources”, *Quarterly Journal of Economics*, 58, 1943, ss. 27–48, s. 27.

edilen katı özel-kamu malı sınıflamasını kabul etmiştir. Ayrıca Lindahl Modeli ve Bowen'den oluşan dar literatürde analiz, tamamen talep yönlü yönlendirmeye dayalıdır ve bu yüzden Samuelson'un refah ekonomisi çalışmalarına tam olarak uymaktadır. Böylece Samuelson 1954'de ki makalesinde açıkça tanımlı formüle etmiş ve tüketimde eşzamanlılık görüşünü eklemiştir. Sonuç olarak Samuelson'u, aşağıda belirtilen nedenlerden dolayı, modern kamu malları teorisinin temeli olarak ele almak doğru olacaktır;

— Samuelson, kamusal mallar teorisine 1954 yılından önceki katkılara göre tamamen kökten bir katkı sağlamıştır. Kamusal mal tanımının formüle edilmiş şekli, Samuelson tarafından ortaya konmuştur.

— Açıklamalarında talep yanlı yönelim vardır.

— Kamusal malların Pareto Optimal sunumu için gerekli koşullarını ortaya koymuştur. Bölünmezlik durumunda, tüketicilerin Marjinal İkame Oranları, üretimdeki Marjinal Dönüşüm Oranına eşitlenmemektedir⁸⁰.

— Makalenin uzunluğu, başlığı ve tamamen kuramsal ve Neo-Klasik yönlendirilmeden dolayı birçok kamu ekonomistini tahrik etmiştir.

— Matematiksel açıklamaları seven ekonomistlere çekici gelmiştir.

— Doğru zamanda yayınlanmıştır yani piyasa başarısızlığı ve devletin rolü konularına yoğun ilginin olduğu bir dönemde yayınlanmıştır.

Samuelson tarafından 1950'lerde kamusal mallar kavramı tam olarak açıklandıktan sonra, devletin ekonomide aktif bir rol alması yönünde büyük bir tercih ortaya çıkmıştır. Birçok ülke, ekonomide devlet kontrolü ve planlamayı uygulamaya koymuştur. Bunun sonucunda devlet kamusal mal üretiminde geniş rol almaya

⁸⁰Samuelson'a göre Bölünmezlik durumunda Pareto Optimumu Koşulu:

$$\sum_{j=1}^n MIO_{ök}^j = MDO_{ök}$$
.Burada k: Kamusal Mal, ö: Özel mal, j: Malları tüketen bireyleri göstermektedir.

başlamıştır⁸¹. Bunlar, Samuelson'un modern kamu maliyesi teorisine en önemli katkıları olarak kabul edilebilir.

Samuelson'un kamusal mallar sorununa getirdiği teknik çözüm, onu güvenli bir yere koymuş olmasına karşılık, politik amaçlar için gerekli çözümü sağlayamamıştır. Temel sorun, tercihlerin açıklanması konusudur. Samuelson, tercih açıklama sorununu ıskalamıştır. Kamusal mallar arasında ve kamusal ve özel mallar arasındaki tercihlerin nasıl kamusal tercih olarak açığa çıkarılacağı, temel sorunu oluşturmaktaydı. Vatandaşlar ile onların temsilcileri arasında, kamusal malların sunumunun optimal düzeyi konusunda farklılıklar olabilmekte ve tercih problemleri ortaya çıkmaktadır. Samuelson'un pür dışlanamaz mallar hayalinde çok az mal vardır ve kamusal fonların bu mallara dağıtımında çok az sorunla karşılaşılır.

Demokratik devrimin başlamasıyla birlikte fakir insanlar, şehirlerde çoğunluğu oluşturmaya başlamıştır. Bireysel oy hakkının gelmesi sonucu, çoğunluk partilere oy vermek suretiyle temel kamusal malların arzına yönelik tercihlerini ifade etmişlerdir. Ülkeler büyüdükçe ve vatandaşlar zenginleştikçe, tercihler daha karmaşık bir hal almaya başlamış ve sonuçta tek tek zayıf tercihlerden oluşan türdeş seçmenler yerine, etnik-cinsiyet ve yaşlara göre vatandaş grupları organize olmuştur.

Devlet birçok mal sunmaktadır. Bazıları, Samuelson'un belirttiği gibi, tam kamusal mal türüdür. Bazı özel mallar ise evrensel faydalara sahiptir ve belirli yaş grupları tarafından tüketilirler (örneğin çocuklar temel eğitimi tüketir). Bazı mallar ise farklı gruplar tarafından, farklı yoğunlukta talep edilir. Tıkanık olmayan yollar ya da kirlilikten arındırılmış çevre örnek verilebilir. Eğer tüketiciler, vergilerin bu mallar için gerekli olmadığını saptarsa, birçok mal bu sistemden çıkacaktır.

İstekler giderek farklılaşmaktadır ve bazı malların kolektif sunumundan ziyade, özel ya da klüp temelli sunum tercih edilmektedir. Bu yüzden, belki de hiç tüketimde bulunmayacağı malların sunumu için bireyler vergi ödemek istemezler. Bu süreç sonunda politik partiler, çoğunluk koalisyonları kurmak amacıyla vaatlerini değiştirirler. Eğer, aynı cinsten olan, belirli sınıf ya da meslek kesimlerinin oluşturduğu blokların

⁸¹ Desai, a.g.m., s. 65.

oylarıyla ayakta duran partiler bulunmakta ise, burada aniden küçük parçalanmış bloklar (belirli sadakat sonucu oluşan) ortaya çıkacaktır. Koalisyon kurabilmek için, bazı partiler birbirleriyle çelişen birçok değişik görüşün ihtiyacını karşılamalıdır. Bu durum, politikada ideolojik olmayan yaklaşım olarak tanımlanır. Sonuçta politik partiler, kamusal mallar için birçok küçük grubun parçalanmış taleplerini uzlaştırmalıdır. Böylece kamusal malların tedariki ve vatandaşların bunlara erişimi, Samuelson'un Sosyal Refah Fonksiyonu ya da Wicksell'in temsilci yaklaşımından çok, sağlam bir politik süreç tarafından karara bağlanabilecektir.

Demokratik politika, partilere sahiptir. Bu partiler, vatandaşların tercihlerini kusurlu toplayarak temsil eder ve tarafsız olmaktan uzak olan sağlıklı yasal süreçte bütçe tahsisine karar verir. Politik karşılıklı yardım ve koalisyonlar bu tahsisi biçimlendirmede rol oynar. Burada, kamusal mallara olan sabit taleple birlikte, kalıcı bir çoğunluk bulunmamaktadır.

İnsanlar refahları arttıkça daha geniş ve iyi kalitede mallara ihtiyaç duymakta ve malların düşük maliyetle sunulabilmesini de istemektedirler. Vatandaşlar, kendi istedikleri kamusal mallar için gönüllü olarak daha çok ödeme yaparlar. Ancak, herhangi bir vergi indirimi ümidi veren partiye oy verirler. Bu nedenle kamusal mallardaki üç süreç (tercih açıklama, politik pazarlık ve tedarik) herhangi bir ekonomik optimalite ile uğraşmaktan çok politik süreç ile uğraşmaktadır. Ekonomik bir bakış açısına göre sonuç, optimal altında olacaktır. Ancak bu durum, vatandaşların politik sürece katılımları ve bunun içerisinde yaşama istekliliği sonucu sürdürülebilir bir hal alacaktır⁸².

1.4. Kamusal Sunumun Tarihsel Dönüşümü

⁸² Desai, a.g.m., s.72.

Tarihsel analizde devletin özel ve kamu malı üretimindeki rolünü açıklamada temel süreçler, üç temel konu ile ilgilenir.

— *Tercihleri Açıklama / Ortaya çıkarma:* Mallar için gönüllü ödeme ne olmalıdır?

— *Politik Pazarlık / Anlaşma:* Hangi malların kamusal alanda olmalı, bu malların ne kadarını kamu kesimini içermeli ve bunların tümüne nasıl ulaşılabileceğine dair kararların nasıl alınmalıdır?

— *Üretim;* bu mallar kamu ya da özel kurumlarca üretimi nasıl olmalıdır?

19.yüzyıl öncesinde devletler az sayıda kamusal mal üretmekteydi ve birincil ilgi ulusal güvenliği sağlamaktı. Ancak savaşlar, salgın hastalıkların artması, özgürlük hareketleri, endüstri devrimi, refah devleti uygulamaları ve son olarak küreselleşme olgusu, kamusal mal olarak sunulan mal ve hizmetlerin tür ve miktarında değişikliklere yol açmıştır.

1.4.1. 13. ve 17. Yüzyılda Kamusal Mal Sunumu

Günümüzde kamusal mal olarak kabul edilen ya da kamusal olarak sunulan dışlanabilir nitelikteki kamu malları gibi birçok mal, geçmiş yıllarda özel kesim tarafından sağlanmamaktaydı. Bu hizmetler, gönüllü veya özel faaliyetlerle sağlanmaktaydı. Bu tarihlerde şehirler, kırsaldaki fakir halkın saldırılarına maruz kalmakta ve büyük bir kıtlık yaşanmaktaydı. Örneğin 13 ve 14.yy'da hastaneler, kiliseler ya da yardımseverler tarafından çalıştırılıyor ve finanse ediliyordu. Hastaneler sadece acıma dürtüsüyle değil, hastalıkların bulaşması ve ölüm korkusu nedeniyle de sıklıkla özel kesimce yürütülmekteydi. Benzer şekilde bakım evleri, sadece yardımseverlikten ortaya çıkmamış, ayrıca kamu sağlığını sağlama, suçları önleme kaygısıyla da ortaya çıkmıştır. Kamusal malların miktar ve kalitesi, şehrin ekonomik durumuna, kral ile köleler ya da kiracılar arasındaki ilişkiye ya da akrabalık bağına göre değişmekteydi.

Ancak ciddi salgınlar, özellikle de 1348'de Avrupa'da yayılan kara veba, kamusal niteliği taşıyan sağlık girişimlerine yol açmıştır. Bu hareket başlangıçta şehir

düzeyinde iken, sonraları yaygın bir hal almıştır. Karantina uygulamaları, Almanya ve İspanya’da olduğu üzere sağlık sertifikası uygulamaları örnek verilebilir.

Kapitalizmin gelişmesi, modern devletlerin ortaya çıkmasına daha fazla hız kazandırmıştır. İlk evrelerinde ticari kapitalizm ve merkantilist krallıklar ilerlemişlerdir. Özellikle 16.yy’da devletler, sıklıkla gemi yapımı, silah imalatı konularına para harcamakta, ticaret şirketlerine sahip olmakta ya da desteklemekteydiler. Bu meydan okuma, kaynak ihtiyacını ortaya çıkarmış ve vergileme gücü merkezileşmiştir (İngiltere’de olduğu gibi). Henüz kralın hazinesi ile devlet gelirleri arasında kesin bir ayırım bulunmamaktaydı.

Derebeylik 18.yy’ın sonlarına doğru Batı Avrupa’da gerileyince, krallar, ordunun finansmanından artan şekilde sorumlu olmaya başlamışlar ve savaşlar, harcamaların temel nedeni haline almıştır. Bu dönemde savaşlar, toprakları artırmanın ve bu sayede kralın servetini artırmanın da tek yolu olmuştur. Bu dönemde devletin ve kamusal malların birincil rolü, nüfuzlu zengin grupların çıkarlarını korumak ve sağlamak olmuştur. Devletin bu girişimleri fakir kesimlere de ulaşmakta ancak bu durum, onlara olan ilgiden çok, politik zorlama ile gerçekleşmiştir. Toplum bu konularda kırılğan bir yapıya sahiptir⁸³.

1.4.2. 18. ve 19. Yüzyılda Kamusal Mal Sunumu

18.yy sonlarındaki endüstriyel devrim, Fransa ve Kuzey Amerikada’ki çifte politik devrimle birlikte, devletin yapısını değiştirmiştir. Endüstriyel kapitalizmle birlikte tekstil ve diğer üretimlerde buhar gücü kullanılmaya başlanmış ve şehirlerde yığınlar halinde çalışan bir nüfus yaratılmıştır. Fransa ve Amerikada’ki ihtilal, politik gücün kaynağı olarak “vatandaş” kavramını ortaya çıkarmıştır. Yaratılan servetin kralın servetini aşması sonrası birçok Avrupa Krallığı, politik ayaklanma sonrasında kendi

⁸³ Desai, Meghnad, *Public Goods: A Historical Perspective*, In Inge Kaul, Pedro Conceição, Katell Le Goulven And Ronald U. Mendoza, Eds., *Providing Global Public Goods: Managing Globalization*. New York: Oxford University Press., 2003, ss.63-78, ss.66-67.

tasarruflarından yoksun kalmıştır. Servet kaynakları azalmaya başlayınca, krallar ve devletler gelir için dilenmeye başlamışlardır⁸⁴.

19.yy boyunca Avrupa'da nüfus üç kat artmış ve şehrin her yerinde nüfus toplulukları oluşmuştur. Kalabalığın neden olduğu negatif dışsallıklar, kilisenin ve zengin kişilerin taşıyamayacağı bir yük ortaya çıkarmıştı. İngiltere'de seri halde yaşanan kıtlık ve yemek için çıkan isyanlar, merkezi bir Fakirlik Yasasının (Poor Law) çıkması yönünde bir talep oluşturmuştur. Avrupa'nın her yerinde, ülkenin cumhuriyet ya da monarşi olup olmadığına bakılmaksızın, yasama meclislerinin oluşturulması için halk seçimleri yapılması yönünde büyük bir talep ortaya çıkmıştır. Bu çağda devletler artan bir şekilde ulaştırma, haberleşme, sağlık konularındaki uluslararası işbirliği anlaşmalarına gitmeye başlamışlardır. Devlet hazinesinden erdemli mallar tedarik edilmeye başlanmıştır. Adam Smith, modern fabrikalardaki çalışmayı azaltıcı etkilerin üstesinden gelmek amacıyla, devletin eğitim ve öğretimi, altyapıyı (yol, su, sağlık teşkilatı, konut, ulaşım) tedarik etmesini güçlü bir şekilde savunmuştur. Ancak devletler minimal davranmış ve su ve sağlık teşkilatını tedarik etmesine karşılık, ulaşım ve barınma konularına girmemiştir. Ancak bunların tedariki kendiliğinden olmamıştır. Reformların, politik hareketlerin, ticari birliklerin ve sağlık uzmanlarının mücadelesi sonucu olmuştur. Oy verme hakkı yayıldıkça, devletin sunduğu hizmetler yaygınlaşmıştır. 1832 yılında Britanya'da ki reform yasalarını, 1867 ve 1884'de çıkarılan yasalar takip etmiş ve oy verme hakkı giderek yaygınlaşmıştır. Kent içi alanlarda yaşayanların parlamentoda temsil edilmesi artış göstermiştir⁸⁵.

1830 ve 1848 yıllarında Fransa'da yaşanan devrimler, halkın devlet kurumlarına olan taleplerini artırmıştır. Kentli avam kesimin korkusundan dolayı aydın politikacılar, (Almanya'da modernleşmeyi başlatan kişi olan Bismarck gibi) bir ayaklanmanın önüne geçmek amacıyla refah devletini yaratmışlardır. Kamusal ve erdemli malların karışımı, bu politikalar sonucunda üretilmiştir. Söz konusu mallar her zaman dışlanamama ve rekabetin olmaması özelliklerine sahip değillerdir. Bu hizmetlerin sunulmaması halinde,

⁸⁴ Bkz: Goldscheid, Rudolf. 1958 [1889]. "A Sociological Approach To Problems Of Public Finance." In Richard A. Musgrave And Alan Peacock, Eds., *Classics In The Theory Of Public Finance*, London: Macmillan.

⁸⁵ Desai, a.g.m., s.67.

geniş negatif dışşallıklar meydana gelmektedir. Avrupa devletleri, artan şehir nüfusu içerisinde avam kesimden korkarak, bu dönemde denk bütçe ve bırakınız yapsınlar doktrinlerinin Avrupalı Devletler tarafından nasihat edilmesine karşılık, bu tür malları sunmaya devam etmişlerdir⁸⁶.

1.4.3. 20. Yüzyılda Kamusal Mal Sunumu

Kamusal sunumdaki en kesin hamle, 20. yüzyılda endüstriyel ülkelerde evrensel oy hakları sonucu meydana gelmiştir. Sonuçta devletin GSYİH içindeki payı 1870’lerde yaklaşık %10 civarında iken günümüzde ABD ve Güney Amerika’da %30, Fransa ve İngiltere’de %40 – 50 ve İskandinav Ülkeleri’nde ise daha yükseğe çıkmıştır⁸⁷.

Devletlerin büyümesinin en belirgin olduğu dönem, Keynesyen politikaların uygulandığı Altın Çağ olan 1945 – 1975 yılları olmuştur. Gelir arttıkça devlet gelirleri artmış ve bu durum, artan nüfusun kamusal mal sunumuna yönelik artan beklentileri ile uyumuştur. Bu dönemde kamusal sunum, iki ana başlık altında değişiklik göstermiştir;

— Kamusal sunum sağlık, konut, yüksek eğitim ve sosyal hizmetler gibi yeni alanlara uzanmıştır.

- Transfer ödemeleri yeni alanlarda yapılmaya başlanmış ve yaygınlaşmıştır. Emekli aylığı, sosyal güvenlik ve fakirlik gibi transfer ödemeleri artmıştır⁸⁸.

Kamu ekonomisi teorisine ek olarak kamusal mallar teorisi, bu dönem içinde olgunlaşmıştır. Ancak bu dönem, normal değil istisnai bir dönemdir. Enflasyon, bu dönemin ilk yarısında ya da 2/3’ünde düşük düzeyde seyretmiştir. Bu dönemde vasıfsız ve az vasıflı (mavi yakalı) çalışanlara olan talep çoğalmıştır. Kadınlar, işgücü piyasasında henüz temel iştirakçi değildi. Endüstri çalışanlarının büyümesi, onların sendikalarının büyümesine ve sonuçta bu kesimin OECD ülkeleri arasında ulusal politikalar üzerindeki nüfuzlarının büyümesine yol açmıştır. Ancak 1960’ların sonlarına

⁸⁶Desai, a.g.m., ss. 67-68.

⁸⁷ Tanzi, Vito ve Schuknecht Ludger, *Public Spending in the 20th Century: A Global Perspective*, Cambridge: Cambridge University Press., 2000, s.7

⁸⁸ 1870 ve 1995 yılları arasında sübvansiyon ve transferlerle ilgili kamu harcamaları, GSYİH’nin ortalama %1’i iken, yaklaşık %23’e yükseliyor. Bu rakam 1995’te yapılan ortalama harcamaların yaklaşık yarısını oluşturuyor. Tanzi ve Schuknecht, a.g.e., ss.6-31.

doğru enflasyonist baskılar, OECD ülkelerini hemen hemen eşzamanlı olarak etkilemiştir. Kamusal malların fiyatları, özel malların fiyatlarından daha hızlı artmaya başlamış⁸⁹ ve mali kriz ortaya çıkmıştır. Bu kriz 1973’de petrol fiyatlarının yükselmesi ile şiddetlenmiştir. Daha çok insan direkt vergilere tabi tutulmuş ve bu durum OECD ülkeleri arasında vergi isyanlarına neden olmuştur. Bunun sonucunda ilk önce transfer ödemelerine ihtiyaç var mı ve sonra da kamusal malların devlet tarafından sunulmasına gerek var mı soruları sorulmaya başlamıştır. Özelleştirme ve dış kaynaklardan tedarik, kamusal alanda mal ve hizmet sunumunun azalmasına yol açmıştır. Mallar artık daha az kaynakla sunulmaya başlanmış ve kalite korunamamıştır. Transfer ödemeleri için şartlar sıkışmış, birçok ülkede emekli aylıkları azalmış ve ortalama gelir düzeyine gerilemişti⁹⁰.

Tüm bu gelişmeler, demokratik politik süreç sayesinde meydana gelmiştir. Seçim başarısı, kamusal mal sunumunun azaltılması ile kazanıldı. Bu nedenle, söz konusu dönemde kamusal mallar teorisi analitik olarak gelişmesine karşılık, kamusal malların uygulanabilir tarafı politik nedenlerle değişiklik göstermiştir. Samuelson, kamusal malların sunumunun politik partiler aracılığı ve seçimler tarafından etkilenen politik bir süreç olduğunu ifade etmiştir.

Kamusal mal sunumunun tarihi gelişimi sürecinin incelenmesi sonucunda, şu bulgulara ulaşılmıştır; İlk olarak, günümüzün sosyo ekonomik ve politik gerçekleri ışığı altında, kamusal mal tedarikindeki üç sürecide içerecek şekilde, ulusal kamusal mal kavramını yeniden ele alıp incelemeye ihtiyaç vardır. İkinci olarak, tarihsel olarak kamusal mal sunumunun değişimini düşündükten sonra, farklı gelişmişlik düzeyindeki ülkelerin küresel kamusal mallara olduğu gibi, ulusal kamusal mallara olan tercihlerindeki farklılığı da hesaba katmak gerekir. Fakir ülkeler, günümüzde birçok kamusal malı sunmaya devam etmekte ve önceliklerini, küresel kamusal mallardan ziyade ulusal kamusal mallara vermektedirler. Yoksul ülkelerin eşzamanlı olarak ulusal

⁸⁹ Kamusal olarak sunulan malların fiyat endeksi, özel olarak sunulan malların fiyat endeksinden daha hızlı yükseldi. Bunun sonucunda kamusal olarak sunulan mallarda daha çok emek yoğun teknoloji kullanılmaya başlandı ve kamu kesimi çalışanları daha fazla sendikalaştı. Birçok hükümet kamudaki ücret enflasyonuna karşı koyma konusunda istekli davranmamıştır.

⁹⁰ Desai, a.g.m., s.69.

ve küresel kamusal mal sunumunu geliştirmelerinin gerekip gerekmediğini sorgulamak gerekmektedir.

2. KAMUSAL MALLARIN SINIFLANDIRILMASI

Kamusal mallar literatürünün çok geniş olması ve farklılıklar göstermesine karşılık, kamusal mallarla ilgili olarak tüketimde rekabetin ve dışlamanın olmaması üzerine sabitlemiş standart bir tanım bulunmaktadır. Buna karşılık malların özellikleri, her zaman bu standart tanıma uygun olmayabilir. Bunun temel nedeni, toplumun bir malın faydasının dışlanabilirliğini ya da dışlanamazlığını, rakip olmasını ya da olmaması özelliklerini değiştirme yetkisine sahip olmasıdır. Mallar, politik tercihlerin bir sonucu olarak sıklıkla özel ya da kamusal bir niteliğe bürünebilirler. Bu kısımda ,kamusal malların geleneksel sınıflandırması ile sosyal niteliklerine göre sınıflandırılması konularına değinilecektir.

2.1. Temel Özelliklerine Göre Kamusal Malların Sınıflandırılması

Özel ve kamusal malın geleneksel yaklaşımla yapılan tanımında, rekabet ve dışlama özelliğinin varlığı ve yokluğuna göre bir ayrıma gidilmektedir⁹¹. Şekil 1’de tasvir edildiği üzere, bu özellikler, kamu politikaları ya da diğer müdahalelerle değişiklik göstermemektedir.

Birinci bölge, özel malları göstermektedir. Rakip ve dışlanamaz faydalar vardır⁹². Fayda rekabetinin anlamı, bir kişinin bir malı tüketimi, diğerlerinin bu mal ve hizmetten yararlanmasını azaltmasıdır. Örneğin bir kişi bir bardak sütü içerse, diğerleri artık yararlanamaz. Tüketimde rekabet ile faydadan dışlanabilirlik arasındaki ilişki her zaman otomatik olarak gerçekleşmese dahi, bu süt örneği bir rakip malın tüketimi

⁹¹ Kaul, Inge and Mendoza, Ronald U., “Advancing The Concept Of Public Goods”, In Inge Kaul, Pedro Conceiçao, Katell Le Goulven And Ronald U. Mendoza, Eds., *Providing Global Public Goods: Managing Globalization*, New York: Oxford University Press., 2003, ss.78-112, s.82.

⁹² Ancak rekabetin olmaması ve dışlanamama özellikleri, fiili durumlarını değil, bir malın potansiyel olarak kamusal ya da özel olduğunu göstermektedir. Bu duru Şekil 3, de açıklanacaktır.

sonucu bir kişi bu malın kullanımından diğerlerini dışlayabileceğini gösterir. Bu nedenle süt, hem rakip hem de dışlanabilir maldır ve sonuçta özel maldır. Şekilde birinci bölgede yer alır.

Şekil 1: Malların Temel Özellikleri: Kamusal Malların Geleneksel Sınıflaması

	<i>Rakip</i>	<i>Rakip Değil</i>
<i>Dışlanabilir</i>	1.Bölge — Süt — Arazi — Eğitim	2.Bölge — Araştırma ve kalkınma — Ticari olmayan bilgi — Kural ve standartlar — Mülkiyet hakları rejimi — İnsan haklarına saygı — Televizyon sinyalleri
<i>Dışlanamaz</i>	4.Bölge — Atmosfer — Yabancı Hayat	3.Bölge — Ayırtığı — Barış ve güvenlik / Çatışma — Kanun ve Düzen / Anarşi — Finansal denge / Aşırı finansal dalgalanma — Ekonomik denge / Zayıf büyüme — Büyüme ve kalkınma potansiyeli (Eğitimli işgücü) — Etkin / Etkin olmayan piyasalar — Bulaşıcı hastalıkların yayılması / Kontrol edilmesi ve yok edilmesi

Kaynak: Kaul Inge ve Mendoza Ronald U., *Advancing The Concept Of Public Goods*, İçinde: Kaul Inge, Conceição Pedro, Goulven Katell Le ve Mendoza Ronald U., Eds., *Providing Global Public Goods: Managing Globalization*. New York: Oxford University Press., 2003, ss.78-112, s.82.

Arazi, özel mallara verilebilecek diğer bir örnektir. Orijinal haliyle bu malın tüketiminde rekabet vardır ve dışlama mümkündür. Birçok toplum, mülkiyet hakları rejimi ile tanışmıştır. Bu rejim, sahipliği düzenler ve belirsizliği en aza indirir. Bu yüzden mülkiyet hakları, mallara dışlanabilirlik özelliği kazandırır. Özel mallar,

genellikle malın kimin kullanacağını saptayan açık mülkiyet haklarına sahiptirler ve bu haklar, malların piyasada ticaretlerinin yapılmasına olanak verir.

Şekil (1) ve (2) karşılaştırılırsa, Şekil (2)'de ki mallar, öncelikle onların sosyal yapıdaki statüsüne göre sınıflanmıştır.

Atmosfer, Şekil (1)'de dördüncü bölgede yer alır. Tüketiminde rekabet vardır ancak dışlama yoktur ve kullanma hakkı serbest maldır. Küresel çevre sorunları üzerindeki politik tartışmalardan dolayı atmosfer, gittikçe yeni, yani insan yapımı özel üretim olarak adlandırılan, kirlilik yayılması için verilen izinler ile ilişkilendirilmiştir. Bu gibi izinler, bazı aktörlerin atmosferi kullanımını belirli yollarla sınırlamaktadır.⁹³

Atmosfer Şekil (2)'de iki kez yer almaktadır. 4A bölgesinde yer almasının nedeni, ulusal ve uluslar arası anlaşmalarla atmosferin kullanılmasının özel izinlere bağlı tutulmasıdır. Kirlilik izinleri ticareti ile atmosferin kullanımı dışlanabilir özellik kazanmıştır. Politik düzenlemeler yoluyla kısmen dışlama sözkonusu olmaktadır. 4B'de yer alma nedeni, atmosferin, kirli ya da temiz tüm insanların kullanımına açık olmasıdır. Atmosfer ortak kullanım malıdır. Burası kamusal alanın bir parçasıdır.

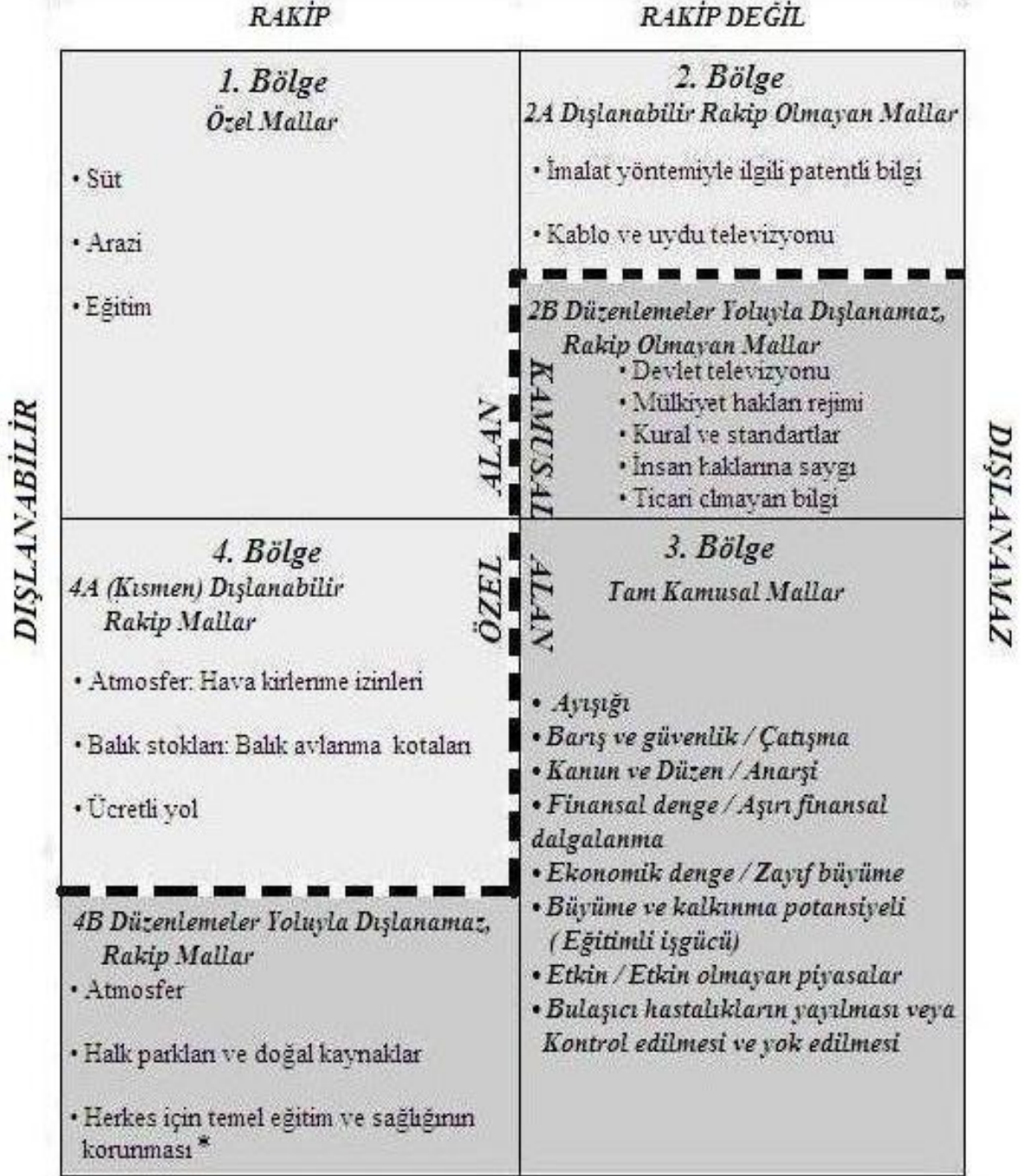
Avlanma izinleri ve balık tutma kotaları, doğal kaynakların yönetiminde yaygın bir politik araç olarak kullanılmaya başlanmıştır⁹⁴. Bu sayede balık rezervlerinin kullanımında kısmen dışlama sözkonusu olmaktadır. Bilgi, mülkiyet hakları yoluyla özel ya da dışlanabilir bir hal alabilmektedir. Bu tür mal ve hizmetler, şekil (2)'de 2A'da yer alır. Burası özel kesimdir ve rakip olmayan ancak dışlanabilir özellik taşıyan malları kapsar. Örneğin belirli imalat işlemleri, patent yöntemiyle korunmaktadır. Buna karşılık ticari olmayan, fiziki çıktıda ifade edilen ve kullanılan bilimsel bilgiden ise mühendisler ve yetkililerin dışlanması sözkonusu değildir. Bu nedenle kamusal alanda yani şekil 3'de 2B bölgede yer alır⁹⁵.

⁹³ Kaul and Mendoza; a.g.m., ss. 83–84.

⁹⁴ Kotalar ve diğer miktar sınırlamaları, sürdürülebilir ekosistem yönetim sisteminin sıklıkla kullandığı parçalardan biridir. Bu konudaki tartışmalar için bakınız.; Sandor, Richard. 2002. "Emissions Trading: Financing Environmental Public Goods at Least Cost." In Inge Kaul, Katell Le Goulven, and Mirjam Schnupf, eds., *Global Public Goods Financing: New Tools for New Challenges*. New York: United Nations Development Programme.,

⁹⁵ Kaul and Mendoza; a.g.m., s.84.

Şekil 2: Malların Sosyal Olarak Tanımlanan Durumu: Kamusal Mal Kavramında Genişleme

Kaynak: Kaul ve Mendoza(2003), a.g.m., s.83.

Toplumlar, rakip olmayan malların düzenlemeler yoluyla daha çok kamusal yapılmasını tercih etmektedirler. Şekil 2’de 2B bölgesinde yer alan mal ve hizmetler, bu duruma örnek verilebilir. Artan siyasi ilgi, mülkiyet haklarının önemini artırmıştır. İnsan haklarına saygı, diğer bir örnektir. Birçok ülke, tüm insan gruplarını kapsayacak

şekilde insan haklarına saygıyı sağlamaya çalışmaktadır ve tamamen dışlanamaz bir hizmet niteliği taşır. Teknik kural ve standartlarda (ağırlık ve ölçüler, genel para ve diller, belirli trafik kurallarında) dışlanamazlığın sağlanması daha kolaydır.

Rakip mallar, bazen düzenlemeler yoluyla dışlanamaz yapılabilir. Şekil 2’de 4B’de görüleceği üzere, halk parkları ve doğal kaynaklar, düzenlemeler yoluyla kamusal alanda yer alan mallardır ve bu durum bir politik tercih sonucudur.

Birçok toplumun, temel eğitim ve sağlığın korunmasını için bu politik yolu seçmesi diğer bir örnektir⁹⁶. Temel eğitim ve sağlık hizmetlerinde, faydalanacak kişiler arasında herhangi bir rekabete ihtiyaç bulunmamaktadır ve bu nedenle rakip malların çok miktarda kullanılması tercih edilmektedir. Bu uygulamaya genellikle iki nedenden ötürü başvurulmaktadır. İlk olarak, sağlık ve eğitim, bir insan hakları konusu olarak ele alınmaktadır. Dürüstlük kavramının toplumsallığı, eğitim hizmetinin, tüm toplumun yararlanacağı bir hale getirilmesini gerekli kılmaktadır⁹⁷. İkinci olarak, aydın ve sağlıklı nüfus, önemli özel ve kamusal faydalar yaratacaktır. Eğitimli toplum eğitimsiz toplumlara göre daha üretici yapıya sahip olur ve ekonomik büyüme ve gelişmeye katkısı daha fazladır. Bu nedenlerden dolayı, birçok ülke temel eğitimi sadece genel ve bedava yapmakla kalmaz, aynı zamanda zorunlu tutmaktadır.

Eğer eğitim, sadece temel özelliklerine göre değerlendirilirse, 1. bölgede yer almalıdır. Ancak gerçek yapısına göre değerlendirilir ise, şekil (2)’de olduğu üzere, temel eğitim üç kez ortaya çıkar. 1. bölgede eğitim, kişiye özel faydalar sağlayan bir maldır. 4B’de eğitim, evrensel olarak kullanılabilen, dışlanamayan hizmet olarak ele alınmıştır. Politik tercih sonucunda dışlanamaz hale getirilmiştir. 3. bölgede ise, ülkenin tüm verimlilik ve ekonomik büyüme potansiyeline eklenmiş güç olarak değerlendirilmektedir.

Yeni teknolojiler ortaya çıktıkça, malların durumları değişebilmektedir. Kablo ile iletimi sınırlama ya da yayınlara şifre koyulmadan önce, özel ya da kamu televizyon yayınları 2B bölgesinde yer almaktaydı. Günümüzde bazı kanallar, giriş ücreti ödenerek

⁹⁶ Kaul and Mendoza; a.g.m., ss.84-85.

⁹⁷ Tobin, James, “On Limiting the Domain of Inequality.” *Journal of Law and Economics* 13 (2), 1970, ss. 263–77.

izlenebilmektedir. Bunun sonucunda TV yayını kısmen 2A özel alanda, kısmen 2B kamusal alanda yer almaktadır.

Şekil 1 ve şekil 2’de 3. bölgede yer alan mallar teknik olarak dışlanamazlar ve bu yüzden tam kamusal mal olarak değerlendirilirler. Tüm tüketiciler için bu malların yararlanılabilir miktarı aynıdır. Örneğin ay ışığı (mehtap) konusunda politikacılar, mevcut teknoloji ile tercih yapamazlar. Bu hizmetin dışlanamazlığı doğuştan, fiili bir özellik olarak ortaya çıkmaktadır.

Barış, kanun ve düzen, finansal denge gibi mallar, tam kamusal niteliklere sahiptirler. Bir kez koşullar oluşunca, tüm insanlar tarafından kullanılabilirler. Bu malların faydaları bölünmezdir ve bu yüzden herkesin yararlanmasına açıktırlar. Bu mallar yetersiz arz edildikleri zaman, önemleri daha çok ortaya çıkmaktadır. Örneğin çatışma durumlarında, barış hizmetinin önemi daha iyi kavranmaktadır⁹⁸. Borsa düştüğünde ve yatırımlarının değeri azaldığı zaman, insanlar piyasanın bir parçası olduklarının daha çok farkına varırlar ve ekonomik istikrarın önemini kavramaktadırlar. İnsanlar, grip salgını yayılmaya başladığı zaman, genel sağlık koşulları ile ne kadar yakın ilişkide olduklarını ve hastalıkların yok edilmesinin önemini daha iyi kavramaktadırlar.

Şekil 2, birçok durumda kamusalığin, bir sosyal antlaşma olduğunu göstermiştir. Eşitlik ve insan haklarına saygı gibi malların kesin olarak kamusal alanda yer alması, büyük çabalar gerektirmiştir. Bu tür malların tanımlanması, tayin edilmesi ve özel mülkiyet haklarının izlenmesi, ayrıntılı bir kurumsal ve organizasyonel yapıyı gerektirmiştir⁹⁹.

Günümüzde birçok kamusal mal, sosyal niteliklerine göre kamusal alanda yer almaya başlamıştır. Malların orijinal özellikleri ile kamu ya da özel olarak fiili durumlarını ayırıp sınıflandırılmasına ihtiyaç bulunmaktadır¹⁰⁰.

⁹⁸ Kaul and Mendoza; a.g.m., s.85.

⁹⁹ Kaul and Mendoza; a.g.m., s. 86.

¹⁰⁰ Kaul and Mendoza; a.g.m., s. 86.

2.2. Sosyal Niteliklerine Göre Kamusal Malların Sınıflandırılması

Kamusal mal tanımını sorgularken, kamu ve özel malları sadece piyasaya göre tanımlanmak yetersiz kalmaktadır. Şekil 2’de 3. bölgede yer alan mallar, teknik olarak dışlanamaz kamusal mallardır. Şekil 2’de 2B ve 4B bölgelerinde bulunan mallar ise politik düzenlemeyle oluşturulan (kept or made nonexclusive) kamusal mallardır.

Teknik olarak dışlanamayan ve bu yüzden özel kullanımı olmayan mallar, politik düzenlemelerle kamuya ayrılmış ya da kamusal yapılmıştır. Bu kategorideki mallar bulaşıcı hastalıkların kontrolü, kanunlar, düzenin sağlanması, suç, şiddet, hava kirliliği gibi kamusal zararlarla ilgili faaliyetleri içermektedir; Kamusal alanda yer kamusal zararlar, öncelikle gelecekteki sessiz nesilleri ya da siyasi olarak zayıf grupları etkileyecek ve bunları düzeltmek çok pahalı olacaktır. Bu sorunlar ya da çözümün doğasında bulunan belirsizlikler, bu tür kamusal zararların kamusal alana bırakılmasına katkı yapmıştır¹⁰¹.

Bu açıklamalar altında kamusal mal tanımı, bir malın kamusal olma potansiyeline sahipliğini gösterecek şekilde yeniden yorumlanmalıdır.

Geleneksel kamusal mal tanımında, herhangi bir mal dışlanamaz faydalara, rakip olmayan faydalara ya da her ikisine birden sahip ise, bu mal kamusal olmak için özel bir potansiyele sahiptir.

Yeni kamusal mal tanımında ise, eğer mallar dışlanamaz faydalara sahip ve tüketiminden herkes faydalanabiliyorsa, mallar fiili olarak kamusaldır. Yeni kamusal mal tanımında malların fiili olarak herkes tarafından tüketilebilmesi gerekmektedir. Tüketimde rekabetin olmasından çok tüketiminden herkesin faydalanması öne çıkan özelliktir. Örneğin Şekil 2’de 4B bölgesinde yer alan doğal kaynakların kullanımında rekabet vardır. Ancak yeni kamusal mal tanımına göre, politik düzenlemeler yoluyla bu mallar kamusal alanda yer aldığı ve fiili olarak herkes tarafından tüketiliği için, bu mallar kamusal maldır.

Bu özellik, malların sıklıkla sahip olduğu geçici özelliklerin altını çizmektedir. Günümüzde birçok mal kamusal alanda yer almakta ancak daha sonra yer

¹⁰¹ Kaul and Mendoza; a.g.m., s. 87.

almayabilmektedir ya da önceden kamusal alanda yer almayan mallar, muhtemelen yeni teknolojilerden dolayı, sonradan kamusal mal giysisi giymektedir. Bilgisayar virüsleri ile internet temelli suçlar, son zamanlarda kamusal alanda yer alan kamusal zararlar olarak ortaya çıkmıştır.

Yeni kamusal mal tanımı, toplumların sürekli olarak gelişmeleri takip etmesi konusuna vurgu yapmaktadır ve politik tercihin herhangi bir zamanda geçerli olup olmadığını gözden geçirilmesi gerektiği konusuna vurgu yapmaktadır. Ayrıca bu tanım, kamusal malın temel özelliklerini ortaya çıkarmaktadır. Bu özellikler¹⁰²;

— Mallar fiili olarak herkesçe tüketilmelidir.

— Kamusal mallar sadece piyasa başarısızlığına yol açan ve sadece devletçe üretilen mallar değildir.

— Kamusal ve özel alanlar, devletler ve piyasaların ötesinde kendi kendilerine var olmaktadır.

Devlet ve piyasa, kamusal alanın bir parçasıdır. Her ikisi de kamusal maldır. Mevcut haliyle piyasa sistemine herkes katılabilir ve ne kadar çok faktör piyasada olursa, o kadar çok rekabet ve etkinlik olacaktır. Tabii ki piyasa katılmak için bir kişinin mübadele amacıyla bir şeye sahip olması gerekir. Değişim araçlarına sahip olmayanlar, piyasanın bir kamusal mal olduğu aleyhinde fikir belirtmezler. Bu bir gelir dağılımı sorunudur.

Benzer şekilde iyi işleyen bir devlet bir kamusal maldır. Devletin araçlarını kullanan ve onaylayan insanlar arttıkça, devletin meşruiyeti o kadar çok artmaktadır¹⁰³ ..

Bazı malların önemli kamusal niteliklerine sahip olmalarına karşılık, bazı potansiyel tüketicilerin bu malları elde etmesi ve kullanması mümkün olmayabilir.

¹⁰² Kaul and Mendoza; a.g.m., s. 88.

¹⁰³ Stiglitz, Joseph E.; *Kamu Kesimi Ekonomisi*, 2.Baskı, Marmara Üniversitesi Yayını No:549, Çev: Ömer Faruk Batirel, İstanbul, 1994,s.175.

Örneğin internet kullanımı için bireylerin bilgisayar, telefon bağlantısı ve bununla ilgili harcama kalemlerini elde etmesi gerekir. Bu nedenle internet tamamıyla kamusal alanda yer almaz. Benzer şekilde okumamış kişiler, dünya bilgilerinin büyük kısmından dışlanırlar çünkü bilgiler yazılı haldedir ve bilgi elde edemezler¹⁰⁴.

Giriş engelleri durumunu, bireylerin bir kamusal durumdan bireysel olarak ürettikleri çıkış stratejilerinden ayırmak gerekir. Örneğin insanlar suç ve şiddete karşı kapılarındaki kilitleri arttırmak suretiyle korunabilirler. Ancak yine de suç ve şiddet, kamusal alanda yer alır. Bireylerin, kamusal alandaki insan güvenliği ve refahını tehdit eden durumlara karşı daha çok özel mallar kullanarak bu tür kamusal malları azaltmak suretiyle denge kurmaya çalışmasına, Cropper ve Oates “Önleyici Davranış” adını vermişlerdir¹⁰⁵. Bu şekilde sıklıkla bireyler, yüksek bedeller ödeyerek refahlarına zarar verecek durumlardan kaçınırlar. Ancak bu durum kamusal alanın niteliğini değiştirmez.

Özetle, kamusal mallar kamusal alanda yer alır. Çünkü bu mallar teknik olarak dışlanamazlar çünkü bunlar politik tercihlerle kamusal alana bırakılmış ya da yer verilmiştir. Kamusal malların kamusal alanda olmasına kasıt olmaksızın izin verilmiştir. Bu yüzden kamusal mallar, kamusal alanın önemli bir ögesidir. Ancak kamusal alan, kamusal mallar topluluğundan daha fazlasıdır. Kamu malları fikrinden çok, kamu alanı kavramı daha fazla tartışma konusudur.

3. KAMUSAL MAL SUNUMU VE KARŞILAŞILAN SORUNLAR

Birçok iktisatçı, devletin varlık nedeni olarak kamusal malları görme eğilimindedir. Adam Smith normatif bir bakışla, devletin üstlenmesi gereken malları sıralamıştır. Ancak küreselleşme ve teknolojik gelişmeler ihtiyaçların, imkânların ve mal ve hizmet türlerinin çeşitlenmesine yol açmıştır. Bu gelişmelere bağlı olarak

¹⁰⁴ Kaul and Mendoza; a.g.m., s. 89.

¹⁰⁵ Cropper, Maureen L. and Wallace E. Oates, “Environmental Economics: A Survey”, *Journal of Economic Literature* 30, 1992, ss. 675–740.

kamusal mallar teorisi, kamu harcamalarını açıklamada yetersiz kalmıştır. Bu kısımda kamusal mal sunumunun normatif ve pozitif bakış açısıyla değerlendirilmesi yapılacak ve kamusal malların sunumunda karşılaşılan bedavacılık ve buna bağlı olarak kolektif hareket ve tutuklunun ikilemi sorunlarına değinilecektir.

3.1. Kamusal Mal Sunumunun Normatif Analizi

Devlet faaliyetleriyle ilgili normatif analiz, devletin ne yapması gerektiği üzerine odaklanmıştır. Devletin rolünün anlaşılmasına ilişkin piyasa aksaklıkları yaklaşımı, devlet faaliyetlerine yönelik normatif bir bakış açısını ortaya koymaktadır ve devletin hangi faaliyetlerde bulunması gerektiğini ortaya koymak açısından bir temel oluşturmaktadır¹⁰⁶.

Kamusal malların Neo Klasik Teorisi, bu malların sunumunda devletin merkezi rolünü destekler. Kamu tercihi literatüründe devletin ortaya çıkmasının temel nedeni olarak, kamusal mal sunumu olduğu konusu sıklıkla tartışılmaktadır¹⁰⁷.

Musgrave, devletin üstlendiği faaliyetleri üç başlık altında toplamıştır. Bunlar; tahsis (kaynak dağılımı) fonksiyonu, gelir dağılımı fonksiyonu (bölüşüm) ve istikrar fonksiyonudur¹⁰⁸. Tahsis fonksiyonuyla ilgili konular, piyasa mekanizmasının işleyişine bağlı olarak şekillenmektedir. Piyasa mekanizmasının çalıştığı ya da hiç çalışmadığı durumlarda, piyasa başarısızlığı meydana gelmektedir¹⁰⁹. Piyasa başarısızlığı ifadesi, piyasanın Pareto Optimal kaynak dağılımını sağlayamadığı durumları ifade etmektedir. Kamu ekonomisi alanında ortaya çıkan piyasa başarısızlıkları, statik ve dinamik olarak iki grupta toplanmaktadır¹¹⁰. Statik piyasa başarısızlıkları, aksak rekabet, kamu malları, dışsallıklar, enformasyon eksiklikleri, eksik piyasalar ve gelir dağılımındaki eşitsizlik

¹⁰⁶ Stiglitz, a.g.e., ss. 100–102.

¹⁰⁷ Drazer Allan; *Political Economy In Macroeconomics*, Princeton Universty Pres, 2.Baskı, New Jersey, 2002, s.373.

¹⁰⁸ Musgrave, Richard A; “Kamu Maliyesi Teorisi- Kamu Ekonomisi Alanında Bir İnceleme”, a.g.e., s.7.

¹⁰⁹ Francis M.Bator, piyasa başarısızlığına yol açan birçok durumun bulunduğunu göstermiş ve devletin piyasa başarısızlığını düzeltici politikalarına değinmiştir. Bkz: Bator Francis M., “The Anatomy of Market Failure”, *Quarterly Journal of Economics*, 72, No.3, 1958, ss. 351–379.

¹¹⁰ Stiglitz, a.g.e., ss. 88-98.

başlıklarını kapsamaktadır. Dinamik piyasa başarısızlıkları ise makul bir büyüme hızına ulaşamaması, sermaye piyasasının yokluğu, faktör piyasasında aksaklık, insanların zaman miyopisi(zaman tercihlerinin kısa dönemli olması), makro dengesizlikler: işsizlik ve enflasyon konularını içermektedir¹¹¹.

Piyasa başarısızlıklarının bulunduğu durumlarda piyasa mekanizması kendi haline bırakılınca, etkin kaynak dağılımını sağlayamamaktadır¹¹². Mueller, kamu tercihi ile ilgili temel yazısında, piyasa başarısızlıkları durumunun, devletin neden var olduğunu doğal olarak açıkladığını ve bu nedenle piyasa başarısızlığı teorisinin, devletin merkezinde yer aldığını ifade etmiştir¹¹³.

Mendez, piyasa başarısızlıklarını ulusal ve küresel düzeyde sınıflandırmıştır¹¹⁴. Şekil 3’de gösterildiği üzere, ulusal düzeyde kamusal malların sunumu ve finansmanı, devletin varlığını gerekli kılmaktadır. Uluslararası düzeyde devlete eşdeğer bir kurumun olmaması, küresel kamusal malların sunumunda sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Uluslararası alanda kamusal malların sunumunda işbirliği önem kazanmaktadır. Birleşmiş Milletler, NATO ve belirli malların sunumunda uzmanlaşmış Dünya Ticaret Örgütü, Uluslararası Posta Birliği gibi kurumlar, küresel kamusal malların sunumunda önemli görevler üstlenmektedirler.

Şekil 3: Ulusal ve Küresel Piyasa Başarısızlıkları ve Politik Tepkiler

¹¹¹ Güneri Akalın, *Kamu Ekonomisi*, Akçağ Yayınları 314, Ekonomik Araştırmalar 5, Ankara, 2000, s.7.

¹¹² Piyasalar pareto etkinlik şartını sağlasa bile, devletin ekonomiye müdahale için iki nedeni bulunmaktadır. Bunlar, gelirin yeniden dağılımının sağlanması ve erdemli malların sunulması konularıdır.Bkz: Stiglitz, Joseph E.; *Kamu Kesimi Ekonomisi*, 2.Baskı, Marmara Üniversitesi Yayını No:549, Çev: Ömer Faruk Batırel, İstanbul, 1994, ss. 99-115.

¹¹³ Mueller, Dennis, **Public Choice II.**, Cambridge: Cambridge University Pres,1989, s.3.

¹¹⁴ Mendez Ruben P., *The Case For Global Taxes:An Overview*, Paper Presented To The United Nations Ad Hoc Expert Group Meeting On Innovations In Mobilizing Global Resources For Development United Nations Headquarters, New York, 25 – 26 Haziran 2001, s.19.

Piyasa Başarısızlığı Türü	ULUSAL		ULUSLAR ARASI VE KÜRESEL	
	Örnek	Politik Sorumluluk	Örnek	Politik Sorumluluk
Kamusal mallar	*Deniz Feneri *Otoyollar *Hukuk Ve Düzenin Sürdürülmesi	*Devlet Sunumu *Vergi Ve Harçlarla Finansman *Ulusal Savunma, Askerlik Hizmeti	*Ozon Tabakasının Korunması *Otoban Danışma *Barışın Korunması	*Montreal protokolu * Hiçbiri * NATO
Negatif dışsalıklar	*Kentsel Hava Kirliliği *Nehir Kirliliği	*Temiz Hava Hareketi *Regülasyon	*CFC Emisyonu *Denizlerdeki Petrol Kirliliği	* Montreal Protokolu * Hiçbiri
Pozitif dışsalıklar	*Eğitim *Çocuk Felci Aşısı	*Devlet Sunumu, Teşvik Ve Vergi İndirimi *Devlet Sunumu	*Eğitim(Ters Beyin Göçü) *Çiçek Hastalığı Aşısı	* Hiçbiri * WHO Programları
Erdemli mallar	*Müzik Ve Sanat	*Sübvansiyon, *Vergi İndirimi	*Tarihi Eserleri Koruma	*UNESCO Programları
Bilgi eksikliği	*Sigaramın Etkileri	*Cerrah- Genel Uyarı	Nükleer Testler	* Hiçbiri
Eksik rekabet	*Demiryolu Monopolu *Doğal Monopoller	*Rekabeti Teşvik Etme *Kamusal Faydaları Düzenleme	*ABD ve AB Otomobil Piyasası *Tarımsal Yardımlar	* Hiçbiri * GATT/ WTO

Kaynak: Mendez Ruben P., *The Case For Global Taxes: An Overview*, Paper Presented To The United Nations Ad Hoc Expert Group Meeting On Innovations In Mobilizing Global Resources For Development United Nations Headquarters, New York, 25 – 26 Haziran 2001, s.19.

Kamusal malların varlığı, kamu ekonomisinin tahsis fonksiyonuna vücut vermektedir. Sonuçta, tüketici ve firma teorilerinin piyasa ekonomisinin merkezinde yer alması gibi, kamu malları teorisi de kamu ekonomisinin ağırlık merkezini oluşturmaktadır¹¹⁵. Ekonomistlerin çoğu, organizasyonun özel bir türü olan devletin, ortak mal ve faydalar için çalıştığı şeklindeki temel önermeyi kabul etmektedirler¹¹⁶.

Devletler, aşağıda belirtilen nedenleri referans göstererek, kendiliğinden gerçekleşen kaynakların bölüşürülmesi sistemine müdahalede bulunmaktadır;

¹¹⁵ Akalın, a.g.e., s.51.

¹¹⁶ Olson, M., *The Logic of Collective Action*, Cambridge, MA: Harvard University Pres., 1965 s.98.

— Birçok kamusal malın faydası geniş gruplara yayılır ve bedavacılığı engellemek zordur. Bu yüzden zorlama gerekli olabilir. Devlet, zor kullanma monopolüne sahip kurum olarak tanımlandığı için, kamusal malların doğal sunucusu olmaktadır.

— Eğer devlet kamusal mal arz ediyorsa ve tüketim bu nedenle bir pozitif dışsal etkiye sahipse, ilave tüketicilerin refahının artması ve önceki tüketicilerin toplamının refahının artmasının her ikisini de göz önüne alarak devlet destekleme yapmalıdır. Piyasa, bu tür bir sistemin kurulmasına yardımcı olabilir.

— Eğer bazı kamusal malların tüketimi bir negatif dışsal etkiye neden olmuyorsa, bu malın optimum fiyatı sıfır olacaktır. Yani sosyal refahı artırıyor, piyasa bu malları sıfır fiyatla üretemeyecektir. Bu durumda devlet bunları üretecektir¹¹⁷.

— Son olarak, bazı kamusal malların sunumu, şiddetli dağıtım sorunlarına sahiptir. Bu sebeplerle kamusal malların sunucusu olarak devletin üstlendiği rol ile özel malların yeniden dağıtımında ki devletin rolü örtüşmektedir¹¹⁸.

1950'li yılların sonuna doğru Samuelson tarafından geliştirilen kamusal mallar teorisi, kamu harcamaları teorisinin ayrılmaz bir parçası haline almıştır. Bazı malların Samuelson tipi kamusalılık gösterdiği konusunda bir şüphe bulunmamaktadır ancak Samuelson tipi kamusal malların, kaynakların etkin dağıtılması amacıyla kamu sektöründe üretilmesi gerektiği iddiası mantıklı değildir¹¹⁹. Bir malın kamusal olarak tanımlanması, onun devlet tarafından sunulması gerektiğini açık olarak ortaya koymaya yetmemektedir¹²⁰.

Burada ki ilk sorun, piyasa üretiminin teorik olarak ideal Pareto Etkinliğine ulaşmada başarısız olmasına karşılık, kamusal üretimin özel sektör üretiminden daha etkin olacağına bir garantisinin olmamasıdır. Buchanan, eğer Pareto etkinliği başarı

¹¹⁷ Mozsar Ferenc, "On The Notion Of Public Goods", Lengyel, I.(Ed): *Knowledge Transfer, Small And Medium Sized Enterprises, And Regional Development In Hungary*, Jatepress,Szeged, 2003, s.75

¹¹⁸ Drazer; a.g.e., s.373.

¹¹⁹ Holcombe, Randall G., "A Theory Of The Theory Of Public Goods", *Review Of Australian Economics* 10, No:1, 1997, s.4.

¹²⁰ Drazer; a.g.e., s.373

için bir değerlendirme aracı olarak kullanılacaksa, devletin, tıpkı piyasa gibi kaynak dağılımının etkinliği konusunda başarısız olacağını ifade etmiştir¹²¹. Bu nedenle karşılaştırma yapılırken, piyasadaki fiili performanslarıyla birlikte teorik Pareto etkinliği karşılaştırması yapmak yerine, her bir durumda gerçek fiili durumu değerlendirerek, devlet üretimine karşı piyasa karşılaştırmasını yapmak gerekmektedir.

İkinci sorun, Samuelson'un da çok iyi farkına vardığı tercih açıklanması konusudur. Eğer piyasa, kamusal mallara yönelik tercihlerin açıklanmasını doğru olarak ölçmekte başarısız ise, devletten daha iyisini yapmasını beklemek pek doğru olmayacaktır. Tiebout, Clarke, Tiedman and Tullock, kamu sektörü mekanizmasının ne derece kamusal malların etkin dağıtımını sağlayabileceği konusunu tartışmışlardır¹²². Tüketimde rekabetin olmadığı ve dışlamanın olmadığı her iki türdeki kamusal mallar için, devlet üretiminin özel üretimden daha etkili olduğuna dair bir varsayım bulunmamaktadır¹²³.

3.2. Kamusal Mal Sunumunun Pozitif Analizi

Kamusal mal sunumuyla ilgili pozitif analizde, devletin fiilen ne yaptığı konusu üzerinde durulmaktadır. İktisatçılar, kamu faaliyetlerinin sunumunu daha iyi anlamak için dikkatlerin, devlet programlarının sonuçlarını ve siyasal süreçlerin mahiyetini açıklayan pozitif analiz üzerinde yoğunlaşması gerektiğini savunmaktadırlar¹²⁴.

Uygulamada piyasa, Samuelson tipi kamusal mallar ve dışlanabilir kamusal mal özelliğine sahip birçok malı üretmektedir. Televizyon ve radyo yayın sinyalleri, bu iki

¹²¹ Buchanan, James M.; "Public Finance and Public Choice", *National Tax Journal* 28, No.4 December 1975, ss. 383–394.

¹²² Bakınız; Tiebout Charles M., "A Pure Theory of Local Expenditures", *Journal of Political Economy* 64, October 1956, ss. 416–424; Tideman T.Nicolaus and Gordon Tullock, "A New and Superior Process for Making Social Choices, *Journal of Political Economy*, 84 December 1976, ss. 1145–1160.

¹²³ Holcombe, a.g.m, s.7.

¹²⁴ Stiglitz, e.g.e., s. 102.

özelliğe sahip mallardır ve piyasada tedarik edilmektedir. Bu yayınlar, birçok durumda kamu tarafından izleyicilere direkt olarak satılmaz ancak reklâmlar ile finanse edilmektedir. Bu durum, kamusal sorunlarını çözmeye piyasa anlaşmalarının yenilikçi yollar geliştirebildiğini göstermiştir. Özel ve kamu etiketi, kendi başına bir malı hangi sektörün sağladığını göstermemektedir. Özel malların sadece özel sektöre sağlanma zorunluluğu olmadığı gibi, benzer şekilde kamusal mallar da özel kesimce etkin olarak üretilmektedir¹²⁵.

Özel sektörde üretilen kamusal mallara diğer bir örnek olarak bilgisayar yazılımını verebiliriz. Bilgisayar programı bir kez yazıldığı zaman, ilave kullanıcılar programı kopye etmekte ve ilave kullanıcılar için kullanılır hale gelmektedir. Bu durum mevcut kullanıcılar için bir maliyet oluşturmaz. Bu nedenle bilgisayar yazılımı, Samuelsonian tipi kamusalıdır. Benzer kopyaları engellemek çok maliyetli olduğu için, bilgisayar yazılımı ayrıca dışlama olmayan maldır. Bill Gates, bu kamusal malı satarak dünyanın en zengin insanlarından biri olmuştur. Bu örnek 1990'lı yılların ortalarındaki en ilginç olaydır, çünkü bilgisayar yazılımı kamusal mal olmasına karşılık, yazılımı çalıştıran bilgisayarlar özel maldır ve son yıllarda şirketler kamusal malları, özel malların da satıldığı piyasada, özel mallardan daha karlı fiyatlarla satmaktadırlar¹²⁶.

Bilgisayar yazılımı tüketiminde rekabetin olmaması nedeniyle, herhangi bir fiyat uygulaması, bazı tüketicileri dışlar ancak aslında programları kopyalayan kişileri dışlamak zordur. Bilgisayar yazılımı üretiminin, bilgisayar donanımı üretimine göre göreceli olarak karlı olması, bedavacılık sorununun endüstriyi maddi olarak engellemediğini göstermektedir. Kamusal malların özel üretiminin etkinliğini yargılamak, bu yargılama bazı soyut ideal (Pareto Optimumu gibi) hedeflerden çok, piyasadaki gerçek olaylara da bakılmalıdır. Bilgisayar yazılımı endüstrisinin incelenmesi, teşviklerin uygulamada nasıl çalıştığını göstermektedir¹²⁷.

Yazılım ve radyo yayınları gibi örnekler, dışlanamayan kolektif tüketim malı olarak tanımlanan kamusal malların piyasada etkin olarak tedarik edilebileceğini

¹²⁵ Rosen, Harvey S.; *Public Finance*, 6.Edition,Mcgraw-Hill, 2002, s.58.

¹²⁶ Holcombe, a.g.m, s.7.

¹²⁷ Holcombe, Randall G; "Public Goods Theory and Public Policy", *The Journal of Value Inquiry*, 34, 2000, ss.277-278.

göstermiştir. Britanya ve Küba gibi hükümetin radyo yayınlarını ürettiği yerlerde, özel radyo yayınları için yeraltı piyasası bulunmaktadır ve bu durum, kamusal üretimin sübvansede edildiği durumlarda bile özel üretim başarılı olabileceğini göstermektedir. Bu nedenle eğer hükümetin ulusal savunma ya da herhangi bir diğere malı üretmesi etkinlik için gerekiyorsa, bu durum bu malların kamusal mal olmasından kaynaklanmaz. Malların kamusal sunumu ifadesi, bu malların kamu sektöründe üretildiği sonucunu ortaya çıkarmamaktadır. Kamusal mallar piyasa tarafından da tedarik edilebilir. Teorik bulgular bunun nasıl ve niçin olabileceğini göstermiştir ve örnekler bunun gerçekten olduğunu ispat etmiştir¹²⁸.

Pozitif devlet teorisinin temelleri yalnızca kamu malları teorisine dayandırılmaz¹²⁹. Kamusal mallar, kamu sektörü üretimini açıklamak ya da haklı çıkarmak için kullanırsa, kamusal mallar teorisi zayıf bir zemine sahiptir. Teorik ve ampirik bulgular, özel kesimin de kamusal malları etkin olarak üretebileceğini göstermiştir. İkinci olarak, devletin ürettiği birçok şey aslında bir kamusal mal değildir. Bu durum, kamusal mal kavramının doğasını sınırlamaktadır. Tartışmalar, belirli malların kamu sektöründe üretilmesinin etkin olup olmadığı hakkında bir şey söylememekte ancak kamusal mallar teorisinin, hangi malların kamu sektöründe üretilmesi gerektiği yada üretildiğini açıklama konusunda hem teorik hem de ampirik zeminde başarısız kaldığını kanıtlamaktadır¹³⁰.

Ekonomi teorisi, insanların muhtemelen genel kamu çıkarlarından çok kendi çıkarlarına göre davranacaklarını savunmaktadır. Kamusal mallar teorisi ise hükümetin kamu çıkarlarına göre hareket edeceğini ileri sürmektedir. Ancak hükümet faaliyetleri ile ilgili birçok alternatif görüş, bu faaliyetlerin, idare edenlerin çıkarlarına göre üstlenildiğini ifade etmektedir. Devletin geliri büyük ölçüde vatandaşların üretiminden geldiği için, burada çıkarlar önemli ölçüde örtüşmektedir. Bu nedenle vatandaşların çıkarı olan şeyler aynı zamanda, çoğu kez yönetenlerinde en iyi çıkarınadır. Fakat

¹²⁸ Holcombe, a.g.m, s.8.

¹²⁹ Peston, M., *Kamu Malları Ve Kamu Kesimi*, Macmillan İktisat Serisi, Akbank Kültür Yayınları, Çev: Nihat Falay, İstanbul, 1979, s.24.

¹³⁰ Holcombe, (1997), a.g.m, , s.12.

ekonomik bakış açısından, devlet faaliyetlerinin kamu çıkarları ifadesi yerine, kamu kesimi karar alıcılarının çıkarları ifadesi ile açıklanması daha tatmin edicidir¹³¹.

Sonuç olarak, kamusal mallar teorisi, kamu harcamalarını açıklamada hem yetersiz hem de uygunsuz kalmaktadır. Kamu sektöründe üstlenilen aktiviteler, kamusal mallar teorisinin kullanıldığı anlamına gelmez. Bunu aşağıdaki iki nedene dayandırabiliriz¹³²:

İlk olarak, kamusal malların kamu sektöründe, özel sektör üretiminden daha verimli üretildiğine inanmamız için bir neden bulunmamaktadır. Teorik zeminde, özel sektör üretiminin kamu sektörü üretimine göre neden verimli üretme avantajı olduğuna dair birçok neden bulunmaktadır. Bu nedenler şunları kapsamaktadır; Mallar için tüketici tercihlerini ortaya çıkarma yeteneği, vergilemenin aşırı yükünü yok etme ve özel sektör üreticilerinin kar elde etme güdüsünün var olmasıdır. TV ve radyo yayınlarından, bilgisayar yazılımına kadar birçok alandaki birçok değişik kamusal malın özel sektörde başarılı olarak üretildiği görülmektedir.

İkinci olarak, kamusal malların resmi ekonomik tanımlamasını kullanırsak, devletin yaptığı üretim, her durumda kamusal mal üretimi değildir. Kamu kesimi üretimini karakterize etmede Samuelson tipi kamusal malların katı tanımlaması kullanıldığında, kamu kesimi üretimi, tüketimde rekabetin olmaması özelliğine sahip değildir.

Eğer kamusal mallar teorisi devlet faaliyetlerinin yasallığını haklı çıkarmak için bir araç olarak düşünülürse, kamusal mallar teorisi mantıklı olmaktadır. Kamusal mallar teorisi devletin gerçekte neler yapması gerektiği açıklamada iyi bir niteliğe sahip değildir ancak devletin kendi faydaları için çalışan iyi bir araçtır.

3.3. Kamusal Malların Sunumuna İlişkin Sorunlar

Tüketimde rekabetin olmaması ve dışlamanın olmaması nedeniyle kamusal malların sunumunda tipik arz sorunlarıyla karşılaşır ve bu nedenle sıklıkla piyasa başarısızlığından bahsedilmektedir. Tek tek bireyler açısından piyasa başarısızlığı oldukça rasyoneldir. Ancak kolektif olarak bakıldığında, yani yerel topluluklar yada

¹³¹ Holcombe, (2000), a.g.m., s.285

¹³² Holcombe, (1997), a.g.m, s.21.

insanlığın tümü açısından, sonuç optimal değildir ve felakete yol açabilir. İki temel sorun, kamusal malların arzını etkilemektedir. Bunlar literatürde “Bedavacılık ve Kolektif Hareket” ve “Tutuklunun İkilemi” (Prisoners Dilemma) olarak ele alınmaktadır.

3.3.1. Bedavacılık Sorunu ve Modern Politik Düşüncede Kolektif Hareket

Kamusal malların sunumunu finanse eden kişilerdeki teşvik yetersizliğini ifade eden bedavacılık olgusu, günlük hayatımızı kaplayan bir gerçektir. Bir kamusal maldan elde ettiği gerçek marjinal değerden daha az katkı yapan kişilere, bedavacı adı verilmektedir. Kişiler çıkarlarını göstermekten korkmaları nedeniyle, faturayı ödemek yerine hileye gitmektedirler. Bedavacılık nedeniyle kişiler, sunum yapanlara yanlış sinyal göndermektedirler¹³³.

Bireylerin bedavacılık şeklindeki davranış biçimleri kendileri açısından rasyoneldir. Ancak konu ulusal ve ya küresel olarak ele alındığında, sonuç optimalin altında ve yıkıcı olabilir. Bireysel rasyonellik açısından tüketicilerin, bir kamu malına ödeme yapmak amacıyla niyet açıklaması için bir nedenleri bulunmamaktadır. Dışlama üzerinde bir kontrol bulunmadığından, bedavacılar malların finansmanına katılmaktan kaçınmakta ve gelirlerinin bir kısmını diğer bölünebilir malları elde etmeye yöneltmektedirler. Kamusal mallar için tercih açıklamaya yönelik teşviklerin olmaması, kamu malına yönelik arz talep uyumsuzluğu ile sonuçlanır. Arz ve talebin dengeye ulaşmaması sonucunda, kamusal mallar yetersiz arz edilir ve kaynak dağılımı optimal olmamaktadır¹³⁴.

Eğer herkes kendi marjinal ikame haddi kadar katkıda bulursa, bedavacılık olmayacak ve kamusal mal sunumu optimal olabilecektir. Kamusal mallarda optimal

¹³³ Rizzolli, Matteo., "The International Trade Regime: a Global Public Goods Perspective." Thesis, University of Maastricht, 2002, s.12. <http://space.virgilio.it/matnet@tin.it/GPGs.htm>, Erişim: 12.05.2006.

¹³⁴ Sagasti Francisco and Bezanson Keith; *Financing and Providing Global Public Goods: Expectations and Prospects*, Sweden, Ministry for Foreign Affairs., 2001, s.3.

üretim miktarı, kamu malının son üretim biriminin bireylere sağladığı faydanın, maliyetine eşitlendiği noktadır¹³⁵.

Olson'un *Kollektif Hareketin Mantığı* kitabında, geniş aktörlerin daha az aktör tarafından sömürüldüğünü ve grupların şekillenmesinde seçici güdülerin önemli olduğunu iddia edilmektedir¹³⁶. Bu kitabın kolektif hareket üzerine görünen en büyük katkısı, bedavacılık sorunu gibi gözükmemektedir. Ancak bedavacılığın teorik alt yapısı daha önceki tarihlere dayanmaktadır.

David Hume, modern politik düşüncede bedavacılık sorununa değinen ilk teorisyenlerden biridir. Hume, insanların kendi çıkarları ve hırsları tarafından öncelikle motive edildiklerini söylemektedir. “Kesin olmamakla birlikte insanlar büyük ölçüde çıkarları tarafından yönetilirler ve ilgileri bu alanda genişler. Birileri adalet ister ancak, adalet ve kişisel çıkar çatışması içerisinde kendi acil çıkarları peşine düşerler”¹³⁷ Hume bu kavramı, bireylerin, bir grubun çalışmasına nasıl katkı yapacağını önceden tahmin etmek için kullanmıştır.

Hume, kolektif hareket ile ilgili olarak şu ifadeye yer vermektedir: “İki komşu ortak kullanım hakkı olan çayırı sulama konusunda anlaşılır. Çünkü birbirlerinin ne düşündüklerinin ve bütün projenin başarısız olmaması için kendileri ile ilgili kısmında anlaşmaları gerektiğinin farkındadırlar. Ancak herhangi bir benzer faaliyette bin kişinin anlaşabilmesi zor ve ayrıca imkânsızdır. Bu sıkıntıdan kurtulma konusunda herkesin bahane aradığı ve bütün yükü diğerlerine yüklemek istediği bu zor durumda birlik sağlamak zordur ve ayrıca projeyi hayata geçirmek ise daha zordur.”¹³⁸

Bu paragraf, üç önemli özelliği içermektedir. İlk olarak Hume, kolektif çıkarlar ile kişisel çıkar arasındaki çatışmanın farkına varmış ve bu çatışmayı bedavacılık davranışına bağlamıştır. İkinci olarak, daha küçük grupların büyüklerine göre daha

¹³⁵ Bulutoğlu, Kenan; *Kamu Ekonomisine Giriş*, Filiz Kitabevi, 1997, s.60

¹³⁶ Olson, M., *The Logic of Collective Action*, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1965.

¹³⁷ Hume, D. ([1739-40] 1978). A treatise of human nature. In L.A. Selby-Bigge (Ed.). Oxford, UK: Clarendon Press., s. 534. Aktaran: Dougherty Keith L., “Public Goods Theory From Eighteenth Century Political Philosophy To Twentieth Century Economics”, *Public Choice* 117, 2003, s.240.

¹³⁸ Hume, a.g.e., s.538.

başarılı olduğunu ortaya koymuştur. Daha sonraları Olson'un¹³⁹ da savunduğu konu budur. Hume'nin yürüttüğü mantık ise Olson'dan farklıdır. Hume, öncelikle geniş grupların kolektif harekette başarısız olduğuna inanır çünkü birçok insanın olduğu yerde, çayırı sulama konusunda ahenk sağlamak zordur. Bedavacılık sadece ikinci derece role sahiptir. Olson ise geniş grupların başarısızlığını öncelikle bedavacılık sorununa bağlar. Üçüncü olarak, kolektif hareket sorununu sigorta oyununa benzer şekilde tarif etmektedir. Burada bireyler karşılıklı anlaşmalarla kazanç sağlar ancak diğerlerinin kusurlarını tahmin ettiği zaman kaçmayı tercih etmektedirler.

Hume, politik toplumun bu sorunları kolayca aşacağını düşünmektedir. Eğer düzenleyici kurumlar, Hume'nin farz ettiği gibi, onların sorunlarından acil çıkarları varsa, bu kurumlar çayırı sulamak için gerekli desteği yaparlar. Bu yüzden Hume'nin eserinde belirttiği üzere "Hükümet tarafından köprüler inşa edilir, limanlar açılır, kaleler yükselir, donanmalar donatılır."¹⁴⁰ Hume, kolektif hareket sorununun, zorlamanın olmadığı durumda, bu tür malların sunumunu engellediğini fark etmiştir. Hume, Olson'un grup büyüklüğü tezine önceden değinmiş ve politik girişimlerin önemini ortaya koymuştur.

Hume'den sonra John Stuart Mill'de Laissez - faire taraftarı görüşleri savunmuş ve toplumda kamu girişiminin haklılığını dar bir alanda sınırlamıştır¹⁴¹. Genellikle monopol gücü gerektiren yollar, kanallar, demiryollarının yapımında kamu sunumunu savunmaktadır. Eğitimin kısmen kamu tarafından sunulması gerektiğini çünkü yaygın eğitimin, bireylerin toplumu yargılamasını ve piyasanın daha iyi işlemesini sağlayacağını ifade etmiştir.¹⁴² Buna karşın bu malların hiçbirisinde kolektif eylem sorunu yoktur. Diğer mallarda ise bu sorun vardır.

Mill'in açıklamaları dikkat çekici şekilde doğru olmasına karşılık, modern kamusal mallar analizinin bazı kritik noktalarını ıskalamıştır. Örneğin, birlikte toplanarak hareket etme konusuna değinmesine karşılık, bu kavramı açıklayamamıştır.

¹³⁹ Olson, a.g.e., s.53.

¹⁴⁰ Hume,a.g.e., s.539.

¹⁴¹ Mill, J. S. [1848], *Principles of Political Economy*, London: Macmillan, 1965, s.944.

¹⁴² Mill, a.g.e., .ss.947-950.

Mill, analizini çok dar ve suni bir alanda sınırlamış ve genel durumlara uygulayamamıştır.

Garrett Hardin, “The Tragedy of the Commons” adlı ünlü eserinde, kolektif hareket sorununu ele almıştır. Hardin’in formülasyonuna göre çobanların ortak mal olan çayırları paylaşması, sistemi tıkamaktadır yani her bir çoban, sınır tanımaksızın kendi sürüsünü artırmaya zorlamaktadır¹⁴³. Bunun sonucunda aşırı otlatma ortaya çıkmakta ve toprağın bozulmasına yol açmaktadır. Olson, bu durumla ilgili olarak, ortak amaçların bile kişilerin, ortak çabalara kişisel kaynakları ile katılmalarından kaçınmasının üstesinden gelmediğini söylemiştir¹⁴⁴.

20.yüzyıla geçilirken Alman ve İtalyan iktisatçılar tarafından konunun farklı bir açıdan ele alınmasına kadar, kolektif hareket sorunu üzerinde çok az durulmuştur. Bireylerin kolektif çıkarlara gönüllü katılıp katılmayacağından ziyade, gönüllü değişim teorisyenleri, kamuca sunulan malların değerlendirilmesi için uygun yolların tanımlanmasına başvurmuşlardır. Antonio De Viti de Marco, Eric Lindahl, Emil Sax ve Knut Wicksell devletin vergi paylaşımını ve harcamaları, bireyler arasındaki pazarlıkları yanıtlayacak şekilde belirlediğini iddia etmişlerdir. Bu pazarlıklar üzerinde bazı düzenlemeler yapılarak optimal sonuç üretilir. Örneğin Lindahl, iki asimetrik parti kamu harcamalarının miktarı üzerinde pazarlık yaparsa, sonuçta optimal ve optimal olmayan üretim türlerine ulaşacaklarını ifade etmektedir. Çünkü her parti doğal olarak kendi belirtilen sınırları dâhilinde, kendi avantajına olacak şekilde, dengeyi değiştirmeyi deneyecektir.¹⁴⁵ Ancak iki parti de benzer pazarlık gücüne sahipse, sonuçlar standart pozisyona yerleşir. Burada bir partinin son bir liranın harcanmasına verdiği değer ile diğer partinin verdiği değer kesişir. Diğer bir ifade ile, demokratik süreçte partiler arası pazarlıklar optimal sonuca ulaştırır.

Gönüllü mübadele teorisyenleri dikkatlerini, optimal vergileme ve optimal harcama üzerine yoğunlaştırmış ve bu optimalin nasıl sağlanacağını araştırmışlardır. Bireylerin devlet projelerine gönüllü katkıları ve dışlanamaz faydalardan organize

¹⁴³ G.Hardin, *The Tragedy of the Commons*, 1968, s.1244.

¹⁴⁴ Olson, a.g.e., s.113.

¹⁴⁵ Lindahl, E. [1919], “Just Taxation - A Positive Solution”, In R. Musgrave and A. Peacock (Eds.), *Classics In The Theory Of Public finance*,. New York: St. Martin’s Press., s.171.

olmayan grupların nasıl sorumlu tutulacakları konuları ile ilgilenmişlerdir. Bu yüzden, kamu malları teorisine, kolektif hareket teorisine oranla daha çok katkı sağlamışlardır¹⁴⁶.

Kamu mallarına değer biçilmesi (fiyatlama) süreci, Samuelson'un 1950'lerin ortalarındaki fikirlerine kadar yavaş ilerlemiştir. Samuelson, bu sorunun çözümünün neden zor olduğunu, çalışmalarında tamamen ortaya koymuştur. Birçok araştırmacı günümüzde bile Samuelson'un, kamusal mallar teorisinin kurucusu olduğuna inanmaktadır. Samuelson'un çalışmaları bu alanda yapılan önceki çalışmalara dayanmaktadır. Hume, Madison ve Mill gibi modern politik düşünce teorisyenleri bedavacılık konusu üzerinde çalışmışlar; Lindahl, Marco, Wicksell gibi Gönüllü Mübadele Teorisyenleri, kamu üretimine uygun mallardan özel üretime uygun malları ayırmışlar ve Musgrave, Bowen, Baumol ise yine Samuelson'dan önce kamusal malların optimal üretim şartlarının matematiksel temelleri üzerine büyük katkılar yapmışlardır. Bunlardan hiçbiri özel ve kamusal mallar arasında tam ve kesin bir ayırım yapmamıştır. Samuelson'da ilk çalışmalarında bu ayrımı yapmamıştır¹⁴⁷. Samuelson kamusal mal – özel mal terminolojisini yaratmış ancak teorisi, dışlanabilirlikten ziyade bölünmezliği tanımlayan “Jointness” kavramına dayanmaktadır.¹⁴⁸

Samuelson, özel tüketim mallarını, her bireyin tüketimlerinin toplamının, toplam tüketime eşit olduğu mal, kamusal tüketim mallarını ise, her bireyin aynı miktarda tükettiği mal olarak tanımlamıştır. Bu ayırım, optimalite şartlarını ortaya çıkarmak için gerekli ve önemli bir ayırımdır.

Buchanan, Kulübün Ekonomik Teorisi makalesinde, Olson'a benzer şekilde, fayda-maliyet çatısı altında optimal kulüp üyeliğini tanımlamıştır. Optimal kullanıcı

¹⁴⁶ Dougherty Keith L., "Public Goods Theory From Eighteenth Century Political Philosophy To Twentieth Century Economics", *Public Choice* 117, 2003, s.245.

¹⁴⁷ Samuelson, P., The pure theory of public expenditures. *The Review of Economics and Statistics* 36, 1954, ss, 387-389; Samuelson, P., "Diagrammatic exposition of a theory of public expenditures", *Review of Economics and Statistics* 37 (1955): ss.350-356.

¹⁴⁸ Samuelson, 1954 yılında özel tüketim malları ve kolektif tüketim mallarını tanımlamıştır. Bir yıl sonra terminolojiyi değiştirip kamu tüketim malları ifadesine geçmiş ve sonradan bu ifadeyi kısaltmıştır.

sayısının, üretilen malların niceliğinin marjinal faydasına göre çeşitli ve sınırlı olacağı fikrini ortaya koymuştur¹⁴⁹. Bu kulüp mallarda, bazı bireyler dışlanabilmektedir.

Buchanan, kulüp sahiplerinin kendi fiyatlarını belirleyebileceğini ve her üyenin marjinal faydasının en azından onun marjinal maliyetinden büyük olduğu sürece, yeni üyelerin kulübe katılmasını beklediklerini iddia etmiştir. Bu durum optimal dışlamaya yol açmaktadır. Buna karşın Buchanan, Samuelson ve Musgrave gibi pür kamu malları teorisyenlerini tedirgin eden sorunu tamamen çözememiştir. Kulüp sahipleri, marjinal maliyetleri aşan marjinal faydaya sahip kişileri dışlayamaz ne de dışlamak ister. Bu yüzden marjinal ikame haddine göre kulüp malları bölüştürülemez. Eğer her ikame haddine göre yeterli mal sağlayacak yeterli sayıda kulüp olursa, bu sorun giderilebilir. Ancak bunun için, içinde bireylerin olduğu birçok kulüp olmalıdır. Bu nedenle Buchanan'ın bu tezi, değer biçme sorununa tamamen değil sadece kısmî çözüm olarak ele alınabilmektedir¹⁵⁰.

3.3.2. Tutuklunun İkilemi

Karar birimleri arasındaki iletişim noksanlığı, kolektif eylemin başarısızlığı ile sonuçlanır. Bedavacılık problemini, Oyun teorisinde kullanılan Tutuklunun İkilemi ya da diğer bir ifadeyle mahkûmlar çıkmazı modeli ile açıklamak mümkündür. Toplamı sıfır olmayan bu model, bireysel rasyonellik ile kolektif rasyonelliğe varılmayacağını ortaya koymaya açısından önem taşır¹⁵¹. Katılımcılar arasında işbirliği yapılmaması

¹⁴⁹ Buchanan, J., "An economic Theory of Clubs", *Economica* 35 (125), 1965, ss.: 1-14.

¹⁵⁰ Dougherty, a.g.m., s.247.

¹⁵¹ Oyun kuramı, kişilerin eylemlerinin birbirlerine bağlı olduğu durumda rasyonel davranış kurallarını ortaya koymayı amaçlar. Oyunlar, toplamı sıfır olan ve olmayan olarak ikiye ayrılır. Toplamı sıfır olan oyunlarda oyun rekabete dayanır çünkü oyuncuların arasında çıkar çatışması vardır. Birinin kazancı diğerinin kaybına eşittir. Toplamı sıfır olmayan oyunlarda ise oyuncuların ortak çıkarları bulunmaktadır. Birinin kazancı diğerinden farklı olabileceği gibi,

nedeniyle optimum noktadan uzaklaşılır ve Nash dengesi adı verilen noktada dengeye gelinir. Dışlanamama ve rekabetin olmaması özelliklerinden dolayı, Nash dengesinde üretilen kamu malı miktarı, optimumdan uzaklaşmaktadır¹⁵².

Tutuklunun ikilemi durumu, Şekil 4’de gösterilmiştir. Tutuklunun ikilemindeki oyun teorisi, iki tutuklu arasında işbirliğini engelleyen bilgi eksikliği durumunu tanımlamaktadır.¹⁵³ Tutuklular ayrı hücrede tutulur ve böylece kendi savunmalarında ortak bir noktada anlaşamazlar. Bu nedenle her tutuklu bağımsız olarak kendisinin en iyi stratejisini belirler. Suçu inkâr eder ya da itiraf eder. Savcı bu arada suçlarını ayrıntıyla açıklar. Eğer her iki tutukluda suçunu inkâr ederse, her ikisi de, en az ceza olan, bir yıl ceza alacaktır. Eğer biri itiraf ederken diğeri inkâr ederse, işbirliği yapan kişi özgür kalmakla ödüllendirilecek, diğeri ise suçundan ve yalan söylediği için beş yıl ceza giyecektir. Eğer her ikisi de itiraf ederse, üçer yıl ceza alacaklardır¹⁵⁴.

oyunculardan birinin karar değiştirmesi sonucu her iki tarafta kazançlı çıkabilir. Bulutoğlu, Kenan; *Kamu Ekonomisine Giriş*, Yapı Kredi Yayınları, Mart 2003,s.94.

¹⁵² *Uluslararası Mali İlişkiler*, Anadolu Üniversitesi Yayını, No: 1639, Eskişehir, ss.38-39.

¹⁵³ Bulutoğlu, a.g.e. ,s.97.

¹⁵⁴ Kaul, Inge; Grunberg, Isabelle ve Stern, Marc A.;”Defining Global Public Goods”,in *Global Public Goods:International Cooperation in the 21st Century*, 1999, s.7.

Şekil 4: Tutuklunun İkilemi

		<i>TUTUKLU (A)</i>	
		İNKAR	İTİRAF
<i>TUTUKLU (B)</i>	İNKAR	A ve B 1 yıl ceza alır	A, ceza almaz B, 5 yıl ceza almaz
	İTİRAF	A, 5 yıl ceza alır B, ceza almaz	A ve B 3 yıl ceza alır

Kaynak: Kaul, Inge; Grunberg, Isabelle ve Stern, Marc A.;“Defining Global Public Goods”,İçinde: *Global Public Goods:International Cooperation in the 21st Century*, 1999, s.8.

Tutuklunun ikilemi gerçek bir durumdan doğmaktadır. Her ikisi için de suçları kabul etmek yerine, inkâr etmek şeklinde bir işbirliğine gitmeleri daha iyi olacaktır. Eğer herikisi de sessiz kalmaya devam etseler, her biri üç yıl yerine bir yıl hapis yatacağı. Haberleşme olanaklarının olmaması ve bu suretle ortak kazanmak için uygun bir işbirliğine gidilememesi sonucu, heriki tarafta kaybetmekte ve iki taraf toplam iki yıl hapis yerine altı yıl hapis yatmaktadır. Dört ekstra yıllık ceza, tarafların birbirleriyle işbirliği yapma yeteneklerinin olmaması sonucunda ortaya çıkmaktadır.

Bu oyun gerçek hayatta birçok durumda ortaya çıkmaktadır. Örneğin güvenin kurulamadığı, haberleşmenin sağlanamadığı yani temellerin bunlar üzerine kurulamadığı durumlarda, iki ya da daha fazla parti, benzer dürtülere işbirliğine gitmemektedirler.

Bir başka örnek olarak, işgücü standartları verilebilir. Endüstri çapında bir anlaşmanın bulunmaması durumunda, firmalar kendi başlarına yani izole edilmiş bir şekilde işgücü şartlarını düzeltmeyi umut etmektedirler. Maliyetlerin artacağını ve rekabet gücünün tehlikeye gireceğini düşünerek, çoğunlukla çalışma şartlarını düzeltmede isteksiz davranırlar. Bu nedenle hiçbir firma, çalışma şartlarını düzeltemez.

Ek olarak, birçok firma kendi standartlarını yükseltmeyi tercih etse bile, rekabet baskısı işgücü standartlarının düşmesi şeklinde aksi bir eğilim ortaya çıkaracaktır. Bu nedenle, pratikte haberleşmenin ve anlaşma yeteneğinin yokluğu nedeniyle ortak bir stratejide anlaşılabilmesi, her firmanın kendi bakış açısına göre rasyonel davranmasına karşılık, sonuçta uygun olmayan bir strateji ortaya çıkmaktadır.

Piyasa başarısızlığı ve kolektif hareket sorunlarının ulusal düzeyde çözümü için, şartların devlet tarafından düzeltilmesi konusu sıklıkla gündeme gelmektedir. Yeni ya da daha açık mülkiyet hakları, kural ve standartların konulması ya da mali teşviklerin sağlanması bunlara örnektir. Bazı durumlarda devletin zorlayıcı gücü, sosyal optimal çıktıyı ortaya koymaktadır. Diğer birçok durumda ise devletler temel olarak düzenleyici rol oynamaktadır. Buna karşılık kamusal malların arzında, birçok nedenden dolayı, devletin başarısızlığı ortaya çıkmaktadır. Örneğin bürokratların ve siyasi yetkililerin bir kısmının rant kollaması, kamu harcamalarında nüfuzlu bazı grupların kayırılması ve ya çıkar grupları arasındaki politik çıkmazlar sonucu bu durum ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle sıklıkla kamusal malların sunumunda piyasa başarısızlığı, hükümetin başarısızlığı ile birleşmiştir¹⁵⁵. Kolektif hareket sorunlarının çözülmesi için ulusal ve küresel düzeyde işbirliği gerekmektedir.

¹⁵⁵ Kaul, Grunberg ve Stern, a.g.e., s.8.

İKİNCİ BÖLÜM

KÜRESEL KAMUSAL MALLAR VE SUNUMU

Ekonomik aktivitelerin küreselleşmesi ve bunun kamu politikalarına etkileri konusunda çok hızlı gelişen bir literatür var olmasına karşılık, küresel kamusal mallar konusuna yeterince önem verilmemektedir. Hızla küreselleşen dünyada insanların refahının, sadece özel ve kamusal mallar arasında değil, ayrıca bölgesel ve küresel kamusal mallar arasında dikkat çekici düzeyde sağlanacak dikkatli bir dengeye bağlı olduğu ortaya çıkmıştır. Bu nedenle küresel kamusal malların açık bir tanımını yapmak önem taşımaktadır.

Bu bölümde küresel kamusal mallar kavramının temel özellikleri, sınıflandırılması ve küreselleşme ile ilişkisine değinildikten sonra, küresel kamusal malların sunumunda karşılaşılan sorunlar, nedenleri ve en uygun sunum teknikleri hakkında bilgi verilecektir.

1. KÜRESEL KAMUSAL MAL KAVRAMI HAKKINDA GENEL AÇIKLAMALAR

Küresel kamusal malların tanımlanması, hızla küreselleşen dünyada karşılaşılan sorunların hangi mal türüne girdiğini ve alınacak önlemler için hangi araçların kullanılması gerektiğini tespit etmede önem taşımaktadır. Bu kısımda küresel kamusal kavramı ve küreselleşme ile ilişkisine değinilecektir.

1.1. Küreselleşme ve Küresel Kamusal Mallar

21.yüzyılda kamusal mallar konusu, önemli bir uluslararası gündem maddesi haline almıştır. Küresel kamusal mallar, kamu malları üzerine yapılan inceleme ve tartışmaların çerçevelediği içerikten tamamen farklı bir yapıdadır.

Günümüzde küresel kamusal mallar, ulusların ve kişilerin refahlarının artan şekilde merkezinde yer almaya başlamıştır. Kamu zararları kategorisi içerisinde yer alan, örneğin banka krizleri (küresel düzeyde finansal dalgalanma yaratır), internet temelli suçlar ve dolandırıcılık, artan ticaret ve seyahat nedeniyle hastalık riskinin artması, uyuşturucunun kullanımı gibi dünya çapındaki riskler tüm dünyada kişilerin refahlarını etkilemeye başlamıştır. Uluslar arası çapta ulaşım ve haberleşme, ticaret, vergi uyumlaştırılması, para politikası, yönetim ve daha fazlası için uluslar arası ortak iskeletin kurulmasını sağlayan, giderek artan sayıdaki uluslar arası rejimin oluşturulması gereği ortaya çıkmıştır. Bu alanların tümünde değil ancak birçoğunda geleneksel yapıdaki ulusal sorunlar, günümüzde uluslararası işbirliği ile karşı kaşıya kalmıştır¹⁵⁶.

15. ve 16. yüzyılda yayılan sömürgecilik, uluslararası ilişkilerin artmasına neden olmuştur. Ancak, 20. yüzyıla gelindiğinde, sınır ötesi dışsallıkların hacmi artmıştır. Bu durumun başlıca nedenleri şunlardır¹⁵⁷;

¹⁵⁶ Kaul, Inge; Grunberg, Isabelle ve Stern, Marc A.;"Defining Global Public Goods", İçinde: Kaul, Inge, Isabelle Grunberg, And Marc A. Stern, Eds. (1999). *Global Public Goods: International Cooperation In The 21st Century*. New York: Oxford University Press., 1999, s.9.

¹⁵⁷ Kaul ve Mendoza,, *Advancing The Concept Of Public Goods*, a.g.m., s.96.

— Yeni teknolojiler, insan mobilitesi yanı sıra, malların ve hizmetlerin, bilginin dünyaya artan şekilde yayılmasını sağlamıştır.

—Ekonomik ve politik açıklık, sınır ötesi hareketlerin şiddetini artırmıştır.

— Güçlü devletlerin şekillendirdiği küresel rejimler güçlü bir hal almıştır.

— Sistematik riskler artmıştır. İklimsel riskler çevresel bozulmalara yol açmış ve bütünleşmiş finansal pazarlar, finansal krizlerin dalgalanmasına yol açmıştır.

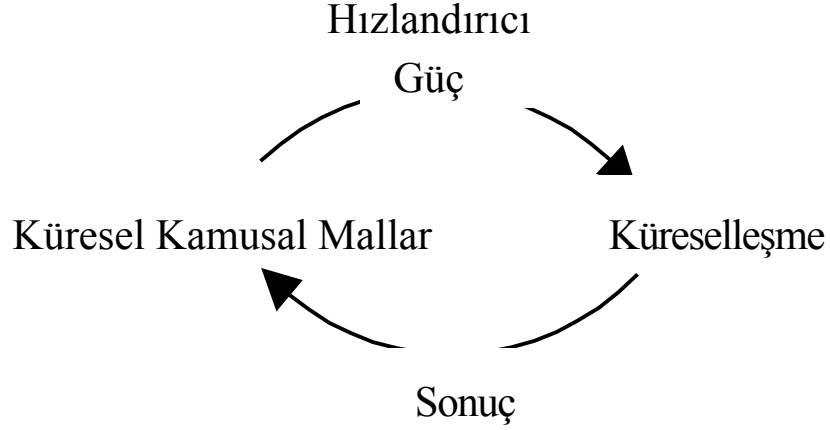
Küreselleşme süreci sonunda, parçalı küresel düzen ortaya çıkmıştır. Bu yapı, bütün insanoğlunu birbiriyle ilişki içine sokan fakat aynı zamanda farklı ülke grupları ve bu ülkelerin insanları arasındaki çatlakları sürdüren ve bazılarını, küresel güçlere karşı kendilerini savunmaktan muaf tutan bir parçalı küresel yapıdır.

Bir bütün olarak küresel alan, kısmen bilgi ve teknolojiadaki gelişmelerle ve kısmen şebeke alanının ortaya çıkmasıyla birlikte, 21.yüzyılın son çeyreğinde ele alınmaya başlanmıştır. Ekosistemlerin kendini yenileyebilir ve sonsuz üretim kapasitesine sahip olduğu görüşünün yerini, insanoğlunun biyosfere olan etkisinin eşiği geçerek, geri alınamaz zararlara sebep olabileceği görüşü almıştır. Küresel alana ait olan iklim değişikliği, ozon tabakasının yok olması ve biyolojik çeşitliliğin yok olması, eşiği geçmenin bir işaretidir.

Küresel kamusal mallar ve küreselleşme arasında karşılıklı bağımlılık ilişkisi vardır. Şekil 5’de gösterildiği üzere, küresel kamusal mallar, küreselleşmeyi hızlandıran bir faktör olması yanı sıra, aynı zamanda küreselleşmenin bir sonucudur. Örneğin küresel kamusal mal niteliğine sahip uluslar arası posta ve sivil havacılık sistemlerinin gelişmesi, mal ve hizmetlerin sınır ötesine taşınmasını kolaylaştırmış ve küreselleşme sürecini başlatan nedenlerden biri olmuştur. Malların, seyahat ve deniz taşımacılığı ile yoğun ve sık hareketi ise küresel kamusal mal niteliğindeki salgın hastalıkların dünyaya yayılmasına yol açmıştır.

Bir ülkede ortaya çıkan finansal kriz, diğer açık ekonomileri derinden etkilemektedir¹⁵⁸.

Şekil 5: Küreselleşme ve Küresel Kamusal Mallar İlişkisi

Kaynak: UNDP, Providing Global Public Goods: Managing Globalization, 25 Questions & Answers, UNDP/UDS, November, 2002, s.7.

Anlık bilgi erişimi, küresel finansman sorunlarının ortaya çıkması, artarak ilerleyen bilgi paylaşımı, insanların güvenlik kaygıları ve hastalıkların ulusal ve bölgesel olarak hızla yayılması, küresel alanın bir bütün olarak ele alınması gerektiğinin göstergeleridir.

Sınır ötesi dışsallıklara, dünya üzerinde yayılmış birden çok aktörleri içinde barındıran işbirlikçi eylemler aracılığıyla hitap edebilir. Dahası, işbirlikçi eylemler temelde önemli derecede rakipsizlik ve dışlanmazlık içerdiği için, küresel kamu malları kavramı, parçalı küresel düzeni değerlendirmede ve analiz etmede gün geçtikçe artarak başvurulan bir kavramdır.

Küresel kamu mallarının tedarikini ayarlamak, ulusal ve yerel seviyedeki kamu mallarının tedarikini ayarlamaktan daha karışık bir yapıya sahiptir. Çünkü bedavacılık

¹⁵⁸UNDP, *Providing Global Public Goods: Managing Globalization, 25 Questions & Answers*, UNDP/UDS, November, 2002, ss.6-7.

problemleri, uluslararası seviyesinde daha içinden çıkılmaz bir yapıya bürünmektedir. Küresel kamu malları içinde bulunan ülkeler, kuruluşlar, organizasyonlar ve bireyler, tedarikte bir katkısı olsun ya da olmasın mutlaka faydadan yararlanırlar. Diğer bir faktör de, küresel kamu mallarından faydalananların çok fazla olması ve dünya nüfusunun farklı bölümlerini de içinde bulundurmasıdır. Çıkar ve ilgiler, kültürel değerler, siyaset öncelikleri çeşitlilik göstermektedir ve bu nedenle işbirliğini ortaya koymak kolay değildir.

Ülkeler arasında ulusal ve küresel kamu mallarına olan ihtiyaçlar ve bu ihtiyacı karşılayabilme kapasitesi değişiklik gösterebilir. Farklı ülkelerin bir küresel kamu malından fayda sağlama derecesi, ülkelerin durumlarına ve bu malların özelliğine bağlıdır.

Gelir seviyesi, yaşam standardı, coğrafya, kültür ve değerler, bir küresel kamu malının tedarikinde yer alma ve bu kamu malına ödeme yapma isteği üzerinde önemli etkilere sahiptir. Örneğin yaygınlaşmış finansal istikrarsızlık, her yerde hane halkı ve firmalar üzerinde negatif etkiler yaratır. Fakat bu durum, zengin insanlar ve gelişmiş ülkeler tarafından, gelişmekte olan ülkelerin yapabildiğinden daha fazla tolere edilebilir. Benzer şekilde, HIV-AIDS'in yayılması, Afrika'yı, Kuzey Amerika'dan daha fazla etkiler. Küresel ısınma, deniz seviyesine yakın karalarda yıkıcı bir etkiye sahip iken, ılıman iklime sahip bölgelerde bu etki daha azdır. Çölleşme, yağmur almayan bölgeleri etkilerken, nemli tropikal bölgeleri etkilemez. Biyolojik çeşitliliğin azalması dünyanın bir yerinde yüksek miktarlardayken, başka bir yerinde daha az olabilir. Uzun süreden beri devam eden şiddetli çatışmalar ve etnik anlaşmazlıklara, fakir bölgelerde diğer bölgelere nazaran daha fazla rastlanır¹⁵⁹.

Vergi alma yetkisine sahip, içinde birden çok ülke barındıran bir ülkeler üstü devletin varlığı, küresel kamu mallarındaki arz ve talep uyumunu sağlayabilir. Buna rağmen, uluslararası başarılı işbirliği örneklerinin varlığına rağmen, giderek artan miktarlardaki uluslararası rejimlerin ulusal hükümetin uluslararası eşdeğerliğini yaratmada fazla bir etkisi olmamıştır. Bu yüzden; çok geniş çeşitlilikteki yatırımcıların

¹⁵⁹ Sagasti Francisco ve Bezanson Keith; *Financing and Providing Global Public Goods: Expectations and Prospects*, Sweden, Ministry for Foreign Affairs., 2001, s.10.

ve faaliyetlerin koordinasyonunu gerektiren ancak uluslararası hükümete ihtiyaç duymayan küresel kamu mallarının tedariki sistemine ihtiyaç vardır¹⁶⁰.

Uluslararası işbirliği, kamu mallarının sunumunun artırılması ve küresel ısınma, hastalıkların yayılması, biyolojik çeşitliliğin kaybolması, şiddetli çatışmaların hızla artışı ve yaygınlaşmış finansal belirsizlik gibi kamu zararlarının artış hızının azaltılması için gereklidir.

Çok yakın ilişkisi olan diğer bir konu da küresel kamu mallarının tedarikinde aktif rol almanın, insanların yaşam standardını yükseltmek için savaş veren fakir ülkelere adaletsizce büyük bir yük yüklememesi gerektiğidir. Bu durum, fakir ülkelerin, kaynaklarını marjinal karlar elde edecekleri uluslararası malların üretim giderlerini paylaşmak için, iç gelişim görevlerinden saptırmaları durumunda ortaya çıkar. Bu durum, zengin ve fakir ülkeler arasındaki eşitsizliği daha da ileri seviyelere çeken “*Ters Robin Hood Etkisi*” ile sonuçlanır¹⁶¹. Eğer kıt miktardaki kalkınma yardımı kaynakları, iç gelişim aktivitelerinden uluslararası kamu mallarının tedarikine ayrılırsa, benzer bir sonuç ortaya çıkacaktır.

Sonuç olarak, güçlü ulusal ve yerel kuruluşların küresel kamu mallarının tedarikine katkıda bulunmaları gerekmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde ise, küresel kamu mallarının tedariki ve iç kapasiteyi inşa çabaları arasındaki süreci dengelemesi gerekir. Çünkü, küresel kamusal malların üretim ve tüketimini sağlayan ülkelerin gelişme çabalarına katkıda bulunmaksızın, öncelikle küresel kamu mallarının tedarikine ve finanse edilmesine odaklanmanın hiçbir anlamı olmayacaktır. Politikacılar, kamusal malların yerel düzeyde kalmasını tercih etseler de, pasaportu olmayan sorunların varlığı, bu düşüncüyü mümkün kılmamaktadır. Ulusal kamu malları giderek küreselleşmektedir ve bu malların sadece iç politika tedbirleri ile üretilemeyeceği ortaya çıkmıştır¹⁶².

¹⁶⁰Kindelberger, C.P, “International public goods without international government”,*The American Economic Review*, Vol 76 No. 1, 1986, ss. 3-4.

¹⁶¹ Stalgren, P., *Regional Public Goods and the Future of International Development Co-operation: A review of the Literature on Regional Public Goods*, Working Paper 2000:2, Stockholm: Ministry for Foreign Affairs ,2000, s. 34.

¹⁶²Kaul, Mendoza ve Ronald , *Advancing The Concept Of Public Goods*, s.96.

1.2. Küresel Kamusal Mal Kavramı ve Özellikleri

Hızla küreselleşen günümüz dünyasında insanların refahları, sadece özel ve kamusal mallar arasında değil, ayrıca ulusal, bölgesel ve küresel kamusal mallar arasında sağlanacak hassas dengeye de bağlıdır. Bu nedenle, küresel kamusal malların tanımını yapmak önem taşımaktadır.

Küresel kamusal mal kavramı yeni bir olgu değildir. Özellikle küresel doğal varlıklar, insan yapımı küresel ortak mallardan daha önce gelir. Atmosfer, açık denizler, coğrafi yörünge bu tür doğal küresel kamusal mallardır. İnsan var olduğundan beri dışsallıklar mevcuttur. Ancak bu dışsallıklar tek başına, büyüyen dünya nüfusunu farklı bölümleri arasında karşılıklı dayanışma yaratmamaktadır. Son yirmi yıldaki artan küreselleşme olgusu, birçok sorunu beraberinde getirmiş ve ülkeler arasında karşılıklı dayanışmayı zorunlu kılmıştır.

Küreselleşen ulusal nitelikteki kamusal mallar, küresel kamusal malların önemli bir sınıfını oluşturmaktadır ve bu nedenle, küresel kamusal malların tanımlanmasında geleneksel kamusal mal tanımı önemli bir yere sahiptir. Kamusal malların rakip olmama ve dışlanamazlık özelliklerini, küresel bakış açısıyla yeniden ele almak gerekmektedir.

Küresel kamusal malların ilk tanımı, 1999 yılında Birleşmiş Milletler Gelişme Programı tarafından yayımlanan çalışmada yapılmıştır. Buna göre bir mal ve ya hizmetin küresel kamusal mal olarak tanımlanması için, iki kritere sahip olması gerekmektedir. İlk kriter, mallar yüksek derecede kamusal niteliğine sahip olmalıdır. Yani, bu malların tüketiminde rekabet ve dışlama olmamalıdır. Bu özellik geleneksel kamusal malların temel özelliğidir. İkinci kriter, bu malların faydaları birden fazla ülkeyi, sosyo-ekonomik grupları ve nesilleri kapsamalıdır¹⁶³. Bu özelliklere sahip mallar, pür küresel kamusal mal olarak ifade edilmektedir.

Küresel kamusal mallar, birden fazla bölgede bulunan ülkeleri kapsamalıdır. Eğer sadece belli bir coğrafi bölgedeki ülkeleri(örneğin Güney Amerika, Sahra Altı Afrika),ticari blokları (örneğin NAFTA), savunma ittifaklarını (örneğin NATO) kapsıyorsa, bu durumda bölgesel ya da kulüp mal olacaktır.

¹⁶³ Kaul, Grunberg, ve Stern, *Defining Global Public Goods*, a.g.e., s.2.

Diğer faktör, sosyo ekonomik gruplardır. Birçok durumda kamusal malın faydaları, nüfusun sadece belli kesimlerine yönelir. Bunlar genelde toplumun zenginleridir. Örneğin internet kullanımı yüksek giriş ücretleri içermektedir ve yoksul halk yararlanamamaktadır. Benzer şekilde küresel kamusal zararlar, örneğin sıtma ve ya tüberküloz, genellikle zenginlerden çok fakirleri etkilemektedir. Ancak dünya sadece gelir düzeyi ile bölünmemiştir. Etnik, cinsel, bölgesel faktörler ve politik ilişkiler insanları ayırmaktadır. Bu nedenle bir kamusal malın küresel olması için, faydaları sadece ülkedeki geniş yelpazeye ulaşmamalı, ayrıca küresel nüfusun geniş yelpazesine ulaşması gerekmektedir¹⁶⁴.

Küresel kamusal mallar, şimdiki nesillerin ihtiyaçlarını, gelecek nesillere zarar verme pahasına karşılamamalıdır. Sandler, aynı nesil ve nesiller arası küresel kamusal mallar arasındaki ayrımı ortaya koymuştur¹⁶⁵. Sandler'e göre insanoğlu, bu iki tür mal arasında, bir şey elde etmek için başka bir şeyden vazgeçme durumu ile sık sık karşılaşmaktadır. Bu duruma örnek olarak, şimdiki nesiller için enerjinin yararlılığını artıran ancak uzun dönemde nükleer yıkım ortaya çıkaran nükleer enerji verilmektedir. Bu nedenle küresel kamusal malların tanımlanması, nesiller arası dışsallık kavramını içermesi gerekmektedir.

Birleşmiş Milletler Gelişme Programı tarafından yapılan tanımda, coğrafi ve zamansal boyut da yer almaktadır. Dışsallıkların taşma alanına göre kamusal malları, ulusal, bölgesel, uluslar arası ve küresel olarak sınıflandırmak mümkündür. Bu sınıflandırma Tablo 1'de verilmiştir.

Ulusal kamusal malların faydaları, ülke sınırları içerisinde yayılmaktadır. Ulusal tam kamusal malların en yaygın örneği savunma hizmetidir. Bu hizmetin faydasında rekabet ve dışlama bulunmaz ve ülke sınırları dâhilindeki tüm bireyler bu hizmetin faydasından yararlanır.

¹⁶⁴ Kaul, Grunberg, ve Stern, *Defining Global Public Goods*, a.g.e., s.10.

¹⁶⁵ Sandler Todd; "Intergenerational Public Goods (Strategies, Efficiency And Institutions)", ss. 20-50. İçinde: Kaul, Inge, Isabelle Grunberg, And Marc A. Stern, Eds. (1999). *Global Public Goods: International Cooperation In The 21st Century*. New York: Oxford University Press.

Bölgesel kamusal mallarda ise sunulan hizmetin fayda ve zararından belli bir bölgede yer alan ülkeler etkilenmektedir. Otoyollar, ortak pazarlar (AB), savunma paktları (NATO) ve kablo şebekeleri bölgesel kamusal mal niteliği taşır. Morrissey, Willem ve Hewitt, bölgesel kamusal malları, bitişik sınırları olan ülkelerden ortaya çıkan kamusal faydalar olarak tanımlamıştır¹⁶⁶. Bölgesel kamusal mallarda, bir bölgedeki komşu ülkeler arasında fayda ve zararlar birbirini etkilemektedir¹⁶⁷. Ferroni'ye göre bölgesel kamusal malların üç türü bulunmaktadır¹⁶⁸.

- *Ülke temelli olmayan*; diyalog, bilgi ve temel eğitime yapılan özel yatırımlar ile ortak politik rejim ve standartları oluşturmak için yapılan anlaşmalara yönelik görüşmeler.

- *Ülkeler arası mekanizmalar*. Bunlar olumsuz sınır ötesi dışsallıkları yönetmek ya da sınırlar boyunca hastalıkların yayılmasını engelleyici halk sağlığı önlemlerini koordine etmeyi içermektedir. Bölgedeki finansal dengeyi sağlamak ve sürdürülebilir çevre politikaları oluşturmaya kadar geniş bir alanda çözümü kolaylaştıracak bölgesel kuruluşların oluşturulması, bu kapsama girmektedir.

- *Ülkeye özgü politikalar*. Yukarıda belirtilen iki maddeye uygun olarak, olumlu dışsallık avantajları ortaya çıkaracak faaliyetlerde bulunmayı kapsamaktadır. Bu durum, yönetim ve kurumsal göstergeleri iyileştirme ya da kalkınma sonucunda ortaya çıkacak çıktılarını artırmak şeklindeki ulusal kamu malları ortaya çıkarır. Bu durum ayrıca, bu ülkeden yayılan sınır ötesi negatif dışsallıkları azaltıcı etki yapar.

Bir bölge, bir coğrafik birimi göstermek için kullanılmasına karşılık, bölgesel kamusal malların tanımında, birden fazla ülkeyi kapsayan coğrafi alan, bölge olarak ele alınmaktadır. Ulusal ve küresel alan yayılan dışsallıklarla ilgili literatürde çok fazla çalışma olmasına karşılık, bölgesel dışsallıkların tanımlanması karmaşık bir yapıya

¹⁶⁶ Morrissey, O., Willem te Velde, D. and Hewitt, A., "Defining international public goods: conceptual issues", *World Bank Study on International Public Goods*, London: Overseas Development Institute, 2001, s.4.

¹⁶⁷ Ferroni, Marco, *Regional Public Goods in Official Development Assistance*, Washington, D.C.: Inter-American Development Bank Occasional Paper 11, 2001, s.1.

¹⁶⁸ Ferroni, *Regional Public Goods in Official Development Assistance, a.g.e.*, s.3.

sahiptir. Bölge, küresel sistemin bir alt kümesini ifade etmektedir. Bölgesellik, jeolojik (kıyı şeridi), coğrafi (kıtalar) ya da politik (sosyalist ülkeler vb.) bir alana dayanabilir. Jeolojik yapılar (dağ, nehir vb.), bölgesel kamusal malların taşınma alanını belirleyebilir. Bölgesel alanlar NAFTA, MERCOSUR (Güney Amerika Ortak Pazarı) ve AB gibi tercihli ekonomik anlaşmalar sonucu ortaya çıkabilmektedir. Bu birleşmeler, bölgesel kamusal malların dışsallıklarının yayıldığı alanı belirlemektedir. Bu tür bölgesel kamusal malların faydalarından üye olmayan ülkelerin yararlanabilmesi, bölgesel kamusal mallarla ilgili temel politik sorunu oluşturmaktadır¹⁶⁹.

Yapılan sınıflandırmalarda küresel kamusal malların bir alt başlığı olarak uluslararası kamusal mal ifadesine bazen yer verilmektedir. Uluslararası kamusal mallar, birden fazla bölgede bulunan ülkeleri etkileyen dışsallıkları ifade eden bir kavramdır¹⁷⁰. Sandler ve Arce, bu malları “Transnational” kamusal mal olarak adlandırmıştır¹⁷¹. Ferroni ise kolektif hareket sorunu ve uluslararası meydan okumalar ile eşitsizliğin artması, bulaşıcı hastalıkların yayılması, sınırlar ötesi suç ve terör, ortak doğal kaynakların kötüye kullanılması gibi küresel dengeyi bozucu güçlü dışsallıklardan dolayı uluslararası kamusal malları, küresel ve bölgesel kamusal mal olarak tasnif etmektedir¹⁷². Tezde uluslararası kamusal mallar, küresel kamusal mallar olarak ele alınacaktır.

Zamansal boyuta göre küresel kamusal mallar, şimdiki ve gelecek nesilleri içermelidir. Son yıllarda kamusal mallara uluslararası bakış açısıyla daha çok önem verilmesine karşılık, özellikle çevresel faaliyetler açısından, nesiller arası kamusal mallara kısmen daha az dikkat verilmektedir. Nesiller arası kamusal mal, nesiller arasında rakip olmayan ve dışlanamayan fayda (maliyetler) sağlar. Örneğin biyolojik çeşitliliğin yok olması, şimdiki ve daha sonraki tüm nesiller için olumsuz sonuçlar

¹⁶⁹ Arce Daniel G. M. ve Sandler Todd, *Regional Public Goods: Typologies, Provision, Financing and Development Assistance*, EGDİ, Sweden, 2002:1, ss.12-13.

¹⁷⁰ Feachem Richard G. A. ve Sachs Jeffrey D., *Global public goods for health*, Report of Working Group 2 of the Commission on Macroeconomics and Health, World Health Organization 2002, s.7. <http://whqlibdoc.who.int/publications/9241590106.pdf>

¹⁷¹ Sandler Todd ve Arce M ,Daniel G., *A Conceptual Framework For Understanding Global And Transnational Public Goods For Health*, *Fiscal Studies*, Vol. 23, issue 2, 2002, ss. 195-222, s. 197.

¹⁷² Ferroni, *Regional Public Goods in Official Development Assistance*, a.g.e., ss.1-2.

yaratır. Genetik mühendislerinin yaptığı keşifler, kanserden insanları korur, ömürlerini uzatır ve gelecek nesillere de fayda sağlar. Diğer nesiller arası kamusal mallara örnek olarak hastalıkların yok edilmesi, küresel tehditlerin frenlenmesi, ozon tabakasının tüketilmesini sınırlama, kültürün korunması, etnik karışıklığın sınırlandırılması ve kültürel normların getirilmesini verilebilir. Kültürel norm ve kanunlar, nesiller arasında işbirlikçi davranışları teşvik etmektedir ve çok büyük nesiller arası faydalara sahiptir¹⁷³.

Nesiller arası küresel sorunlar için standart çarelere başvurmak yeterli olmamaktadır. Ulusal düzeyde karar alıcılar, muhtemelen bu malların optimal seviyede sunumunu sağlayamazlar. Bu yüzden işbirliğinin artırılması, hem uluslararası hem de nesiller arası boyutta tüm ulusların kazanması için gereklidir. İlk kullanma avantajına sahip önceki nesiller bunu istismar ederek, nesiller arası kamusal mallar için gelecek nesiller üzerine daha fazla yük aktarırlar. Çokuluslu şirketlerce nükleer enerjinin kullanımının genişlemesi, şimdiki toplumun refahını artırmakta ancak gelecek nesiller için büyük bir nükleer atık problemi ortaya çıkarmaktadır.

Dünya Bankası'nın Güney Amerika'daki barajları finanse etmek için yaptığı yardımlarda olduğu gibi, ülkelerin doğal kaynaklarını geliştirmek ve yoksulluğu azaltmak için yapılan dış yardımlar, gelecek nesillerin olanaklarını sınırlandıracak şekilde, çok büyük biyolojik çeşitliliğin yok olmasına yol açmıştır. Bu nedenle nesiller arası kamusal malların sunumunda, her iki neslin çıkarları birlikte göz önünde tutulmalıdır¹⁷⁴.

Dünya Bankası'nın yaptığı tanıma göre küresel kamusal mallar; yoksulluğun azaltılmasında ve kalkınmanın sağlanmasında önemli rol oynayan, yeterli düzeyde sunumu için ülkelerin işbirliğinin ve ortak hareketin gerekli olduğu, sınır ötesi dışsallıklara sahip hizmetler, kurallar ve politik sistemlerdir. Dünya Bankası'nın yaptığı

¹⁷³ Sandler Todd, *Intergenerational Public Goods (Strategies, Efficiency and Institutions)*, a.g.e, s.20.

¹⁷⁴ Sandler Todd, *Intergenerational Public Goods* ,a.g.m., s.21.

bu tanımda, malların yaymış olduğu dışsallıklar konusuna ve kolektif hareketin gerekliliğine vurgu yapılmıştır¹⁷⁵.

Morrissey, Willem ve Hewitt, dışsallığın coğrafi olarak yayıldığı alanın, malın kamusal olduğunu belirlemede kriter olarak kullanılacağını ifade etmektedir. Buna göre, malların yaydığı dışsallıklar küresel düzeyde ise bu mal küresel kamusal mal olmaktadır¹⁷⁶.

Kamusallığın derecesine göre küresel kamusal malları, kulüp, yarı kamusal ve ortak üretim malları şeklinde sınıflandırmak mümkündür. İnternet, ozon tabakasının korunması küresel kamusal mallardan bazılarıdır. Burada küresellik kavramı sadece coğrafik anlam taşımamaktadır. Küresellik, yerel, ulusal ve ya bölgesel kavramlarını kapsayan bir kavramdır. Eğer kamusal malın faydası sadece bir ülke veya bölgede oluşuyorsa bu küresel kamusal mal değildir, ulusal veya bölgesel bir maldır. Benzer şekilde NATO'nun soğuk savaş sırasında batı bloğu ülkelere sunduğu güvenlik hizmeti, birlik üyeleri için bir kamusal mal ya da daha genel terim olarak kulüp maldır. Çok taraflı Yatırım Garanti Planları sadece özel uluslar arası yatırımcılara fayda sağlamaktaysa, bu hizmet dünya çapında bir kulüp maldır.

Sahra Altı Afrika'da yoksulluğun hafifletilmesi programı, burada bulunan yerel halkın ihtiyaçlarını karşılaması yanı sıra, uluslar arası barışa karışıklıkları önlemeye katkı sağlamaktaysa, uluslar arası anlaşmalar dâhilinde çevresel yıkımı, bozulmayı azaltıyorsa ve küresel sağlık şartlarını iyileştiriyorsa, bu durumda küresel kamusal maldır. Buna karşılık felakette zarar görenlere yapılan bağışlar, özel malların gönüllü yeniden dağılımıdır ve burada harekete geçirici şey, her şeyden önce küresel bir kaygıdan çok insanların duygularından, kendilerini onların yerine koymasından kaynaklanmaktadır¹⁷⁷.

¹⁷⁵ World Bank, *Poverty Reduction and Global Public Goods: Issues for the World Bank in Supporting Global Collective Action*, Development Committee, Washington, DC/2000-16, September 6, 2000, s. 2.

¹⁷⁶ Morrissey, Willem ve Hewitt, a.g.m., s.3.

¹⁷⁷ Kaul, Grunberg, ve Stern, *Defining Global Public Goods*, a.g.e., s.12.

Tablo 1: Kamusallığın Derecesine Göre Kamusal ve Küresel Kamusal Mallar

Kamusalık Derecesi		Tam Kamusal Mallar	Yarı Kamusal Mallar	Klüp Mallar	Ortak Üretim Malları
Taşma Alanı (Spil-Over Range)					
Ulusal		<ul style="list-style-type: none"> • Yer altı Suları • Savunma 	<ul style="list-style-type: none"> • Su Yolları • Elektrik Şebekesi Nakli 	<ul style="list-style-type: none"> • İletişim Ağları • Sulama Sistemleri 	<ul style="list-style-type: none"> • Bireysel Hizmetler • Eğitim
Bölgesel	Aynı Nesil İçerisinde	<ul style="list-style-type: none"> • Sel taşkınlarının kontrolü • Orman yangınlarının söndürülmesi • hayvan hastalıklarının kontrolü • Yer altı su kaynaklarının temizlenmesi 	<ul style="list-style-type: none"> • Su yolları • İrmaklar • Otoyollar • Yerel parklar 	<ul style="list-style-type: none"> • Ortak pazarlar • Kriz yönetimi gücü • Kablo şebekesi • Network 	<ul style="list-style-type: none"> • Barışın korunması • Askeri güçler • Tıbbi yardım • Teknik Yardım
	Nesiller Arası	<ul style="list-style-type: none"> • Sulak alanların korunması • Göllerin temizlenmesi • Toksik atıkların yok edilmesi • Kurşun emisyonunun azaltılması 	<ul style="list-style-type: none"> • Asit yağmurlarının azaltılması • Balık rezervlerinin korunması • Av alanlarının kurulması 	<ul style="list-style-type: none"> • Ulusal parklar • Sulama sistemleri • Göller • Şehirler 	<ul style="list-style-type: none"> • Barışın korunması • Sel taşkınlarının kontrolü • NATO • NAFTA • Kültürel normlar
Küresel	Aynı Nesil İçinde	<ul style="list-style-type: none"> • Okyanus kirliliğinin önlenmesi • Hava tahminleri • Gözlem istasyonları • Dünya mahkemeleri 	<ul style="list-style-type: none"> • Elektromanyetik dalgalar • Uydu yayımları • Posta hizmeti • Hastalıkların kontrolü 	<ul style="list-style-type: none"> • Kanallar • Hava koridorları • İnternet • INTELSAT 	<ul style="list-style-type: none"> • Dış yardım • Doğal afetlere yardım • Uyuşturucunun yasaklanması
	Nesiller Arası	<ul style="list-style-type: none"> • Ozon tabakasının korunması • Küresel ısınmanın önlenmesi • Hastalıkların yok edilmesi • Bilgi yaratılması 	<ul style="list-style-type: none"> • Antibiyotiklerin aşırı kullanımı • Okyanuslardaki balık rezervleri • Antarktika'nın korunması 	<ul style="list-style-type: none"> • Uluslararası parklar • Kutup yörüngeleri 	<ul style="list-style-type: none"> • Tropik ormanların korunması • Uzay kolonileri • Yoksulluğun azaltılması • Birleşmiş Milletler

Kaynak: Sandler Todd; *Intergenerational Public Goods (Strategies, Efficiency And Institutions)*, a.g.e., ss.24-25. ;

2. KÜRESEL KAMUSAL MALLARIN SINIFLANDIRILMASI

Küresel kamusal malları çeşitli özelliklerine göre yedi başlık altında sınıflandırmak mümkündür. Sınıflandırma, küresel kamusal malların daha önce var olan geleneksel yapısı ile küreselleşme olgusuyla ortaya sonradan çıkan yeni türleri arasındaki ayırım ile başlamaktadır. Küresel kamusal mallar arasında sınıflandırmaya gidilmesi, bu malların finansmanında hangi yöntemlerin kullanılması gerektiğine karar vermede yardımcı olacaktır.

2.1. Geleneksel Küresel Mallar ve Yeni Küresel Mallar

Geleneksel küresel kamusal mallar, yeni bir kavram değildir ve kendi içinde iki gruba ayrılmaktadır¹⁷⁸. Atmosfer, ozon tabakası ve açık denizler gibi doğal ortak varlıklar, önceden var olan küresel kamusal mallardır. İkinci gruba ise 17. yüzyıla temelleri dayanan, açık denizlerden ülkelerin serbest yararlanmasını içeren anlaşmalar oluşturmaktadır. Bu tür ortaklıkların sayısı, 19. yüzyılda uluslararası ekonomik faaliyetlerin artması ile birlikte artmıştır ve 20. yüzyılın başında, gemicilik, telekomünikasyon, sivil havacılık ve posta dağıtım alanlarına yayılmıştır. Eğer bu tür faaliyetlerin alanı küresel ve çok taraflı bir yapıya sahipse, söz konusu mallar küresel kamusal mal olarak nitelendirilir. Bu tür mallar uluslararası hukuk, kural ve düzenlemeler ile kurulurlar ve bir kez ortaya çıktıktan sonra faydalarından herkes yararlanır. Bu iki türdeki geleneksel küresel kamusal mallar, dışışleri olarak adlandırılan yapıyı oluşturur. Bu mallar önemlerini korumaktadır ve hatta küreselleşme ile birlikte uluslararası aktivitelerin artması ve internet gibi yeni gelişmelerin ortaya çıkmasından dolayı daha önemli bir hal almışlardır.

Buna karşılık küreselleşme ile birlikte politik gündem dikkat çekici bir şekilde değişmiş ve oldukça farklı türde küresel kamusal mallar ortaya çıkmıştır. Daha önce var olmayan ancak zamanla sınırları aşan ve sınır ötesi artan ulusal kamu politikalarının ahengi için politik konsensüs gerektiren bir özellik kazanmışlardır. Temiz hava, sağlık, finansal denge, piyasa etkinliği ve bilgi yönetimi ile ilgili bu tür kamusal malların sadece iç

¹⁷⁸ Kaul, Inge, *Governing Global Public Goods In A Multi-Actor World: The Role Of The United Nations*, s.5. www.unu.edu/millennium/Kaul.Pdf Erişim: 13.10.2003.

politikalarla daha uzun süre üretilemeyeceği anlaşılmıştır. İnsan hakları ve eşitlik gibi konularda, ulusal sınırlar içinde uygulanan politikaların yetersiz olacağı ortaya çıkmıştır.

Yeni küresel kamusal malların ortaya çıkmasının arkasında birkaç faktör rol almaktadır. Bunlardan ilki, ülkelerin artan şekilde dışa açılmalarıdır. Bu açıklık, sosyal damping, rekabetçi devalüasyon, riskli tüketici davranışı (örneğin sigara içilmesi) gibi küresel kötülüklerin yayılmasını kolaylaştırmıştır. Bir diğer faktör ise giderek artan küresel sistematik risklerdir. Bu riskler, uluslararası finansal piyasaların yapısında bulunan değişken (volatility) riskler, küresel iklim değişimi riski, küresel eşitsizliğin yol açtığı politik risklerdir. Üçüncü faktör ise, sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve dikkat çekecek bir şekilde çok uluslu şirketlerden oluşan devlet dışı aktörlerin güçlerinin artmasıdır. Bu aktörlerin tümü, temel insan haklarından teknik standartlara kadar bir çok konuda, ortak politika normlarına bağlı kalınması için hükümetler üzerinde baskı yaratmaktadırlar.

2.2. Üretim Zincirindeki Yerine Göre Küresel Kamusal Mallar

Küresel kamusal malları, üretim devresinde buldukları aşamaya göre nihai küresel kamusal mallar ve ara küresel kamusal mallar olarak sınıflandırabiliriz¹⁷⁹.

Nihai küresel kamusal mallar, malların standart anlamından daha ziyade, bir çıktıdır. Bu çıktı, somut (çevre ya da insanlığın ortak mirası gibi) ya da soyut (örneğin barış, finansal denge, çocuk felcinin yok edilmesi gibi) olabilmektedir¹⁸⁰.

Bu tasnif, politik ilişkiler açısından önem taşımaktadır. Sera gazılarının azaltılmasına yönelik anlaşmada, aslında ortada bir mal yoktur. Buradaki amaç, nihai mal olan ozon tabakasının bozulmamasını sağlamaktır. Genel olarak nihai malın kamusalılığı konusu, uluslararası kolektif durgunluğu ortaya çıkarmaktadır. Genellikle küresel kamusal mallar, özel ve kamunun birçok aktivitesinin bir sonucudur.

¹⁷⁹ Kaul, Inge, Isabelle Grunberg, And Marc A. Stern, Defining Global Public Goods,. In Kaul, Inge, Isabelle Grunberg, And Marc A. Stern, Eds., Global Public Goods: International Cooperation In The 21st Century. New York: Oxford University Press., 1999, ss. 2-19, s.13.

¹⁸⁰ Kaul, Inge, Mendoza, Ronald U, "Advancing The Concept Of Public Goods", in Providing Global Public Goods-Managing Globalization, Edited By Inge Kaul, Pedro Conceicao, Katell Le Goulven And Ronald U. Mendoza, Oxford University Press, December, 2002, ss.78-111, s.104.

Nihai küresel kamusal malların tedarikine katkıda bulunan uluslar arası rejimler, norm ve standartlar, *ara küresel kamusal mal* olarak ifade edilirler. Ara küresel kamusal mal tanımlamasındaki amaç, belirli küresel kamusal malların sağlanmasında uluslararası kamusal müdahalelerin varlığına ihtiyaç duyulan alanların varlığına dikkati çekmektir. Ozon tabakası örneğinde olduğu gibi, örneğin Montreal Protokolü¹⁸¹, ne benzer ara küresel kamusal mallara ihtiyaç vardır.

Bekliden en önemli ara küresel kamusal mal, uluslararası rejimdir. Benzer rejimler birçok diğer ara üretimler için temel oluşturur. Küresel kamusal faydalar içeren bu ara üretimlere örnek olarak Uluslararası Altyapı, Uluslararası Yardım Programlarını ve Uluslararası Teftiş Sistemleri verilebilir.

Uluslararası rejim, ulaşım ve haberleşmeden makroekonomi politikası, insan hakları, hukuki sistem, nüfus, çevre ve sağlığa kadar aktivitelerin her gelişen alanını kapsamaktadır. Birçok global rejimin doğasında hükümetler arası bir yapı taşımaya karşılık, uluslararası sivil toplum organizasyonları ve sivil toplum, uluslararası normların ve standartların belirlenmesinde artan bir rol oynamaktadır. Örnek olarak yardımsever organizasyonlar olan Kızıl Haç ve Kızılay verilebilir. Diğer bir örnek, Uluslararası Standart Birliği (İSO)'dir ve bunlar, özel ve kamu işbirliği ile oluşmuşlardır.

Global rejimin faydası, yanlış anlaşılmanın ve çatışmaların riskini azaltan, sınırlar arası aktiviteleri ve uluslararası ilişkiler hakkında önceden haber veren bir yapıyı kurmasıdır. Sonuçta işlem maliyetleri azalmakta, işbirliği teşvik edilmekte ve etkinlik artmaktadır. Benzer durumda uluslararası rejim; kadın haklarını içeren temel insan haklarının evrensel olarak tanınması olayında olduğu gibi, evrenselciliği onarmak yada ilerlemesine yardım etmektedir¹⁸².

Olson'un belirttiği üzere, barış, çok taraflı ticaretin düzenlenmesine yönelik mali anlaşmalar, temel bilgi, bilimin ilerlemesi ve ekolojik yaşanabilir dünya için duyulan istek

¹⁸¹ Montreal Protokolü, ozon tabakasının incelmeye sorununa kalıcı bir çözüm bulabilmek amacıyla zararlı gazların üretim ve tüketimine kısıtlama getirilmesini önermiştir. 1987 yılında imzalanan bir anlaşmadır. 1990 yılında Türkiye tarafından kabul edilmiştir.

¹⁸² Kaul, Grunberg, Stern, a.g.e., s.14.

artık günümüzde esas olarak evrensel bir hal almıştır. Henüz bu kolektif mallar sınırlı olarak ve bölümler halinde kısmi olarak arz edilmektedir¹⁸³.

2.3. Temel ve Tamamlayıcı Küresel Kamusal Mallar

Dünya Bankası tarafından yapılan bu sınıflandırmada küresel kamusal mallar, temel ve tamamlayıcı olarak iki kısma ayrılmaktadır. Buradaki ayırım, üretim ve tüketim ayrımına dayanmaktadır. *Temel faaliyetler*, küresel kamusal malların üretimine yöneliktir. Bu faaliyetler, faydaları diğer ülkelere yayılan, bir ülkedeki faaliyetler şeklinde olabileceği gibi, çok uluslu, bölgesel ve küresel faaliyetler şeklinde de olabilir.

Tamamlayıcı faaliyetler ise küresel kamusal malların tüketimi için ülkeleri hazırlayan, temel faaliyetleri kullanılabilir hale getiren faaliyetlerdir¹⁸⁴. Örneğin sıtmanın yok edilmesi, temel bir küresel kamusal maldır. Ülkelerin kendi başlarına sivrisinek ile mücadele etmesi şeklindeki kontrolleri ise bir tamamlayıcı faaliyettir ve esas faaliyetin sunumu için gereklidir¹⁸⁵. Benzer şekilde, bilgi üretimi yapan araştırma merkezlerinin temel küresel mal olmasına karşılık, bilgi üretimine katkı yapan genel eğitim hizmeti ise tamamlayıcı maldır¹⁸⁶.

Tablo 2’de görüleceği üzere, küresel ısınmanın azaltılması temel bir faaliyettir. Buna karşılık araştırma, koordinasyon ve gözleme gibi bileşenler tamamlayıcı faaliyetlerdir ve kamusal malın kullanıma hazır hale gelmesi için gereklidir. Salgın hastalıkların yok edilmesi temel faaliyet olarak ele alınmaktadır. Bu amaca ulaşmak için sağlık kliniklerinin kurulması ve hastalıkların araştırılması ise tamamlayıcı bir kamusal maldır¹⁸⁷.

¹⁸³ Olson, Increasing The Incentives for International Cooperation, International Organization, 27(2), 1971, ss.866-874, s.873.

¹⁸⁴ GDF(2001), ‘Effective Use of Development Finance for International Public Goods’, Chapter 5 in *Global Development Finance*, World Bank.

¹⁸⁵ Tamamlayıcı malların kamusal mal olması gerekli değildir. Örneğin aşı hizmeti aslında bir özel maldır. Ancak bunun aşı hizmetinin sunumu, hastalıkların yok edilmesinde tamamlayıcı bir maldır.

¹⁸⁶ Morrissey, O., Willem te Velde, D. and Hewitt, A., “Defining international public goods: conceptual issues”, *World Bank Study on International Public Goods*, London: Overseas Development Institute, 2001, s.14.

¹⁸⁷ Binger, a.g.m.,s.10.

Tablo 2: Küresel Kamusal Malların Sektörlere, Temel ve Tamamlayıcı Faaliyetlere Göre Sınıflandırılması

Kamusal Mal Sektör	Temel Mallar	Tamamlayıcı Mallar	
		Üretim	Tüketim
<u>Cevre</u>			
Küresel	Emisyonların azatılması	Araştırma	-
Ulusal	Doğal kaynakların korunması	Tarımın desteklenmesi	Yoksulluğun azaltılması
<u>Sağlık</u>			
Küresel	Hastalıkların yok edilmesi	Hastalıklar ile ilgili araştırmalar	-
Ulusal	Koruyucu sağlık hizmeti	Sağlık hizmetleri	Sağlık klinikleri
<u>Bilgi</u>			
Küresel	Araştırma merkezleri	İnternet hizmetleri	Küresel iletişim ağları
Ulusal	Eğitim hizmeti	Genel eğitim	Okullar
<u>Güvenlik</u>			
Küresel	Çatışmaların önlenmesi	Barışın korunması (BM Güvenlik Konseyi)	-
Ulusal	Suçların azaltılması	Asayiş	Yoksulluğu azaltılması
<u>Yönetim</u>			
Küresel	Küresel kuruluşlar	Araştırma	Finansal denge
Ulusal	İyi yönetim	Hükümet kapasitesi	Eşitlik

Kaynak: Morrissey, O., Willem te Velde, D. and Hewitt, A., “Defining international public goods: conceptual issues”, *World Bank Study on International Public Goods*, London: Overseas Development Institute, 2001, s.17.

2.4. Sektörlere Göre Küresel Kamusal Mallar

Sektörel bazda yapılan küresel kamusal mal sınıflamasında tam bir kesinlik bulunmamaktadır. Morrissey, Velde ve Hewitt tarafından Tablo 2’de yapılan sınıflandırmada, küresel kamusal mallar sağlık, çevre, barış, bilgi ve yönetim olarak başlıca beş başlık altında toplanmış ve temel ve tamamlayıcı faaliyetlerle ilişkilendirilmiştir. Gardiner ve Goulven ise küresel kamusal malları, çevresel, sosyal, ekonomik ve kurumsal niteliklere sahip mallar olarak sınıflandırmışlardır. İlk önce Morrissey, Velde ve Hewitt tarafından yapılan sınıflandırma ele alınacak ve daha sonra iki sınıflandırma arasındaki farklılıklar değerlendirilecektir¹⁸⁸.

- Barış ve Güvenlik: Küresel barışın sağlanması, bir küresel kamusal maldır. Barış ve güvenliğe katkı yapan örneğin çatışmaların önlenmesi gibi faaliyetler, temel faaliyetleri oluşturmaktadır. Barışın korunması ise, çatışmaların önlenmesine katkı yapan bir tamamlayıcı faaliyettir. BM Güvenlik Konseyi, uluslar arası düzeyde barışa tamamlayıcı katkı yapan bir kuruluştur. Kolluk güçlerinin sunduğu hizmetler ise ulusal düzeyde bir tamamlayıcı faaliyettir.

- Sağlık: Hastalıkların yok edilmesi, küresel düzeyde fayda sağlayan temel bir kamusal maldır. Buna karşılık hastalıkların yok edilmesiyle ilgili araştırmalar ise küresel kamusal malların üretimiyle ilgili tamamlayıcı bir kamusal maldır. Ulusal düzeyde sürdürülen sağlık hizmetleri ise küresel düzeyde salgın hastalıkların önlenmesini sağlayan tamamlayıcı bir faaliyettir.

- Bilgi: Küresel araştırma merkezleri, temel faaliyeti oluşturmaktadır. Örneğin IARC, küresel bilgiye ve çevresel kamusal malların nasıl sunulacağı konularına katkı yapar. İnternet hizmeti ve küresel iletişim ağları, bilginin yayılmasını sağlayan tamamlayıcı faaliyetleri oluştururlar.

- Yönetişim: Dengeli iyi yönetim, herkese fayda sağlaması ve kapasiteyi artırması nedeniyle bir kamusal maldır. Küresel düzeyde kamusal malların sunumunu koordine edecek küresel kuruluşların kurulması, esas faaliyettir. Bu bakımdan BM ve GEF’in

¹⁸⁸ Morrissey, Willem, Hewitt, a.g.m., ss.15-16.

sunduğu hizmetler, temel faaliyet niteliğindedir. Ülke içinde finansal dengenin sağlanması, küresel düzeyde finansal istikrarın sağlanmasında tamamlayıcı bir faaliyettir.

- Çevre: Çevreyle ilgili faaliyetler küresel dışsallıklara sahiptir. Risk azaltıcı ve direkt fayda sağlayan özellik taşır. Temel amaç, çevresel kaliteyi artırmaktır. Örneğin endüstriyel kirliliği azaltmak, yerel olarak hava kalitesini iyileştirir ve hastalanma riskini azaltır. Buna karşılık, emisyonun azaltılması ise küresel kirliliği azaltır ve tamamlayıcı bir faaliyettir. Ormanların korunması esasında ulusal temel bir kamusal maldır. Ancak uluslararası seviyede tamamlayıcı bir hizmettir.

Morrissey, Velde ve Hewitt tarafından yapılan bu sınıflandırmada tam bir kesinlik bulunmamaktadır. Örneğin, uluslararası araştırma merkezleri, temel bilgi faaliyetidir. Oysa IUFRO (Uluslararası Çevre ve Ormancılık Araştırma Kurumları), çevresel kamusal malların sunumunda tamamlayıcı bir faaliyet olarak ele alınmıştır. Benzer şekilde, BM Güvenlik Konseyinin hizmetleri, temel yönetim faaliyetidir ancak güvenliğin sağlanmasında tamamlayıcı bir hizmet sunmaktadır. Barışın korunması, ulusal ya da bölgesel güvenliğin sağlanmasında temel faaliyet olmasına karşılık, küresel güvenliğin sağlanmasına tamamlayıcı faaliyet özelliğine sahiptir.

Gardiner ve Goulven, küresel kamusal malları, Tablo 3'de, çevresel, sosyal, ekonomik ve kurumsal niteliklere sahip mallar olarak sınıflandırmıştır. Bu iki sınıflandırma arasında farklılıklar bulunmaktadır. Yoksulluğun azaltılması ve finansal dengeyi, temel küresel kamusal mal olarak ele almışlardır. Morrissey, Velde ve Hewitt ise bu malları bir tamamlayıcı mal olarak sınıflandırmıştır. Bunlara göre yoksulluğun azaltılması, ahlaki bir istek ve zorunluluk olabilir¹⁸⁹. Herkes bu hizmetten yararlanmayabilir. Bu nedenle tamamlayıcı bir maldır. Benzer şekilde, finansal istikrarın sağlanması, tüm insanları eşit şekilde etkilemez. Bir ülkede finansal istikrarın sağlanması, küresel kamusal mal değildir ancak tamamlayıcı bir maldır. Gardiner ve Goulven ise finansal istikrarın sağlanmasını, küresel kamusal mal olarak değerlendirmiştir.

¹⁸⁹ Morrissey, Willem, Hewitt, a.g.m., s.18.

Tablo 3: Sektörlere Göre Küresel Kamusal Malların Sınıflandırılması

KKM Türleri	Faydalar		Arz Sorunları	İlgili Küresel Zararlar	Maliyetler	
	Dışlama Yok	Rakip Değil			Dışlama Yok	Rakip Değil
Çevresel						
Okyanuslar	Evet	Hayır	Aşırı Kullanım	Toprak Ve Atmosferden Kaynaklanan Kirlenme	Kısmen	Evet
Evet Evet Atmosfer (İklim)	Evet	Hayır	Aşırı	Küresel Isınma Riski	Evet	Evet
Biyolojik Çeşitlilik	Evet	Evet	Aşırı Kullanım	Türlerin, Ekosistemin Ve Genetik Çeşitliliğin Azalması	Evet	Evet
Sosyal						
Evrensel İnsan Hakları	Kısmen	Evet	Yetersiz Kullanım	İnsanlara Kötü Muamele Ve Ayrımcılık	Kısmen	Evet
Yoksulluktan Kurtulma	Hayır	Hayır	Yetersiz Arz	Suç, Yolsuzluk Ve Eşitsizlik		Evet
Sağlık	Evet	Evet	Yetersiz Arz	Bulaşıcı Hastalıklar	Evet	Evet
Barış	Evet	Evet	Yetersiz Arz	Savaş Ve Çatışma	Kısmen	Evet
Ekonomik						
Etkin Ticaret	Kısmen	Evet	Yetersiz Arz	Parçalanmış Piyasalar	Evet	Evet
Finansal Denge	Kısmen	Evet	Yetersiz Arz	Aşırı Dalgalanmalar Ve Finansal Krizler	Evet	Evet
Kurumsal/ Altyapı						
İnternet	Kısmen	Evet	Yetersiz Kullanım	İnternet Engelleri (İletişim Altyapısı)	Kısmen	Evet
Bilgi	Kısmen	Evet	Yetersiz	Bilgi Engelleri (Saydamlığın Olmaması)	Kısmen	Evet
İyi Yönetim (Demokrasi, Adelet, Eşitlik, Hukuk)	Kısmen	Evet	Yetersiz Arz	Yolsuzluk Ve Adaletsizlik	Kısmen	Evet

Kaynak :Gardiner Rosalie ve Goulven Katell Le, “Sustaining Our Global Public Goods”, Economic Briefing Paper No:3, [Heinrich Böll Foundation](http://www.google.com.tr/search?hl=tr&q=Gardiner+Rosalie+and+Goulven+Katell+Le%3B+Sustaining+Our+Global+Public+Goods&meta=), 2002, s.12. <http://www.google.com.tr/search?hl=tr&q=Gardiner+Rosalie+and+Goulven+Katell+Le%3B+Sustaining+Our+Global+Public+Goods&meta=>

2.5. Yaratılan Faydanın Türüne Göre Küresel Kamusal Mallar

Küresel kamusal malları, dışlamanın ve rekabetin olmaması özelliklerini bünyesinde taşıyan üç tür faydaya göre sınıflandırmak mümkündür. Bunlar; risk azaltıcı, kapasite arttırıcı ve doğrudan sağlanan faydalardır. Kamusal malların yaratılan faydaya göre sınıflandırılması Tablo 4’de gösterilmiştir.

- *Risk Azaltımına Yönelik Küresel Kamusal Mallar*: Risk azaltıcı faydalara sahip kamusal mallar, genellikle çevresel sorunlar, hastalıklar ve çatışmaların önlenmesine yönelik olarak üretilmektedir. Örneğin iklimsel risklerin azaltılması, çatışmaların önlenmesi, hastalık riskinin ortadan kaldırılması gibi konular risk azaltışına yönelik küresel kamusal mallardır¹⁹⁰.

Bu tür faydaları bünyesinde barındıran kamusal mallar, genellikle önleyici tedbirleri içermektedir. Yaratılan faydalar birbirleriyle yakın ilişki içerisindedir. Faydanın yayıldığı alana göre, kamusal malın küresel ya da bölgesel olduğu ortaya çıkmaktadır. Örneğin kolera hastalığının yayılmasını önlemek, sınırlı bir alanda bulunanlara fayda sağlamasına karşılık, kolera hastalığının ortaya çıkmasını engellemek ise küresel risk azaltıcı faydalar sağlamaktadır.

Birçok kamusal mal, riskin azaltılması veya yok edilmesinden ortaya çıkan faydalara sahiptir¹⁹¹. Riskin azaltılması bir kamusal mal olmasına karşılık eğer küresel seviyede herkes eşit bir şekilde faydalanıyorsa, bu hizmet uluslararası kamusal mal halini alır. Örneğin sera gazı emisyonlarının azaltılması, herkes için küresel ısınma riskini azaltır. Okyanus, göl ya da ormanlar gibi ortak kullanım kaynaklarının sömürülme ya da kirlenme ile ilgili risklerinin azaltılması bir kamusal maldır. Ancak kaynakları paylaşanlara bağlı olarak sınırlı bir yayılma alanına sahiptir. Örneğin Britanya tarafından üretilen asit yağmurlarının azaltılması, Avrupa ülkelerine sınırlı fayda sağlar. Okyanus kirliliğinin

¹⁹⁰ Morrissey, O., Willem te Velde, D. and Hewitt, A., “Defining international public goods: conceptual issues” İçinde: ed. by Ferroni, M., A. Mody, International Public Goods: Incentives, Measurement and Financing, Washington D.C., Kluwer Academic Publisher and World Bank, 2002, s.37.

¹⁹¹ Risk burada “disutility” olarak kullanılmaktadır. Genel olarak ise bir kamusal zarar “public bad” olarak kamu ekonomisinde ifade edilmektedir.

azaltılması ise küresel kamusal maldır. Ülkelerin kaynakları paylaşp paylaşmamasına bağlı olarak, elde edilmiş olan faydalar ulusal, bölgesel ya da küresel olabilmektedir¹⁹².

- *Kapasite Artırımına Yönelik Küresel Kamusal Mallar*: Kamusal ya da özel malların üretiminde kapasite artırımından ortaya çıkan fayda, eğer herkese yarar sağlamakta ise bu mallar kamusal niteliği kazanmaktadır. Eğitim ve sağlık, ulusal kapasiteyi artırdığı için bir kapasite arttırıcı küresel maldır. Benzer şekilde iyi yönetim de kapasiteyi arttırıcı etkiye sahiptir ve herkese fayda sađlayacaktır¹⁹³.

- *Doğrudan Yarar Sağlayan Küresel Kamu Malları*: Barış ve güvenliğin sağlanması, okyanus ve ormanlar gibi ortak mülkiyet kaynaklarındaki çevresel bozulmaların önlenmesi, doğrudan fayda sağlayan küresel kamusal mallardır. Benzer şekilde yoksulluğun azaltılmasında herkes fayda sağlar ve bir kamusal maldır. Yoksulluğun olmadığı zengin bir ülkede devlet, daha çok kamusal mal üretebilir ve bireylerin tüketim olanaklarını artırır. Bu nedenle yoksulluğun azaltılması, bir tamamlayıcı mal olarak da ele alınmalıdır¹⁹⁴.

Bu üç fayda türü birbirleri ile iç içe geçmiştir ve birbirlerini destekleyici özelliğe sahiptir. Örneğin küresel ısınmanın önlenmesi, üç farklı türde de fayda sağlamaktadır. Barışın korunması, kapasite arttırıcı fayda taşımasının yanı sıra risk azaltıcı faydalara da sahiptir.

¹⁹² Morrissey, Willem, Hewitt, a.g.m., s.11.

¹⁹³ Morrissey, Willem, Hewitt, a.g.e., s.38.

¹⁹⁴ Morrissey, Willem, Hewitt, a.g.m., s.13.

Tablo 4: Yaratılan Faydanın Türüne Göre Küresel Kamusal Mallar

Faydanın Yayıldığı Alan “Kamusallık”	Fayda Türü		
	Risk Azaltıcı Fayda	Kapasite Arttırıcı Fayda	Doğrudan Sağlanan Fayda
<i>Küresel Alan</i> _“Ülkeler Arası”	İklimsel Riskin Azaltılması	Küresel Yönetişim Kurumları	Biyolojik Çeşitliliğin Korunması
Sınırlı Alan “Örneğin Bölgesel”	Asit Yağmurlarının Azaltılması	Bölgesel Kurumlar	Ormanların ya da Göllerin Korunması
Herkese Fayda Sağlayan	Hastalık Riskinin Yok edilmesi	Küresel Bilgi Üretimi	Bilinen Yoksulluğun Azaltılması
Kısıtlı Fayda Sağlayan	Hastalık Vakalarının Azaltılması	Kurak Tarımla İlgili Araştırmalar	Bilinen Hastalıkların Oluş Sıklığının Azaltılması
Kamuya Fayda Sağlayan	Çatışmaların Önlenmesi	Barışın Korunması	Barış ve Güvenlik

Kaynak: Morrissey, Willem, Hewitt, a.g.m., s.11.

2.6. Kamusallığın Doğasına Göre Küresel Kamusal Mallar

Bu sınıflamada faydaların ve ilgili küresel zararların doğasına dayanarak, mallar arasında tasnif yapılmaktadır. Buradaki fayda veya ilgili zararların hepsi küreseldir. Küresel kamusal malların belirli türleri arasında kamusallığın farklılaşması, küreselleşmeye eşlik eden bazı politik gerilimlere ışık tutmaktadır.

Küresel kamusal mallar, Tablo 5’de gösterildiği üzere, kamusallığın doğasına göre doğal küresel kamusal mallar, insan yapımı küresel kamusal mallar ve küresel politik sonuçlar doğuran mallar olarak üçlü bir sınıflamaya tabi tutulmuştur¹⁹⁵.

¹⁹⁵ Kaul, I., Grunberg I. and Stern A. “Global Public Goods: Concept, Policies and Strategies”, içinde ed. By, Kaul, I., Grunberg . and Stern A. Global Public Goods: International Cooperation in the 21 st Century, Newyork, 1999, ss.450-507,ss.452-453.

Doğal Küresel Kamusal Mallar: Bu mallar, fiziki bir değere sahip somut mallardır. Ozon tabakası, açık denizler, atmosfer, su kaynakları doğal küresel kamusal mallar başlığı altında yer almaktadır. Bu mallarda zamanla aşırı kullanım sorunları ortaya çıkabilmektedir.

İnsan Yapımı Küresel Kamusal Mallar: Bu malların tüketiminde rekabetin olmamasına karşılık, tüketimlerinde kısmen dışlama vardır. Evrensel norm ve ilkeler, dünyanın ortak kültürel mirasları, internet ve bilimsel bilgi bu tür mallara örnek teşkil etmektedir. Söz konusu malların sunumuna yönelik temel sorun, eksik kullanımdan ortaya çıkmaktadır. Örneğin internetle ilgili eksik kullanım, dil engelleri, bilgisayar alacak gelirin olmaması ve okuma ve yazma bilmemekten ortaya çıkabilmektedir.

Temel insan hakları, evrensel olarak kabul edilen normların bir örneğidir. Bazı ülkeler insanların faaliyet seçeneklerini, kamuya katılma imkânlarını ve seyahat ya da konuşma özgürlüklerini sınırlamakta ya da temel sağlık ve eğitim imkânlarını baskı altında tutmaktadırlar. Bunun sonucunda kalkınma maliyetleri ve etkin olmayan durumlar ortaya çıkmaktadır.

Küresel Politik Sonuçlar Doğuran Mallar: Bu kategorideki mallara örnek olarak; barış, serbest ticaret, sürdürülebilir çevre, yoksulluğun azaltılması ve finansal istikrar verilebilir. Soyut nitelikteki bu tür küresel kamusal mallarla ilgili kolektif hareket sorunu, bu malların yetersiz sunumundan kaynaklanmaktadır. Bu malların yetersiz sunulması halinde, hastalık, mali kriz, ekosistemde bozulma, yoksulluk vb. küresel zararlar ortaya çıkmaktadır. Bu gruptaki malların insan yapımı küresel kamusal mallardan farkı, küresel politik sonuçları içeren malların akım değişkenler olması yani bunların sunumunu sağlamak için devamlı bir çabanın gerekli olmasıdır. Buna karşılık insan yapımı küresel kamusal mallar, stok değişkenlerdir. Yani hâlihazırda üretilmiş durumdadır¹⁹⁶.

¹⁹⁶ Kaul, Grunberg ve Stern A. a.g.m.,s.453..

Tablo 5: Kamusallığın Doğasına Göre Küresel Kamusal Mallar

Küresel Mal Türleri	Faydalar		Arz Yapısı veya Kullanım Sorunu	İlgili Küresel Zararlar	Maliyetler	
	Dışlanmanın Olmaması	Rekabetin Olmaması			Dışlanmanın Olmaması ^(a)	Rekabetin Olmaması ^(b)
1.Doğal Küresel Ortak Mallar • Ozon tabakası • Atmosfer (İklim)	Var Var	Yok Yok	Aşırı Kullanım Aşırı Kullanım	Tükenme ve radyasyon artışı Küresel ısınma riski	Var Var	Var Var
2.İnsan Yapımı Küresel Ortak Mallar • Evrensel norm ve prensipler (insan hakları) • Bilgi • İnternet alt yapısı	Kısmen Kısmen Kısmen	Var Var Var	Eksik Kullanım (Baskı altında tutma) Eksik Kullanım(Ulaşamama) Eksik Kullanım(Giriş engelleri)	İnsan hakları ihlalleri ve adaletsizlik Eşitsizlik Dışlama ve Eşitsizlik (Bilgiye sahip olan ve olmayanlar arasında)	Kısmen Kısmen Kısmen	Var Var Var
3.Küresel Politik Sonuçlar ya da Şartlar • Barış • Sağlık • Finansal istikrar • Serbest ticaret • Yoksulluktan kurtulma ^(c) • Sürdürülebilir çevre ^(c) • Eşitlik ve adalet ^(c)	Var Var Kısmen Kısmen Yok Var Kısmen	Var Var Var Var Yok Var Var	Eksik Sunum Eksik Sunum Eksik Sunum Eksik Sunum Eksik Sunum Eksik Sunum Eksik Sunum	Savaş ve çatışma Hastalık Finansal Krizler Kırılgan Piyasalar Sivil Çatışma, suç ve şiddet Dengesi bozulmuş ekosistemler Sosyal tansiyon ve çatışma	Kısmen Var Var Var Var Var Var	Var Var Var Var Var Var Var
(a) Dışlanamama, herhangi birinin küresel zararların maliyetine katlanmaktan kurtulmasının zorluğunu ifade eder. (b) Rakip olmama, herhangi birinin hastalıktan etkilenmesinin diğerlerinin hastalanma riskinin derecesini azaltmayacağı ifade eder. (c) Bu mallara olan talep, doğal küresel ortak malların aşırı kullanımını ya da insan yapısı küresel ortak malların eksik kullanımının tehlikeli boyutlarda olduğunun kabul edildiği oranda ortaya çıkmaktadır.						

Kaynak: Kaul, I., Grunberg I. and Stern A. (1999); “Global Public Goods: Concept, Policies and Strategies”, içinde ed. By, Kaul, I., Grunberg . and Stern A. Global Public Goods: International Cooperation in the 21 st Century, Newyork, 1999, ss.450-507,ss.454-455.

2.7. Kamusalığın Derecesine Göre Küresel Kamusal Mallar

Sandler, kamusalığın derecesine göre küresel kamusal malları, Tablo 1’de görüleceği üzere, dört başlık altında toplamaktadır¹⁹⁷.

— Küresel Tam Kamusal Mallar: Bu gruptaki mallar, tamamen rakip olmayan ve dışlanamayan faydalar sağlar. Örnek olarak, küresel ısınmanın önlenmesi, bulaşıcı hastalıkların kontrolü, ozon tabakasındaki incelmeyi yavaşlatılması çabaları verilebilir. Okyanus kirliliğinin önlenmesi, şimdiki nesil için küresel dışsal faydalar sağlar. El Nino fırtınasına yönelik hava tahmini, bir küresel kamusal malı temsil eder çünkü bu sorun dünyanın geniş bir kesimini etkiler. Hava tahmini aynı nesil içindedir çünkü bu tür hava durumları kısa ömürlüdür. Ancak daha yerel nitelikteki diğer hava tahminleri küresel değil bölgeseldir. Atmosfer ve gözlem istasyonları da, aynı nesil içindeki kamusal mallara örnektir.

Küresel tam kamusal mallarla ilgili en önemli sorun, bu malların nasıl finanse edileceğidir. Dışlama ve rekabetin olması nedeniyle, tüketiminde bedavacılık sorunu ortaya çıkmaktadır. Kolektif finansman yöntemine gidilmesi, gönüllü ulusal finansman çabalarını dışlamaktadır. Bunun nedeni, bir ülkenin yaptığı üretimin, diğerlerinin yapacağı üretimi tam ikame etmesinden kaynaklanır¹⁹⁸.

— Küresel Yarı Kamusal Mallar: Bu mallar, tüketiminde kısmen rakip ve ya dışlanamaz özellikler taşımaktadır. Örneğin okyanuslardaki balık rezervleri, yarı kamusal maldır. Okyanuslardaki balık rezervlerinden dışlamak mümkün değildir ancak kullanımında rekabet bulunmaktadır. Buna karşılık, uydu yayını hizmetinde kullanıcılar arasında rekabet yoktur ancak uydu alıcısı olmayanlar dışlanabilmektedir. Dışlamanın kısmi olması, bu malların gönüllü finansmanını teşvik etmektedir¹⁹⁹.

¹⁹⁷ Sandler Todd; Intergenerational Public Goods (Strategies, Efficiency And Institutions), İçinde: Kaul, Inge, Isabelle Grunberg, And Marc A. Stern, Eds. (1999). Global Public Goods: International Cooperation In The 21st Century. New York: Oxford University Press. ss. 20-50, ss.23-27.

¹⁹⁸ Binger, Albert, *Global Public Goods And Potential Mechanisms For Financing Availability*, Background Paper Prepared For The Fifth Session Of The Committee For Development Policy Meeting, April 7-11, 2003, s.11.

¹⁹⁹ Binger, a.g.m., s.11.

Yarı kamusal mallarda kalabalık ya da tıkanıklık, hizmetten yararlanma kalitesini azaltır. Bir su kanalında ne kadar çok gemi çalışırsa, geçiş süresi o kadar artacaktır. Gürültü ve parazit, elektromanyetik tayf için tıkanıklığı belirleyen öğelerdir. Kullanıcı sayısının artışı, kullanıcılar için daha küçük band genişliği ayrılmasına yol açar. Antibiyotikleri ele alırsak, günümüzde bağışıklığı artıran bakterilerin hayatta kalma olasılığını artıran antibiyotiklerin daha geniş kullanımı durumlarında, zamanlar arası tıkanıklık ortaya çıkmaktadır. Antibiyotiğin gelecekteki etkinliği azaltacaktır.

Balık rezervlerinin ve av alanlarının sömürülmesi, popülasyonun küçülmesine ve hatta soylarının tükenmesine yol açtığı için, bu malların kullanımı nesiller arası sonuçlar içerir.

— Küresel Kulüp Mallar: Bu mallarda bir dışlama mekanizması vardır ve yararlanılan bir birimle ilgili tıkanıklık maliyetini içselleştirmek amacıyla bir ücret alınır. Panama Kanalı, boğazlar, INTELSAT²⁰⁰, Uluslar arası Parklar (Avusturalya’da ki Büyük Bariyer Kayalıkları)²⁰¹, hava koridorları, internet, kutup yörüngelerini içeren küresel kulüp mallar, dünya çapındaki ülkelerce kullanılır. Bunun aksine ortak pazarlar, kriz yönetimi, kablo şebekesi, ulusal parklar, otoyollar ve enformasyon ağlarını içeren mallar, bölgesel kulüp mallardır.

Nesillerarası küresel kulüp mallara örnek olarak, yaklaşık 22.300 mil üstünde bulunan sabit yörüngeyi paylaşımını verilebilir. Bu yörünge bandında, kutupları hariç tutarsak, tüm dünyaya noktadan noktaya hizmet sunmak için sadece üç uydu gereklidir. Buradaki tıkanıklık, sinyallerin karışması ve daha önce fırlatılmış ve halen faal durumdaki 100 millik alanda sürüklenen uydular arasındaki çarpışma olasılığı şeklinde ortaya çıkar. Standart bir uygulama sonucu yörüngeye gönderilen bir uydu, bir zamanlar arası kalabalık dışsallığı sorununu ortaya çıkarır. Nesiller arası kulüp mallar, nesiller arası kulüp olarak adlandırılan üyeler topluluğu aracılığıyla etkin olarak idare edilebilir.

— Küresel Ortak Üretim Malları: Şekildeki son sütun, ortak üretim mallarını göstermektedir. Kamusalığın derecesine göre değişen iki yada daha çok çıktı veren

²⁰⁰ INTELSAT, uluslar arası telefon konuşması ve televizyon şebekesinin taşındığı, haberleşme uydu şebekesinin paylaşıldığı, devletlerin ve firmaların üye olduğu özel bir birliktir.

²⁰¹ Binger, a.g.m., s.11.

kamusal mal aktivitelerini içerir. Sunulan kamusal mal, hem ülkeye hem de tüm dünyaya aynı anda fayda sağlayan ürünleri ortaya çıkarmaktadır. Örneğin, gelişmekte olan ülkenin altyapısını finanse etmek ya da halkın refahını artırmak için alınan bağlı dış yardımlar, alıcı ülkedeki halkta ve geniş çapta tüm dünyada kamusal fayda yaratır. Tropik ormanların korunması, o ülkedeki olası erozyonları engellemesinin yanı sıra, küresel düzeyde biyolojik çeşitliliğin artması ve karbon miktarının azaltılmasını sağlayan faydalar ortaya çıkarır²⁰².

3. KAMUSAL MAL SUNUMU VE KARŞILAŞILAN SORUNLAR

Küresel kamusal malların artan önemi, uluslar arası politika gündemlerinde olduğu kadar ulusal gündemde de yeni ilgiler uyandırmıştır. Son zamanlardaki global krizler, küresel kamusal malların sunumunda ulusal çabaların önemli olduğunu ve hatta vazgeçilemez olduğunu fakat yeterli olmadığını göstermiştir. Dünya giderek mali, çevresel, sağlıkla ilişkili, politik krizler ve gerilim ağları içinde karmakarışık olduğundan beri bu konuları sınıflandırma ihtiyacı giderek kaçınılmaz olmaya başlamıştır.

Küresel kamusal malların sunumunda genellikle yetersiz sunumla karşılaşmaktadır. Ülkeler arasında kamusal malların farklı miktar ve kalitede üretilmesine yol açan başlıca dört faktör bulunmaktadır²⁰³.

Yoksulluk: Yoksulluğun geniş boyutta olması, insanların ulusal ve küresel sorunlar ile ilgilenmesini engellemektedir. Yoksul kişilerin kendilerini sıtma gibi bulaşıcı hastalıklardan koruması zordur. Eğer ülke kaynakları yetersiz ise söz konusu hizmetlerin eksik sunumu ile karşılaşılır. Örneğin çocuklar okula gönderilemez ve temel eğitim hizmeti alamazlar.

²⁰² Binger, Albert, *Global Public Goods And Potential Mechanisms For Financing Availability*, Background Paper Prepared For The Fifth Session Of The Committee For Development Policy Meeting, April 7-11, 2003,s.11.

²⁰³ Kaul Inge ve Goulven Katell Le, *Financing Global Public Goods:A New Frontier of Public Finance*, İçinde: Kaul, Inge, Pedro Conceição, Katell Le Goulven, Ronald U. Mendoza (Edt), *Providing Global Public Goods. Managing Globalization*, New York: Oxford University Press, 2003, ss. 341-342.

Politik Analiz ve D zenleme Kapasitesinin Yetersizliği: Ulusal düzeyde ülkeler kamusal malların özel ve kamusal faydaları arasında doğru dengeyi kuramayabilir ya da özel kurumların yaydığı dışsallıkların işselleştirilmesi için doğru teşviklerde bulunamayabilir. Özellikle temel politik reformların yapıldığı ve ekonomik geçiş dönemlerinde özel ve kamusal mallar arasında dengeni kuramadığı gözlemlenmiştir.

Ülkelerin Tercih Yapılarının Farklılığı: Ülkelerin kalkınma seviyesi, norm ve değerleri, politik ve ekonomik yapıya bağlı olarak küresel kamusal mallarla ilgili olarak ülkeler arasında tercih farklılıkları ortaya çıkabilmektedir.  rnek olarak iklim değişimi konusunda gelişmekte olan ülkeler, gelişmiş ülkeler kadar (ada ülkeleri hariç) bu sorunun çözümüne katkıda bulunmazlar ve iklim değişikliği sorunlarının çözümü birincil önceliklerinde yer almayabilir.

Negatif Sınır  tesi Dışsallıkların Varlığı: Negatif sınır ötesi dışsallıklar, küresel kamusal malların sunumuna yapılan ulusal katkıları azaltmaktadır. Bu durum ekonomik açıklıktan kaynaklanmakta ve özellikle gelişmekte olan ülkelerin dış ekonomik şoklardan kendilerini koruma kapasitesini sınırlamaktadır. Kriz dönemlerinde gelişmekte olan ülkeler işbirliğine gitmek yerine harcamalarını azaltma yolunu seçmişlerdir. Bu sınır ötesi dışsallıklar 11 Eylül’de olduğu gibi gelişmiş ülkeleri de etkileyebilir.  lkeler arasında yaşanan vergi rekabeti ise bazı ülkelerin diğerlerinin vergi kaynaklarını eritmesine yol açmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler daha çok ulusal kamusal malların sunumu ile ilgilenirler. Ulusal kalkınmaları için yardım almaktadırlar ve küresel kamusal malların sunum kaygısı ikinci planda yer almaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki seçmenler ise sadece yerel sorunların değil küresel sorunların da çözümünü talep etmektedirler.

Bu başlık altında, küresel kamusal malların sunumunun teorik altyapısına değinildikten sonra, sunum sorunları ve nedenleri ve sunum teknolojileri hakkında bilgi verilecektir.

3.1. Küresel Kamusal Mal Sunumunun Teorik Altyapısı

Küresel kamusal malların sunumu başlıca iki temel ilkeye dayanır. Bunlardan ilki, Samuelson tarafından ortaya konan *optimal sunum ilkesidir*. Optimal sunum ilkesi, sunumun nasıl finanse edileceği ve sunum maliyetlerinin dağıtılması konularında belirsizlik taşımaktadır. Olson tarafından ortaya konulan *yerindelik ilkesi* ise, ölçek ve kapsam ekonomilerden elde edilecek avantajlara ters düştüğü için tartışma konusudur.

3.1.1. Optimal Sunum İlkesi

Samuelson tarafından ortaya konulan optimal sunum ilkesine göre, her bireyin marjinal ödeme gücünün (gönüllülük) bu malın marjinal sunum maliyetine eşit olduğu noktada, kaynakların optimal tahsisi sağlanmış olur. Bu koşul, kamusal mallar devlet tarafından sunulduğu durumda, optimal kamu harcamalarının seviyesini belirlemektedir. Burada iki sorun bulunmaktadır. Kişilerin, tercihlerini açıklamaya nasıl teşvik edilecekleri ve ödeme gücünün nasıl ölçüleceği konuları belirsizlik taşımaktadır. Son zamanlardaki özelleştirme ve ekonomik liberasyon trendi, ekonomik ve politik yapıyla birlikte, devletin rolünü de değiştirmiştir. Kamusal malların toplam maliyetini tanımlamak zorlaşmıştır²⁰⁴.

Küresel kamusal mallar açısından, ödeme gücünün hesaplanması ve tercih açıklama konuları kompleks bir yapıya bürünmektedir. Küresel düzeyde, tercihler arasında büyük farklılıklar oluşmaktadır. Ülkeler arasında ekonomik koşulların eşit olmaması, tercihler arasında uyum sağlamayı zorlaştırmaktadır. Uluslar arası düzeyde devlete eş bir kurumun olmaması, tercihleri açıklamak için çok az seçenek ortaya koymaktadır. Bu nedenle, kamusal mal sunumu ve tercih açıklama konuları, ulusal düzeye göre çok daha geniş ve farklı bir yapıya sahiptir. Küresel kamusal mallar için

²⁰⁴ Conceição, P., “Assessing the Provision Status of Global Public Goods”, İçinde: Inge Kaul, Pedro Conceição, Katell Le Goulven and Ronald U. Mendoza, Eds., *Providing Global Public Goods: Managing Globalization*, New York: Oxford University Press., 2003, ss.152-161, s.152.

optimal sunum yerine, yeterli sunum hedef olarak belirlenmelidir²⁰⁵. Bu nedenle Sandler, küresel kamusal malların optimal sunumunu, “kutsal kaseyi” aramaya benzetmiştir²⁰⁶.

3.1.2. Yerindelik İlkesi

Olson tarafından ortaya konulan yerindelik ilkesine göre, sunulan kamusal maldan ortaya çıkan faydalar ile hizmeti sunacak birimin yetki alanı eşleştirilmelidir. Bu sayede, malların dışsallığından etkilenenlerin, bu malın tedariki ile ilgili alınacak kararlara katılması sağlanacaktır²⁰⁷. Yerel kamusal mallar, yerel olarak ve evrensel kamusal mallar ise küresel düzeyde sunulmalıdır. Örneğin, Afrika kıtasında ya da kıtanın küçük bir bölgesine yayılan dışsallıkların varlığı halinde, bu hizmetin finansmanın Dünya Bankası yerine, Afrika Kalkınma Bankası tarafından yapılması uygun olacaktır. Latin Amerika ile ilgili dışsallıkların varlığı halinde ise İnter Amerikan Kalkınma Bankası tarafından finanse edilmesi, yerindelik ilkesi gereği uygun düşecektir²⁰⁸.

Ölçek ekonomileri, kapsam ekonomilerinin varlığı ve gerekli örgütsel kapasitenin olmaması nedeniyle, yerindelik ilkesini tartışılır hale gelmiştir. Küresel kamusal malların sunumuna yönelik organizasyonların düzenlenmesinde, *iki temel sorun* ortaya çıkmaktadır. Bu sorunlar, Anand tarafından oluşturulan Şekil 6 yardımıyla açıklanabilir²⁰⁹.

²⁰⁵ Kaul, Inge and Mendoza, Ronald U., “Advancing The Concept of Public Goods”, a.g.m., ss 93-94.

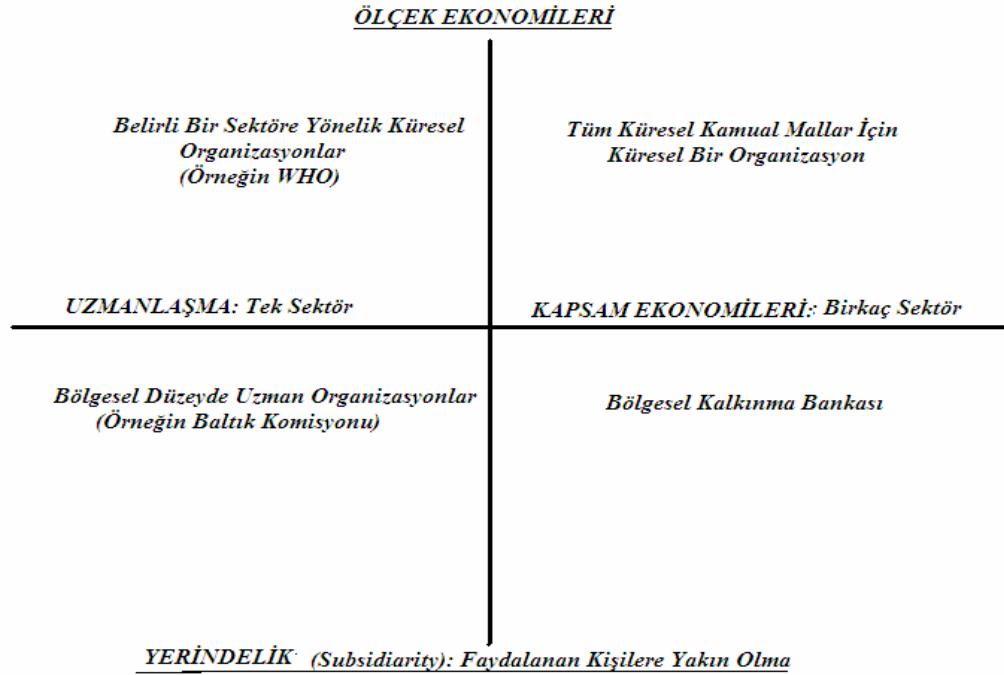
²⁰⁶ Sandler Todd, “Assessing the Optimal Provision of Public Goods: In Search of the Holy Grail”, İçinde: Inge Kaul, Pedro Conceição, Katell Le Goulven And Ronald U. Mendoza, Eds., *Providing Global Public Goods: Managing Globalization*, New York: Oxford University Press., 2003, ss.131-151.

²⁰⁷ Kaul, Mendoza, Ronald., “Advancing The Concept Of Public Goods”, a.g.m., s. 91.

²⁰⁸ Kanbur R., Sandler T. and Morrison K.; *The Future of Development Assistance: Common Pools and International Goods*, Policy Essay, No: 25, Washington D.C., Overseas Development Council, 1999, s.58.

²⁰⁹ Anand P. B., *Financing the Provision of Global Public Goods*, WIDER Discussion Paper 110, 2002, s.11.

Şekil 6: Küresel Kamusal Malların Sunumu İçin Düzenlenen Organizasyonlar

Kaynak: Anand P. B. , *Financing the Provision of Global Public Goods*, WIDER Discussion Paper 110, 2002, s.11. http://www.wider.unu.edu/publications/working-papers/discussion-papers/2002/en_GB/dp2002-110/

Küresel kamusal malların sunumuna yönelik organizasyonların düzenlenmesinde karşılaşılan ilk sorun, ölçek ekonomilerin avantajlarından elde edilecek faydalara karşılık, küresel kamusal malın sunumunun, faydalananlara en yakın yerde düzenlenmesinden ortaya çıkmaktadır. Eğer diğer faktörleri hesaba katılmaz ise sınır ötesi dışsallıkları yönetecek kurumlar, dışsallığın meydana geldiği alana yakın yerlerde oluşturulmalıdır. Örneğin, Nil Nehrinden kaynaklanan dışsallıkların bulunduğu durumda, yerindelik ilkesi gereği, sadece nehrin geçtiği ülkelerin birlik kurarak sunum yapmaları gerekmektedir. Burada küresel bir müesseseye gerek bulunmamaktadır. Bu şekilde birçok örgütsel yapıya gidilmesi ise işlem maliyetlerini artıracaktır²¹⁰. Ölçek

²¹⁰ Sandler Todd, "On Financing Global And International Public Goods", *World Bank Policy Research Working Paper* No. 2638 , July 2001. s.25.

ekonomilerinin²¹¹ faydalarından yararlanmak için, bölgesel sorunlar için tek bir birlik kurulmalıdır. Bölgeler arası yani küresel sorunların ortaya çıktığı durumlarda ise küresel kurumların oluşturulması gerekmektedir. Yerindelik ilkesi, gereğinden fazla organizasyonun ortaya çıkmasına neden olmaktadır²¹².

Küresel kamusal malların sunumuna yönelik organizasyonların düzenlenmesinde karşılaşılan ikinci sorun, kapsam ekonomilerden²¹³ elde edilecek avantajlara karşılık, küresel kamusal mal sunumunun sektörel bazda tanımlanan dar alanda sunulmasından kaynaklanmaktadır. Örneğin sağlık sorunlarıyla ilgilenen tek bir kurum(Örneğin WHO), finansal krizlerle, su sorunlarıyla ilgilenen sektörel bazda tek bir kurumun kurulması, maliyeti artıracaktır. Kapsam ekonomilerinin avantajlarından yararlanmak için, küresel kamusal sorunlarla ilgili, örneğin Birleşmiş Milletler gibi, tek bir organizasyon oluşturulmalıdır. Çok sayıda organizasyonun varlığı, üretim maliyetini artıracaktır²¹⁴. Kamusal malların sunumu devlet merkezli bir süreç olmaktan çıktığı için, yerindelik ilkesini sınırlandırmak gerekmektedir. Bu ilke, “Kamusal Eşitlik” ilkesi olarak yeniden düzenlenebilir. Bu eşitliği sağlamak için, özellikle uluslar arası düzeyde karar alma aşamasının, söz konusu mallarla ilgili tüm katılımcıları kuşatacak şekilde, mali ve politik yetki alanı boyunca uzatılmasına ihtiyaç vardır²¹⁵.

3.2. Küresel Kamusal Malların Sunumuna İlişkin Sorunlar

Kamusal mallar küresel düzeyde ele alındığında, birçok sorun ortaya çıkmaktadır. Kamusal malların rakip olmama ve dışlanamazlık özelliklerinden dolayı, küresel kamusal mallar bir kez üretildikten sonra, üretime katkı sağlamayan toplumlar da bu hizmetin faydasından yararlanmaktadır. Bireysel aktörler açısından, mallara olan

²¹¹ Üretim ölçeğinin büyümesinin, ortalama maliyeti düşürmesi durumu, ölçek ekonomileri olarak tanımlanmaktadır.

²¹² Kanbur Ravi, Cross-Border Externalities, International Public Goods And Their Implications for Aid Agencies, Cornell University, March, 2001, s.6. <http://www.people.cornell.edu/pages/sk145/>

²¹³ Kapsam ekonomileri, birden fazla hizmet ya da ürünün ortak sunulması yoluyla, üretim maliyetlerinin düştüğü bir yapıdır.

²¹⁴ Sandler Todd, “Global And Regional Public Goods:A Prognosis For Collective Action”, *Fiscal Studies*, Vol. 19, No. 3, 1998,ss. 221–247, s.243.

²¹⁵ Kaul, Mendoza, Ronald., “Advancing The Concept Of Public Goods”, a.g.m., s. 91.

gerçek tercihlerini açıklamamak ve bu şekilde diğerlerini öne çıkararak mallardan bedava yararlanmak şeklindeki davranış biçimi rasyoneldir. Bu durum bedavacılık olarak ifade edilir ve ülkelerin üretime katkısını engelleyici güdüler ortaya çıkarır. Yetersiz sunumla sonuçlanan bu durumun çeşitli türleri bulunmaktadır. Bu sorunlar başlıca üç başlık altında toplanmaktadır. Küresel kamusal malların tüketimine yönelik eksik kullanım sorunu, ve arzına yönelik olarak ise aşırı kullanım ve eksik sunum sorunlarıdır. Küresel kamusal malların sunumuna ilişkin sorunları Tablo 6’da gösterilmektedir.

Tablo 6: Küresel Kamusal Malların Sunum Sorunlarının Sınıflandırılması

Tüketim Yanlı Sunum Sorunları	Arz Yanlı Sunum Sorunları	
Eksik Kullanım	Eksik Sunum	Aşırı Sunum
Küresel kamusal mal üretilmekte ancak kısmen ya da hiç tüketilmemektedir <i>Erişim Sorunları</i> —Gelir yetersizliği —Resmi kısıtlamalar	Küresel kamusal mal üretilmemekte ve ya eksik üretilmektedir. <i>Nicel</i> <i>Nitel</i> — Eksik arz <i>Kötü sunum</i> —Aşırı kullanım	Küresel kamusal mal üretilmekte ancak üretiminde aşırı kaynak dağıtımı söz konusudur.

Kaynak: *Conceição Pedro ve Mendoza Ronald U., “Identifying High-Return Investments: A Methodology For Assessing when International Cooperation Pays--And For Whom”, İçinde Kaul Inge ve Conceicao Pedro, The New Public Finance: Responding To Global Challenges, Oxford University Press, 2006, ss.327-356, s.329.*

3.2.1. Küresel Kamusal Malların Tüketim Yanlı Eksik Kullanım Sorunu

Eksik kullanım sorunu, bir küresel kamusal malın üretildiği ancak bazı aktörler tarafından kısmen ya da tamamen tüketilmediği durumu tanımlamaktadır. Bu durum, tüketimini zorlaştırıcı ya da imkânsız kılan erişim problemlerinden ya da bu malların üretim yapısından kaynaklanmaktadır. Erişim problemleri, örneğin internet hizmetinden yararlanmak için bilgisayar gibi araçlara sahip olamamaktan ortaya çıkmaktadır. Diğer

bir örnek, patent konusudur. Belirli ilaç teknolojilerinin kullanılarak üretim yapılması, patentler nedeniyle kanuni olarak kısıtlanmaktadır ve eksik kullanımı söz konusu olmaktadır²¹⁶.

3.2.2 Küresel Kamusal Malların Arz Yanlı Sunum Sorunları

Küresel kamusal malların arzından kaynaklanan sorunlar, bu malların eksik ya da aşırı kullanımından kaynaklanmaktadır.

3.2.2.1. Eksik Sunum Sorunu

Eksik sunum, bir malın hiç sunulmaması ya da yeterli sunulmaması durumunda ortaya çıkmaktadır. Küresel kamusal malların eksik sunumu, başlıca üç nedenden kaynaklanmaktadır.

Eksik arz: Eksik arz durumunda kamusal mal sunulmamakta ya da kısmen sunulmaktadır. Örneğin bazı ülkelerin havaalanı güvenlik sistemi sunmaması eksik arz nedenidir. Benzer şekilde, hastalık gözetleme sistemi sadece 100 ülkeyi kapsamakta ise yine kamusal malın eksik sunumu ortaya çıkmaktadır.

Kötü Sunum: Kötü sunum genelde soyut olayları kapsamaktadır. Örnek olarak çok taraflı ticaret rejiminin sistematik olarak, gelişmekte olan ülkelere çok gelişmiş ülkelere fayda sağlaması durumu verilebilir. Bu sunum sorunu, erişimle ilgili değildir. Daha çok bazı ülkelerin, bazı malları tüketmesinde gözle görülür faydalar sağlamasına karşılık, diğerlerinin daha az fayda sağlaması durumudur. Bu sorunun çözümü için arz yanlı önlemler gerekir. Kötü sunuma konu olan mal ve hizmetlerin yeniden düzenlenmesi ve şekillendirilmesine ihtiyaç vardır.

Aşırı Kullanım: Bu arz sorunu, küresel kamusal malların aşırı kullanımı sonucu ortaya çıkmaktadır. Örneğin iklim dengesi, eksik sunulan küresel kamusal maldır çünkü küresel atmosfer, kirliliğin çıkış yolu olarak aşırı kullanılmaktadır²¹⁷.

²¹⁶ Conceição Pedro ve Mendoza Ronald U., “Identifying High-Return Investments A Methodology For Assessingwhen International Cooperation Pays--And For Whom”, İçinde Kaul Inge ve Conceicao Pedro, *The New Public Finance: Responding To Global Challenges*, Oxford University Press, 2006,ss.327-356, s.328.

3.2.2.2. Aşırı Sunum Sorunu

Bir küresel kamusal malın tam olarak sunulması için, gerekenden daha fazla kaynağın bir kamusal mala aktarılması durumunda aşırı sunum sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu duruma verilebilecek en iyi örnek, nükleer silahlanma yarışıdır. Her bir ülke, kendi ulusal savunması, nükleer silahları yasaklayan bir uluslar arası anlaşma ile sağlayabilir. Eğer böyle bir anlaşma bulunmuyorsa, nükleer saldırıyı caydırıcı, nükleer karşı saldırı kapasitesini oluşturarak güvenliğini sağlayabilir. Buna karşılık eğer ülkeler, nükleer savaş riski yaratacak, küresel zararlar doğuran silahlanma yarışına girerlerse, ulusal savunma hizmetinde küresel perspektiften, aşırı sunum ortaya çıkacaktır. Aşırı sunumun düzenlenmesi için kolektif eylem gerekmektedir²¹⁸.

Tablo 7: Küresel Kamusal Mal Türlerine Göre Sunum Sorunları

Küresel Kamusal Mallar	Sunum Sorunları
İklim Dengesi	Eksik Sunum (Aşırı Kullanım)
Küresel İletişim Ağları ve İnternet	Eksik Kullanım (Erişim Sorunları)
Barış ve Güvenlik	Eksik Sunum (Eksik Arz)
Çocuk Felcini Yok Etme	Eksik Sunum (Eksik Arz)
Çok Taraflı Ticaret Rejimleri	Eksik Sunum (Kötü Sunum)
Uluslar arası Finansal Denge	Eksik Sunum (Eksik Arz)

Kaynak: Conceição, Pedro. "Assessing the Provision Status of Global Public Goods." İçinde: Inge Kaul, Pedro Conceição, Katell Le Goulven and Ronald U. Mendoza,, *Providing Global Public Goods: Managing Globalization*. New York: Oxford University Press., 2003, ss.152-161, s.155.

²¹⁷ Conceição,Mendoza; a.g.e., s.331.

²¹⁸ Conceição,Mendoza; a.g.e., s.330.

3.3. Küresel Kamusal Malların Yetersiz Sunumuna Yol Açan Faktörler

Küresel düzeyde herkes küresel kamusal malların yarattığı olumsuz dışsallıklardan yararlanmasına karşılık, kolektif hareketin nasıl sağlanacağı ve nasıl bir kurumun bu ortak hareketi organize edeceği konuları belirsizlik taşımaktadır²¹⁹. Genel anlamda devletler üstü (supranational) kurumların bulunmasına karşılık, beklenen anlamda söz konusu küresel sorunları çözecek ve eşitsizlikleri giderecek, ulusal devletlere eş bir yönetim bulunmamaktadır²²⁰. Bu durum bedavacılık ve tutuklunun ikilemi gibi sorunlara yol açmaktadır. Küresel kamusal malların yetersiz ya da kötü sunulmasına yol açan ve başlıca üç eksiklik bulunmaktadır. Bu eksiklikler ekonomik ve sosyal süreci olumsuz etkilemektedir²²¹.

3.3.1. Yönetimsel Eksiklik

Bu eksiklik, ulusal sınırlar içindeki politikacıların tercihleri ile küresel düzeydeki temel politik kaygıların birbirine uyumsuzluğundan kaynaklanmaktadır. Bu durum, küreselleşme sonucu ortaya çıkmıştır. Bu sorunun üstesinden gelmek için ulusal, bölgesel ve küresel kamusal çıkarlar arasında uygun bir entegrasyonun yapılması gerekmektedir. Bunu sağlamak için, ulusal devletlerin temel kaygılarını, uluslararası sorunları dikkate alarak, bu temel gündem maddelerine göre yeniden şekillendirmeleri uygun olacaktır. Örneğin ulusal devletler, Birleşmiş Milletler tarafından yayımlanan Milenyum Kararlarında²²² yer alan temel küresel sorunları dikkate alarak, ulusal eylem planlarını yeniden gözden geçirmelidirler.

²¹⁹Gardiner, Rosalie and Le Goulven, Katell, “Sustaining our Global Public Goods”, Economic Briefing No. 3 – Towards Earth Summit, 2002, s.2.Berlin : Heinrich-Boell Foundation). Retrieved: November 20,2003,from the World Wide, Erişim: 22.10.2006. <http://www.earthsummit2002.org/es/issues/GPG/gpg.pdf>

²²⁰ Kindleberger Charles P., “International Public Goods without International Government”, *American Economic Review*, 1986, vol. 76, issue 1, ss. 1-13, s.2.

²²¹Kaul, I., Grunberg I. and Stern A. (1999); “Global Public Goods: Concept, Policies and Strategies”, içinde ed. By, Kaul, I., Grunberg . and Stern A. *Global Public Goods: International Cooperation in the 21 st Century*, Newyork, 1999, ss.450-507,ss.450-451.

²²² Milenyum Kararları üçüncü bölümde ele alınmıştır.

3.3.2. Katılım Eksikliği

Bu eksiklik, küresel sorunların tüm ülkeleri ilgilendirmesine karşılık, mevcut uluslararası ilişkilerin sadece ülkelerarası çabalara dayanmasından kaynaklanmaktadır. Sivil toplum kuruluşları, iş dünyası ve diğer birçok çıkar grubu, küresel sorunlarla ilgili çözüm arayışlarında göz ardı edilmektedir. Diğer taraftan, bazı güçlü ülkeler, karar alma aşamasında diğer ülkeleri göz ardı ederek, kendi isteklerine uygun kararları almaktadırlar. Küresel kamusal mallarla ilgili alınacak kararlarda katılım boşluğunun üstesinden gelmek için, zengin, güçlü, fakir ayrımı yapmayan, her nüfus grubunu, tüm nesilleri ve ülkeleri kapsayan, herkese söz hakkı tanıyan, saydam bir demokratik katılım süreci kurulmalıdır.

3.3.3. Teşvik Eksikliği

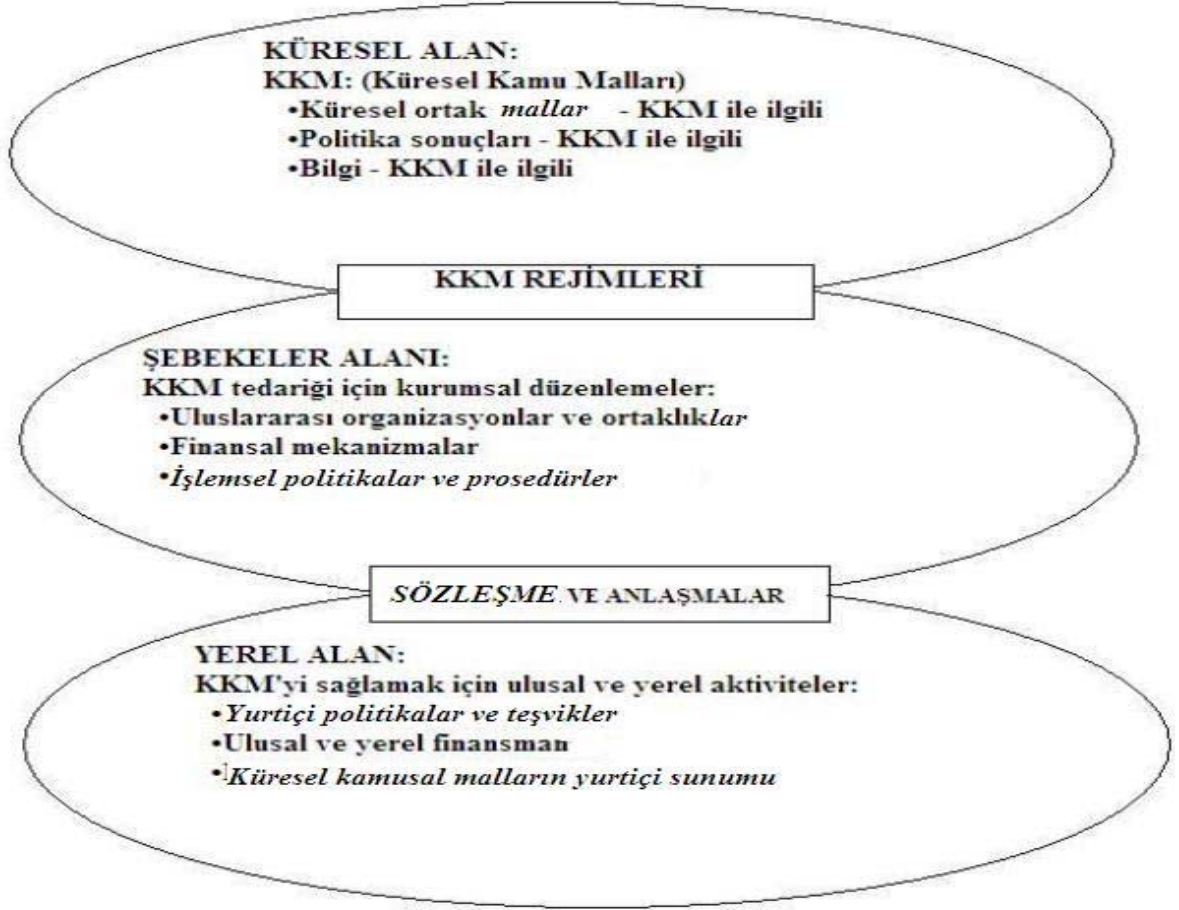
Ülkeler, ortak çıkarlarının bulunmasına karşılık, genelde işbirliği yapmaktan uzak durmaktadırlar. Bu eksiklik, küresel kamusal malların tedarikine katılmak ve olumsuz sınır ötesi dışsallıkları düzeltmek için ülkeleri işbirliğine ikna etmedeki yetersizliği ifade etmektedir.

3.4. Küresel Kamusal Malların İdeal Dağıtım Sistemi

İdeal bir uluslar arası kamu malları dağıtım sistemi ile tanımlanan yapıyı ortaya koymak, küresel kamu mallarını tedarik etmek için gerekli olan elementlerin daha net bir şekilde açıklanmasına yardımcı olacaktır. Sagasti ve Bezanson, ideal bir küresel kamu mallarının dağıtım sisteminin unsurları, yetkilerin paylaşıldığı küresel düzende başlıca üç alana yerleştirmiştir²²³. İdeal bir küresel kamu mallarının dağıtım sisteminin unsurları Şekil 7’de gösterilmektedir.

²²³ Sagasti Francisco ve Bezanson Keith, *Financing and Providing Global Public Goods: Expectations and Prospects*, Sweden Ministry for Foreign Affairs. 2001.. Study 2001:2. Prepared by and on behalf of the Institute of Development Studies, Sussex, U.K. Stockholm., ss. 27- 35. Erişim: 20.11.2002
<http://www.utrikes.regeringen.se/inenglish/policy/devcoop/financing.htm..>

Şekil 7: Parçalı Küresel Düzende Küresel Kamu Malları

Kaynak: Sagasti Francisco ve Bezanson Keith, *Financing and Providing Global Public Goods: Expectations and Prospects*, Sweden Ministry for Foreign Affairs. 2001.. Study 2001:2. Prepared by and on behalf of the Institute of Development Studies, Sussex, U.K. Stockholm., s. 27.

Küresel Alan:, Bu alanda küresel ortak mallar, politika sonuçları ve bilgiyle alakalı küresel kamusal mallar yer almaktadır.

Network Alanı: Uluslararası organizasyonları ve ortaklıkları içeren kurumsal düzenlemeler, ülkeler üstü finansal mekanizmalar ve küresel kamu malının kullanılabilir hale getirmeyi sağlayan işlemsel politikalar ve prosedürler network alanına aittir.

Yerel Alan: Ulusal ve yerel finansal mekanizmaları, yurtiçi politika ve teşvikler ile kamu kurumları, özel firmaları ve sivil toplum kuruluşları ve bireyleri kapsayan

küresel kamu malları üretimi ve tüketimiyle alakalı olan ulusal ve yerel aktivitelerin çeşitliliği yerel alana aittir.

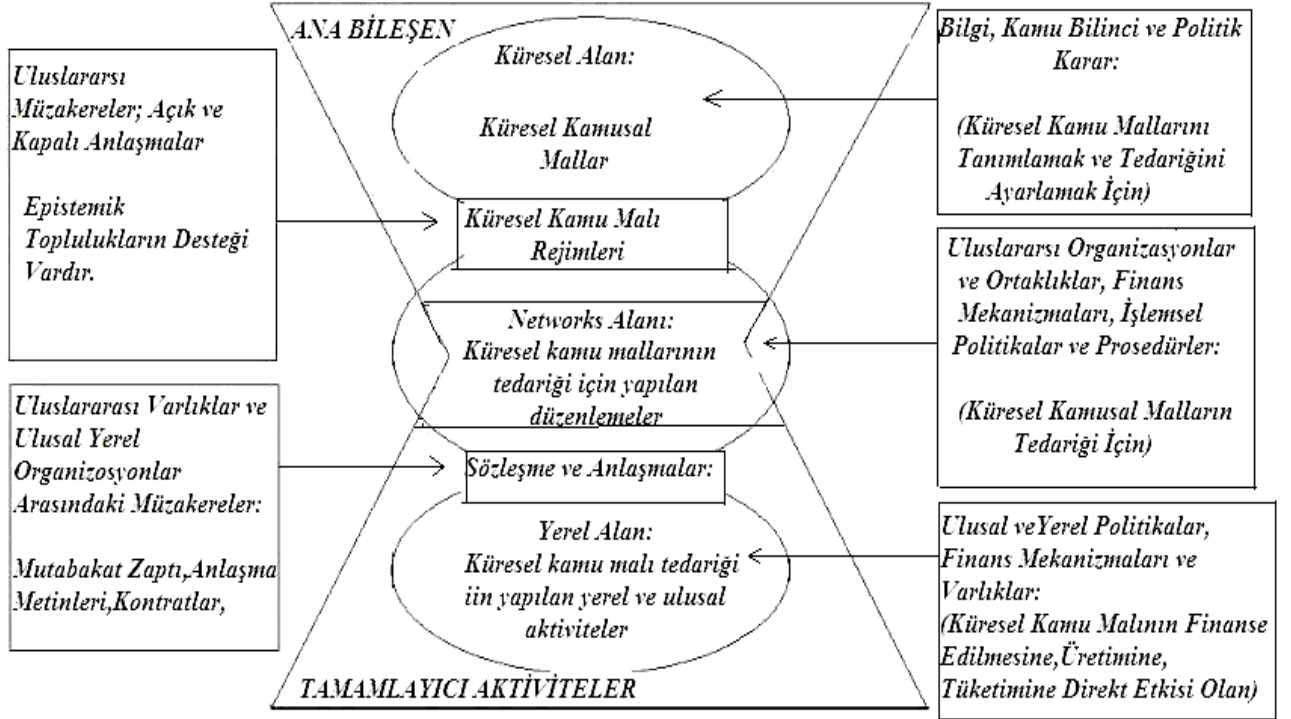
Küresel alan ile network alanı arasında, küresel kamu malının tedariki için yapılan düzenlemeleri resmiyete döken protokol ve anlaşmalar yani küresel kamu malı rejimleri bulunmaktadır. Network alanı ile yerel alan arasında ise kontratlar, anlaşmalar, anlaşma metinleri, karar bozma metinleri ve diğer düşük seviyedeki yasal araçlar yer almaktadır. Böylece, bütün uygulanabilir amaçlar için, bir şeyin küresel kamu malı olup olmadığını belirlemek, onunla alakalı dağıtım sistemini tanımlamakla birlikte yürütülmelidir.

Küresel kamu mallarının, dağıtımı, tüketimi ve üretimi için uygulanacak ideal dağıtım sisteminin gerekli bileşenleri Şekil 8’de, gösterilmektedir.

Belirli bir küresel kamu malı için ideal bir uluslararası kamu malı dağıtım sistemi, belirtilen bütün elementlerden oluşmalıdır ve ana bileşenlerden, malın tedariki ve tüketimiyle bağlantılı tamamlayıcı bölgesel, ulusal ve yerel aktivitelere doğru büyümelidir. Ancak Şekil 7’de de belirtildiği üzere, bu iki tür aktivitelerin üst üste gelme ve birbirleriyle bağlantı kurma şekli, uluslararası kamu malları tedariki için anlaşmaları oluşturmada en can alıcı safhalardan biridir. Ana bileşenin ne olduğunu tanımlarken, küresel aktiviteler ile yerel aktiviteler arasındaki bağlantı nasıl yapılacağı önem taşımaktadır.

Uluslararası kamu malı dağıtım sisteminin ana bileşeni ile tamamlayıcı aktivitelerini belirgin bir şekilde ayırmak ve sadece ana bileşen odaklı küresel kamu malı ile ilgili finans anlaşmalarını kısıtlamak için karar alınabilir (örneğin makul bir fiyata HIV/AIDS hapları üretmek ve uygunluğunu garanti etmek). Bu durumda bölgesel, ulusal ve yerel oluşumlar, ana bileşen ile yakın koordinasyonla yapılma zorunluluğuna rağmen, tamamlayıcı aktiviteleri organize ve finanse etmek için kendi hazırlıklarını yapmak zorundadırlar. Diğer bir seçenek, küresel kamu malının ana bileşenin, ulusal ve yerel seviyelere kadar bütün aşamalarda dağıtım yollarının organizasyon ve finansının birleşmesi için karar alınabilir (örneğin HIV/AIDS’den etkilenen insanlara tedavi sağlamak). Bu durumda ana aktivite, dağıtım sistemindeki tamamlayıcı aktivitelerle birleşecektir.

Şekil 8 :Küresel Kamusal Malların İdeal Dağıtım Sistemi

Kaynak: Sagasti ve Bezanson, *a.g.e.*, s. 29.

İdeal dağıtım sisteminin bileşenleri şu başlıklardan oluşmalıdır.

Bilgi, Kamu Bilinci ve Politik Karar

Bir şeyin küresel kamu malı olduğunu beyan etmek, öncelikle o malın karakteri ve etkileri (etki alanı, ulaşılabilirlik, dışlanamazlık, rekabet) hakkındaki bilgiye, ulaşılabilirliğini sağlamak için gerekli baskıyı yaratan kamu bilincinin derecesine ve küresel kamu mallarına biçilen değeri ortaya koyan uluslararası toplum hareketlerini belirleyen politik karara bağlıdır. Bir malın tüketimini geliştirmek ve ulaşılabilirliğini sağlamak adına kurulması gereken bağlantıları kurmadan o malın küresel kamu malı olduğunu beyan etmek sadece sözde kalır.

Küresel kamu malı kavramı, uluslararası topluluklar, özel firmalar ve sivil kuruluşları içinde barındıran geniş bir politik oybirliğiyle desteklenmelidir. Yoksulluğun ortadan kaldırılmasıyla alakalı olan dayanışma, adalet, fedakârlık ve hümanist değerler böyle bir oybirliğini gerçekleştirmede yol gösterici olmalıdır.

Küresel Kamu Malı Rejimleri

Küresel kamu malları rejimleri küresel alan ve şebekeler alanı arasında yer alır. Küresel kamu malları dağıtım sistemi, küresel bir kamu malı rejimi kurma görüşmelerine dayanan anlaşmaları, uluslararası organizasyonları, finans mekanizmalarını, ilgili politika kuralları ve prosedürlerini ve diğer yasal araçları içermelidir. Rejimler²²⁴, kapalı ve açık anlaşmaları içerir. Bu anlaşmalar küresel kamu malının tedarikine, üretimine ve tüketimine katkıda bulunan kurumlar arasında yapılmalıdır. Küresel kamusal malların tedarikiyle ilgilenen partiler arasındaki

²²⁴ Rejimler, bir uçta, “uzun süre sabit kalan şekillendirilmiş davranış biçimleri” ve diğer uçta “ulusal hareketleri bir kamu alanı içinde düzenlemeyi hedefleyen eyaletler arası çok yönlü anlaşmalar” olarak tanımlanmaktadır. Arabulucu bir yaklaşım, rejimleri, açık veya kapalı kurallar, normlar ve aktörlerinin beklentilerinin belirli bir uluslararası ilişkiler alanı etrafında toplanan karar verme prosedürleri olarak değerlendirir. Rejimlerin teorisi ve bilimsel incelemesi, bu tanımlar çerçevesinde, rejimlerin etkilerinin ve performanslarının nasıl değerlendirileceği, nasıl dizayn edileceği ve işletileceği ile ilgili farklı perspektifler oluşturmuştur. Ernst Haas, rejimler hakkındaki alternatif görüşlerin “herhangi birinin düşünme şekli”, “insanların farkındalıklarının gelişimi” ve “sosyal değerlendirme” olduğunu öne sürmektedir. Bu hususta, rejimlerin etkisini azaltan veya arttıran faktörleri ve değişim gösterdikleri şartları oluşturmalarının nedenlerini açıklayan geniş anlamda üç yaklaşım vardır. Bunlardan birincisi, tek bir gücün önemini vurgulayan ve zorlayıcı bir liderlik şekliyle rejimlere finans sağlayan güç odaklı teorilerdir. İkincisi, pazarlığa ve sonuçlara kurumsal bir dizayn getirmenin önemini vurgulayan çıkar odaklı teoriler. Son olarak, küresel sorunları tanımlayan ve bu sorunlara işbirlikçi çözümler bulan uzman toplulukların önemini vurgulayan bilgi temelli teoriler mevcuttur.

Stephen Krasner rejimlerin, güç ve çıkarlardaki her değişimle birlikte değişen geçici anlaşmalardan daha fazlası olduğunu vurgulamaktadır. Dahası, rejime dayalı yönetim, sadece kısa dönemli çıkar hesaplarına dayanmamalı, ayrıca karşılıklı anlaşmalara dayalı genel zorlayıcılık gibi bir anlamı da içermelidir. Prensipler ve normlar ile kurallar ve prosedürler arasında gerekli bir ayırım yapılmalıdır. İlki, rejimin temel karakterini tanımlamaktadır. Kurallar ve prosedürler ise ilk ayırımın içerisinde işlem görür. Böylelikle, prensipteki ve normlardaki değişiklikler rejimin kendisinin değiştiğini ima etmektedir. Kural ve prosedürlerde ki değişiklik ise rejim içinde ki varyasyonları gösterir. Rejimlerin kurulması, ölçülü aksiyon gerektirir. Fakat bu durum, rejimlerin kendi içinde bir son olarak düşünülmemelidir. Daha çok, uluslararası seviyede arzu edilir ve tercih edilir sonuçları elde etmek için yapılan bir davranış olarak düşünülmelidir. Çeşitli faktörler, uluslararası bir rejimin belirli özelliklerini tanımlamak ve geliştirmek için bir denge noktasında buluşmalıdırlar. Bkz: Krasner, S.D, ‘Structural causes and regime consequences: regimes as intervening variables’, *International Organisation*, Vol 36 No. 2(Spring),1982,ss.185-205.; Haggard, S. and Simmons, B.A., ‘Theories of international regimes’, *International Organisation*, Vol 41 No. 3, 1987.; Young, O., *Global Governance*, Cambridge: MIT Press,1998; Aktaran: Sagasti Francisco ve Bezanson Keith, *Financing and Providing Global Public Goods: Expectations and Prospects*, Sweden Ministry for Foreign Affairs. 2001.. Study 2001:2. Prepared by and on behalf of the Institute of Development Studies,Sussex, U.K. Stockholm., ss. 30-31.

etkileşim, anlaşmaya giden süreci etkileyecektir. Küresel kamusal malların üretimi ve tüketimiyle ilgili bütün partiler eşitlik ve etkililik ilkesinin yerine gelmesi için, bir rejimin kuruluşunda ve uygulanmasında pay sahibi olmalıdır. Sunum sorunlarına yol açan nedenlerden bahsederken değindiğimiz gibi, katılım boşluğu yani tam bir temsilci formunun olmaması, ideal küresel kamusal mal dağıtım sisteminin oluşturulmasındaki temel sorunu oluşturmaktadır²²⁵.

HIV/AIDS tedavisinde kullanılan ilaçların dağıtımında, biyolojik çeşitliliğin korunmasında, uluslararası finansal durağanlığın sağlanmasında veya diğer sorunlu alanlarda küresel kamu malı rejimi kurmak için yapılan görüşmelerin teknik yapısı çok karmaşık bir hal almıştır. Sonuç olarak, bunların sunumu, epistemik toplumlar olarak anılan, birçok disiplinden çok sayıdaki profesyoneller ve bilim adamlarının desteğine ve birlikte çalışmasına dayanmaktadır. Epistemik toplum, belli bir sorunlu alanda uzmanlık ve yeterliliğe sahip olan profesyoneller şebekesi olarak tanımlanabilir. Karışık problemlerin neden sonuç ilişkilerini açıklama aşamasında, devletin kendi çıkarlarını tanımlamalarına yardım ederek, ortak tartışmalar için gündem hazırlamada ve pazarlıklar için temel noktaları tanımlamada önemli rol oynamaktadırlar.

Bilgiden faydalanma ve ortaya çıkarma açısından, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki kapasite farkı zaman geçtikçe dikkate değer bir şekilde artmakta ve korkunç seviyelere ulaşmaktadır. Bilginin ve epistemik toplumların uygun işleyişinin rolü, küresel kamu malı rejimlerinin dizaynında dikkate değer önem arz etmektedir.

Parçalı küresel düzende, küresel kamu malı tedariki konusunda farklı yönlere çekilen iki veya daha fazla rejim bulunabilir. Örneğin, iklim değişimini azaltma rejimi, karbon emisyonunu azaltmayla uğraşmaktadır. Bu durum, fosil yakıtların kullanımını teşvik eden özellikle geniş gelişmiş ülke gruplarındaki vergi ve enerji fiyatlama rejimiyle çatışmaktadır. İlave olarak, epistemik topluluk üyeleri, bilginin yorumu nitelik

²²⁵ Bkz: Haas, E.B., 'Words can hurt you, who said what to whom about regimes', *International Organisation*, Vol 32 No. 2(Spring), 1982, ss.: 207-43; Haas, P.M., 'Introduction: epistemic communities and international policy coordination', *International Organisation*, Vol 46 No. 1(Winter), 1992, ss. 1-35

ve kapsamı açısından birbirlerinden farklılık gösterirler. Bu tartışma ve müzakereler, rejimin yaratılması için gereklidir. İklim değişikliğiyle ilgili kabul edilen Kyoto Protokolü çok iyi bir örnektir. İdeal bir küresel kamusal malların dağıtım sistemiyle ilgili rejimin oluşturulması için, epistemik toplum üyeleri arasındaki çatışmaların çözülmesi gerekir.

Uluslararası Organizasyonlar ve Ortaklıklar

Küresel kamu malı rejimine yol açan anlaşmalarda özellikleri belirlenen tedariki gerçekleştirmek, idareler arası organizasyonlar ve kamu- özel- sivil toplum kuruluşları arasındaki ortaklıkların kurulması gereklidir. Küresel kamu malları sunumu, koordinasyonda ve yönetmede problem çıkaran uluslararası seviyedeki birçok farklı kurum, organizasyon ve şirketin katılımını gerektirir. Küresel kamusal malların dağıtım sistemi oluşumunun içerdiği türlü elementlerin performansının değerlendirilmesi, geliştirilmesi, yorumlanması, yürütülmesi ve izlenmesinde bu kurumlar önemli rol oynamaktadır.

Birçok kuruluş arasındaki ortaklıklar, uluslararası seviyede norm haline gelmiştir. Örneğin 1990 sonlarında Dünya Bankası, 200'den fazla uluslararası program ya da ortaklıkla ilgilenmiştir²²⁶. Artan sayıdaki programlar, organizasyonlar ve aktiviteler uluslararası kamu malı tedarikine odaklanmaya başlamış ve birçoğu küresel kamu malları etiketini kullanarak ne yaptığını tekrar tanımlamaktadırlar. Bu durum kuruluşlar arası koordinasyon, işbirliği ve rekabetle ilgili problemlere yol açmaktadır.

Finansman Mekanizmaları

Uluslararası ve küresel kamu mallarının tedariki ve dağıtılmasıyla ilgili bütün aktivitelerin belirli kaynaklardan desteklenmesini gerektirir. Finansal mekanizmaların oluşturulmasında, kamu bilincini artırma ve küresel kamu malı rejimleri oluşturmadan, yerel seviyedeki belirli görevlerin sunumuna kadar çeşitli aktiviteler dikkate alınmalıdır.

²²⁶ Bkz: World Bank, *The World Bank and Global Public Policies and Programs: An Evaluation Strategy*, Washington, DC: Operations Evaluation Department, World Bank, 2001.

İşlevsel Politikalar Ve Prosedürler

Bunlar, küresel bir kamu malı tedarikine dâhil olan finans mekanizmalarını, karar alma prosedürleri düzenlemelerini içermektedir. Her bir küresel kamu malının dağıtım için, muazzam bir işlevsel politika ve prosedür çeşitliliği vardır. İşlevsel politikalar ve prosedürler, network alanı içinde yer alır ve küresel kamu malı rejimleri içinde uzmanlaşan normların ve somutlaştırılmış prensiplerin tutarlı ve etkili uygulanmasını istemektedirler..

Anlaşmalar Ve Kontratlar

Küresel kamu malı dağıtım sisteminde, şebeke ve yerel alan arasında yer alan oluşumlara arabuluculuk yapan, birçok alt seviyede yasal araçlar bulunmaktadır. Bunlar, küresel kamu malının üretim ve tüketimine dâhil olan ulusal ve yerel oluşumların haklarına ve sunumda yer alan finansal mekanizmaların, uluslararası organizasyonlarla karşılıklı ilişkilerine zemin sağlamaktadırlar. Bu anlaşma ve kontratlar, vakıflara ödenek anlaşmaları, uluslararası kurumlarla anlaşma teskereleri, uluslararası finansal kurumlarla kredi kontratları, iki ülke kurumları arasındaki iptal notları, belli aktivite performansları için referans şartları şeklinde olabilmektedir.

Küresel Kamu Mallarının Sunumuyla İlgili Ulusal Ve Yerel Oluşumlar

Küresel kamu malının dağıtım sisteminin son bileşenini, küresel kamu malı üretim ya da tüketim aktivitelerine dahil olan kamu kurumları, özel firmalar, sivil toplum organizasyonları ve bireyler oluşturmaktadır. Bu tür eylemler, yerel alan seviyesindedir. Bu yüzden, ideal bir küresel kamu malı dağıtım sisteminin kurulmasında rejimler, organizasyonlar, finans mekanizmaları, araştırma politikaları, prosedürler, kontrat ve anlaşmaların varlığı gerekmele birlikte, yerel ve ulusal aktiviteler olmaksızın, küresel kamusal malların yeterli üretim ve dağıtımını da sağlanamayacaktır.

“İdeal bir uluslararası kamu malı dağıtım sistemi”nin kurumsal iskeletinin kullanılmasının avantajları daha açık olmalıdır. Bunun tanımlanması, üretiminde ve tüketiminde bulunması gereken elementleri ve böylece neyin eksik olduğunun değerlendirilmesi ve de tedarikini ayarlamak için ne kadar yol gidilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu kurumsal yapı ayrıca küresel bir kamu malını tanımlarken değerlerden

ve güç ilişkilerinden kaçılmayacağını, küresel kamu malı rejimleri kurmanın ve bu kararı desteklemenin epistemik topluluklar için kritik bir öneme sahip olduğunu, küresel kamu malı üretimini kolaylaştırmak için kuruluşların ve ortaklıkların, finans mekanizmalarının ve işletme politika ve prosedürlerinin uluslararası seviyede olması gerektiğini, küresel kamu malı asıl üretim ve tüketimi ile yükümlü olan ulusal ve yerel oluşumların varlığı ve katılımı olmadan önceki bütün anlaşmaların yararsız olacağını belirtmektedir²²⁷.

3.5.Küresel Kamusal Mallara Yönelik Sunum Teknikleri

Kamusal malların tüketim için kullanılabilir toplam miktarı(arzı) ile bireylerin katkıları arasındaki ilişki, toplam üretim teknolojileri olarak tanımlanmaktadır²²⁸. Üretim teknolojileri, farklı özelliklere sahip değişik türdeki küresel kamusal malların nasıl üretileceğini ve üretim için ne tür bir uluslararası faaliyetin gerekli olduğunu belirleyici bir yapıya sahiptir. Hirshleifer, toplam üretim teknolojileri ile ilgili ilk çalışmaları ortaya koymuştur ve toplam üretim teknolojilerine, sosyal oluşum fonksiyonu olarak başvurmuştur²²⁹. Çok sayıda toplama teknolojisi bulunmasına karşılık, uluslararası kalkınma işbirliği için uygun olan başlıca dört üretim teknolojisi bulunmaktadır²³⁰.Aşağıdaki Tablo 8’de dört üretim tekniği, dışsallıklarının yayıldığı alana göre, ulusal, bölgesel ve küresel olarak tasnif edilmişlerdir. Sıtma hastalığının tedavi edilmesi bölgesel düzeyde, AIDS hastalığının tedavisi ise küresel düzeyde en iyi vuruş tekniği ile sunulması gerekmektedir. Tüm dünyayı ilgilendiren küresel ısınmanın önlenmesinin ise, tüm ülkelerin katkılarını gerektiren toplama tekniği ile sunulması daha uygun olacaktır.

²²⁷ Sagasti ve Bezanson, a.g.e., s.35.

²²⁸ Sandler Todd, “Global And Regional Public Goods:A Prognosis For Collective Action”, *Fiscal Studies*, Vol. 19, No. 3, 1998,ss. 221–247, s.224.

²²⁹ Hirshleifer, Jack.. “From Weakest-link to Best-shot: The Voluntary Provision of Public Goods.” *Public Choice*, 1983, 41: 371–86.

²³⁰ Bkz: Arce M. and Sandler T., “Transnational Public Goods: Strategies and Institutions”, *European Journal of Political Economy* 17 (3),2001,ss. 493-516; Sandler T. and Sargent K., “Management of Transnational Commons: Coordination, Publicness, and Treaty Formation”. *Land Economics*, 71(2), 1995, ss.145-162; Vicary S. and Sandler T..“Weakest-Link Public Goods: Giving in-kind or Transferring Money”. *European Economic Review*., 2002.

Tablo 8: Küresel Kamusal Mallara Yönelik Toplam Sunum Teknolojileri

	Toplama	En İyi Vuruş	En Zayıf Halka	Ağırlıklı Toplam
Ulusal	Kentsel Hava Kirliliğini Önleme	Teröristleri Etkisiz Hale Getirme	Ayaklanmalara Karşı Korunma	Kirlilikten Sınırlı Kaçış
Bölgesel	Çölleşmeyi Azaltma	Sıtmanın Tedavisi	Zehirli Atıkları Kontrol Altına Alma	Asit Yağmurlarının Azaltılması
Küresel	Küresel Isınma	<u>AIDS'in</u> Tedavisi	Hastahkları Kontrol Altına Alma	Nükleer Kaza Sonucu Radyoaktif Serpinti

Kaynak: Kanbur R., Sandler T. and Morrison K., *The Future of Development Assistance: Common Pools and International Goods*, Policy Essay, No: 25, Washington D.C., Overseas Development Council, 1999, s.71.

3.5.1. Toplama Tekniği (A Summation Technology)

Kamusal malların üretiminde en yaygın türü oluşturan toplama teknolojilerinde, toplam kamusal mal miktarı, mala yönelik olarak tüm katılımcıların katkılarının toplamına eşittir²³¹. Herhangi bir aktörün yaptığı katkı, kamusal malın toplam üretiminde aynı miktar etkiye sahiptir.

Toplama teknolojisinde küresel kamusal malların üretim fonksiyonu, $Q = \sum_{i=1}^n q_i$ olarak tanımlanabilir. Burada (Q), küresel kamusal malın toplam arz miktarını, (q_i) ise (i) ülkesinin küresel kamusal malın üretimine yaptığı katkıyı

²³¹ Stalgren, P., Regional Public Goods and the Future of International Development Co-operation: A review of the Literature on Regional Public Goods, Working Paper 2000:2, Stockholm: Ministry for Foreign Affairs, 2000, s.15.

göstermektedir. Tablodan görüleceği üzere, genelde çevre ile ilgili faaliyetlerde toplama teknolojilerine uygun üretim metotları seçilmektedir²³². Örneğin her ülke atmosfere 1000 ton toksit gaz yaymaktaysa, küresel düzeyde atmosfere yayılan sera gazı miktarı, ülkelerin yaydığı sera gazı salınımına eşit olacaktır²³³. Benzer şekilde, küresel ölçekte sera gazı salınımının azalması, ülkelerin gaz emisyonunda yaptığı azalmaya eşit olacaktır.

3.5.2. En İyi Vuruş Tekniği (Best Shot Technology)

Küresel kamusal malların toplam üretim miktarını, bu mala en çok katkı yapan ülkenin yaptığı katkı miktarının belirlediği üretim teknolojisi, en iyi vuruş tekniği olarak tanımlanmaktadır. Toplama yönteminin aksine, bir ülkenin yaptığı katkı, diğerlerinin yaptığı katkıyı ikame etmemektedir. En iyi vuruş tekniğini, $Q = \max(q^1, \dots, q^n)$ olarak ifade edilebilir. Burada (Q) toplam küresel kamusal mal üretimini ve (q^i) ise (i) karar biriminin söz konusu malın üretimine yaptığı katkıyı göstermektedir²³⁴.

Tablodan görüleceği üzere, genellikle herkese fayda sağlayan bilimsel buluşlar ve sağlıkla ilgili araştırma konularında en iyi vuruş tekniğinin uygulanması uygun düşmektedir²³⁵.

3.5.3. En Zayıf Halka Tekniği (Weakest – Link Technology)

En zayıf halka tekniği, küresel kamusal malın toplam üretim miktarının, bu üretime en az katkı yapan ülkenin üretim miktarına eşit olduğu durumu göstermektedir. Yani üretime en az katkı yapan ülke, en zayıf halka olmaktadır ve toplam üretim

²³² Binger, Albert, *Global Public Goods And Potential Mechanisms For Financing Availability*, Background Paper Prepared For The Fifth Session Of The Committee For Development Policy Meeting, April 7-11, 2003, s.12.

²³³ Kanbur ve Sandler, a.g.e., s.70.

²³⁴ Sandler Todd, "Global And Regional Public Goods:A Prognosis For Collective Action", *Fiscal Studies*, Vol. 19, No. 3, 1998, ss. 221–247, s.231; Binger, a.g.m., s.13.

²³⁵ Kanbur ve Sandler, a.g.e., ss.70-71.

miktarını belirlemektedir. Bu durumu $Q=\min(q^1, \dots, q^n)$ olarak formüle edilmektedir²³⁶.

Hirshleifer, en zayıf halka tekniğini, dairesel adalarda yapılan hendekler örneği ile açıklamıştır²³⁷. Bu adaların sel taşkınlarından korunması, en düşük yükseklığe sahip sete bağlıdır. Bu nedenle en zayıf halka teknolojilerine konu olan küresel kamusal mallarda, hastalıkların, terörün önlenmesi ve kendi ülkelerine yayılmasının engellenmesi için gelişmiş ülkelerin yapacağı resmi kalkınma yardımlarının kullanılması zorunlu olmaktadır. Bu sayede, söz konusu yetersiz küresel kamusal mal sunumu istenilen düzeye çıkarılacaktır²³⁸.

3.5.4. Ağırlıklı Toplam Tekniği (Weighted Sum Technology)

Bu üretim tekniğinde küresel kamusal malın üretim miktarı, her bir ülkenin yaptığı katkının ağırlık oranlarının toplamına eşit olmaktadır. Bu teknikte küresel kamusal malın üretim fonksiyonunu; $Q^i = \sum_{j=1}^n \alpha_{ij} q^j$, $i=1, \dots, n$. olarak ifade edilmektedir. Bu fonksiyonda (Q^i), (i) ülkesinin sunduğu küresel kamusal mal miktarını, (q^j), (j) ülkesinin ürettiği küresel kamusal mal miktarını, (α_{ij}), (i) ülkesinin (j) ülkesinin ürettiği küresel kamusal maldan aldığı payı göstermektedir²³⁹.

Bu üretim tekniği, belli bir bölgedeki birkaç ülkeyi kapsayan bölgesel kamusal malların üretimi için daha uygundur. Örneğin, asit yağmurlarına neden olan sülfür emisyonunun azaltılması söz konusu ülkeye daha fazla yarar sağladığı için, bu bölgedeki ülkeler sülfür emisyonunu azaltmak için daha çok çaba sarf etmeleri gerekmektedir.

Tablo 9'da toplama teknolojileri, malların kamusal derecelerine göre sınıflandırılmıştır. Burada kamusal malın türüne göre hangi üretim teknolojisini

²³⁶ Binger, a.g.m., s.12.

²³⁷ Hirshleifer J. "From Weakest Link to Best Shot: The Voluntary Provision of Public Goods". *Public Choice* 41, 1983, ss. 371-386.

²³⁸ Binger, s.12.

²³⁹ Binger, s.13.

uygulamanın uygun olacağı gösterilmektedir. Buna göre, tam kamusal mal niteliğine sahip hava kirliliğinin önlenmesi için toplama tekniği uygulanmalıdır. Uydu fırlatma sistemi, klüp mal niteliğine sahiptir. Her ülkenin ayrı bir uydu fırlatma sistemi kurması, imkânsızdır ya da israfa yol açacaktır. Bu nedenle söz konusu hizmetin en iyi vuruş tekniği ile üretilmesi uygun olacaktır. Aile planlaması, ortak üretim özelliği gösteren bir maldır. Ülkelerden birinin bu hizmeti yetersiz sunması, diğer ülkelerin nüfus planlaması çabalarını aksatacaktır. Bu nedenle aile planlamasında en zayıf halkanın dikkate alınması ve bu ülkeye yönelik yardımların yapılması önem taşımaktadır.

Tablo 9: Toplama Teknolojileri ve Küresel Kamusal Mallar

Toplama Teknolojileri	Tam Kamusal	Yarı Kamusal	<u>Klüp Mal</u>	Ortak Üretim
Toplama Tekniği Tüm seviyelerde kamusal malların üretimi, ülkelerin katkılarının toplamına eşittir.	<ul style="list-style-type: none">•Hava kirliliğinin sınırlandırılması•Çölleşmenin engellenmesi	<ul style="list-style-type: none">•Halk sağlığı alt yapısının oluşturulması	<ul style="list-style-type: none">•Uydu iletişim ağı•Uluslararası parklar	<ul style="list-style-type: none">•Yağmur Ormanlarının Korunması
Ağırlıklı Toplam Tekniği Her ülke toplam üretim seviyesi üzerinde etkilere sahip farklı katkılar yapmaktadır.	<ul style="list-style-type: none">•Çevre kirliliğinin azaltılması•AIDS hastalığının yayılmasının sınırlandırılması	<ul style="list-style-type: none">•Kirliliğin yayılmasını sınırlama•Asit yağmurlarını engelleme	<ul style="list-style-type: none">•Serbest ticaret anlaşmaları•Güçlü kablo şebekeleri	<ul style="list-style-type: none">•Terör tehlikesinin yok edilmesi
En Zayıf Halka Tekniği En küçük çaba, kamusal malın üretim düzeyini belirlemektedir.	<ul style="list-style-type: none">•Haşaratın yayılmasını engelleme•Çalışma standartları	<ul style="list-style-type: none">•Salgın hastalıkları kontrol altına almak•Uyuşturucuyu yasaklama	<ul style="list-style-type: none">•Ulaştırma şebekesi•G-10 ülkeleri arasındaki <u>Basel Anlaşması</u>	<ul style="list-style-type: none">•Aile planlaması•İstihbarat
En İyi Vuruş Tekniği En fazla çaba, kamusal malın üretim düzeyini belirlemektedir.	<ul style="list-style-type: none">•Gözetleme teknolojileri	<ul style="list-style-type: none">•Genetik mühendisliği ürünleri	<ul style="list-style-type: none">•Kriz yönetim takımı•Uydu fırlatma tesisi	<ul style="list-style-type: none">•Biyolojik madenlerin <u>aranması</u> (altın, petrol vb.)•Arabulucular tarafından çatışmaların durdurulması

Kaynak: Anand P. B., “Financing the Provision of Global Public Goods”, *WIDER Discussion Paper* 110, 2002, s.24.
http://www.wider.unu.edu/publications/working-papers/discussion-papers/2002/en_GB/dp2002-110/

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESEL KAMUSAL MALLARIN FİNANSMANI

Küresel düzeyde devlete eşdeğer bir kurumun bulunmaması, küresel kamusal malların sunumu ve finansmanında sorular ortaya çıkarmaktadır. Günümüzde uluslararası alanda küresel kamusal malların finansmanı, resmi kalkınma yardımları aracılığı ile yapılmaktadır. Ancak kalkınma yardımlarının çok az bir kısmı küresel kamusal mallar için kullanıldığı görülmektedir. Küresel kamusal malların finansmanı büyük ölçüde ulus devletlerin çabaları ile sürdürülmektedir. Küresel çözümlere ulaşmak için, ulus devletlerin çabalarının koordine edilmesi büyük önem kazanmaktadır. Bu nedenle, küresel kamusal malların finansmanında mali ve mali olmayan finansman yöntemlerinin birlikte uygulanması gerekmektedir. Çevre sorunlarının, şiddetin, ekonomik krizlerin ve bulaşıcı hastalıkların tüm dünyayı tehdit etmesi, bu sorunların çözümünde işbirliğinin önemini arttırmıştır. Bu bölümde küresel kamusal malların finansman yöntemleri ve resmi kalkınma yardımları konuları ele alındıktan sonra, kamusal türüne ve toplama tekniğine göre küresel kamusal malların finansman yapılarına değinilecektir. Son olarak küresel kamusal malların sunum ve finansmanına yönelik çözüm önerileri ele alınacaktır.

1. KÜRESEL KAMUSAL MALLARIN FİNANSMAN YÖNTEMLERİ

Küresel kamusal malların küresel düzeyde sunumunu sağlamak için oluşturulan yetkili bir kuruluş bulunmamaktadır. Küresel düzeyde ulus devletlerin yasa koyma, vergilendirme ve standartları belirleme yetkisine sahip bir kuruluşun olmaması, küresel kamusal malların sunumunda ve finansmanında birçok sorun ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle, söz konusu malların sunumunda ve finansmanında sivil toplum kuruluşları, bireyler, uluslararası organizasyonlar, kar amacı taşıyan ve taşımayan kuruluşların ulus devletler ile birlikte ortaklaşa rol alması gerekmektedir.

Küresel kamusal malların finansman yapısı, uluslararası düzeyde ve ülke içinde yapılacak yatay ve dikey ayarlamalar sonucu sağlanacak dengeye bağlıdır²⁴⁰.

Yatay ayarlama yönteminde, uluslararası organizasyonlar, zengin ülkelerden kaynak toplayıp geliştirmekte olan ülkelerin projelerine direkt fon yaratmayı koordine etmektedirler. Uluslararası organizasyonlar bir bakıma, uluslararası topluluk adına simsarlık yapma rolünü üstlenmişlerdir.

Dikey ayarlama ise merkezi hükümet ile alt düzey bölgeler arasında küresel kamusal malların yerel finansmanını teşvik etme amacıyla yapılmaktadır. Merkezi hükümet topladığı vergi gelirini, ihtiyacı olan bölgelerdeki küresel kamusal malların temel ya da tamamlayıcı faaliyetlerinin sunumu için aktarmaktadır. Bu yardım ve teşvikler nadiren uluslararasıdır. Bu uygulamaya gidilmesinin nedeni, ulus devletlerin uluslararası organizasyonlar tarafından direkt finanse etmede isteksiz olmasından kaynaklanmaktadır. Ulus devletler uluslararası organizasyonlara şüpheyle bakmaktadırlar. Çünkü merkezi devletin aracılığı olmadan bireyler ile uluslararası yapı arasında direkt ilişki kurulmasını, egemenlik güçlerinin azaltacak bir uygulama olarak görmektedirler.

Küresel kamusal malların finansman yöntemlerini başlıca dört ana başlık altında toplamak mümkündür²⁴¹. Küresel kamusal mallara yönelik finansman yöntemleri

²⁴⁰ Rizzolli, Matteo., "The International Trade Regime: a Global Public Goods Perspective." Thesis, University of Maastricht, 2002, s.73. Erişim: 12.05.2006, <http://space.virgilio.it/matnet@tin.it/GPGs.htm>

Tablo 10’da gösterilmektedir. Bu yöntemlerden ilki, dışsallıkların içselleştirilmesine yönelik mekanizmalardır. Bu amaçla yeni pazarlar oluşturulması, mülkiyet haklarının kurulması ve küresel vergi, harç uygulamalarına başvurulmaktadır.

İkincisi finansman yöntemi, özel finansman kaynaklarının kullanılmasıdır. Kâr amaçlı ticari kuruluşlardır. Bu kuruluşlara örnek petrol şirketlerinin verdiği destekler, emisyon oranını düşürücü anlaşmalara destek vermeleri verilebilir. Kâr amacı olmayan kuruluşlar ise bağımsız vakıflar, sivil toplum kuruluşları ve akademik kurumlardan oluşturmaktadır.

Üçüncü finansman yöntemini, ulusal ve uluslararası kurum ve organizasyonlardan elde edilen kamusal kaynaklar oluşturmaktadır. Bu kaynaklar, vergi teşviklerini ve uluslararası finansal kuruluşlar ve diğer uluslararası organizasyonlar tarafından sağlanan fonları kapsamaktadır.

Ortaklık kaynakları ise genellikle hükümet kurumları, özel firmalar, vakıflar, sivil toplum organizasyonları ve uluslararası kuruluşlar arasında işbirliği şekillerinden oluşan çeşitli finans kaynaklarının birleşiminden oluşmaktadır.

Tablo 10: Küresel Kamusal Malların Finansman Mekanizmaları

Dışsallıkların İçselleştirilmesi	Pazar Oluşturma ve Güçlendirme	
	Vergiler, Harçlar	
Özel Kaynaklar	Kâr Amaçlı Kuruluşlar	
	Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşlar	
	Özel Kişiler	
Kamusal Kaynaklar	Ulusal	Gelişmiş Ülke Kaynakları
		Gelişmekte Olan Ülke Kaynakları
	Uluslararası	Uluslararası Finansal Kuruluşlar
		Uluslararası Organizasyon ve Şirketler
Ortaklıklar	Çeşitli Farklı Kaynakların Birleşimi	

Kaynak: Sagasti ve Bezanson, a.g.e., s. 41.

²⁴¹Sagasti Francisco ve Bezanson Keith, *Financing and Providing Global Public Goods: Expectations and Prospects*, Sweden Ministry for Foreign Affairs. 2001.. Study 2001:2. Prepared by and on behalf of the Institute of Development Studies,Sussex, U.K. Stockholm., s. 40.

1.1. Dışsallıkların İçselleştirmesine Yönelik Finansman Yöntemleri

Küresel kamusal mallarla ilgili faydalar ve maliyetler, bu malın üretiminden veya tüketiminden sorumlu olanlara dağıtıldığında veya bu ajanlar ile sınırlandırıldığı durumda dışsallıklar içselleştirilmiş olmaktadır.

Uluslararası ya da küresel kamu malı üretici ve tüketicilerin tedariki direkt olarak finanse edebileceği iki tür yol bulunmaktadır. Bunlar, piyasa oluşturmak ve küresel vergilerin uygulanmasıdır.

1.1.1. Pazar Oluşturma ve Güçlendirme

Piyasa temelli araçlar, özel aktörlerin küresel kamusal mal üretiminde yer almasını sağlamak ve ayrıca kaynakların etkin kullanılmasını ve yeni buluşların gerçekleştirilmesini teşvik etmektedir. Ronald Coase, negatif dışsallıkların telafi edilmesi için piyasa mekanizmasının kurulabileceğini ve deniz fenerinin piyasa mekanizması içerisinde nasıl etkin sunulacağını göstermiştir²⁴². Mülkiyet hakları, standartlar, pazarlanabilir kirlilik izinleri gibi kurumsal düzenlemeler, küresel kamu mallarla ilgili dışsallıkların içselleştirilmesinde kullanılan ve pazar oluşturmayı ve güçlendirmeyi sağlamak için başvurulan tekniklerdir²⁴³.

Standartlar, belli bir bölgede üretim yapan tesislerin çevreye salacakları sera gazı miktarının belirlenmesi şeklinde ki emisyon standartları olabileceği gibi, kurulacak sanayi tesislerinde bulunması gereken arıtma tesislerinin varlığını şart koşan ekipman standartları şeklinde de olabilmektedir. Kyoto Protokolü ile ülkelerin sera gazı salınım miktarlarının sınırlandırılması, uluslararası alanda ortaya konan standartlara örnek verilebilir.

Mülkiyet haklarının tanımlanması, dışsallıkların içselleştirilmesinde başvurulan diğer bir örnektir. Okyanus dipleri, uydu yörünge bantları, elektromanyetik dalgalar ve balık avlanma alanları küresel ortak mallardır ve kullanımını serbest olduğu için aşırı

²⁴² Bkz: Coase Ronald H., “The Problem of Social Cost”, *Journal of Law and Economics*, Vol.3, ss.1-44, 1960.

²⁴³ Sagasti ve Bezanson, a.g.e., s.41.

kullanım sonucu bozulma yaşanmaktadır²⁴⁴. Ticari izinler verilerek, aşırı kullanımın önüne geçilmesi amacıyla uygulamalar bulunmaktadır²⁴⁵.

Ticari izinler ile çevre vergilerinin ortak noktası, çevreye duyarsız faaliyetlerin oluşumunu engellemektedir. İki araç arasındaki farklılık ise izinlerde devlet, izin verilen faaliyetin miktarını belirlemekte ve satışa çıkarmaktadır. Satılan izinlerin fiyatı ise piyasada belirlenmektedir. Vergilerde ise devlet, çevreye zarar veren faaliyetin miktarını vergi koyarak belirlemekte ve bu fiyat üzerinden ne kadar faaliyet yapılacağını piyasa sürecinde ortaya çıkmaktadır. Örneğin Avustralya hükümeti, aşırı istakoz avlanmasını önlemek amacıyla yıllık avlanma miktarını belirlemiş ve bu miktar kadar avlanma izin belgelerini satışa çıkarmıştır. Balıkçı firmaları izinler için teklifte bulunarak satın almışlardır. İzin ticareti sistemi ile sürdürülebilir balık avlanması sağlanmıştır. Balıkçı firmaları verilen izinler ile söz konusu alanlarda sürdürülebilir gelir elde etmek için çıkarları tarafından motive edilirler ve ortak mal niteliğindeki balık rezervlerinin aşırı kullanılmasının önüne geçilecektir²⁴⁶.

Kirlilik sertifikaları uygulaması, pazarlanabilir mülkiyet hakları olarak ele alınmaktadır. Kirlilik sertifikaları, üst sınırı belirlenen bir noktaya kadar kirliliğe izin veren bir piyasa mekanizmasıdır. Bu sınırın geçilmesi halinde işletmelerin çalışmasına izin verilmemekte ve ceza uygulanmaktadır.

Küresel düzeyde dışsallıkları içselleştirmek amacıyla piyasa oluşturulmasına yönelik atılan en önemli adım, Kyoto Protokolü'dür. İklim değişikliğine neden olan sera gazlarını azaltmak amacıyla Haziran 1992'de Rio da Birleşmiş Milletler İklim Değişimi Çerçeve Anlaşması (UNFCCC) hazırlanmıştır. Bu anlaşma ile sera gazı salınımlarının sabit hale getirilmesi ve gözetlenmesi kararı alınmıştır. Ayrıca bu konferansta her yıl taraflar konferansı yapılması kararı alınmıştır. 1997 yılında Kyoto'da bir araya gelen Birleşmiş Milletlere üye ülkeler, bağlayıcı nitelikte kararlara imza atmışlardır²⁴⁷.

²⁴⁴ Rizzolli, a.g.e., s.71.

²⁴⁵ Binger, a.g.m., s.19.

²⁴⁶ Brown Lester R.; *Eko-Ekonomi (Dünya İçin Yeni Bir Ekonomi Kurmak)*, Çev: Yeşim Erkan, TEMA Vakfı Yayınları, İstanbul, 2003, ss.251-252.

²⁴⁷ Türkiye 2004 yılında Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ni (BMİDÇS) imzalamış ancak Kyoto Protokolü'ne imza atmamıştır. 30 Mayıs 2008'de Protokolün imzalayacağını resmen açıklamıştır.

Protokolün yürürlüğe girebilmesi için, imza atan ülkelerin 1990'daki emisyonlarının, yeryüzündeki toplam emisyonun %55'ini bulması kararı alınmıştır.1995 yılında Rusya'nın imza atması sonucu bu orana ulaşılmış ve 2005 yılında Kyoto Protokolü yürürlüğe girmiştir²⁴⁸.

Kyoto Protokolüne göre imza atan gelişmiş ülkelerin sera etkisi yaratan gazların salınımını 2008 – 2012 yılları arasında, 1990 seviyesinin ortalama %5,2 altına indirmeleri kararı alınmıştır. Bunun yanı sıra çevre dostu teknolojilerin kullanımının yaygınlaştırılması amaçlanmıştır. Bazı az salınım yapan ülkelerin varlığı, imza atan ülkelerin taahhütlerini yerine getirmeleri için olanak verilmesi ve protokole imza atmayan ülkelerin sera gazı salınımlarını azaltmak amacıyla bazı esneklik mekanizmaları protokolde yer almıştır. Buna göre, emisyon azaltımı hedeflerine ulaşmak için ülkelere emisyon ticareti yapma hakkı getirmiştir. Emisyon hedefini tutturamayan ülkeler, kendi aralarında emisyon ticareti yapabilecektir²⁴⁹. İngiltere Emisyon Sistemi Nisan 2002'de kurulmuştur.2003 yılında 900 bin ton karbondioksit işlem görmüştür. Avrupa Birliği Emisyon Sistemi ise 1 Ocak 2005'de faaliyete başlamıştır²⁵⁰.

Kyoto Protokolü 12.maddesinde Temiz Kalkınma Mekanizmasına yer verilmiştir. Buna göre, emisyon hedefi belirlemiş bir ülke, emisyon hedefi belirlememiş az gelişmiş bir ülkede emisyon miktarını azaltıcı projelerde bulunduğu takdirde, Sertifikalandırılmış Emisyon Azaltma Kredisi (Karbon Kredisi) elde etmekte ve bu kredi ülkenin emisyon kotasından düşülmektedir. Emisyon kotasını aşan firmalar ise, kendilerine tanınan emisyon kotasının altında kalan diğer firmalardan emisyon hakkı satın almak zorundadırlar. Bu sınırlama, karbon ticaretini ortaya çıkarmıştır. Karbon Kredisi bulamayan taraflara yaptırım uygulanmaktadır. Avrupa Birliği'nde, kotayı

²⁴⁸Kyoto Protokolü'nün Türkçe tam metni için Bkz: <http://www.gezeganimiz.com/kyototr.asp>

²⁴⁹Karakaya Etem ve Özçağ Mustafa, Türkiye Açısından KYOTO Protokolü'nün Değerlendirilmesi ve Ayrıştırma (Decomposition) Yöntemi İle CO₂ Emisyonu Belirleyicilerinin Analizi, VII. ODTÜ Ekonomi Konferansı, 6-9 Eylül 2003, s.5.

²⁵⁰ Şirin Gülin, Işık Nilüfer ve Gülöz Sevil Didem, Emisyon Ticareti Uygulaması ve Türkiye'ye Etkileri, XI. İktisat Öğrencileri Kongresi, Ege Üniversitesi, 08.05.2007, s.12.

aştıkları her ton başına 2005-2007yılları arasında 40 dolar iken, 2008–2012 yılları arasında ton başına 100 dolar ceza uygulanması kararlaştırılmıştır²⁵¹.

Uluslararası hukukta, ortak malların kullanımı konularında düzenlemeler bulunmaktadır. Küresel ortak mal olan uzayın kullanımı, uluslararası antlaşmalar ile düzenlenmiştir. Uzayın kullanımında serbestlik ilkesi kabul edilmiştir ancak uzaya gönderilecek cisimler ile dünyanın izlenmesi, tüm ülkelerin çıkarına olma şartı ile sınırlandırılmıştır. 1967 tarihli Ay Antlaşması ile ay üzerinde askeri amaçlı üs kurulması, dünyaya ve diğer gök cisimlerine saldırıda bulunmaları ve nükleer silahların uzayda denenmesi yasaklanmıştır.

Dünya eksenine, sabit hızla dönecek sadece 180 uydunun yerleştirilmesi imkânı bulunmaktadır. Yörüngede bulunan mevcut uyduların sahibi olan ülkeler, herhangi bir önceliğe ve kazanılmış hakka sahip değillerdir ve diğer devletlerin de yörüngeyi kullanma hakkı bulunmaktadır. Çevre konusunda ise uluslararası hukuk, geleneksel bakış açısından çıkmış ve risk kuramı anlayışına geçilmiştir. Bir ülkenin negatif dışsallıklar yayarak başka ülkeleri etkilemesi durumunda, kusurlu olma şartı aranmaksızın, zarar veren devlete zararların tazmin ettirilmesi yöntemi kabul edilmiştir²⁵².

1.1.2. Uluslararası Vergileme

Sınır ötesi dışsallıkların içselleştirilmesi amacıyla uluslararası vergilerin kullanılması fikri son yıllarda büyük bir destek bulmasına karşılık, henüz bir uygulama örneği bulunmamaktadır ve tavsiyeden öteye geçememiştir. Bu vergiler, sınır ötesi olumsuz dışsallıkları azaltıcı ya da düzenleyici niteliklere sahiptirler. Silah satışının vergilenmesi ve karbon salınımının vergilendirmesini amaçlayan vergiler, genel olarak günah vergileri olarak ifade edilmektedirler²⁵³.

²⁵¹Öktem Ayşe Uyduranoğlu, “AB’de Emisyon Ticaret Sistemi ve Karbondioksit Vergisi”, *Radikal Gazetesi*, 26 Nisan 2008, Erişim: 30.05.2008. <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=254071>.

²⁵² Pazarıcı Hüseyin, *Uluslararası Hukuk*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2003, ss. 301–311.

²⁵³ Waisanen Bert; “Taxing Behavior”, *State Legislatures*, Jun2004, Vol. 30 Issue 6, ss. 30-31

Buna karşılık küresel kamusal malların mevcut finansman yapısı incelendiğinde, bu malların finansmanı sağlamak için uluslararası vergilemeye gitmenin çok fazla gerekli olmadığına dair nedenler bulunmaktadır. Mevcut yapıda küresel kamusal malların esas bileşenini ulusal kamusal mallar oluşturmaktadır ve bu nedenle küresel kamusal malların finansmanının büyük kısmı ulusal düzeyde gerçekleşmektedir. Küresel kamusal mallara küresel düzeyde her bir dolar harcamaya karşılık, ulusal düzeyde 200 ile 400 dolar arası harcama yapılmaktadır. Diğer bir neden, küresel kamusal malların finansmanı için sadece kaynakların artırılması yeterli olmamasıdır. Mevcut kaynakların verimli kullanılması gerekmektedir. Küresel kamusal zararları kontrol etme faaliyetlerinden küresel kamusal malları üretme durumuna geçilirse, çok büyük tasarruf sağlanacaktır. Son olarak, küresel kamusal malların sunumunun sadece para sorunu olmadığı konusudur. Yeni piyasalar ve düzenlemeler ile uygun sistem kurulduğu takdirde, daha etkin sunum yapılacaktır.²⁵⁴

Günümüze kadar önerilen başlıca küresel kaynağı önerileri şu başlıklardan oluşmaktadır: Kısa vadeli sermaye hareketleri üzerinden Tobin Vergisi alınması, ithalat ve ihracat toplamı üzerinden genel bir vergi alınması, petrol gibi belirli ticaret malları üzerinden vergi alınması (genel anlamda karbon vergileri), posta ve telekomünikasyon gelirlerinden vergi alınması, küresel piyango uygulaması, yurtiçi vergilerden özellikle zengin kişilere ek gelir vergisi payı alınması, yerel ya da ulusal vergi gelirlerinin bir kısmını tahsis etme, yörüngedeki uydulardan park yeri ücreti alınması, uluslararası sulardan çıkarılan madenlerden ücret alınması, Antarktika Kıtası ile ilgili araştırmalardan ya da bu kıtanın kullanılmasından ücret alınması, elektromanyetik tayfin kullanımından ücret alınması, uluslararası uçuşlardan ve uçak yakıtlarından ücret alınması, uluslararası gemi taşımacılığında ücret alınması, kirlilik vergilerinin alınması, pazarlanabilir kirlilik izinlerinin vergilendirilmesi, SDR'nin küresel kamusal mallarla ilgili acil ihtiyaçlara ya da en yoksul ülkelere hizmet verecek şekilde yeniden

²⁵⁴ UNDP, *Providing Global Public Goods: Managing Globalization, 25 Questions & Answers*, UNDP/UDS, November, 2002, s.10.

yapılandırılması, IMF'nin altın stoklarının bir kısmının satılması, internet üzerinden BİT vergisinin alınması²⁵⁵.

Karbon vergisi, bu vergi önerileri içerisinde üzerinde en çok durulan ve uygulanmasına sıcak bakılan vergidir. Fiyat mekanizmasının kullanılarak negatif dışsallıkların içselleştirilmesi savunan Pigouvian vergileme yaklaşımına uygun bir vergi türüdür²⁵⁶. Bu vergi karbon içerikli yakıt üzerinden alınır. Benzin ve ısınma amaçlı yakıtlar bu gruba girmektedir. Verginin amacı daha düşük karbondioksit salınımı sağlamaktır ve elde edilecek gelir ile çevrenin korunması ve istihdam yaratılması düşünülmektedir. Karbon vergisi tarafsız bir vergidir ve geniş çaplı çevre vergi reformlarının bir parçasıdır. Bu vergi reformu, kirlilik gibi zararlar üzerinden daha çok ve işgücünün daha az vergilenecek şekilde vergi yükünü değiştirmeyi amaçlamaktadır. Karbon vergisi hâsılatının büyük miktarlarda olacağı tahmin edilmektedir. Binger, her ton karbon salınımı başına 21 \$ vergi konulduğu takdirde, yılda 125 milyar\$ gelir sağlanacağı tahmininde bulunmuştur²⁵⁷. Hükümetler Arası İklim Değişikliği Panelinin (IPCC) yaptığı tahmine göre, her ton karbon başına 100 \$ vergi alındığı takdirde, 2020 yılına kadar 5 milyar ton karbon emisyonunda azalma yaşanacaktır. Yüksek vergi uygulamasının daha fazla gelir sağlayacağı ve karbon emisyonunu daha fazla düşüreceği tahmin edilmektedir. Küresel bir karbon vergisinin uygulamaya konmaması teknik nedenlerden çok güçlü uluslararası şirketlerin karşı koymasından kaynaklanmıştır. Danimarka, Finlandiya, Almanya, Hollanda ve Norveç ulusal düzeyde karbon ve enerji vergilerini uygulayan ülkelerdir²⁵⁸.

²⁵⁵ Jha Raghendra, "Innovative Sources of Development Finance, Global Cooperation in the 21st Century", Australian National University Division of Economics Working Paper ,October 4, 2002, ss.8-9.; Hartzok Alanna; Financing Local to Global Public Goods: An Integrated Green Tax Shift Perspective, *Earth Rights Institute*, <http://www.earthrights.net/docs/financing.html>

²⁵⁶ Negatif dışsallıklara yol açan malların istenilen düzeyde üretilmesini sağlamak amacıyla alınmaktadır. Kirliliğe yol açan her birim üzerine, zarara eşit miktarda spesifik oranlı vergi getirilmesi ve bu sayede olumlu ve olumsuz dışsallıkların istenilen düzeye getirilmesi ilkesine dayanmaktadır. Kovancılar Birol, "Küresel Isınma Sorununun Çözümünde Karbon Vergisi ve Etkinliği", *Yönetim ve Ekonomi, Sayı 2*, 1995, s.12.

²⁵⁷ Binger, a.g.m., ss. 15-16.

²⁵⁸ Jha, a.g.m.,ss.9-11..

Tobin vergisi, küresel kamusal mal özelliğine sahip finansal dengenin sağlanması ve krizlerin etkilerini azaltmak için küresel düzeyde uygulanması önerilen vergilerdendir. Otomatik işlem vergisi olarak da ifade edilen Tobin vergisinin amacı, kısa vadeli spekülasyon amaçlı sermayenin döviz piyasalarında yarattığı dalgalanmaları önlemek ve bunun sonucunda oluşan krizleri engellemektir. Bunun yanı sıra elde edilen gelirin yoksulluk, gelir dağılımı gibi sorunların finansmanında kullanılması düşünülmüştür. Ancak bu vergi uygulama imkânı bulamamıştır. Bu verginin oranının ne olacağı ve hangi işlemlere uygulanacağı konularında küresel bir konsensüs oluşmamıştır²⁵⁹. Diğer bir sorun, bazı ülkelerin bu vergiyi uygulamaması halinde, bu ülkelerin vergi cennetleri haline geleceği ve finans merkezlerinin bu ülkelere gideceği konusudur. Bu nedenlerden dolayı Tobin vergisi uygulamaya konamamıştır²⁶⁰.

Küresel düzeyde uygulanması önerilen diğer bir vergi türü, *havacılık vergisi ve kullanma ücretleridir*. Bu vergi önerisi kapsamında uçak yakıtının vergilenmesi, yolcu biletleri ve nakliye üzerinden ücret alınması ve uçak emisyonuna dayalı kullanıcı ücreti alınması öngörülmüştür. Uçak yakıtı üzerinden alınacak verginin çok fazla gelir sağlayacağı tahmin edilmektedir. Uçak yakıtına 1998'de 50 milyar\$ harcanmıştır. Binger, uçak yakıtının litre başına 25 sent vergi konulduğunda, yıllık 12.5 milyar \$ vergi geliri elde edileceğini ifade etmektedir²⁶¹. Uluslar arası yolcu biletlerinden vergi alınması önerilmiştir çünkü uçuşlarda küresel ortak mal olan hava boşluğunu kullanılmaktadır. 1990 ile 2050 yılları arasında havayolu ulaşımı ile seyahat eden yolcu sayısının dört kat artacağı tahmin edilmektedir. Bu durum, uçak biletlerinden küçük oranda uygulanacak vergilerin büyük hâsılat sağlayacağını ortaya koymaktadır. Hükümetler Arası İklim Değişikliği Panelinin tahminine göre, 2002 yılında dünya çapında sivil havacılık harcamaları 328,7 milyar Euro olmuştur. Uçak emisyonuna dayalı kullanıcı ücreti alınması için, hava sahası kirletme izinlerinin satılması gerekmektedir. Norveç, ulusal uçuşlardan ve Norveç kaynaklı tüm uluslararası

²⁵⁹ Yıldız Habib, *Küreselleşmenin Vergileme Üzerine Etkileri ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2005, ss.155-158.

²⁶⁰ Ortaç Fevzi Rifat, *Global Kamu Malları ve Finansmanı*, Gazi Kitabevi, Mart 2004, s.69.

²⁶¹ Paul James A. ve Wahlberg Katarina, *Global Taxes for Global Priorities*, Published by Global Policy Forum, the World Economy, Ecology and Development Association (WEED) and the Heinrich Böll Foundation, Mart 2002, s.17. Erişim: 15.03.2004. <http://www.worldsummit2002.org/texts/GlobalTaxPaper.pdf>

uçuşlardan yeşil vergi almaktadır. AB ülkeleri, bu vergiyi uygulamayan diğer ülkelerin rekabet avantajı sağlayacağını düşündükleri için, bu vergiyi uygulamaktan çekinmektedirler²⁶².

Küresel vergi önerilerinden bir diğeri, *internet (BİT) vergisidir*. İnternet üzerinden yapılan alışverişlerin artması sonucunda ülkelerin vergi gelirlerinin azalacağı ve klasik sistemde ticarete bulunan işletmeler aleyhine haksız rekabet yaratacağına dair sebeplerle, internet üzerinden yapılan işlemler üzerinden vergi alınması önerilmiştir. Dijital iletişimde akan sinyallerin ölçülerek vergilendirilmesine BİT²⁶³ vergisi denilmektedir. UNDP göre bu verginin 1996 yılında 70 milyar dolar gelir getireceği tahmin edilmiştir²⁶⁴.

Silah Satış Vergisi bir diğeri küresel vergi önerisidir ve uluslararası silah satışlarının tümünün vergiye tabi tutulması düşüncesine dayanmaktadır. 1999-2000 yılları arasında uluslararası silah satışı gelirinin 25 ile 30 milyar dolar olmuştur. % 5 vergi uygulandığında lile 1,5 milyar dolar gelir elde edilmesi beklenmektedir. Ancak ülkeler güvenlik nedeniyle bu vergiye sıcak bakmamaktadırlar. Ülkeler silah ticareti miktarıyla ilgili gerçek bilgileri gizli tutma eğiliminde oldukları için ve ayrıca silah şirketlerinin baskıları nedeniyle, silah satış vergisi uygulama olanağı bulamamıştır²⁶⁵.

Çevre sorunlarına yol açan negatif dışsallıkları içselleştirmek amacıyla çözümü amacıyla ulusal düzeyde ülkelerin vergi değişimine gittikleri görülmektedir²⁶⁶. Gelir üzerinden alınan vergilerin, çevreye zarar veren faaliyetler üzerine kaydırılması yönünde bir anlayış oluşmuştur. *Vergi değişimi*, vergi oranları yerine vergi oluşumunun değiştirilmesini içermektedir. Gelir üzerinden alınan vergilerin azaltılarak, bu vergi kaybının çevreye zarar veren toksik atık üretimi, zararlı böcek ilaçlarının kullanımı, karbon gazı emisyonu, geri dönüşü olmayan ürünlerin kullanımı gibi faaliyetlerin

²⁶² Jha, a.g.m.,ss. 22-23.

²⁶³BİT, sayısal basamak anlamına gelen “binary digit” ifadesinin kısaltılmış şeklidir. Bilgisayarın depoladığı ve kullandığı bilgilerin en küçük birimidir.

²⁶⁴ Jha, a.g.m., s. 25.

²⁶⁵ James ve Wahlberg, a.g.e., s.17.

²⁶⁶ Brown, a.g.e., ss.238-240.

vergilendirilmesi ile telafi edilmesi yoluna gidilmektedir. Mankiw'e göre²⁶⁷ "Benzine konan vergiler artırılırken, gelir vergisi oranlarının düşürülmesi uzun dönemde mali gücü sekteye uğratmayacak ve daha hızlı ekonomik kalkınma, daha az trafik sorunu, daha güvenli yollar ve daha düşük küresel ısınma riskine yol açacaktır". Vergi değişimi uygulamasını ilk başlatan ülke İsveç olmuştur. İsveç hükümeti, bireysel gelirlerden alınan vergi yükünü azaltmış ve ortaya çıkan vergi kaybını, fosil yakıtların kullanımını engelleyecek şekilde karbon ve sülfür emisyonları vergisini artırarak karşılamıştır.

1.2. Özel Sektör Kaynakları

Özel sektör kaynakları, kâr amaçlı kuruluşlar, kâr amaçlı olmayan kuruluşlar ve bireylerden oluşmaktadır. Yabancı doğrudan yatırımlar ve diğer uzun vadeli özel kaynaklar, teknoloji transferi, iş olanaklarının yaratılması, ulusal kapasitenin inşası ve üretimi çeşitlendirme yoluyla kalkınmanın sağlanmasına önemli katkıda bulunurlar. Genelde ilaç, kimya, elektronik, enerji, petrol ve otomotiv sektörlerine yatırımlar yapılmaktadır.

1.2.1. Kâr Amaçlı Olmayan Kuruluşlar

Bağımsız vakıflar, sivil toplum kuruluşları ve akademik kurumlar, kâr amacı olmayan kuruluşları oluşturmaktadır.

Bağımsız vakıflar genelde sosyal kapitalist gelişim olarak bilinirler ve riskli girişimler için gönüllü olmaktadır. Genelde araştırma ve geliştirme faaliyetlerini desteklemektedirler. Başarılı oldukları takdirde diğer ülkeler ve uluslararası organizasyonlar tarafında bu kuruluşlar desteklenir. Mac Arthur Vakfı 1990'lara kadar, gelişmekte olan ülkelerde biyolojik çeşitliliğin korunması için 50 milyon dolar yardımda bulunmuştur. Çevre dostu teknolojilerin ortaya çıkması için ilk önceleri Rockefeller ve Ford Vakıfları destek vermiş ve başarı sağlandıktan sonra uluslararası finansal kurumlar ve devletler tarafından yardım almışlardır. Bulaşıcı hastalıklara karşı

²⁶⁷ Mankiw Gregory, "Gas Tax Now!", Fortune, 24 Mayıs 1999, ss.60-64., Aktaran: Brown, a.g.e., s.242.

aşı geliştirilmesi, biyolojik çeşitliliğin korunması gibi birçok alanda vakıflar önemli roller üstlenmişlerdir. Dünya çapında 100.000'den fazla hayırsever kuruluş bulunmaktadır ancak bunların kesin verilerine ulaşmak zordur ve birçoğu iç sorunlara odaklanmıştır. ABD'de 2005 yılında 68.000 hayırsever kuruluş olduğu ve 33 milyar dolar harcama yaptıkları bilinmektedir²⁶⁸.

Özel vakıfların çoğu ABD kökenlidir. Çünkü vergi ve miras kanunları ile zenginlerin vakıf kurulması teşvik edilmiştir²⁶⁹.

İngiltere merkezli bir yardım kuruluşu olan OXFAM, küresel yoksullukla mücadele için kurulan yardım kuruluşu CARE, Greenpeace ve Uluslararası AF Örgütü gibi sivil toplum kuruluşları da küresel kamusal malların sunumu ve finansmanına katkı yapmaktadırlar. 2002 yılında sivil toplum kuruluşları HIV/AIDS ile mücadeleye 95,5 milyon dolar kaynak ayırmışlardır. Bu oluşumların sınırlı yasal güçleri olmasına karşılık, geniş bir kamuoyu desteğine sahiptirler. Çevresel anlaşmaların yapılmasını teşvik etme, kadın haklarını destekleme, fakir çocukların haklarını savunma, silahsızlanma ve anti personel mayınlarının yasaklanmasına kadar geniş bir alanda öncülük yapmaktadırlar. Söz konusu sivil toplum kuruluşları gelirlerini üye aidatlarından, özel vakıfların bağışlarından ve malların satışından (tişört, bileklik vb.) elde ederler. CARE, OXFAM, gibi gelişmekte olan ülkelerin sosyal hizmet kapasitelerini arttırmayı amaçlayan yardımsever kuruluşlar, birçok verici ülkenin kalkınma yardımında bulunan dairelerinden bağış almaktadırlar²⁷⁰. Sivil toplum kuruluşları kalkınmakta olan ülkelere büyük kaynaklar aktarmaya başlamışlardır. 2006 yılında 11 milyar dolar katkı sağlamışlardır. Bu miktar, DAC tarafından yapılan resmi kalkınma yardımlarının %13'üne eşittir²⁷¹.

²⁶⁸World Bank Global Development Finance, *Effective Use of Development Finance for International Public Goods*, 5.Bölüm, Building Coalitions for Effective Development Finance, 2001, s.58.<http://econ.worldbank.org/>

²⁶⁹Sagasti ve Bezanson, a.g.e., s.45.

²⁷⁰Jacquet Pierre and Marniesse Sarah, *Financing Global Public Goods: Issues and Prospects*, Chapter 2, The International Task Force on Global Public Goods, 1 August 2004,ss. 59-97, s.64. http://www.gpgtaskforce.org/bazment.aspx?page_id=265

²⁷¹World Bank Global Development Finance, *Effective Use of Development Finance for International Public Goods*, a.g.e., s.57.

Araştırma merkezleri, politika merkezli lobi kuruluşları ve birçok ulusal ve uluslararası kuruluşun istatistik bölümleri de küresel sorunlarla ilgili araştırmalarda bulunarak ve istatistikî bilgileri toplayarak küresel kamusal mal sunumuna katkıda bulunmaktadır. Bu kuruluşlar özel ve kamu üniversitelerinin bütçelerinden, araştırma anlaşmalarından, devlet ve özel bağışlar tarafından finanse edilirler.

1.2.2. Kâr Amaçlı Kuruluşlar

Kar amaçlı kuruluşlar, kolektif yardım severlik ve sosyal sorumluluk programları ile ilgili küresel kamusal mal sunumuna katkıda bulunmaktadır. Şirketler yardım ve sosyal sorumluluk programlarını, işletme masraflarının bir parçası olarak ele almakta ve vergilenmemiş gelirden finanse etmektedirler. Bu programlar ödül ve fiyat indirimi şeklinde olmaktadır. Bulaşıcı hastalıklarla mücadele de kullanılan ilaçların fiyatlarını indirmek örnek verilebilir. Ayrıca kendi çalışanlarını hastalıklardan korumak amacıyla küresel kamusal malların üretilmesine destek vermektedirler. Örneğin Sahra altı Afrika'da çalışanları bulunan büyük şirketler, AIDS gibi bulaşıcı hastalıkların yayılmasını engellemek ve kendi çalışanlarını korumak amacıyla, aşı ve araştırma hizmetlerine katkıda bulunmaktadır²⁷².

Shell, BP gibi şirketler, toplam sera gazı yayma oranlarını sınırlayıcı yöntemlere başvurmakta ve emisyon ticareti piyasalarına uyum sağlayacaklarını taahhüt etmektedirler. Ancak kâr amaçlı kuruluşların küresel kamusal malları finanse etmek için yaptıkları direkt yardımlar çok az düzeydedir²⁷³. 1998 yılında ABD'de 47.000 şirket bulunmakta ve bu şirketler sahip oldukları 385 milyar dolar gelirin 22.8 milyar doları'nı bağışta bulunmuşlardır. Ancak bu bağışların çok azı uluslararası programlara harcanmıştır²⁷⁴.

²⁷² Pierre ve Sarah, a.g.m., s.64.

²⁷³ Sagasti ve Bezanson, a.g.e., s.47.

²⁷⁴ Binger, a.g.m., s.23.

1.2.3. Bireyler

Varlıklı kişilerin verdikleri ödül ve bağışlar, piyango biletinin satın alınması şeklinde özel kişiler KKM finansmanına katkıda bulunurlar. Kızıl Haç, Greenpeace, Uluslararası Af Örgütü gibi kuruluşlara sivil toplum kuruluşları tarafından yapılan bağışlar, yardım konserlerinden elde edilen gelirler de bireylerin küresel kamusal mallara yaptıkları katkılar arasında yer almaktadır.

Bireylerden sağlanan gelirler, özellikle patlayıcıların bulunduğu alanların temizlenmesi gibi idari maliyetleri yüksek, çok az yardım alan ve istikrarlı kaynakları olmayan sorunların finansmanında önemli yer tutmaktadır. Örneğin Elton John, Prenses Diana'nın anısına çıkardığı hatıra CD'sinin telif haklarından aldığı 80 milyon doları, anti personel mayınlarının temizlenmesi için bağışlamıştır. Küresel düzeyde uygulanacak piyango ve şans oyunlarından büyük miktarda gelir elde edileceği düşünülmektedir²⁷⁵. Ancak henüz uygulanamamıştır. 1970'li yıllarda BM Genel Kurulu'nda, BM Piyangosu'nun dünya çapında uygulanması önerilmiş ancak uygulamaya geçirilememiştir²⁷⁶.

1.3. Ortaklık Kaynakları

Ortaklıklar, birçok finansman kaynağının küresel kamusal malların finansmanı için bir araya gelmesinden oluşmaktadır. Kamu kurumları, özel firmalar, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası organizasyonlar ortaklaşa bazı küresel kamusal malların finansmanına katkı sağlamaktadırlar. Örneğin gelişmekte olan ülkelerin çevre ile ilgili yatırımlarını finanse etmek için kurulan Küresel Çevre Fonu (GEF) birçok özel kuruluş, sivil toplum kuruluşu, Dünya Bankası, UNDP ve UNEP gibi uluslararası organizasyonlar tarafından desteklenmektedir²⁷⁷. 166 ülke, bilimsel dernekler, özel sektör kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarının bir araya gelmesinden oluşmaktadır. GEF biyolojik çeşitlilik, iklim değişimi, uluslararası sular, toprak bozulması, ozon

²⁷⁵ Bkz: Morgan, J., "Financing Public Goods by Means of Lotteries". *Re- view of Economic Studies* 67, 2000.

²⁷⁶ Sagasti ve Bezanson, a.g.e., s.48.

²⁷⁷ Pierre ve Sarah, a.g.m., s.66.

tabakası ve kalıcı organik kirleticilerden oluşan başlıca altı çevresel sorunun çözümünü finanse etmektedir²⁷⁸.

Ortaklık kaynaklarına verilebilecek diğer bir örnek Aşı ve Bağışıklama İçin Küresel İşbirliği (GAVI)'dir. GAVI, küresel, bölgesel ve ülke düzeyinde aşı programlarını koordine etmeyi ve yaygınlaştırmayı amaçlamaktadır. Dünya'daki tüm çocukların aşı ile önlenebilecek hastalıklara karşı korumaya çalışır. 1999'da kurulan bu kurumun ortakları, Melinda Gates Vakfı, IFPMA, Rockefeller Vakfı, UNICEF, WHO, Dünya Bankası ve ulusal devletlerden (ABD, İngiltere, Norveç, Hollanda, İsveç) oluşmaktadır. Melinda Gates Vakfı, bu ortaklığa 1995-2000 yılları arasında 750 milyon dolar yardımda bulunmuştur. 2005 yılına kadar her yıl 150 milyon dolar harcama yapmayı amaçlamaktadır. Birçok kurum arasında oluşturulan ortaklıkların KKM finansmanı ve sunumu için etkili bir yol olmasına karşılık, yönetim sorunlarından dolayı küresel kamusal malların finansmanında yaygın ve tercih edilen bir çözüm olmayacağı görülmektedir²⁷⁹. Diğer özel kamu işbirliklerine örnek olarak Uluslararası Mikrobisit Ortaklığı (IPM), Küresel Su Ortaklığı (GWP), Küresel Gıda Geliştirme İşbirliği (GAIN) verilebilir²⁸⁰.

1.4. Kamu Kaynakları

Küresel Kamusal Malların finansmanı ile ilgili kamusal kaynaklar, ulusal ve uluslararası kurum ve organizasyonlardan yaptığı katkılardan oluşmaktadır. Ulusal kaynaklar; yardım yapan ülkelerin katkıları, kalkınmakta olan ülkelerin bütçelerinden ayırdığı paylar, vergi teşvikleri ve kamusal zarara neden olan faaliyetleri azaltıcı yardım ve teşviklerden oluşmaktadır. Uluslararası kurum ve organizasyonlar ise uluslararası finansal kurumlar (IFIs), uluslararası ve bölgesel organizasyon ve kurumlardan oluşmaktadır.

²⁷⁸ GEF, *What is the GEF*,

http://www.gefweb.org/what_is_the_gef/what_is_the_gef.html#Projects

²⁷⁹ Sagasti ve Bezanson, a.g.e., s.58.

²⁸⁰ OECD, *DAC Statistical Reporting Directives*, DCD/DAC 34, Nisan 2007, s.59.

www.oecd.org/dac/stats/dac/directives

1.4.1. Ulusal Kamu Kaynakları

Ulusal kamu kaynakları, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere göre farklı şekillerde olabilmektedir. Gelişmekte olan ülkeler küresel kamusal malların finansmanına ulusal ve yerel hükümet bütçeleri ile katkıda bulunmaktadır. Bu kaynaklar öncelikle küresel kamusal malların sunumu için gerekli ulusal ve yerel tamamlayıcı nitelikteki mal ve hizmetlerin maliyetlerini karşılamaya yöneliktir. Gelişmekte olan ülkeler biyolojik çeşitlilik ve sera gazı azaltımı gibi küresel kamusal mal sunumu için gereken ulusal ve yerel tamamlayıcı aktivitelerin maliyetleri için kaynak ayırmaktadırlar. Ayrıca uluslararası düzeydeki işbirliği programlarına katkıda bulunmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin tamamlayıcı faaliyetlere yaptığı katkılar, küresel kamusal mal sunumunda önemli bir role sahiptir²⁸¹. Küresel biyolojik çeşitliliğin korunmasına katkıda bulunan çevresel programların bir parçası olan ulusal parklara ayrılan kaynaklar, gelişmekte olan ülkelerin tamamlayıcı faaliyetlere yaptığı katkılar örnek verilebilir. Benzer şekilde bulaşıcı hastalıkları engellemeye yönelik aşı kampanyalarına yapılan kamusal katkılar, küresel düzeyde hastalıkların yayılmasını engellemektedir.

Gelişmekte olan ülkeler tamamlayıcı faaliyetlerin yanı sıra direkt olarak küresel kamusal mal sunumuna da katkıda bulunmaktadır. Örneğin Hindistan hükümeti biyoteknoloji firmalarını destekleyerek Hepatit B aşısı geliştirmeye çalışmış ve kullanılabilir her doz için 2 \$ ayırmıştır. Vietnam hükümeti yüksek kaliteli ilaçlar geliştirmek suretiyle 1992–1997 yılları arasında ülkede görülen sıtmadan kaynaklanan ölümleri %97 oranında azaltmıştır²⁸².

Gelişmiş ülkeler dört farklı mekanizmayı kullanarak küresel kamusal malların finansmanına katkıda bulunurlar. Bunlar; resmî kalkınma yardımları (ODA), borç takası ve borç azaltım işlemleri, resmi kalkınma yardımı yapan kurumların dışındaki kurum ve bakanlıkların bütçelerinden yapılan katkılar ve kamusal mal sunumunu teşvik etmek için özel firmalara yapılan vergisel teşviklerdir²⁸³.

²⁸¹ Binger, a.g.m., s.21.

²⁸² Sagasti ve Bezanson, a.g.e., s.52.

²⁸³ Sagasti ve Bezanson, a.g.e., s.49.

Resmi kalkınma yardımının kaynakları, ülkenin genel vergi gelirlerinden, yerel vergi gelirlerinden ve bazen diğer tamamlayıcı kaynaklardan sağlanmaktadır. Resmî kalkınma yardımlarının miktarları ülkelere göre farklılık göstermektedir. Bazı ülkelerde resmi kalkınma yardımları ile ilgili bakanlıklar bulunurken birçok ülkede bu yetki birçok bakanlık arasında paylaşılmıştır. Resmî kalkınma yardımları, bağış, teknik yardım, araç alımına yönelik ihracat kredisi ve danışmanlık hizmeti şeklinde araçlardan oluşmaktadır²⁸⁴. Küresel kamusal malların finansmanı günümüzde genellikle resmî kalkınma yardımları ile yapılmaktadır ancak bu durum tartışma konusu olmuştur. Küresel kamusal malların finansmanı ile resmî kalkınma yardımlarının karşılaştırılması ileriki kısımlarda ele alınacaktır.

İkinci finans mekanizmasını borç takası ve borç azatım işlemleri oluşturmaktadır. Borç takası, küresel kamusal mal sunumu için ayrılan bütçe ödeneklerini, gelişmekte olan ülkelerin resmî ya da ticari kredi veren kuruluşlara olan borçlara dönüştüren yasal bir finansal araçtır. Bu faaliyet borç azatımı işlemi ile birleştiğinde, küresel kamusal mal sunumu ile ilgili ulusal ve yerel faaliyetlere yapılan harcamalar başka alanlara yönlendirilmektedir. Borç takası çevre ile ilgili (çevresel koruma), sosyal programlar (eğitim, sağlık ve beslenme) ve kalkınma şeklinde olabilir.

Çift taraflı kredi veren ülkeler, işlemlerini Paris Kulübü ilkeleri içerisinde yürütmektedirler. Paris Kulübü²⁸⁵, kalkınmakta olan ülkelerin borçlarını iyileştirme amacıyla kurulmuştur. Düşük ve orta gelirli ülkelerin borç stoklarının %20'sinin, çevre ve sosyal programlarla ilgili takaslarla kullanmalarına izin verilmiştir.

Diğer bir finansmanı yolu, resmî kalkınma yardımında bulunan kurumların dışındaki bakanlık ve kurumların bütçelerinden yapılan yardımlardır. Örneğin, ABD Ulusal Sağlık Enstitüsü (NIH) 6 milyon dolarlık bütçeyi, öncelikle yoksul ülkeleri

²⁸⁴Pierre ve Sarah, a.g.m., s.66.

²⁸⁵Paris kulübü, dış borç ödemelerinde sıkıntıya düşen ülkelere yardım amacıyla kurulmuş gönüllü bir girişimdir. Almanya, ABD, Rusya, Avustralya, İrlanda, Fransa, Avusturya, Belçika, Finlandiya, İngiltere, İspanya, Danimarka, İtalya, Kanada, Norveç, Hollanda, İsveç, İsviçre ve Japonya bu kulübün üyeleridir. Dış borç ödeme güçlüğüne üstesinden gelmek amacıyla ülkelerin borçlarının yeniden taksitlendirilmesi, borç indirimine gidilmesi ve borçların ertelenmesi yöntemlerine başvurumaktadırlar. Bkz: <http://www.clubdeparis.org/>

etkileyen HIV/AIDS gibi küresel kamusal zararları azaltıcı aşuların üretilmesine yönelik bilimsel araştırmaların finansmanına ayırmıştır.

Son finansman mekanizması, küresel kamusal mal finansmanı için gelişmiş ülkelerin özel firmalara yaptığı vergi teşvikleridir. Örneğin ABD başkanı Clinton 2000 yılında Milenyum Aşı Girişimi faaliyetleri çerçevesinde, mevcut aşuların gelişmekte olan ülkelere dağıtılması ve yeni aşuların geliştirilme sürecini hızlandırmak amacıyla ilgili şirketlere bir milyon dolar vergi kredisi verileceğini ilân etmiştir. Amerikan Ev Ürünleri (American Home Product), UNICEF'e, zatürre ve menenjitten koruyucu 10 milyon doz Heamophilus Gribi (B) aşısı vermiştir. Enerji verimliliğini arttırmaya ve karbon salınımını azaltmaya yönelik şirketlere vergi indirimi yapılması bu kapsamda deđerlendirilebilir²⁸⁶.

1.4.2. Uluslararası Kamu Kaynakları

Geniş çaptaki küresel kamusal mallar, uluslararası finansal kurumlar (IFIs), uluslararası ve bölgesel organizasyon ve kurumlardan oluşan çok taraflı uluslararası topluluk tarafından sunulmaktadır.

Uluslararası finanssal kuruluşlar başlıca Bretton Woods kurumları olan Dünya Bankası ve IMF'den oluřmaktadır²⁸⁷. Bunun dışında çok taraflı kalkınma bankaları, Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu bu kapsamda yer alan finansal kuruluşlardır. Bu kuruluşlar kendi net gelirlerini, üyelerin katkıları, idari bütçeleri ve vakıf fonlarından elde etmektedirler.

Çok taraflı kalkınma bankaları, kapasite inşası, kurumsal kalkınma ve bilgi simsarlığı yaparak küresel kamusal mal sunumuna katkıda bulunmaktadır. Özel sermaye piyasası kaynaklarını ve resmî kaynakları harekete geçirerek, kalkınmakta olan ülkelere, piyasa şartlarına göre daha iyi koşullarda borç verirler. Ayrıca ekonomik ve sosyal kalkınma için teknik yardım ve tavsiyelerde bulunmakta, yurtiçi tamamlayıcı faaliyetleri finanse etmek için yardımda bulunurlar.

²⁸⁶ Sagasti ve Bezanson, a.g.e., s.51.

²⁸⁷ Binger, a.g.m., s.20.

IMF'nin küresel kamusal mal sunumundaki rolü sınırlıdır ve sadece finansal dengenin sağlanması konusuna odaklanmıştır²⁸⁸. Üye ülkelerin %25'i altın, %75'i ulusal paradan oluşan kotası bulunmaktadır. IMF kaynaklarını üye aidatları ya da abone ücretleri kotalarından sağlamaktadır. Uluslararası yükümlülükleri yerine getirecek yeterli döviz olmayan üye ülkelerin ödeme güçlüklerini çözmek için yardım yapmaktadır. Üye ülkeler kotalarının %25'ine denk düşen ve altınla yaptıkları ödemeyi istedikleri zaman geri alabilmekte ancak %75'lik kısmı ise IMF'nin onayıyla kullanırlar. Özel Çekme Hakları (SDR) üyelerine, ilave maliyet yüklemeyen artan ihtiyaçlarını gidermek için uluslararası rezerv sağlamayı amaçlamaktadır. Ancak IMF kaynakları küresel kamusal mal finansmanından çok kalkınma programlarının finansmanında kullanılmaktadır²⁸⁹.

Dünya Bankası küresel kamusal malların sunumunu birkaç boyuttan desteklemektedir. İlk olarak ülkeler ile birlikte çalışarak, küresel amaçlar ile ülkelerin ulusal program ve politikaları arasında köprü kurmaktadır. İkinci olarak, ülkelerin finansal mekanizmasını güçlendirecek şekilde ortaklıklara gitmektedir. Diğer bir desteği, analitik ve teknik uzmanları ile ülkelerin kalkınmalarına destek vermektedir²⁹⁰.

Dünya Bankası Birleşmiş Milletlerin uzman kuruluşlarından birisidir ve genel anlamında bir "banka" değildir. Hibeler, faizsiz krediler ve teknik yardım almaktadırlar. Kredilerde geri ödeme süresi 35-40 yıldır ve 10 yıllık ödemesiz bir dönem vardır. Dünya Bankası" Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD), Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA), Uluslararası Finans Kurumu (IFC), Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı (MIGA) ve Yatırım Anlaşmazlıkları Çözüm Merkezi (ICSID) kuruluşlarından oluşmaktadır. 184 ülke banka üyesidir. Türkiye'nin sermayedeki payı ve oy gücü % 0,5 düzeyindedir²⁹¹.

²⁸⁸ Binger, a.g.m.,s.21.

²⁸⁹ Sagasti ve Bezanson, a.g.e., s.54.

²⁹⁰ World Bank Development Committee, *Global Public Goods:A Framework For The Role Of The World Bank*, Global Programs and Partnerships,September 28, 2007, s.5.

²⁹¹ Dünya Bankası Türkiye Sayfası,

<http://www.worldbank.org.tr/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/TURKEYEXTN/0,contentMDK:20167472~menuPK:413765~pagePK:1497618~piPK:217854~theSitePK:361712,00.html>

2000 yılında çok taraflı kalkınma bankalarının küresel kamusal mallar için yaptığı bağışlar 2 milyar dolar kadardır. Bunun yaklaşık 1.3 milyar doları Dünya Bankası tarafından yapılmıştır. Dünya Bankası tarafından yönetilen vakıf fonundan GEF'e 247 milyon dolar, Montreal Protokolü ve Ozon vakıf fonuna 80 milyon dolar ve Uluslararası Tarımsal Araştırmalar Grubu'na 38 milyon dolar kaynak ayrılmıştır²⁹². Dünya Bankası 1996-yılında Ağır Borç Yükü Altındaki Yoksul Ülkeler (HIPC) girişimi çerçevesinde, çok borçlu ülkelerin borçlarını azaltmak amacıyla 100 milyon dolar kaynak ayırmıştır²⁹³.

NATO, bir askeri ittifak organizasyonudur. Müttefiklerin sınırlarına ya da menfaatlerine herhangi bir zarar verecek saldırıları önlemek amacıyla oluşturulmuştur. 1949 yılında kurulduğunda 12 üyesi bulunmakta iken günümüzde 19 üyesi vardır. İttifak en az üç fonksiyonu yerine getirmelidir. Bunlar, caydırıcılık, zararları sınırlama ve özel ya da kolektif özel faydalardır. Caydırıcılık hizmeti müttefikler arasında tam kamusaldır ve genellikle bedavacılıkla karşılaşılır. Zararları sınırlama hizmeti ise rakip mal niteliği taşır. NATO üyeleri bağımsız savunma harcamalarına sahiptir. Harcamaların %1'den azı ortak harcamalara (NATO'nun sivil yapısı ve alt yapısı için) yapılır. %99'u ise ittifak ülkelerininin bağımsız harcamalarından oluşmaktadır²⁹⁴.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Birleşmiş Milletlerin uzmanlaşmış bir kurumudur. Küresel ve ülkeye özgü faydalar sağlayan sağlık hizmetlerini sürdürmeyi misyon edinmiştir. Kullanıcı ücretleri ve üye aidatları kombinasyonu ile finanse edilir. Üye aidatları, ödeme gücüne dayalıdır. Yapılan bağışlar ise belli amaçlara ayrılmıştır. Uzman rehberlik, uygulamaya yönelik projeler, işgücü sağlık eğitimi ve sağlık programlarının koordinasyonu şeklinde üye ülkelere hizmet sunmaktadır. WHO, sağlıkla ilgili uluslararası işbirliği ortamı yaratarak bilginin hızla yayılmasını amaçlar. Hastalıklar hakkında bilgi verme, alınacak önlemleri network yoluyla yayma, tam

²⁹² Sagasti ve Bezanson, a.g.e., s.53.

²⁹³ Kapur Devesh, The Common Pool Dilemma Of Global Public Goods:Lessons From The World Bank's Net Income And Reserves, World Development Vol. 30, No. 3, 2002, ss. 337–354,s. 345.

²⁹⁴ Sandler, On Financing Global and International Public Goods, a.g.m., ss.29-30.

kamusal nitelikte sunduğu hizmetlerdir. Ülke bazında ise belli projeler hazırlama, sağlık sektöründeki çalışanların eğitimi gibi ülkeye özgü hizmetler sunar²⁹⁵.

Birleşmiş Milletler, küresel kamusal mal sunumu, kalkınmanın desteklenmesi, uluslararası barışın sürdürülmesini amaçlayan uluslararası politikaların koordinasyonu ve diplomatik görüşmelere olanak veren ülkeler üstü bir kuruluştur. 24 Ekim 1945'te kurulmuştur. 192 devlet ve Avrupa Birliği, Afrika Birliği Örgütü gibi bölgesel organizasyonlardan oluşmaktadır ve Türkiye kurucu üyeler arasında yer almaktadır.

Birleşmiş Milletler barışı koruma amacıyla ilk büyük operasyonu 1960-1964 yılları arasında Kongo'ya yönelik yapmıştır ve üyelerin aidat ödemeleri ile hizmetlerin finansmanının yetersiz olduğu anlaşılmıştır. Barışın korunması tam kamusal yapıya sahip olduğu için, yapılan yardımlar düşük seviyede kalmıştır. Birleşmiş Milletler Genel Meclisi, barışı koruma faaliyetlerine yönelik kalıcı ve güvenilir kaynak yaratmak amacıyla, 1975 yılından itibaren değerlendirme hesabını uygulamaya koymuştur. Bu hesapta ülkeler dört kısma ayrılmıştır (A) Güvenlik Konseyi'nin daimi 5 üyesi (B) daimi üye olmayan 22 kalkınmış ülke (C) zengin gelişmekte olan ülkeler (D) yoksul az gelişmiş ülkeler. A ve B grubunda yer alan ülkeler, barışı koruma faaliyetlerinin finansmanında büyük paya sahiptirler. A ülkeleri %63, B ülkeleri ise yaklaşık %35'ini finanse etmektedirler. A grubu ülkeler, devamlı ödemelerine ek olarak, barışı koruma faaliyetleri için % 22 daha fazla ödemede bulunmaktadırlar. ABD, Birleşmiş Milletler bütçesinin % 25'ni ve barışı koruma harcamalarının %31'ini karşılamaktadır. Barışı korumaya yönelik faaliyetlerin yükü, ülkelerin ödeme güçleriyle ilişkilendirilmiş ve yatay eşitlik sağlanmıştır. A grubu ülkeler dışındaki ülkeler üst üste iki kez aidatlarını ödememeleri durumunda, genel kuruldaki oy haklarını yitirmektedir²⁹⁶.

Rekabetin olmaması, dışlanamazlığın varlığı ve en iyi vuruş tekniği ile üretimin yapılması gerekliliği, barışı korumak için ülkeler üstü bir kuruluşu gerekli kılmaktadır. Birleşmiş Milletler küresel kamusal malların öneminin anlaşılmasını sağlayan ve

²⁹⁵ Sandler, On Financing Global and International Public Goods, a.g.m., s.31.

²⁹⁶ Sandler, On Financing Global and International Public Goods, a.g.m., s.28.

finansmanını destekleyen yönetici bir role sahiptir. Birçok aktörün bir araya gelmesini sağlayarak, katılımcı finansmanı desteklemektedir²⁹⁷.

Birleşmiş Milletler Ekonomik Ve Sosyal Konsey (ECOSOC) kapsamında bulunan birçok uzmanlaşmış kuruluşa, bir üst kurum olarak hizmet vermektedir. Bu organizasyonlar üye aidatları, yardımlar ve Birleşmiş Milletlerin desteği ile finanse edilmektedir. Kapsam ekonomisi avantajlarından yararlanmak için birçok küresel kamusal mal, Birleşmiş Milletler tarafından oluşturulan organizasyon çatısı altında sunulmakta ve maliyet tasarrufu sağlanmaktadır²⁹⁸. Üyelerin düzenli ödemeleri, değişen ekonomik koşullara göre periyodik olarak değişmektedir. Örneğin Rusya'nın üyelik aidatı, ülkede yaşanan ekonomik kriz sonrası düşürülmüştür. Birleşmiş Milletler ayrıca piyasaya bilgi sağlayıcı bir fonksiyon üstlenmiştir. Yayınladığı kitaplar ve elektronik baskılar ile piyasayı bilgilendirmektedir²⁹⁹.

Uluslararası düzeyde küresel kamusal malların sunumunda rol alan kuruluşlardan bir diğeri Küresel Sabit Uydu ve Telekomünikasyon Hizmeti (INTELSAT)'dir. Küresel düzeyde bilgi iletişim ağıdır. Ekvatorun yaklaşık 22.000 mil üstünde yer alan yörüngede bulunan 19 uydudan oluşmaktadır. Sadece üç uydu gezegendeki tüm noktalara hizmet sunabilmektedir. Diğer 16 uydu ise yedek görevler için ve bilgi taşıma amacıyla kullanılmaktadır. İletişim sisteminde yararlanma arttıkça, her sinyalden elde edilen verim azalmaktadır çünkü çok sayıda sinyal aynı frekans bandını kullandığı için, kalabalıklaşma parazitlenmeye yol açmaktadır.

²⁹⁷ Kaul Inge, "Governing Global Public Goods in a Multi-Actor World: The Role of the United Nations." Presented at- On the Threshold: The United Nations and Global Governance in the New Millennium International Conference UNU Tokyo, 19-21 January 2000, ss.11-14.. <http://www.undp.org/ods/pdfs/un-gpg-kaul.pdf>

²⁹⁸ Bu kuruluşlar; Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP), Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu (IAEA), Evrensel Posta Birliği (UPU), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Uluslararası Para Fonu (IMF), Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITU), Dünya Bankası Grubu [Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD), Uluslararası Finans Kurumu (IFC), Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA), Çok taraflı Yatırım Garanti Ajansı'ndan (MIGA)], Uluslararası Para Fonu (IMF), Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (ICAO), Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO), Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITU), Dünya Meteoroloji Organizasyonu (WMO), Dünya Fikir Mülkiyeti Örgütü (WIPO), Uluslararası Tarım Kalkınma Fonu (IFAD), Birleşmiş Milletler Sınai Gelişme Örgütü (UNIDO)'den oluşmaktadır.

²⁹⁹ Sandler, On Financing Global and International Public Goods, a.g.m., s.29.

INTELSAT'ın en yüksek karar mercii olan yönetim kurulunda üyelerin oy hakkı, yatırımdaki paylarına ve faydalanma derecelerine göre belirlenmektedir. INTELSAT'ın yayın açısından yararlanmak için üye olmak gerekmektedir ve bu durum INTELSAT'a kulüp niteliği kazandırmaktadır. Üyeler, şebekeden her yararlanma birimi için eşit miktarda kullanıcı ücreti öderler. INTELSAT'ın mali yapısı, sunumun marjinal maliyetinin, toplam marjinal ödeme istekliliğine eşitlenmesine dayanan faydalanma ilkesine göre belirlenmektedir. Diğer uluslararası kulüplere örnek olarak Süveyş ve Panama Kanalları verilebilir. Kanallardan her geçiş için kullanma ücreti alınmaktadır. İnternet sunucuları diğer bir kulüp örneğidir. Şebeke kullanımı üzerinden üyelerinden ücret alınarak finanse edilmektedirler³⁰⁰.

2. KÜRESEL KAMUSAL MALLARIN FİNANSMANINDA KALKINMA YARDIMLARI VE ULUSLARARASI İŞBİRLİĞİNİN ÖNEMİ

Küresel kamusal mallar için belirlenmiş kesin bir finansman yöntemi bulunmamaktadır. Küresel kamusal malların finansmanı, birçok aktör tarafından çeşitli finansman mekanizmalarının kullanımını gerektirmektedir. Söz konusu malların üretilmesi ve finanse edilmesinde, uluslararası düzeyde işbirliği ve bunun bir uzantısı olan kalkınma yardımlarının kullanılması önem kazanmaktadır. Bu kısımda Türkiye'de ve dünyada kalkınma yardımlarının gelişimi ve uluslararası işbirliği konuları ele alınacaktır.

2.1. Kalkınma Yardımları ve Küresel Kamusal Mallar

Kalkınma yardımları, gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasını destekleyen, yerel ve sınır ötesi faydalar yaratan ve ülkelerin küresel kamusal mal üretim kapasitesini artıran sürdürülebilir yardımlardır³⁰¹. Ülkedeki sınır ötesi dışsallıkları gideren yardımların aynı zamanda, küresel kamusal mal olduğu ifade edilmektedir³⁰². Bu başlık

³⁰⁰Sandler, On Financing Global and International Public Goods, a.g.m., ss.26-27.

³⁰¹World Bank Global Development Finance, *Effective Use of Development Finance for International Public Goods*, 5.Bölüm, Building Coalitions for Effective Development Finance, 2001, s.116.<http://econ.worldbank.org/>

³⁰²Kanbur Ravi, Cross-Border Externalities, International Public Goods And Their Implications for Aid Agencies ,Cornell university <http://www.people.cornell.edu/pages/sk145/First Draft>

altında ilk önce küresel kamusal mallar ile kalkınma yardımlarının karşılaştırılması yapılacak ve daha sonra da dünyada ve Türkiye’de resmi kalkınma yardımlarının gelişimi analiz edilecektir.

2.1.1. Küresel Kamusal Malların Finansmanı İle Kalkınma Yardımlarının Karşılaştırılması

Küresel kamusal malların finansmanında kalkınma yardımlarının kullanılması birkaç nedenden ötürü tartışma konusu olmuştur. Ayrım yapılmamasını savunanlara göre, mevcut yapı yeniden düzenlenerek ve genişletilerek kalkınma yardımları ile finansmanına devam etmelidir. Ayrım yapılmasını savunanlar ise mevcut sistemi şu noktalarda eleştirmektedirler³⁰³;

Küresel kamusal malların finansmanında kalkınma yardımlarının kullanılması, küresel kamusal malların sunumu için daha uygun ve güçlü kurumsal finansman mekanizmalarını oluşturacak uluslararası faaliyetleri geciktirmektedir. Diğer bir neden, küresel kamusal malların finansmanında kalkınma yardımlarının kullanılması, yoksul ülkeler için daha önem arz eden, fakirliği azaltıcı programlara harcanması gereken fonların, başka alanlarda harcanmasına yol açacaktır ve bu nedenle etik bir uygulama değildir.

Küresel kamusal malların genelde resmi kalkınma yardımlarıyla yapılması tartışma konusu olsa da, uluslararası haberleşme ve ulaşım sistemi gibi bazı küresel kamusal mallar, kendi kendini finanse etme özelliğine sahiptir. Mevcut sistemde kalkınma yardımları ile küresel kamusal malların finansmanı arasında bir ayrım yapılmamıştır. Ancak küresel kamusal malların finansmanı ile kalkınma yardımları arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Bu temel farklılıklar Tablo 11’de gösterilmektedir.

Yardımlar, gelirin yeniden dağıtımı konusudur ve zengin ülke ve kuruluşlardan fakir ülkelere doğru, genelde bir para transferinden meydana gelmektedir. İnsanlara

March, 2001 Comments for Conference on Global Tensions in honor of Ester Boserup, Cornell University, March 9-10, 2001, s.3.

³⁰³ Anand, a.g.m.,s.19.

yardım amacı taşır ve eşitlik ilkesine dayanmaktadır³⁰⁴. Küresel kamusal malların finansmanı ise kaynak ayırımı konusudur. Devletler, regülasyon, mülkiyet haklarının kurulması gibi mali olmayan ve vergi, harç, özel aktörleri sosyal hedefler doğrultusunda teşvik etme gibi mali nitelikteki kamu maliyesi araçlarını kullanarak, küresel kamusal mallara kaynak ayırmaktadırlar³⁰⁵.

Küresel kamusal mallar kompleks bir üretim fonksiyonuna sahiptir. Bu malların üretiminde ve finansmanında birçok aktörünün birlikte rol alması gerekmektedir. Bu nedenle küresel ve ulusal düzeyde yeterli finansmanın sağlanması için sadece tek bir araç değil araçlar takımı kullanılmalıdır. Kalkınma yardımları ise sadece kaynak transferinden ibarettir.

Yardımlar, kalkınmakta olan ülkelerin ulusal kamusal mal kapasitesini artırır ve negatif sınır ötesi dışsallıkların riskini azaltırlar. Bundan dolayı, küresel kamusal zararları kontrol etmek için uluslararası işbirliğine ihtiyaç vardır. Artan serbest yardımlar, tüm insanlara fayda sağlayan malların üretiminde kullanılabilir.

Son olarak, kalkınma yardımları ülke odaklıdır. Bir ülkedeki sorunların giderilmesi amacı ile verilmektedir. Küresel kamusal malların finansmanı ise ülkeden çok konu odaklıdır. Örneğin salgın hastalıkların azaltılması, sera gazının azaltılması gibi sorunların çözümüne yönelik finansman yöntemlerine başvurulmaktadır.

³⁰⁴ UNDP, *Providing Global Public Goods: Managing Globalization, 25 Questions & Answers*, UNDP/UDS, November, 2002, s.10.

³⁰⁵ Musgrave'e göre devletin ekonomide başlıca üç rolü bulunmaktadır. Kaynak ayırımı, gelir dağıtımı ve istikrarın sağlanması. İstikrar branşı uluslararası düzeyde çok taraflı işbirliğini ortaya çıkaran ilk konudur. Bretton Woods sistemi ile Dünya Bankası ve IMF 1946'da kurulmuştur. Gelir dağılımı branşı ile ilgili resmî kalkınma yardımlarının başlangıcı, 1948 Marshall Planı ile Avrupa devletlerine yardım yapılması ile başlar. İstikrar ve gelir dağılımı konularında kalkınmış ülkeler temel görevler üstlenmişlerdir.

Tablo 11: Küresel Kamusal Malların Finansmanı ile Kalkınma Yardımları Arasındaki Farklılıklar

	Yardım	Küresel Kamusal Malların Finansmanı
Temel Amaç	Adalet-Eşitlik	Verimlilik
Kamu Maliyesi Branşı	Gelir Dağıtımı	Kaynak Ayrımı
Politik Araç	Kaynak Transferi	Çeşitli Araçlar Topluluğu
Odaklanılan Politika	Ülke	Konu Odaklı(Kamusal Mal)
Esas Faydalanan Kişi	Gelişmekte Olan Ülkeler	Tüm Ülke Ve Nesiller Takımı

Kaynak: Kaul ve Goulven, *Financing Global Public Goods:A New Frontier of Public Finance*, a.g.e., s.337

2.1.2 Küresel Kamusal Malların Finansmanında Kalkınma Yardımlarının Yeri ve Binyıl Kalkınma Hedefleri

Küresel kamusal malların üretimi, ülkelerin kalkınma kapasitelerini artırmaktadır. Ekolojik sistemin korunması, sağlık sisteminin iyileştirilmesi, salgın hastalıkların azaltılması, küresel barışın sağlanarak çatışmaların önlenmesi gibi birçok küresel niteliğe sahip kamusal malın tedariki, aynı zamanda ülkelerin kalkınmalarına da yardımcı olmaktadır. Bu nedenle, günümüzde küresel kamusal malların uluslararası düzeyde finansmanının, yardım adı altında gizlenmiş şekilde yapıldığı görülmektedir³⁰⁶.

Kalkınma yardımlarının ne kadarının küresel kamusal mallara harcandığına dair kesin bir bilgi olmamasına karşılık, Cook ve Sach ve Morrisey' göre bu oran 1980'de %4 düzeyinden 2000 yılında %10'a çıkmıştır. Kaul bu oranın %25 olduğunu, Dünya Bankası ise %30-40 civarında olduğunu tahmin etmektedirler³⁰⁷. Kaul ve Goulven ise

³⁰⁶ Kaul ve Goulven, a.g.e., s.329.

³⁰⁷ Binger, a.g.m., s.24.

kalkınma yardımlarının yaklaşık %30'unun küresel kamusal mallarla ilgili konulara harcandığını tahmininde bulunmuşlardır³⁰⁸.

Kalkınma yardımları, son yarım yüzyılın önemli konularından biri halini almıştır. 2. Dünya Savaşı sonrasında 1946 yılında kurulan IMF ve Dünya Bankası, uluslararası düzeyde kalkınma yardımları yapmaya başlamışlardır. Marshall Planı ile 1960'lı yıllara kadar, Sovyetler Birliği tehlikesine karşı Avrupa ülkelerine kalkınma yardımları yapılmıştır. Birleşmiş Milletlerin yönlendirmesi sonucu, 1970'li yıllardan itibaren Afrika'ya yapılan kalkınma yardımları artmaya başlamıştır. 1990 sonrasında ise Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucu ortaya çıkan devletlerin ekonomik ve sosyal altyapılarını sağlamlaştırmak amacıyla, kalkınma yardımlarının bu ülkelere yoğunlaşmıştır. Son on yıldır en fazla yardım alan ülkelerin başında, Afganistan ve Irak gelmektedir³⁰⁹.

OECD'nin Kalkınma Yardımları Komitesi (DAC), resmî kalkınma yardımlarının odak noktasını oluşturur. Yardımların %75'i alıcı verici ülkeler arasında çift taraflı anlaşmalarla yapılmaktadır. %25'i ise Dünya Bankası, Bölgesel Kalkınma Bankaları ve Birleşmiş Milletler kaynakları ile çok taraflı olarak yapılmaktadır³¹⁰.

Küresel kamusal malların orta ve uzun dönemde uluslararası vergi ve ücretlerden finanse edilmesinin daha sağlam bir finansman yöntemi olmasına karşılık, küresel düzeyde bir vergi henüz uygulamaya koyulamamıştır. Kyoto Protokolü gibi birçok önemli işbirliği girişimi ise önemli ülkelerin katkısı olmadan sürdürülmektedir. Bu nedenlerle, gelişmekte olan ülkeler için resmi kalkınma yardımlarının kullanımı daha uygun olmaktadır.

Küresel kamusal malların üretiminin, milenyum kalkınma hedeflerine ulaşmada önemli bir yere sahip olduğunun anlaşılması, küresel kamusal malların finansmanında kalkınma yardımlarının kullanımını haklı çıkarmaktadır.

Milenyum kalkınma hedefleri, BM'nin 2000 yılında gerçekleştirdiği Milenyum Zirvesinde alınan kararlardır. 2015 yılına kadar, belirlenen sekiz ana hedefe ulaşmak

³⁰⁸ Inge ve Goulven, a.g.e., s.329.

³⁰⁹ Bkz: Tablo 13

³¹⁰ Kaul ve Goulven, a.g.e., s.330.

için ülkeler arasında işbirliğine gidilmesi ve ulusal düzeyde reformların yapılması tavsiyelerine yer vermiştir. Binyıl (Milenyum) kalkınma hedefleri; aşırı yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması, evrensel ilköğretimin gerçekleştirilmesi, kadın-erkek eşitliğinin sağlanması ve kadınların konumunun güçlendirilmesi, çocuk ölümlerinin azaltılması, anne sağlığının iyileştirilmesi, HIV/AIDS, sıtma ve öteki hastalıklarla mücadele edilmesi, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması, kalkınma için küresel bir ortaklık geliştirilmesi başlıklardan oluşmaktadır³¹¹.

Küresel kamusal malların finansmanına yönelik çabalar, binyıl kalkınma hedeflerinde belirtilen amaçlara ulaşmada önemli yere sahiptir. Örneğin çocuk ölümlerinin azaltılması, HIV/AIDS, sıtma ve öteki hastalıklarla mücadele edilmesi hedefleri, küresel kamusal zarar niteliğine sahip salgın hastalıkların önlenmesi için yapılan harcamalar sayesinde büyük ölçüde finanse edilmektedir.

Binyıl kalkınma hedeflerine ulaşmada kısa ve orta dönemde başarının sağlanabilmesi için, aşağıda belirtilen beş faaliyetin yapılması özel önem taşımaktadır³¹².

— Her sektörde, özel sektör tarafından ihmal edilen ancak kalkınma için önem arz eden, tamamlayıcı nitelikteki kamusal mallar için gerekli finansman miktarı saptanmalıdır.

— Mevcut kaynakların daha etkin kullanımını sağlayacak ve bu kaynakları acil ihtiyaçlar ile buluşturacak finansman mekanizmalarının yapısı ortaya konmalıdır.

—Küresel kamusal mallarla ilgili mevcut mali kaynakların devamlılığı sağlanmalıdır.

— Küresel kamusal malların sunumuna özel sektörün katılımı desteklenmelidir. Bu amaçla yeni teşvikler verilmeli ve piyasa başarısızlığını düzeltici mekanizmalara gidilmelidir.

— Liderlik yapacak organizasyonların rolleri iyi belirlenmeli ve piyasayı düzenleyici anlaşmalar ile yeni katılım sağlanmalıdır.

³¹¹ Birleşmiş Milletler Türkiye Bürosu, <http://www.un.org.tr/>

³¹² Binger, a.g.m., s.30.

Binyıl kalkınma hedefleri, tüm dünya ülkelerini küresel sorunlarla mücadelede işbirliği yapmaları için teşvik etmektedir. Ülkeler, bu hedefler doğrultusunda küresel kamusal malların üretim ve finansmanına daha fazla önem vermeye başlamışlardır. Türkiye’de 2006 yılında toplam resmi kalkınma yardımlarının %57,7’si, milenyum kalkınma hedefleriyle ilgili alanlara yapılmıştır³¹³.

2.1.3. Dünyada ve Türkiye’de Resmi Kalkınma Yardımlarının Gelişimi

Resmi kalkınma yardımları, resmi kuruluşlar tarafından kalkınmanın ve refahın artırılması amacıyla verilen, en az %25’i bağış niteliğinde olan, piyasa şartlarına göre faiz oranı düşük olan parasal akımlardır. Bağış, kredi ve uluslararası kuruluşlara aidat ödemesi şeklinde olabilmektedir³¹⁴.

Ampirik analizde OECD’nin CRS (Kredi Raporlama Sistemi) kullanılmaktadır. CRS verileri, ODA miktarını belirlemede ve kredi verenler arasında karşılaştırma yapmakta kullanılan tek kaynaktır. CRS verileri, gerçek harcamalardan çok verilen taahhütleri göstermektedir³¹⁵.

Ek 1’de DAC üyesi ülkelerin 2006 ve 2007 yıllarına ait net resmi kalkınma yardımları verilmiştir. 2007 yılında DAC üyesi 22 ülke tarafından yapılan net resmi kalkınma yardımı miktarı 103, 655 milyar dolar olmuştur ve 2006 yılında verilen resmi kalkınma yardımlarına oranla % 8,4 azalma göstermiştir. Bu azalma, son yıllarda büyük miktarlara ulaşan borç azaltma harcamalarından kaynaklanmaktadır. Irak ve Nijerya, Paris Kulübü anlaşmaları uyarınca 2005 yılında %19,1 ve 2006 yılında %14,1 borç azaltma yardımı almışlardır. 1995 ile 2005 yılları arasında 29 ülkenin borç stokunun azaltılması kararlaştırılmış ve Çok Taraflı Borç Azaltma Girişimi (MDRI) kapsamında,

³¹³ Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, *Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu*,2006, ss.30-32, www.tika.gov.tr.

³¹⁴ OECD, *Development Aid. At A Glance. Statistics By Region*,. 2006, s.6. www.oecd.org/dataoecd/59/5/37781218.pdf

³¹⁵Reisen Helmut, Soto Marcelo ve Weithöner Thomas, . *Financing Global and Regional Public Goods through ODA: Analysis and Evidence from the OECD Creditor Reporting System*, OECD Development Centre, Working Paper No 232, Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris, Ağustos 2003, s.15.<http://www.oecd.org/dataoecd/47/13/24482500.pdf>

bu ülkelerin borç servisleri, GSMH'nin %2'si kadar azaltılmıştır. Borçları azalan ülkeler, kalkınma hedeflerine ulaşmak için daha çok kaynağa sahip olmuşlardır³¹⁶.

Meksika Monterrey'de 2002 yılında toplanan Birleşmiş Milletler Kalkınma Konferansında kredi veren ülkeler, verilen borç azaltma yardımlarının, resmi kalkınma yardımlarının diğer bileşenlerini azaltmayacağı beyanında bulunmuşlardır³¹⁷. Ancak net resmi kalkınma yardımları, Tablo 12'den görüleceği üzere, 2006 yılında 3 milyar dolar düşüş göstermiştir.

Tablo 12: Net Resmi Kalkınma Yardımları (1990–2006) (Milyar \$)

	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006*
<i>DAC Ülkeleri</i>	54.3	58.8	53.7	52.4	58.3	69.1	79.4	106.8	103.9
G-7 Ülkeleri	42.4	44.7	40.2	38.2	42.6	50.0	57.6	80.5	75.1
ABD	11.4	7.4	10.0	11.4	13.3	16.3	19.7	27.6	22.7
Japonya	9.1	14.5	13.5	9.8	9.3	8.9	8.9	13.1	11.6
İngiltere	2.6	3.2	4.5	4.6	4.9	6.3	7.9	10.8	12.6
Fransa	7.2	8.4	4.1	4.2	5.5	7.3	8.5	10.0	10.4
Almanya	6.3	7.5	5.0	5.0	5.3	6.8	7.5	10.1	10.4
Kanada	2.5	2.1	1.7	1.5	2.0	2.0	2.6	3.8	3.7
İtalya	3.4	1.6	1.4	1.6	2.3	2.4	2.5	5.1	3.7
<i>DAC Üyesi Olmayan Yardım Yapan Ülkeler</i>	0.1	1.0	1.1	1.2	3.2	3.4	3.8	4.2	—
Arap Ülkeleri	—	0.6	0.6	0.7	2.7	2.7	2.1	1.7	—
Güney Kore	0.1	0.1	0.2	0.3	0.3	0.4	0.4	0.8	—
Türkiye	—	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.3	0.6	—
Tüm Yardım Yapanlar	54.3	59.7	54.9	53.6	61.5	72.5	83.2	120.4	—
Ek Bilgi									
AB Ülkeleri	28.3	31.2	25.3	26.4	30.0	37.1	42.9	55.7	58.9
Özel STK'lar	5.1	6.0	6.9	7.3	8.8	10.3	11.4	14.9	—

*Tahmini değerler

Kaynak: World Bank, *Global Development Finance: The Globalization of Corporate Finance in Developing Countries*, 2007, s.55. www.worldbank.org/gdf2007

³¹⁶ World Bank, *Global Development Finance, a.g.e., s.55.*

³¹⁷ World Bank, *Global Development Finance: The Globalization of Corporate Finance in Developing Countries*, 2006, s.55. www.worldbank.org/gdf2006

1970 yılında Birleşmiş Milletler, resmi kalkınma yardımı yapan ülkelerin yaptıkları yardımların GSMH'ya oranının en az %0,07'ye çıkarılması tavsiyesinde bulunmuştur³¹⁸. Ancak, Ek 1'de gösterildiği üzere bu oran 2006 yılında ortalama %0,46 ve 2007 yılında %0,45 düzeyinde gerçekleşmiştir. Sadece Danimarka, Lüksemburg, Hollanda, Norveç ve İsveç belirlenen hedefi tutturmuşlardır. 2007 yılında milli gelire oranla en fazla yardımı %0,93 ile İsveç yapmaktadır.

DAC üyeleri arasında en yüksek miktarda kalkınma yardımını ABD vermiştir. 2007 yılında 21,7 milyar dolar resmi kalkınma yardımı vermiştir. 2005 yılında verdiği resmi kalkınma yardımı 27,6 milyar dolar olmuştur. 2007 yılına göre 2005 yılında verdiği yardımın yüksek çıkması, Irak'a yaptığı borç affından kaynaklanmaktadır. Tablo 2'de dünyada en yüksek miktarda resmi kalkınma yardımı veren ve alan ilk on ülke ve kuruluşlar gösterilmiştir. ABD dünyada en fazla resmi kalkınma yardımı veren devlettir.

Tablo 13: Dünyada En Fazla Resmi Kalkınma Yardımı Alan ve Veren Ülke ve Kuruluşlar

Dünya'da ODA Alan İlk 10 Ülke Milyon \$, 2004, Net Ödeme			Dünya'da ODA Veren İlk 10 Ülke Milyon \$, 2004, Net Ödeme		
1. Irak	4.658	%6	1. ABD	16.250	%21
2. Afganistan	2.190	%3	2. Avrupa Topluluğu	8.068	%10
3. Vietnam	1.830	%2	3. IDA	7.283	%9
4. Etyopya	1.823	%2	4. Japonya	5.917	%8
5. Kongo	1.815	%2	5. Fransa	5.567	%7
6. Tanzanya	1.746	%2	6. İngiltere	5.339	%7
7. Çin	1.661	%2	7. Almanya	3.823	%5
8. Mısır	1.458	%2	8. Hollanda	2.670	%3
9. Pakistan	1.421	%2	9. İsveç	2.076	%3
10. Bangladeş	1.404	%2	10. Kanada	1.991	%3
Diğerleri	58.317	%74	Diğerleri	19.340	%25
TOPLAM	78.323	%100	TOPLAM	78.323	%100

Kaynak: OECD, *Development Aid. At A Glance. Statistics By Region.*, 2006, s.6.

www.oecd.org/dataoecd/59/5/37781218.pdf

³¹⁸ World Bank, *Global Development Finance: The Globalization of Corporate Finance in Developing Countries*, 2007, s.55. www.worldbank.org/gdf2007

2002 yılında yapılan Afrika Aksiyon Planı toplantısında, bundan sonra yapılacak yardımların en az yarısının Afrika'ya yapılmasının gerekli olduğu ifade edilmiştir³¹⁹. Ancak taahhüt edilenin aksine, Sahra Altı Afrika'ya yapılan yardımlar yetersiz kalmıştır. Sahra altı Afrika'ya dağıtılan resmi kalkınma miktarı çok artmış ve 2000 yılında 12,5 milyar dolardan, 2005 yılında 32 milyar dolara çıkmıştır. Bu artışın çoğu borç azaltılmasına yönelik olmuştur. Borç azatılımı hariç tutulursa, Sahra Altı Afrika 2005'deki toplam resmi kalkınma yardımlarının %35'ini almıştır ve bu oran 1990–1997 ortalamasına eşittir. 2010 yılında 50 milyar dolar yardım yapılması sözü verilmiştir³²⁰.

Kredi veren ülkelerin, çatışmalardan etkilenen ülkelere daha fazla yardımda bulunduğu görülmektedir. Son beş yılda, çatışmaları önlemek için yapılan yardımlar artış göstermiştir. Tablo 13'de dünyada resmi kalkınma yardımı alan ilk 10 ülke içinde Irak ve Afganistan ilk sırada yer almaktadır. Tüm dünyada resmi kalkınma yardımı alan ülkeler ile en fazla resmi kalkınma yardımı alan 50 ülkenin, 1970'den 2004 yılına kadar aldığı yardımlar Ek 2 ve Ek 3'de verilmiştir. En düşük gelire sahip ülkelerin çoğunluğunu Afrika ülkeleri oluşturmaktadır ve 2000- 2004 yılları arasında toplam resmi kalkınma yardımlarının %35,3'ü Afrika kıtasına yapılmıştır. 1990- 1999 yılları arasında Irak'a yapılan resmi kalkınma yardımları 259 milyon dolar iken, 2004 yılında yapılan yardım miktarı 4,457 milyar dolara çıkmıştır.

Uluslararası kuruluşlar tarafından yapılan resmi kalkınma yardımlarının arttığı görülmektedir. Tablo 14'de en fazla yardım yapan ilk on uluslararası kuruluşun 2002–2004 yılları arasında yaptığı yardım miktarları verilmiştir.

³¹⁹ World Bank, *Global Development Finance: The Globalization of Corporate Finance in Developing Countries*, 2007, s.55. www.worldbank.org/gdf2007

³²⁰ World Bank, *Global Development Finance: The Globalization of Corporate Finance in Developing Countries*, 2007, s.56. www.worldbank.org/gdf2007

**Tablo 14:.. Dünya’da En Fazla Yardım Yapan İlk On Uluslararası Kuruluş
(Milyon \$ /Cari Fiyatlar/ Net Ödemeler)**

	2002	2003	2004	3 yıl Ortalaması	% Payı
1 Avrupa Topluluğu	5 150	6 445	8 068	6 554	35%
2 IDA	5 753	5 701	7 283	6 246	33%
3 Asya Kalkınma Fonu	906	828	894	809	4%
4 Afrika Kalkınma Fonu	616	483	919	673	4%
5 UNICEF	567	629	650	615	3%
6 UNHCR	633	534	347	505	3%
7 UNTA	466	504	434	468	3%
8 Diğer BM Kuruluşları	614	484	265	454	2%
9 UNRWA	392	430	449	424	2%
10 UNDP	275	298	374	315	2%
Diğerleri	1 990	1387	1 565	1 647	9%
TOPLAM	17 362	17 720	21 048	18 710	100%

Kaynak: OECD, *Development Aid. At A Glance. Statistics By Region.*, 2006, s.13.
www.oecd.org/dataoecd/59/5/37781218.pdf

Avrupa Topluluğu ve Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA), en fazla yardım yapan kuruluşlardır. Bu iki kuruluşu, bölgesel kalkınma fonları ve Birleşmiş Milletlerin uzmanlaşmış kuruluşları izlemektedir. Tablo 12 ile karşılaştırıldığında, 2004 yılında DAC üyesi ülkeler tarafından yapılan yardımların, uluslararası ve bölgesel kuruluşların yaptığı yardımların dört katı olduğu görülmektedir. Ancak, uluslararası kuruluşların yaptığı yardımların artış göstermesi, bu kuruluşların kalkınma çabalarında ve küresel kamusal malların finansmanında daha fazla rol üstleneceğini göstermektedir³²¹. Tüm dünyada çok taraflı yardım yapan kuruluşların listesi Ek 4’de verilmiştir.

DAC üyesi olmayan ülkelerin yaptıkları resmi kalkınma yardımları son yıllarda artış göstermiştir. Bu ülkelerin yaptığı yardımlar, Tablo 12’de gösterildiği üzere, 1990- 2000 yılları arası 1 milyar dolar düzeyinde gerçekleşirken, 2005 yılında 4,2 milyar dolara yükselmiştir. 2005 yılında Arap ülkeleri 750 milyon dolar, Türkiye 600 milyon

³²¹ Kirmanoğlu Hülya, Yılmaz Binhan Elif, Susam Nazan, *Maliye Teorisi'nin Çıkmazı: Küresel Kamusal Mallar (Kalkınma Yardımları İçinde Küresel Kamusal Malların Finansmanı)*, Kamu Maliyesinde Güncel Gelişmeler, 21.Maliye Sempozyumu, s.19.

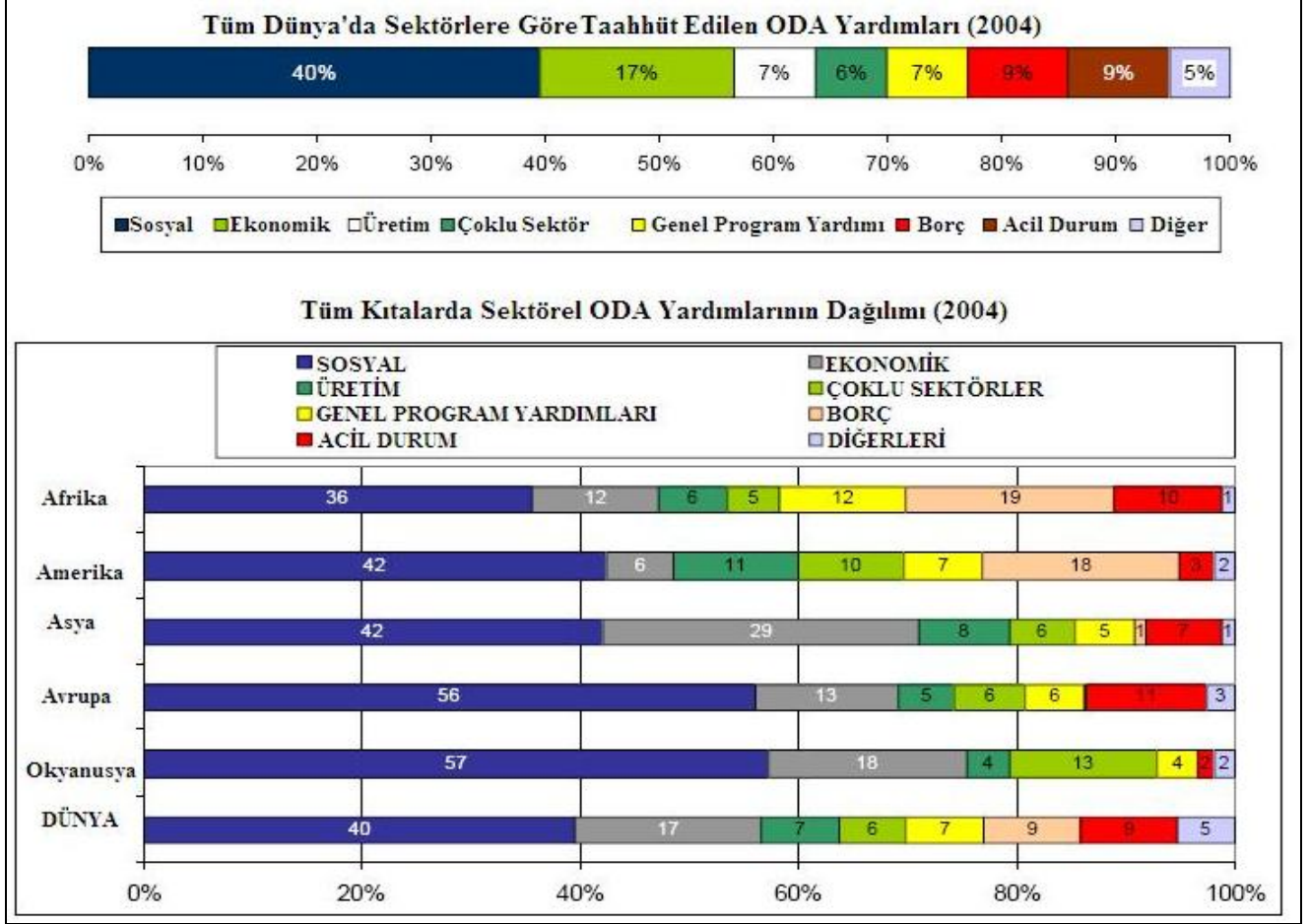
dolar resmi kalkınma yardımı yapmıştır. Çin, 2006 Ocak ayında Afrika Politikası Programı'nı açıklamış ve Çin İthalat İhracat Bankası kanalı ile direkt ve dolaylı bağış ve yardımlarda bulunmaya başlamıştır. Çin, 2003 yılında 3 milyar dolar, Hindistan ise 1 milyar dolar resmi kalkınma yardımında bulunmuştur.

Sektörlere göre tüm dünyada ve kıtalarda yapılan yardımlar, Şekil 9'da gösterilmiştir. Tüm dünyada resmi kalkınma yardımlarının %40'nın, sosyal nitelikteki altyapı ve hizmetlere verildiği görülmektedir.

Sosyal hizmetler başlığı altında, sağlık, eğitim, nüfus politikası programları ve sağlığı iyileştirici politikalar, su kaynaklarının iyileştirilmesi ve diğer sosyal altyapı ve hizmetlerine verilen yardımlar yer almaktadır³²². Bu hizmetler genellikle tamamlayıcı nitelikteki kamusal mallardır. Afrika kıtasına yapılan resmi kalkınma yardımlarında borçlarla ilgili yardımların payı, borç azaltımı yardımları nedeniyle, diğer kıtalarda yapılan borç yardımlarından yüksek çıkmaktadır.

³²² Diğer sektörler şu konuları içermektedir. Üretim (tarım, ormancılık, balıkçılık, endüstri, doğal kaynaklar ve madenler, inşaat, ticaret politikası ve regülasyon, turizm), ekonomik (nakliye ve depolama, haberleşme, enerji üretilmesi ve sunumu, bankacılık ve mali hizmetler, iş dünyası ve diğer hizmetler), üretim (tarım, ormancılık, balıkçılık, endüstri, doğal kaynaklar ve madenler, inşaat, ticaret politikası ve regülasyon, turizm), çoklu sektörler (genel çevre koruma, kalkınmada kadının yeri, diğerleri), genel program kredileri (genel bütçe desteği, gıda yardımı, diğer yardımlar), borç (borç affı, çok taraflı borçların azaltılması, borçların yeniden yapılandırılması, kalkınmanın sağlanması için borç takası, diğer borç takasları, borçların geri satın alınması), acil durum (acil gıda yardımı, diğer acil ve zor durumdan kurtarma yardımları, yeniden inşa yardımları), diğerleri (vericilerin idari maliyetleri, sivil toplum kuruluşlarının desteklenmesi, küresel farkındalığın artırılması, diğer sınıflandırılmamış konuları).Bkz: OECD, *Development Aid. At A Glance. Statistics By Region.*, 2006, s.7.

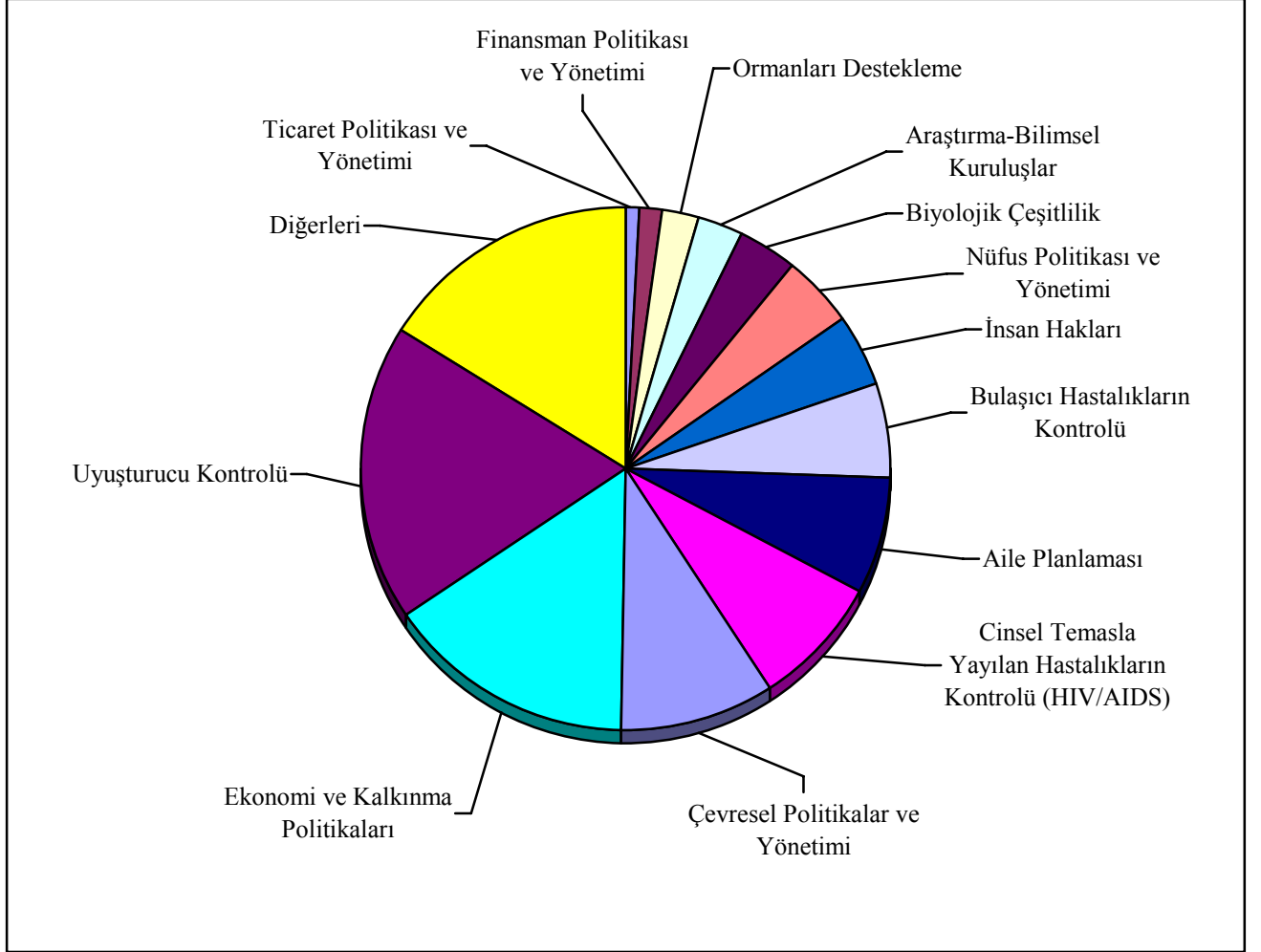
Şekil 9: Sektörlere Göre Resmi Kalkınma Yardımları (2004)

Kaynak: OECD, *Development Aid. At A Glance. Statistics By Region*, 2006, s.9 ve s.17.

Sektörlere göre küresel kamusal mallara yapılan yardımlar Şekil 10'da verilmiştir. En fazla yardım yapılan küresel kamusal mal sektörlerini, uyuşturucu kontrolü ile ekonomi ve kalkınma politikaları oluşturmaktadır. Bu sektörleri, çevreyle ilgili yardımlar ile salgın hastalıkların engellenmesi ve tedavisine yapılan kalkınma yardımları takip etmektedir. 1997-2001 yılları arasında verilen resmi kalkınma yardımlarının yaklaşık % 30'u, küresel kamusal malların finansmanına harcanmıştır.

Şekil 10: Sektörlere Göre Küresel Kamusal Mal Yardımları (1997-2001)

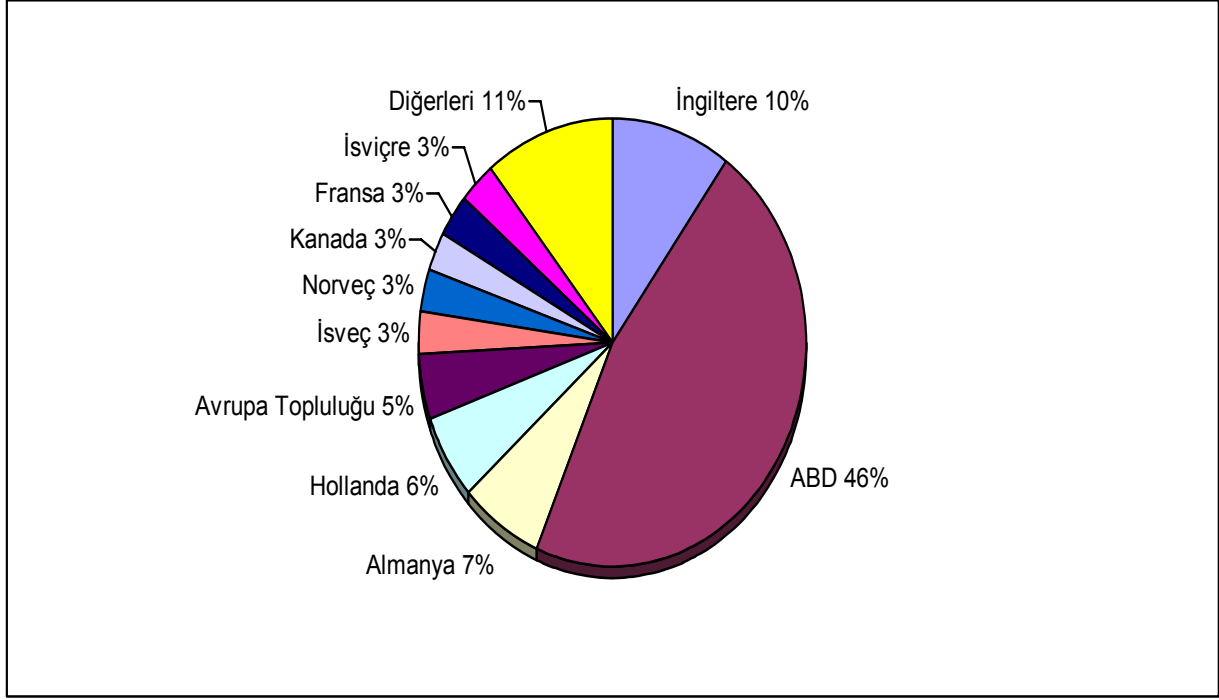

Kaynak: Reisen Helmut, Soto Marcelo ve Weithöner Thomas, . *Financing Global and Regional Public Goods through ODA: Analysis and Evidence from the OECD Creditor Reporting System*, OECD Development Centre, Working Paper No 232, Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris, Ağustos 2003, s.14. <http://www.oecd.org/dataoecd/47/13/24482500.pdf>

DAC ülkelerinin 1997-2001 yılları arasında küresel kamusal malların finansmanına katkıları Şekil 11’de verilmiştir. Küresel kamusal mallara yönelik DAC yardımlarında en büyük pay, %46 ile ABD’ye aittir. ABD’nin büyük pay sahibi olmasının sebebi, Latin Amerika’da ki uyğurucu ile savaş için yüksek miktarlarda kaynak ayrılması ile açıklanabilir. Almanya ve İngiltere, en çok katkı yapan diğer DAC ülkelerdir. Japonya’nın bölgesel kamusal mallara verdiği yardımlar büyük olmasına

karşılık, küresel kamusal mallar için yaptığı yardımlar, diğer ülkelere göre çok düşük seviyede kalmıştır.

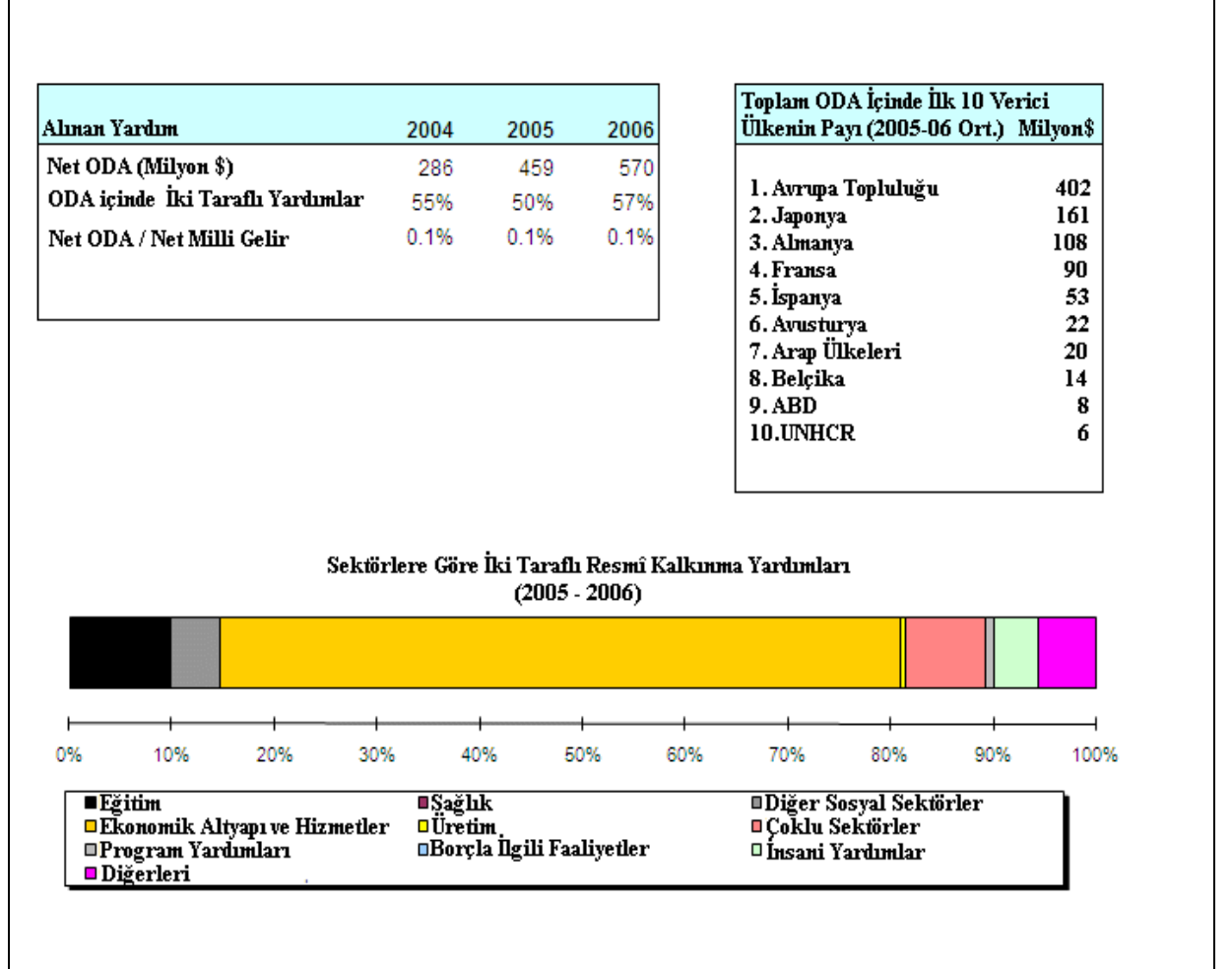
Şekil 11: Küresel Kamusal Mallara Yapılan Yardımlarda Kredi Veren Ülkelerin Payı (1997-2001)

Kaynak: Reisen, Soto ve Weithöner, *Financing Global and Regional Public Goods through ODA: Analysis and Evidence from the OECD Creditor Reporting System, a.g.e.*, s.12.

Şekil 12’de Türkiye’ye yapılan resmi kalkınma yardımlarının sektörlere, yardımda bulunan ülke ve kuruluşlara göre dağılımı verilmiştir. 2005–2006 yıllarında Türkiye’nin aldığı krediler arasında en büyük pay, ekonomik altyapı ve hizmetlere aittir. Eğitim sektörüne verilen kalkınma kredilerinin payı ise %10 kadardır. Türkiye en çok Avrupa Topluluğu’ndan kredi almıştır ve 2006 yılında aldığı toplam resmi kalkınma yardımlarının milli gelirdeki payı %0,01 düzeyinde kalmıştır.

Şekil 12: Türkiye'nin Aldığı Resmî Kalkınma Yardımlarının Sektöre ve Yardımda Bulunan Ülkelere Göre Dağılımı

Kaynak: OECD, Development Database on Aid from DAC Members: DAC Online, Dünya Bankası, <http://www.oecd.org/dataoecd/17/54/38054639.gif>

Türkiye, birçok ülke ve kuruluştan kalkınma yardımı almakla birlikte, son yıllarda yüksek miktarlarda kalkınma yardımları da vermeye başlamıştır. En çok Kafkaslar, Balkanlar, Afrika, Orta ve Uzak Doğu Ülkeleri, Sahra Altı Afrika ve kısmen Kuzey Afrika'ya bölgelerine yardım yapmaktadır³²³. Türkiye, 2004 yılında 1128,23 milyon dolar, 2005 yılında 1051,94 milyon dolar, 2006 yılında 1709,41 milyar dolar kalkınma yardımı yapmıştır. 2006 yılında, bir önceki yıla göre yaşanan %62'lik artışın

³²³ Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, *Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu*, 2006, s.25. www.tika.gov.tr.

nedeni, Türk özel sektörü tarafından kalkınmakta olan ülkelere yapılan yatırımların ilk kez istatistiklere dâhil edilmesidir.

2006 yılında Türkiye tarafından verilen kalkınma yardımlarının içerisinde özel akımların toplamı 994,47 milyon dolardır. Geriye kalan 714,21 milyon dolarlık resmi kalkınma yardımlarının tamamı bağış şeklinde gerçekleşmiştir. Bağış olarak verilen kredinin 642,58 milyon dolarlık kısmı ikili anlaşmalarla, 71,63 milyon dolar ise uluslararası kuruluşlara katkı ve aidat ödemesi olarak verilmiştir. 2006 yılında verilen toplam resmi kalkınma yardımlarının %57,7'sini milenyum kalkınma hedeflerini besleyen plan ve projelere gitmiştir. İlk üç sırayı cinsiyet eşitliği, temel eğitim ve yoksullukla mücadele yardımları oluşturmaktadır³²⁴.

2.2. Küresel Kamusal Malların Finansmanında Uluslararası İşbirliğinin Önemi

Küresel kamusal malların finansmanına yönelik faaliyetlerin büyük kısmı, ulusal seviyede gerçekleşmektedir. Söz konusu mallara yapılan her iki yüz dolar harcamanın sadece bir doları uluslararası harcamadır. Ancak bu malların sınır ötesine taşan fayda ve maliyetlere sahip olması nedeniyle, önemli uluslararası sorunlara açmaktadır. Bu nedenle, küresel kamusal mallar konusunu, ulusal kamusal mallara ilave olarak uluslararası işbirliğini içeren mallar olarak ele almak gerekmektedir. Küresel kamusal malların finansmanı konusunda yapılan çalışmalarda, ülke düzeyinin varlığı bir başlangıç noktası olmalıdır.

Küresel kamusal malların finansmanı için tek bir çözüm yolu bulunmaktadır ve çok taraflı katılım gerektirmektedir. Küresel bakış açısıyla konu ele alındığında, ulusal devletler bu malların sunumunda ve finansmanın da tek başlarına uzun süre başarılı olamazlar. Çünkü küresel düzeyde kolektif başarısızlığın bir bireyi olmuşlardır³²⁵. Ulus

³²⁴ Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, *Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu*,2006, ss.30-32, www.tika.gov.tr.

³²⁵Rizzolli, Matteo., "The International Trade Regime: a Global Public Goods Perspective." Thesis, University of Maastricht, 2002, s.69. Erişim: 12.05.2006, <http://space.virgilio.it/matnet@tin.it/GPGs.htm>

devletlerin egemenlik gücü uluslararası alanda kolektif hareketi sağlayamadığı için, egemenlik güçlerinin bazılarını devlet üstü kuruluşlara devretmek zorunda kalmışlardır.

Küresel kamusal malların sınır ötesi fayda ve maliyetler yayması nedeniyle, bu malların finansmanında uluslararası işbirliğine gidilmesi gerekmektedir. Uluslararası işbirliğinin birçok şekli bulunmaktadır. Finanse edilecek küresel kamusal malın özelliklerine göre uluslararası arenada yapılacak işbirliği türleri farklılık göstermektedir. Tablo 15’de ulusal düzeyden uluslararası alanda gidilecek işbirliği türleri gösterilmektedir. Başlıca işbirliği türleri şunlardır³²⁶.

Dışarıya Doğru İşbirliği: Geniş çapta üretilen ulusal kamusal malın sunumunda iç politika aletleri, bu hizmeti sürdürmeyi ya da geliştirmeyi ya da her ikisini sağlayamıyorsa, politikacılar sınır ötesi işbirliği yoluna giderler. (A) ülkesi, diğer ülkeleri, negatif sınır ötesi dışsallıkları engellemek için, negatif dışsallığa yol açan malın sunumuna katkı yapmalarını teşvik etmektedir. Finansal dengeyi sağlamlaştırmak için yapılan yardımlar, bu tür işbirliğine örnek verilebilir.

İçeriye Doğru İşbirliği: Dünyadaki diğer ülkeler, bir ülkedeki yiyecek güvenlik standartlarının sağlanması ya da CFC’nin azaltılması için uluslararası anlaşmalar ile işbirliğine gidebilirler. Doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi için yapılan işbirliği, bu tür bir işbirliğidir. Politik koordinasyon ve mali politikaların ahengini sağlamak için genelde içeriye doğru işbirliğine gidilmektedir.

Devletler Arası Üretime Katılma: Ülkeler, ulusal düzeyde kendi çabaları ile yapacakları üretim yerine, kamusal malları ortak üretim yoluyla üretebilirler. Örneğin küresel hastalıkları gözetleme hizmeti ve küresel meteorolojik bilgi üretimi, ortak sunulan ve finanse edilen bir hizmettir. Yeni bir organizasyon oluşturmak yerine, var olan üretime katkı yapabilirler.

Şebeke İşbirliği: Bu işbirliği, ilk iki türün bileşimidir. Telekomünikasyon ve ulaşım, üyelerinden giriş ücreti talep etmektedir. Bu giriş ücreti, ulusal politikaların ve teknik regülasyon kurallarının standart hale getirilmesini gerektirir. Şebeke işbirliğinden yararlananlar, giriş maliyetlerini ödeyerek işbirliği yoluna giderler. Örnek olarak, bir ülkenin uluslararası sivil havacılık sistemine üye olması verilebilir.

³²⁶ Kaul ve Goulven, a.g.e., ss.332-334.

Tablo 15: Ulusal Düzeyden Uluslararası İşbirliği Türleri

İşbirliği Türleri	Neden	Açıklayıcı Resim	Örnekler
Dışa Dönük İşbirliği	Bir Malın Ülke İçinde Üretimi İçin İşbirliği Gereklidir		Finansal Dengeyi Artırmak İçin Finansal Piyasalarda Kanun Ve Standartları Geliştirmek
İçe Dönük İşbirliği	Ulusal Politik Ayarlamalar İçin Küresel Rejim Gereklidir		Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Yönetimi
Devletler Arası Üretime Katılım	Bir Uluslar Arası Organizasyon Tarafından Tahsis Edilen Kaynakla Bir Malın Üretilmesi		Bilgi Paylaşımının Ahenkleştirilmesi Ve İstatistikleri Standartlaştırma
Şebeke İşbirliği	Bir Şebekeye Katılmak Amacıyla Giriş Şartlarını Karşılama Ve Faydalarından Yararlanmak İçin Ulusal Politik Ayarlamalar		Uluslararası Sivil Havacılık Sistemi Uluslar Arası Ticaret Rejimi
Yardım *	Bir Zengin Ülkeden Fakir Bir Ülkeye Kaynak Transferi		Kalkınmakta Olan Ülkede Okul Kurulması İçin Verici Ülke Tarafından Bir Projenin Desteklenmesi
Uluslar arası Ticaret ve Yatırım	Mal Ve Hizmetlerin El Değiştirme si		Mal Ve Hizmetlerin Ticareti Yabancı Yatırım

* Yardımlar ve uluslararası ticaret, karşılaştırma yapmak amacıyla tabloya konmuştur. Aslında bunlar, uluslararası işbirliğinin bir şekli olmasına karşılık, küresel kamusal malların üretim ve finansmanının desteklenmesinde kullanılan uluslararası işbirliğinden ayrı tutulurlar.

Kaynak: Kaul ve Goulven, a.g.m., s.333.

Uluslararası düzeyde, ülkeleri işbirliği için zorlayan bir kurum bulunmamaktadır. Ülkeler, çıkarlarına uygun gördükleri durumlarda işbirliğine gitmektedirler³²⁷. Uluslararası arenada işbirliği yapmanın zor olması nedeniyle,

³²⁷ Örneğin ABD, Kyoto Protokolünü kendi çıkarlarına ters düşeceği için imzalamamıştır.

uluslararası çabaların koordine edilmesi gerekmektedir. İşbirliğini kolaylaştırmada uluslararası organizasyonlar önemli rol oynamaktadırlar.

Uluslararası organizasyonlar, bilgi biriktirme ve dağıtma, küresel değişimlerle ilgili farkındalık yaratma, ülkeler arasında güveni artırma ve küresel ortak varlıkların korunması çabalarını başlatma başlıkları altında toplanabilecek önemli rollere sahiptirler.

Ulusal ve uluslararası alanda kolektif hareketin sağlanmasında, bilgi çok önemli yere sahiptir. Piyasanın etkin işlemesi için, herkesin fiyatlar ve ürün kalitesi hakkında yeterli bilgiye sahip olması gerekmektedir. Küresel kamusal malların sunumu ve finansmanı ise yüksek derecede belirsizlik içermektedir. Örneğin ozon tabakası ile ilgili riskler yıllardır tartışılmaktadır ancak yeterli önlemler alınamamıştır. Kyoto Protokolü ile ilgili müzakere süreci çok yavaş ilerlemekte ve önemli aktörler (örneğin ABD) imza atmamaktadır ve kolektif hareketi tehlikeye sokmaktadır. Buna karşılık Montreal Protokolü (CFC emisyon yasakları) geniş ölçüde kabul edilmiştir. Çünkü CFC ile ozon tabakası bozulması arasındaki ilişki tam olarak ortaya konmuştur ve herkes tarafından kabul edilmektedir. Bu nedenle uluslararası organizasyonların birinci en önemli rolü, ülkelere güvenilir bilgiler vermek ve sorunları ve çözüm yöntemlerini ayrıntılarıyla açıklamaktır³²⁸.

Uluslararası organizasyonlar, mali ve mali olmayan yöntemler kullanarak, finansmanına katılacak ilgili tüm aktörleri, yapılacak harcamaların yüksek geri dönüşümü olacağına inandırması gerekmektedir. Uluslararası alanda bedavacılık davranışını ortadan kaldırmada, uluslararası organizasyonların verdikleri bilgiler önemli role sahiptir. Bedavacılık, sadece tüketimde dışlama olmamasından kaynaklanmamaktadır. Üretim ve finansmana katılacak diğer üyeleri tanımamaktan da ortaya çıkabilmektedir. Küçük boyutlu gruplarda herkes birbirinden haberdardır ve ahlaki zorlamalar bedavacılığı engeller. Bu yüzden uluslararası organizasyonlar, diğer ülkelerin tercih, niyet, davranışları hakkında önemli bilgi sağlarlar ve katılımcılar arasında güven kurarak işbirliğini kolaylaştırırlar.

³²⁸Rizzolli, Matteo, a.g.e., ss.70-72.

Günümüzde uluslararası organizasyonlar, ozon tabakasının incelenmesi, uluslararası finansal istikrarın sağlanması, HIV/ AIDS gibi bulaşıcı hastalıkların kontrol ve yok edilmesinde önemli görevler üstlenmekte ve bu malların finansmanı için ülkeler arasında işbirliğini sağlamaktadırlar. Birleşmiş Milletler, mevcut küresel organizasyonlar içindeki en kapsamlı organizasyondur ve ülkelerin küresel kamusal mal üretme çabalarını düzenlemekte ve yönlendirmektedir.

3. KAMUSALLIK TÜRÜNE VE TOPLAMA TEKNOLOJİLERİNE GÖRE KÜRESEL KAMUSAL MALLARIN FİNANSMANI

Küresel kamusal mallar, kamusalığın derecesine ve toplama tekniklerine göre farklı finansman yöntemlerine başvurulmasını gerekli kılmaktadır. Küresel tam kamusal malların finansmanı, devletler üstü kuruluşların varlığını gerektirir ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Toplama teknikleri içerisinde yer alan, en iyi vuruş tekniğine sahip mallarda ise zengin ülkelerin desteği ile çok az üretim birimi tarafından hizmetin sunulması, kaynak tasarrufu yaratacaktır. Bu kısımda küresel kamusal malların kamusalılık türleri ve toplama teknikleri dikkate alınarak, farklı finansman yöntemlerine değinilecektir.

3.1. Kamusalılık Türüne Göre Küresel Kamusal Malların Finansman Yapısı

Kamusalılık türüne göre finansman yöntemleri farklılık taşımaktadır. Finansman konusunda en sorunlu olan mal kategorisini tam kamusal mallar oluşturur. Tablo 16'da her kategori mal için finansman olanakları gösterilmektedir.

Tam Kamusal Mallar

Malların faydalarında rekabet ve dışlama bulunmamakta ve faydalarından tüm dünya milletleri etkilenmekte ise, bu mallar küresel tam kamusal maldır. Örneğin CFC'yi azaltmaya çalışan ülke, diğer ülkelerin bu hizmetin faydasından yararlanmasını engelleyemez. Bu nedenle küresel riski azaltıcı ve atmosfer koruyucu bu hizmet, tam kamusaldır.

AIDS, Ebola gibi bulaşıcı hastalıkların yayılmasını sınırlama, temel bilimsel araştırmalar, küresel nitelikte tam kamusal mallara verilebilecek diğer örneklerdir. Bu faaliyetin finansmanına katılıp katılmadığına bakılmaksızın, herkes bu hizmetin faydalarından yararlanmaktadır.

Tam kamusal malların kullanımında dışlama bulunmadığı için, bedavacı davranışlar yaygındır. Bu malların finansmanı için en iyi yöntem, bu maldan yeterli derecede fayda sağlayan lider bir ülkenin, bu hizmeti finanse etmesidir. Eğer bu şekilde lider bir ülke bulunuyorsa, BM gibi uluslar üstü bir yapıya başvurulmalıdır. Bu kuruluşlar, üyeleri tarafından ödeme güçlerine göre bu kurumları finanse ederler. Günümüzde uluslararası vergi toplayan ülkeler üstü bir devlet ya da organizasyon bulunmamaktadır. Ancak, bu mallar için gerekli finansmanı sağlayacak ülkeler üstü bir yapı gerekmektedir³²⁹. Tam kamusal malların yetersiz sunumunun üstesinden gelmek için, uluslararası antlaşmalarla oluşturulan kurumlar ve rejimlere ihtiyaç vardır. Kısa dönemde bu rejim ve kurumlar, konu bazlı uzmanlaşmaya yönelecekler ancak uzun dönemde, kapsam ekonomilerinin avantajlarından yararlanmak için tek bir çatı altında birleşmeye gidileceklerdir³³⁰.

Yarı Kamusal Mallar

Yarı kamusal malların tüketiminde kısmen rekabet ya da kısmen dışlanamazlık bulunmaktadır. Tüketimde rekabetin olduğu ancak dışlamanın söz konusu olmadığı yarı kamusal mallarda mülkiyet haklarının kurulması ya da birinin bu ortak malı sahiplenmesi zordur. Bu yüzden, söz konusu malların faydaları güçlü dışlanamazlık içerir. Bu tür mallara örnek olarak okyanus balıkçılığı verilebilir. Bu malların tüketiminde rekabet vardır çünkü avlanmanın artması, kalabalıklaşma nedeniyle diğer avcılarının tüketim miktarı azaltılmaktadır. Balıkçı gemileri, aynı miktar balık avı için daha fazla çalışmak zorunda kalırlar. Organize suçların azaltılması ve bitki zararlılıklarının kontrol edilmesi faaliyetleri, başkalarının bu hizmeti sunmasını engellemektedir. Dışlama olmadığı için, bu tip malların gönüllü katkılarla desteklenmesi zordur. Bu nedenle, ulusal ya da uluslar üstü lider kuruluşların zorlayıcı gücüne ihtiyaç vardır.

³²⁹ Sandler, On Financing Global and International Public Goods, a.g.m., ss.7-8.

³³⁰ Anand, a.g.m., s.22.

Kamusal malların tüketiminde dışlama mümkün ve ulusal özel faydalar bulunmaktaysa, uluslar üstü kurumlara gerek bulunmamaktadır. Füze savunma sistemi, afetzedelere yardım ve bilgiyi yayma durumunda ödeme yapmayanlar dışlanabilir. Füze koruma sistemleri, bu hizmeti ülkelerin kendilerinin üretip üretmemesi ve finansmanına gönüllü katkı yapıp yapmadığına bağlı olarak, ülkelerin hizmetten yararlanıp yararlanamayacağı ortaya çıkaracaktır. Örneğin füze sisteminin kurulması aşamasında ödeme yapmayanlar, hizmetten elde edilecek faydalardan dışlanabilir. Dışlamanın varlığı, gönüllü finansmanı ve kulüp benzeri yapıları teşvik etmektedir. Rekabetle ilgili kalabalıklaşma dışsallıklarını içselleştirmek için üye, ücreti alınmalıdır³³¹.

Kulüp Mallar

Kulüp mallarda, belirli bir kapasite noktasına kadar tüketimde rekabet bulunmamaktadır ancak üye olmayanların dışlanması mümkündür. Bu grupta yer alan malların kendi kendini finansman imkânları fazladır.

Kullanıcı ücreti ya da üye aidatı ödemesi mümkün ve dışlama maliyeti düşük ise, kullanıcılar bir kulüp oluşturur ve maliyeti paylaşarak sunum yaparlar. Üye olmayanlar kulüp malların kullanımından dışlanırken, üyeler her kullanım için ücret öderler. Bu şekilde kalabalıklaşmanın dışsallıkları içselleştirilir ve kaynaklar en verimli alanlara yerleştirilmiş olur. Kulüp fiyatlaması, yararlanma ilkesine uygun düşmektedir. Eğer kulüp, tüm ülkeleri kapsayacak ölçüde sahip değilse, bir çok kulüp ortaya çıkar ve her ülke kendi başına optimal kulüp boyutunu belirler. Üyeler, girişte ödedikleri bedele karşılık en azından eşit faydalar elde ettikçe, üyeliğe devam ederler.

Uluslararası ziyaretçiler nedeniyle ulusal parklar (Avustralya'daki Büyük Bariyer Kayalıkları, yağmur ormanları), uluslararası nitelik kazanmışlardır. Parkların devamlılığını ve alt yapısını sağlamak için giriş ücreti alınmaktadır. Kanallar (Süveyş ve Panama Kanalı), kulüp malıdır ve dışlanmaya izin verilmektedir. INTELSTAT, üyeleri ülkeler ve firmalar olan bir konsorsiyumdur. Telefon ve TV iletişim sinyallerini

³³¹ Sandler, On Financing Global and International Public Goods, a.g.m., ss.10-11.

taşıyan yörüngedeki iletişim uydularının bilgilerinden yararlanmak için, üyeler maliyeti paylaşırlar³³².

Kulüpler, karışık ülkeler üstü yapı ya da vergi yönetimi yaratılmasına kurumsal bir alternatif oluşturmaktadırlar. Ülkeler, çoğu zaman egemenlik yetkisinden vazgeçmek istemedikleri için, ülkeler üstü kurumların küresel kamusal malların finansmanını sağlamalarını istemezler. Bu nedenle küresel kamusal malların finansmanında kulüpler daha çekici gelmektedir. Kulüplerin basit finansman yapısı vardır. Giriş ya da aidat ücreti ile hizmetler finanse edilmektedir. Bir kez gelir ya da satış vergisi küresel kamusal malın finansmanı için uygulandığında, faydalananlar ile finanse edenler arasında ayırım ortaya çıkar ve dağıtımda etkinsizlik yaşanır. Kulüp yapısında ise yararlananlar ile finanse edenler arasında farklılaşma yaşanmamaktadır³³³.

Ortak Ürünler

Ortak ürünler, kamusalılık dereceleri birbirinden farklı, eş zamanlı olarak iki ya da daha çok çıktı sağlayan faaliyetlerden ortaya çıkan ürünlerdir. Tam kamusal, yarı kamusal ve özel mal niteliğine sahip olabilir. Eğer kulüp çıktısı söz konusu ise, kullanma ücreti alınmaktadır.

Yoksulluğu azaltmak için verilen dış yardımlar, bir ortak üründür. Yardım yapan ülke, bulaşıcı hastalığın kendi topraklarına yayılmadan hastalığı sınırlamış olmaktadır. Yağmur ormanları diğer bir ortak ürün örneğidir. Bu ormanların korunması, dünya çapında karbon miktarını azaltır ve biyolojik çeşitliliği korumaktadır. Ayrıca yerel ve bölgesel düzeyde de faydalar ortaya çıkarmaktadır. Erozyon engellenir, yerel iklim koşulları bozulmaz ve ekolojik turizm geliri artacaktır. Barışı korunma faaliyeti, ülkeye olan faydaları yanı sıra, en yakın komşu ülkelere ve tüm dünyaya küresel faydalar sağlamaktadır. Müttefikler arası savunma işbirliği, saldırıları önleyici küresel faydaların yanı sıra iç şiddeti önleyici ulusal düzeyde özel faydalar da ortaya çıkarmaktadır.

³³² Kaul Inge, Goulven Katell Le Ve Schnupf Mirjam; “Financing Global Public Goods: Policy Experience And Future Challenges”, Edited Inge Kaul, Katell Le Goulven And Mirjam Schnupf; *Global Public Goods Financing:New Tools For New Challenges ,A Policy Dialogue*, 2002,s.98. <http://www.undp.org/ods/ffd-monterrey.html>

³³³ Sandler, On Financing Global And International Public Goods, a.g.m., ss.11-14.

Ortak ürünlerin finansmanında belirleyici unsur, toplam fayda içinde yer alan dışlanabilir türden faydaların miktarıdır. Eğer hizmetin faydalarından dışlama söz konusu ise, uluslar üstü bir yapıya başvurmadan, bu hizmetler piyasa ve kulüpler tarafından finanse edilebilecektir. Eğer dışlama oranı bire yakınsa, bu malların finansmanında yararlanma ilkesinin uygulanması uygun olacaktır³³⁴.

³³⁴ Sandler, On Financing Global and International Public Goods, a.g.m., ss.14-16.

Tablo 16: Küresel Kamusal Mallar: Alternatif Türleri ve Olası Finansman Şekilleri

Malın Türü	Örnekler	Olası Finansman Şekli	Yorum
Tam Kamusal Mal	<ul style="list-style-type: none"> - Küresel ısınmayı önlemek - Temel araştırmalar - Hastalıkların yayılmasını önleme - Ozon tabakasının koruyuculuğunu artırmak 	Genellikle ödeme gücü ilkesine göre kamu zorlaması ile finanse edilmesi gerekir. Uluslararası vergileme ya da bir bedel belirleme yetkisine sahip uluslar üstü bir kuruluşun koordinasyonu ile finansmanın sağlanması gerekir. Tatmin edici bir net fayda elde edilecekse, lider bir ülke ya da ülkeler tarafından da bu koordinasyon sağlanabilir.	Finansmanma gönüllü katılım dışlamaya yol açacağından, tarafsızlık kaygılarına sebep olur. Finansmana yeterli katılımın olmaması halinde, kısmi işbirliği bedavacılık sorunu yaratır. Dolayısıyla bir zorlama mekani zması gerekir.
Yarı Kamusal Mal (Rekabet var fakat dışlanama yok)	<ul style="list-style-type: none"> - Okyanuslarda balık avlamak - Tarımsal ürünleri haşerelerden korumak - Organize suçları önlemek - Asit yağmurlarını azaltmak 	Burada da uluslararası düzenleme ve bedel toplamada yaptırım yetkisine sahip uluslar üstü bir kuruluşa ihtiyaç vardır. Tam kamusal mallardaki durumun aksine rekabet, karşılıklı bağımlı eylemleri daha fazla teşvik edebilir.	Finansmana katımda kişisel teşvikler daha fazladır. Rekabetin varlığı tarafsızlık kaygılarını azaltmakla birlikte, kamunun zorlayıcılığına olan ihtiyaç devam etmektedir.
Yarı Kamusal Mal (Dışlama var)	<ul style="list-style-type: none"> - Füzle savunma sistemi - Afetten kurtarma yardımı - Bilgi verme - Genişletilmiş hizmetler 	Dışlamanın mümkün olması, finansmana gönüllü katılımı kolaylaştırır ve kulüp mallardaki gibi bir durum ortaya çıkar. Bu tür mallar için kamu sektörü, özel kesimin üretimini kolaylaştırmak ve teşvik etmek açısından gerekli olabilir. Lider bir ülke ya da bir girişimcinin bulunması, malın üretimi için faydalı olabilir.	Tam bir dışlama söz konusu olmayacağından, malın üretimi optimalin altında kalacaktır. Optimal olmayan bu durum için kamu müdahalesi ya da teşviklerin gerekliliği tartışma konusudur.
Kulüp Mal	<ul style="list-style-type: none"> - Uluslararası parklar - Uydu - Kanallar ve su yolları 	Yaratılan kalabalıklaşmaya göre, her bir faydalananın ödeme yapması gerekir. Ödeme yapmayanlar dışlanırlar. Yararlanan başma ödenen bedel, yaratılan kalabalıklaşma şeklindeki dışsallığın içselleştirilmesi için marjinal kalabalıklaşma maliyetine eşit olmalıdır. Tercihlerdeki farklılıklar, toplam yararlanma için ödenecek bedellere yansıtılabilir. Daha fazla yararlanma talebi olan uluslar, daha az yararlanmak isteyenlere göre daha çok bedel ödeyeceklerdir.	Etkin bir sonuç elde etmek mümkündür. Kulüpler işlem maliyetlerini sınırlandırır. Bu malların tam finansmanı ölçek ekonomilerine, tıkanıklık etkisine, faktörlerin rekabeti ile çıktı piyasasının özellikleri gibi faktörlere bağlı olacaktır. Hiçbir kamusal çaba gerektirmemektedir.
Ortak Ürünler	<ul style="list-style-type: none"> - Dış yardım - Tropik ormanlar - Barış - İttifak ülkelerinin savunma harcamaları 	Ortak ürünler arasında, ulusa özgü kişisel faydalar sağlayan ve kulüp malların yarattığı faydalara daha fazla rastlandığından, piyasalar ve kulüplerin düzenlemeleri, bu türden malların finansmanında daha etkin bir şekilde kullanılabilir. Dışlanabilir türden faydaların oranı arttığı için, yapılacak ödemeler, yararlanmaya bağlı olarak artabilir.	Toplam faydadan dışlanabilirlik oranının zorunlu olarak dikkate alınması gerekir. Dışlanabilirlik oranı bire yaklaştıkça, piyasalar ve kulüpler daha etkin olarak çalışırlar. Kurumsal düzenlemelerin, bu dışlanabilir faydaların gelişmesine katkı sağlayacağı kesindir.

Kaynak: Sandler Todd, "On Financing Global And International Public Goods", *World Bank Policy Research Working Paper* No. 2638 , July 2001. s.45, Aktaran: Karayılmazlar, Ekrem, "Uluslar arası Kamusal Mallara İlişkin Kavramsal Sorunların Kamu Maliyesi Perspektifinden Tartışılması", *Vergi Dünyası*, Yıl:25, Sayı:300, Ağustos, 2006, s.156.

3.2. Toplama Teknolojilerine Göre Küresel Kamusal Malların Finansman Yapısı

Küresel kamusal mallar, sahip olduğu toplama tekniklerine göre farklı finansman yöntemlerinin uygulanmasını gerekli kılmaktadır. İkinci bölümde toplama tekniği türleri ve kamusal türlerine göre çeşitlerine değinilmişti. Bu kısımda, her bir toplama tekniğine göre küresel kamusal mallara uygulanacak finansman yöntemleri üzerinde durulacaktır. Toplama tekniklerine göre finansman yapısı Tablo 17’de ayrıntılı olarak açıklanmıştır

Toplama Tekniği

Toplama tekniği, kamusal malların finansmanında en çok kullanılan tekniktir ve zorlayıcı gücün olmadığı kolektif hareket konusunu, karamsar bir yaklaşımla ele almaktadır. Toplama tekniğini açıklamada iki tür oyun tekniği kullanılmaktadır. Bunlardan ilki, Tutuklunun İkilemi oyunudur³³⁵. Kamusal malın finansmanına katılan bazı katılımcıların daha zengin olduğu ve bu mallara daha çok değer verdiği durumlarda, tutuklunun ikilemi yaşanmaktadır. Bu durumdan kurtulmak için, bir ülkenin ya da ülkelerin yeterli derecede bu mallardan fayda sağlaması gerekmektedir. Tutuklunun ikilemi durumundan kurtulmak ve bilgi eksikliğini ortadan kaldırmak için, uluslararası işbirliğine gidilmesi önem taşımaktadır.

İkinci oyun türü, Tavuk Oyunu’dur³³⁶. Katılımcıların bakış açısıyla konu ele alındığında, elde edilecek faydanın katlanılacak maliyetten az olduğu durumda, korkak tavuk oyunu geçerlidir. Çok az ya da hiç katkı yapılmaması durumunda, sonuç negatif olacaktır ve herkes zarar görecektir. Bu duruma örnek olarak veba hastalığı verilebilir. Hastalığı önlemek için bir ya da daha çok ülkenin çabası teşvik edilmektedir³³⁷.

Toplama tekniğinde ülkelerin katkıları arasında tam ikame durumu bulunmaktadır ve bu nedenle, ülkeler bedavacı davranmaya istekli olmaktadır. Bundan dolayı, uluslararası işbirliğinin oluşturulması ve küresel kamusal mal üretimi ile ilgili zorlayıcı tedbirlerin alınması gerekmektedir³³⁸. Toplama tekniği, dışlanamazlık ve rekabetin olmaması özellikleri ile birleştiğinde, bu malların finansmanı daha zor hale gelmektedir. Ülkelerin tek başına bu

³³⁵ Tutuklunun ikilemi oyunu birinci bölümde ele alınmıştır.

³³⁶Tavuk Oyunu, bir taraf için kötü olan durumun karşı taraf için de kötü olması durumunu ifade etmektedir. Bu oyun, 1955’de James Dean’in başrolü oynadığı "Asi Gençlik" filminde kullanılmıştır. Filmde lise öğrencisi Jimbo ve Buzz, arabalarını uçuruma doğru sürecekler ve direksiyonu ilk kıran taraf oyunu kaybedecektir. Taraflar aynı anda direksiyonu kırarsa, oyun eşitlenmiş olacak ancak ikisinin de direksiyonu kırmaması durumunda hayatta kalma oyunu sona erecektir. Yılmaz Sıdika, "Birbirimizi Yorumlamanın / Anlamanın Bir Yolu Olarak Oyun ve İnsan İlişkisi", *Yeni Düşünceler*, Yıl 1, Sayı 1, Ege Üniversitesi Matbaası, Haziran 2005, ss.250-272, s.254.

³³⁷ Sandler, *On Financing Global and International Public Goods*, a.g.m., s.18.

³³⁸ Binger, a.g.m., s.12.

malları finanse etmesi, yetersiz sunuma yol açacaktır. Bu durumda uluslar üstü işbirliğine gidilmesi gerekmektedir.

En Zayıf Halka Tekniği

Küresel kamusal malın üretimi için en az çaba sarf eden ülke, toplam üretim miktarını belirlemektedir³³⁹. Örneğin salgın hastalıkların yayılmasının önlenmesi, orman yangınlarının kontrol altına alınması, terörist faaliyetlerin durdurulması konularında tüm ülkeler tarafından her türlü önlemin alınmasına karşılık, bir ülke tarafından önlem alınmıyor ya da yetersiz önlem alıyor ise tüm üretim çabaları boşa gidecektir.

En zayıf halka tekniğini açıklamada, sigorta oyunu kullanılmaktadır. Her ülkenin çıkarı, diğer ülkelerin bu mallara yaptığı katkı ile örtüşmektedir. Çünkü bu malların yetersiz sunumu, mevcut durumu daha kötü duruma getirecektir. Salgın hastalıkların yayılmasını engellemek için, tüm ülkelerin işbirliğine gitmeleri gerekmektedir. Hizmetin sunumunu standart düzeye çıkarmak ve finansmanını sağlamak için, zengin ülkelerin yardımlarına ve uluslararası işbirliğine gerek duyulmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü gibi ülkeler üstü kuruluşlar, bu tür işbirliklerini koordine edebilirler³⁴⁰.

En İyi Vuruş Tekniği

AIDS ve sıtma gibi hastalıklara yönelik çözüm üretilmesi, uzay araştırmaları gibi hizmetler, uzun ve masraflı bir üretim sürecini içermektedirler. En iyi vuruş tekniğine sahip mallar için genelde, zengin ülkelerin tek yanlı tedbirleri söz konusu olmaktadır. Örneğin Mars'ta arama yapmak için NASA'nın yaptığı araştırma programı, ABD tarafından finanse edilmektedir³⁴¹. Bulaşıcı hastalıklara karşı aşı geliştiren ülke, bu üretim süreci için en çok zahmete katlanan ülke olacaktır ve tüm dünya bundan yararlanacaktır. Hastalık için ilaç bulduktan sonra, diğer ülkelerin yapacağı ilave çalışmaların hastalığın tedavisine çok az ya da hiç faydası olmayacaktır. Bu nedenle toplam küresel kamusal mal üretim düzeyi, bu hizmeti en çok sunan ülkenin ya da aktörün üretim düzeyine bağlı olacaktır³⁴². En iyi vuruş tekniğini açıklamada Koordinasyon Oyunu kullanılmaktadır. Küresel kamusal malı sunmak için tek bir aktör yeterli olacaktır ve potansiyel aktörlerin kendi aralarında koordine olarak, en fazla çabayı kimin harcayacağını belirlemeleri gerekmektedir. Çünkü,

³³⁹ Kanbur ve Sandler, a.g.e., s. 72.

³⁴⁰ Sandler, On Financing Global and International Public Goods, a.g.m., s.19.

³⁴¹ Anand P.B., *Who Pays and How Global Public Goods?*, *The Courier ACP-EU 202*, 2004, ss.20-22, s.20. http://ec.europa.eu/development/body/publications/courier/courier202/pdf/en_20.pdf

³⁴² Sandler (2002), a.g.e., s.99.

bu hizmetin tek bir aktör tarafından sunulması, en uygun yöntem olmaktadır. Birden fazla aktörün aynı hizmeti üretmesi ise kaynak israfına yol açacaktır. Hizmetin finansmanı için zengin ülkelerin yardımında bulunması ya da farklı katılımcıların ortaklığı gerekmektedir. Bu tekniğin uygulanmasında uluslararası işbirliği büyük önem taşımaktadır. Bunun iki nedeni vardır. Birinci neden, aynı konu hakkında farklı ülkelerde çalışmaların yapılması, kaynak israfına yol açacaktır. İşbirliğine gidilmesi, kolektif hareket sorununu önlemektedir. İkinci olarak, zengin ülkelerin sıtma gibi kendi ülkelerini tehdit etmeyen konulara katkı yapmaya istekli olmamalarıdır. Bu nedenlerle en iyi vuruş tekniği ile finanse edilmesi gereken küresel kamusal mallarda, uluslararası işbirliğine gidilmesi uygun olacaktır³⁴³.

Ağırlıklı Toplam Tekniği

Bu üretim tekniğinde, her bir ülke tarafından hizmetin üretimine yapılan katkıların ağırlık oranlarının toplamı, küresel kamusal malın üretim miktarına eşit olmaktadır. Bu malların üretim ve finansmanına katılımın iyi bir şekilde oluşturulması için, ülkelerin üretimdeki ağırlıklarının kesin bir şekilde belirlenmesi önem taşımaktadır³⁴⁴. Bu amaçla, Birleşmiş Milletler tarafından finanse edilen Gözetleme ve Değerlendirme İşbirliği Programı (EMEP), ülkelerin kükürt emisyonu, nitrojen oksit ve diğer çevreyi kirleticilerle ilgili ülkelerin paylarını ortaya koymaktadır. Ülkeler, yaydıkları emisyonun miktarına göre çevresel sorunların finansmanına katkıda bulunacaklardır³⁴⁵.

Sunulacak hizmetten daha fazla fayda elde edecek ülkeler, bu hizmetin finansmanına daha çok katkı yapacaktır. Asit yağmurlarında etkilenen ülkeler, asit yağmurlarına neden olan maddeleri azaltmak için daha fazla finansmanına katkı sağlamaktadır ancak bu yağmurlardan uzak olan ülkeler, daha az katkıda bulma eğiliminde olmaktadır. Eğer bir küresel kamusal malın finansmanı yetersiz düzeyde ise, gerekli finansmanı sağlayacak lider ülkelerin ve uluslar üstü kuruluşların rollerini tanımlamakta ağırlıklı toplama tekniğinden yararlanır. Ayrıca, uygun bölgesel kuruluşlar ile bu malların finansmanı sağlanabilir³⁴⁶.

³⁴³ Sandler, On Financing Global and International Public Goods, a.g.m., s.20.

³⁴⁴ Sandler (2002),a.g.m., s.73.

³⁴⁵ Sandler, On Financing Global and International Public Goods, a.g.m., s.22-23.

³⁴⁶ Anand (2002), a.g.m., s.22.

Tablo 17: Kamusal Sunumda Alternatif Toplama Teknolojileri

<i>Sunum Teknikleri</i>	<i>Örnekler</i>	<i>Stratejik Düşünce</i>	<i>Kurumsal İçerik</i>
• Toplama: Tüm seviyelerde kamusal malların üretimi, ülkelerin katkılarının toplamına eşittir.	Hava kirliliğini sınırlama Küresel tehlikelerin azaltılması Canlı türlerinin listelenmesi	Tutuklunun ikilemi ya da korkak tavuk oyunu tarafından özellikleri ortaya konmaktadır. Bu durumda ilk önce bedavacılık ve katkı yapmamak için güçlü bir teşvik vardır ve daha sonra zenginlerin, ortaya çıkacak kötü sonuçları ortadan kaldırması için güçlü bir teşvik bulunmaktadır.	Yardım kapsamında, çok taraflı bir organizasyonun ya da zengin ülkelerin liderliği üstlenmesine ve kamusal malı sunmasına ihtiyaç vardır. Ulusal düzeyde gönüllü üretim yetersiz kalacaktır.
• En Zayıf Halka: En düşük çaba, kamusal malın üretim düzeyini belirlemektedir.	-Sebeke bütünlüğünün korunması İşyanların yayılmasının sınırlandırılması	Denge ile tanımlanan davranışların eşleştiği sigorta oyunu ile nitelenir. İyi durumda olan oyuncular, daha kötü durumda olanlara yardım için teşviklere sahiptir.	Çok taraflı organizasyonlar, hizmeti kabul edilebilir standart düzeye çıkarılması için kaynak aktarırlar ve direkt faaliyette bulunurlar. Fakir ülkelerde sunum kapasitesinin oluşturulması gereklidir. Ortaklıklara başvurulabilir.
• En İyi Vuruş: En fazla çaba, kamusal malın üretim düzeyini belirlemektedir.	AIDS'e çare bulunması Haşaratları etkisiz duruma getirme Genetik mühendisliği ürünleri	Tek tedarikçinin gerekli olduğu koordinasyon oyunları ile nitelenir. Birden fazla kurumun bulunduğu durumda, bunlar arasında koordinasyonun sağlanması gerekmektedir. Sunumu yapacak kuruluşun tanımlanmasını gerektiren bir sorun bulunmaktadır. En çok katkı yapabilecek ülkelerin, bu hizmetin sunumundan az fayda sağlayacak olması durumunda sorun ortaya çıkmaktadır.	Başarı için kaynaklar daha fazladır. Çok taraflı organizasyonlar ve lider ülkeler kaynak sağlamada ve üretimde başrolü üstlenirler. Katılımcılar arasındaki ortaklık, kolektif hareket sorununu önlemektedir.
Ağırlıklı Toplam Her ülke, toplam üretim seviyesi üzerinde etkilere sahip farklı katkılar yapmaktadır.	Kükürt emisyonunu temizleme Haşaratları kontrol etme	Birçok alternatif oyun türü bulunmaktadır. Bazı katılımcılar daha fazla özel fayda sağlar ve bu nedenle katkı için daha çok nedenleri vardır.	Daha az özel fayda sağlayan ülkeler arasında çabaları desteklemek için çok taraflı organizasyonlara ihtiyaç vardır. Bağımsız finansmanı teşvik etmek için bilgi toplar ve sunarlar.

Kaynak: Sandler Todd, "On Financing Global and International Public Goods", *World Bank Policy Research Working Paper* No. 2638

July 2001. s.46. <http://econ.worldbank.org/resource.php?type=5> Erişim: 20.05.2003.

4. KÜRESEL KAMUSAL MALLARIN SUNUMU VE FİNANSMANINA YÖNELİK ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Küresel kamusal malların sunumu ve finansmanına yönelik kesin ve net bir çözüm yöntemi bulunmamaktadır. Son yıllarda küresel kamusal mallar konusu uluslararası arenada yoğun şekilde ele alınmaya başlanmıştır. Bu malların sunum ve finansman yapısı çok geniş bir topluluğu kapsamakta ve taraflar arasında işbirliğinin sağlanması uzun çabalar gerektirmektedir. Çözüm arayışları henüz öneriler şeklindedir ve kulüp niteliği taşıyan sunum teknikleri dışındaki mallar için, kesin bir finansman önerisi bulunmamaktadır. Bunun en önemli nedeni, ülkeler arasında güven ortamının olmaması ve bilgi noksanlığıdır. Küresel düzeyde, devletler egemenlik yetkilerinden vazgeçmemek için birçok konuda işbirliğinden ve uluslararası çözüm arayışlarından kaçınmaktadırlar. Kolektif eylem konusu, uluslararası alanda çözülmesi zor bir sorun halini almıştır. Küresel kamusal malların sunum ve finansmanına yönelik çözüm önerilerini maddeler halinde sıralamak mümkündür.

- Günümüzdeki uluslararası mali yapı incelendiğinde, küresel kamusal malların sunumunun ve finansmanın büyük ölçüde ulusal seviyede yapıldığı görülmektedir. Önceki kısımlarda bahsedildiği üzere, küresel kamusal mallar için uluslararası alanda yapılan her bir dolar harcamaya karşılık, ulusal seviyede 200 ile 400 dolar harcama yapılmaktadır. Bu nedenle küresel kamusal mallar konusunu, ulusal kamusal mallara ilave olarak uluslararası işbirliği içeren mallar olarak ele alınmalıdır. Küresel kamusal malların sunumunda ve finansmanında ülke düzeyi belirleyici olmalıdır.

- Küresel sorunlar ile ülkelerin politik tercihler arasında dengenin iyi kurulması gerekmektedir. Yönetimsel eksikliğin üstesinden gelmek için, ulusal devletlerin öncelikli çıkarlarını, uluslararası sorunlara göre yeniden şekillendirilmeleri ve ulusal eylem planları bu hedeflere göre yeniden belirlemeleri sağlanmalıdır. Binyıl kalkınma kuralları, 2015 yılına kadar uluslararası alanda acil çözülmesi gereken sorunları ortaya koymuş ve ülkeler için hedef belirlemiştir. Bu hedeflere ulaşacak şekilde, ülkeler eylem planlarını hazırlamalıdır.

• İnsanların refahının sadece özel ve kamusal mallar arasındaki dengeye değil, bölgesel ve küresel kamusal mallar arasındaki dengeye de bağlı olduğunun tüm ülkeler tarafından anlaşılması sağlanmalıdır. Bu amaçla ülkeler arasında işbirliğinin geliştirilmesi gerekmektedir.

• Soğuk savaş yıllarında işbirliğini engelleyen Doğu-Batı anlaşmazlıklarının yerini günümüzde, güç ve zenginliğin çok adaletsizce paylaşıldığı Kuzey-Güney ilişkisi almıştır. Ülkeler arasında büyük boyutlarda eşitsizlikler ortaya çıkmıştır. Uluslararası işbirliğine duyulan ihtiyaç artmıştır³⁴⁷. Küresel kamusal malların sunumunda ülkeler tek başlarına başarılı olamazlar çünkü küresel kolektif başarısızlığın bir birimi olmuşlardır. Bu nedenle, küresel sorunların çözümünde uluslararası işbirliği teşvik edilmelidir.

• Sınır ötesi dışsallıklara, uluslararası düzeyde birçok alternatifi içinde barındıran işbirlikçi eylemlerle müdahale edilmelidir. Küresel kamusal malların sunum ve finansman sorunları sadece devletlerarası rejimler ile çözülmeye çalışılmamalı, sivil toplum kuruluşları, bireyler, uluslararası organizasyonlar sürece dâhil edilmelidir. Zengin, güçlü, fakir ayrımı yapılmadan, tüm nesilleri ve ülkeleri kapsayan katılım süreci oluşturulmalıdır.

• Küreselleşmenin doğal sonucu olarak devletin egemenliği zayıflamış ve bu süreç uluslararası toplumsal hareketler, siyasal aktörler olarak güç kazanmışlardır. Devletlerin küresel sorunların çözümünde giderek yetersiz kalmasının kamuoyunda yarattığı etkiler, sivil toplum kuruluşlarının, küresel yurttaşlığın getirdiği sorumluluklara daha çok el atmasına yol açmıştır. Greenpeace, Uluslararası Af Örgütü gibi insani sivil toplum örgütleri, devlet destekli girişimlerden daha çok gelir toplaması ve etkin performans göstermesi sonucu, 1990'lar da uluslararası arenada önemli bir güç haline gelmişlerdir. Küresel hayırseverliğin özeleştirilmesi, ulus devleti gerekli kılan mantıksal dayanaklardan birini daha giderek zayıflatmıştır³⁴⁸. Sivil toplum kuruluşları, küresel kamusal malların sunumunda ülkelere yol gösterici faaliyetlerinin yanı sıra bu

³⁴⁷ Renner Michael, *Güvenliği Yeniden Tanımlamak*, İçinde: Worldwatch Enstitüsü, *Dünyanın Durumu 2005*(Küresel Güvenliği Yeiden Tanımlamak), Çev: Ayşe Başcı, TEMA Vakfı Yayını, 2004, ss.3-22, s.4.

³⁴⁸ Dennis Altman, *Küresel Seks*, Çev: Serpil Çağlayan, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2003, ss.199-200.

malların üretimi ya da küresel kamusal zararların azaltımı için baskı unsuru olmuşlardır. Bu nedenle, küresel kamusal malların sunumunda sivil toplum kuruluşlarının varlığı desteklenmelidir.

- Devletlerin uluslararası arenadaki davranışları, özel aktörlerin davranışları gibidir yani ulusal kişisel çıkarlarına göre davranırlar. Bu eğilim, küresel düzeyde kolektif hareketsizlik sorunu gibi çözülmesi zor sorunlar ortaya çıkarmaktadır³⁴⁹. Kolektif hareket sorunlarının çözümünde bilgi, büyük önem taşımaktadır. Çünkü güvenilir bilgi vermek, sorun ve çözüm yollarını anlatmak, işbirliğini artıracaktır.

- Bedavacılık sorunu, uluslararası düzeyde daha karmaşık hal almaktadır. Bedavacılık, ülkelerin birbirlerini ve politikalarını tanımamalarından ortaya çıkmaktadır. Küresel kamusal mallardan faydalanan sayısı çok fazladır ve farklı bölgelerdeki insanları içermektedir. Çıkarlar ve değerler farklılık göstermektedir. İletişim noksanlığı işbirliğini engellemekte ve güven ortamı kurulamamaktadır. Tutuklunun ikilemi ve bedavacılık sorunlarından kurtulmak için, karar birimleri arasında iletişim noksanlığı ortadan kaldırılmalıdır.

- Küresel alanda ülkeleri, tercihlerini açıklamaya teşvik etme ve ödeme gücünün ölçülmesi karmaşık bir hal almaktadır. Ülkeler arasında tercihlerin ve ödeme güçlerinin arasında farklılıklar oluşmaktadır. Bu nedenle, küresel kamusal malların optimal sunumu yerine, yeterli sunumu hedef olarak belirlenmelidir.

- Uluslararası arenada artan uluslararası rejimler, uluslar üstü bir devlet ortaya çıkaramamıştır. Bu nedenle, küresel kamusal malların sunumu ve finansmanında, uluslararası devlete ihtiyaç duymayan bir yapı kurulmalıdır. Uluslararası organizasyonlar ve işbirliğine daha fazla yer verilmelidir.

- Uluslararası rejimler, yanlış anlama ve çatışma riskini azaltmakta, işbirliğini teşvik etmektedir. Bu nedenle en önemli ara tamamlayıcı küresel kamusal mal rejimlerdir. Epistemik topluluklar, küresel rejimin oluşturulmasında daha çok rol

³⁴⁹Desai, Meghnad, *Public Goods: A Historical Perspective*, In Inge Kaul, Pedro Conceição, Katell Le Goulven And Ronald U. Mendoza, Eds., *Providing Global Public Goods: Managing Globalization*, New York: Oxford University Press., 2003, s.74.

almalıdır. İnsanların refahının sadece içi politika tedbirleri ile sağlanamayacağını ortaya koyma bakımından önem taşımaktadırlar. Katılım boşluğunu ortadan kaldırılmasında, epistemik toplulukların yapacakları açıklamalar ikna edici role sahiptir.

- Uluslararası organizasyonlar uluslararası çabaları koordine etme, işbirliğini kolaylaştırma, küresel değişimlerle ilgili farkındalık yaratma, ülkeler arasında güveni artırma konularında önemli rollere sahiptirler. Küresel kamusal malların sunumunda uluslararası organizasyonlar daha fazla görev almalıdırlar.

- Küresel kamusal malların sunumuna katılan ülkelere aşırı yük yüklenmemelidir. Özellikle az gelişmiş ülkelerin kaynakları, ülke içi gelişim amaçlarından saptırılmamalıdır. Aksi takdirde, zengin ve fakir ülkeler arasındaki eşitsizlik artacak ve Ters Robin Hood etkisine yol açılacaktır.

- Yetersiz sunuma yol açan nedenler ülke bazında iyi etüt edilmeli ve daha sonra çözüm arayışlarına gidilmelidir. Ülkeler arasında küresel kamusal mal ihtiyacı ve karşılama kapasitesi farklılık gösterir. Ülkelerin gelir düzeyi, kültür ve değerleri üretim ve finansman yapısını etkiler. Örneğin gelişmekte olan ülkeler, iklim değişikliğine yeterince önem veremezler. Bu ülkelere aktarılabilecek kaynaklar, küresel kamusal mallardan çok ekonomik sorunların çözümünde kullanılacaktır. Bu nedenle ilk önce ülkelerin ekonomik, sosyal yapıları analiz edilmeli ve daha sonra uygun çözüm arayışlarına gidilmelidir. Yapılacak yardımlar konuya odaklanmalıdır.

- Küresel kamusal malların sunumunda küresel ve yerel faaliyetler arasındaki ilişki iyi kurulmalı, temel hedeflere ulaşmaya katkı sağlayan tamamlayıcı faaliyetler iyi belirlenmelidir. Ulus devletlerin küresel kamusal mallara olan harcamalarının büyük kısmı tamamlayıcı faaliyet olduğu düşünülünce, tamamlayıcı faaliyetin ne olduğu ve ülkelerin hangi tedbirleri alması gerektiği net olarak ortaya konulmalı ve koordine edilmelidir.

- Küresel kamusal malların sunumu için organizasyonların oluşturulmasında, kapsam ekonomilerin avantajlarından yararlanılmalıdır. Bu amaçla, bölgesel ve küresel düzeyde sorumlu tek bir kurum oluşturulmalıdır.

• Nesiller arası küresel kamusal malların sunumunda daha dikkatli adımlar atılmalıdır. 2002’de dünyadaki ölümlerin %3’ü savaşlardan kaynaklanmıştır. Bulaşıcı hastalıklardan ölenlerin oranı % 26 olmuştur³⁵⁰. Biyolojik çeşitliliğin korunması, bulaşıcı hastalıkların yok edilmesi, yoksulluğun azaltılması gibi gelecek nesilleri ilgilendiren konularda, her iki neslin çıkarları gözetilmelidir. Gelecek nesiller üzerine yük aktarılmamalıdır. Gelecek nesiller sunum kararlara katılmamaktadır Örneğin nükleer enerjinin kullanılmasında şimdiki neslin refahı artmakta ancak gelecek nesiller üzerine telafisi zor negatif dışsallıklar aktarılmaktadır. Şimdiki nesiller kararları dikkatli almalıdırlar. Kaul, gelecek nesillerin haklarını korumak için, Küresel Emanet Konseyi kurulmasını önermiştir³⁵¹.

• Küresel kamusal mallar için uygun sunum teknolojileri seçilmelidir. Çevre ile ilgili faaliyetlerde toplama teknolojilerine uygun üretim metodu seçilmelidir. AIDS tedavisi, uzay araştırmaları gibi masraflı ve uzun süreçli uzmanlık isteyen konularda, küresel düzeyde en iyi vuruş tekniği ile sunum yapılmalıdır. Bu malların üretiminde koordinasyon önemlidir. Aksi takdirde aşırı üretim nedeniyle kaynak israfı ortaya çıkacaktır. Hastalıkların kontrol edilmesinde en zayıf halka tekniğine göre sunum yapılmalı ve hizmetin sunumuna en az katkı yapan ülkeye destek verilmelidir.

• 11 Eylül saldırısından önce fakir ülkelerdeki sorunların, zenginlerin refahını etkilemeyeceği anlayışı hâkimdi. Saldırıdan sonra, felaketlerin çevre ile sınırlı olmadığı anlaşılmıştır. Kötü durumdaki komşuyu ziyaret etmeyince, o size gelecektir. Çevresel bozulmayı yavaşlatacak, yoksulluğu azaltacak, sağlam ve geniş kapasiteli önlemler alınmalıdır³⁵².

³⁵⁰Pirages Dennis, *Bulaşıcı Hastalıkları Sınırlandırmak*, İçinde: Worldwatch Enstitüsü, Dünyanın Durumu 2005(Küresel Güvenliği Yeiden Tanımlamak), Çev: Ayşe Başçı, TEMA Vakfı Yayını, 2004, ss.51-70, s.51

³⁵¹ Kaul, I., Grunberg I. and Stern A., “Global Public Goods: Concept, Policies and Strategies”, içinde ed. By, Kaul, I., Grunberg . and Stern A. *Global Public Goods: International Cooperation in the 21 st Century*, Newyork, 1999, ss.450-507,s.482.

³⁵² Renner , a.g.e., s.10.

- Küresel kamusal mallarla ilgili harcamaların çoğu ulusal seviyede yapılmaktadır. Küresel kamusal malların finansmanı için küresel vergileme önerilerinin olmasına karşılık, böyle bir verginin uygulanması zordur ve ayrıca gerek de bulunmamaktadır. Kaynak aktarmak kadar, bu kaynakları verimli kullanmayı teşvik etmek önemlidir. Küresel kamusal zararları kontrol etme çabaları yerine küresel kamusal malların üretimine kaynak ayrılmalıdır.

Terörizme karşı sürdürülen savaş, yoksulluk, çevresel sorunlarla verilen savaş saf dışı bırakılmaktadır. Kosta Rika, son elli yılda hiç askeri yatırım yapmamış ve sosyal harcamalara daha çok kaynak ayırmıştır. Sonuçta bölgenin en uzun yaşam süresi, en yüksek okuryazar oranına ulaşmıştır³⁵³.

- Kulüp mallar, küresel vergilemeye gitmeye ve ülkeler arası örgütler oluşturmaya gerek duymayan yapılardır. Egemenlik yetkisinden vazgeçmek istemeyen ülkeler için kulüpler çekici gelmektedir. Kulüp benzeri üretim şekilleri oluşturulmalıdır. Uluslararası haberleşme, ulaşım sistemleri kendi kendilerini finanse etmektedir. Diğer küresel kamusal malların sunumu ve finansmanında, bu mallardan ders çıkarılmalıdır.

- Ortak malların aşırı kullanımını engellemek için mülkiyet hakları tanımlanmalıdır. İzin ticareti sistemi yaygınlaştırılmalıdır. Kirlilik izinleri sistemi ile ortak malların sürdürülebilir kullanımı sağlanacaktır. Bu sayede, evreye duyarlı teknolojilerin üretilmesi teşvik edilmiş olacaktır.

- Teşvikler yön değiştirmelidir. Mali politikalar ile çevreye zarar veren faaliyetler engellenmeli ve faydalı faaliyetler desteklenmelidir. Maden kömürü kullanımı, geri dönüşümü olmayan malların kullanımına konacak vergiler ile kullanıcılara ödettilmeli. Kyoto protokolü ile yeşil teknoloji yatırımında bulunan kuruluşlara karbon kredisi verilmesi yoluyla, yeşil teknoloji yatırımlarının artırılması teşvik edilmiştir.

³⁵³French Hilary, Gradner Gary ve Assadourian Erik, Barışın Temellerini Atmak, İçinde: Worldwatch Enstitüsü, Dünyanın Durumu 2005(Küresel Güvenliği Yeiden Tanımlamak), Çev: Ayşe Başçı, TEMA Vakfı Yayını, 2004, ss.201–222, s.212.

- Resmi kalkınma yardımları ile küresel kamusal malların finansmanı arasında ayrıma gidilmelidir. Böylece ülke yerine konuya odaklı yardım yapılması sağlanmış olur. Fakirliği azaltıcı programlara gidecek kaynaklar, küresel kamusal mallar için harcanmamış olur.

- Vergi değişimine uygulamasına geçilmelidir. Vergiler, gelir üzerinden çevreye zararlı faaliyetlere kaydırılmalıdır. Toksik atık üretimi, böcek ilacı kullanımı, karbon gazı emisyonu gibi faaliyetlerden vergi alınması, bir taraftan çevreye zararlı maddelerin kullanımını düzenleyici, diğer taraftan kişilerin harcanabilir gelirini artırıcı etkiler yaratacaktır. Çin hükümeti 2004 yılında, GSMH' dan kaynak tüketimi ve kirlilik maliyetlerinin düşülmesi ile elde edilecek Yeşil GSMH ölçümünü benimseyeceğini kabul etmiştir³⁵⁴.

- Çok borçlu ülkelerin borçlarının azaltılması için daha çok kaynak ayrılmalıdır. Bu sayede sosyal harcamaları için kaynak yaratılmış olacaktır ve olası küresel zararların (savaş, salgın hastalıklar gibi) önüne geçilmiş olacaktır.

- Eko etiketlenmeye gidilmelidir. Çevre dostu ürünler yaygınlaştırılmalı ve yeşil üretim teknolojilerinin kullanımı teşvik edilmelidir.

- Küresel kamusal malların finansmanı ve sunumuyla ilgili yeni bakanlıklar kurulmalıdır. Bu bakanlıkların yurtiçi ve uluslararası harcamaları ayrı tutulmalıdır³⁵⁵.

Küresel kamusal malların sunumunda birçok aktör ortaklaşa rol almaktadırlar. Ancak küresel kamusal malların sunumunda ulusal üretim temel belirleyici durumundadır. Bu üretimin uluslararası alan ile birleştirilmesinde, uluslararası organizasyonlar önemli rol oynamaktadırlar.

³⁵⁴French, Gradner ve Assadourian, a.g.e., s.211

³⁵⁵Renner, a.g.e., s..12.

SONUÇ

Çok taraflı küreselleşen bir dünyada, çözülmeyi bekleyen sorunların anlaşılması, özel ve kamusalın nasıl anlaşıldığına bağlıdır. Bu terimlerin günümüzde hangi anlamda kullanıldığını ortaya koymak için, bu iki kavram arasında hangi esaslara dayanarak karşılaştırma yapıldığının bilinmesi gerekir. İnsan ihtiyaçlarının artması ve çeşitlenmesi, kamusal malların kapsamında ve tanımında değişiklikler ortaya çıkarmaya başlamıştır. Kamusal alan ve özel alan arasındaki sınırların belirsiz bir hal almaya başlaması, kamusal ve özel mal kavramlarının özel ve kamusal alanla sınırlı kalamayacağını ortaya koymuştur.

Kamu, umumu, genel olanı, herkesi ilgilendiren, devletle ilgili olanı ifade ettiği ve özel ise kişiyi hususi olanı, gizli ve mahrem olanı, kamuya kapalı bir alanı gösterdiği ve öteki insanlarla paylaşılmayanı ifade ettiği söylenebilir. John Stuart Mill'e göre özel alan ile kamusal alan arasındaki ayrımı belirleyen temel kriter, bir kişinin davranışlarının bir başkasının yaptıklarından etkilenip etkilenmediğidir. Bir ferдин eylemi başkalarının faaliyetlerini etkilemiyor ya da onlardan etkilenmiyorsa o, özel alana dâhil edilebilir.

Kamusal mallar konusu ilk kez İtalyan iktisatçı Ugo Mazzola tarafından dile getirilmiştir. İtalyan iktisatçı Mazzola, kamusal mal konusunun gerçek öncüsüdür ve kamusal malların bölünmezlik özelliğine dikkat çekmiştir. Samuelson kamusal mallar konusunu sistematik bir şekilde ele almış ve formel yapıya kavuşturmuştur. Samuelson, 1954 yılından önceki katkılara göre tamamen kökten bir katkı sağlamıştır. Kamusal malların Pareto Optimal sunumu için gerekli koşullarını ortaya koymuştur.

.Kamusal malların iki temel özelliği bulunmaktadır. Bunlar, tüketimde rekabetin olmaması ve tüketiminden mahrum bırakılmama özellikleridir. Malın üzerindeki kişisel veya sosyal mal etiketi, bu malların hangi sektör tarafından üretilmesi konusunda bir şey ifade etmemektedir. Kamusalılık, bir malın tabiatında olan bir özellik değildir ve politik tercih konusudur. Teknik gelişmeler giderek özel mal niteliğini güçlendirici, ekonomik zorluklar ve sosyal tercihler ise malların kamusalılık yanını sağlamlaştırıcı

yönde etki yapmaktadır. Geleneksel biçimde mal olarak düşünülmeyen birçok şey, kamusal malın temel özelliğini taşımaktadır. Dürüstlük, gelir dağılımının sağlanması, bilgi sağlamanın belli türleri kamusal mal niteliklerine sahiptir.

Dışsalıklar ile kamusal mallar arasında kesin bir ayırım yapılmamaktadır. Hangi dışsalıkların kamusal mal sayılacağı, toplumsal bir tercih sonucunda belirlenmektedir.

Yeni kamusal mal tanımı, toplumların sürekli olarak gelişmeleri takip etmesi konusuna vurgu yapmaktadır ve politik tercihin herhangi bir zamanda geçerli olup olmadığını gözden geçirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Yeni kamusal mal tanımına göre, mallar fiili olarak herkesçe tüketilmelidir. Kamusal mallar sadece piyasa başarısızlığına yol açan ve sadece devletçe üretilen mallar değildir. Kamusal ve özel alanlar, devletler ve piyasaların ötesinde kendi kendilerine var olmaktadır. Özetle, kamusal mallar kamusal alanda yer alır. Çünkü bu mallar teknik olarak dışlanamazlar çünkü bunlar politik tercihlerle kamusal alana bırakılmış ya da yer verilmiştir. Çünkü kamusal malların kamusal alanda olmasına kasıt olmaksızın izin verilmiştir. Bu yüzden kamusal mallar, kamusal alanın önemli bir ögesidir. Ancak kamusal alan, kamusal mallar topluluğundan daha fazlasıdır.

Özel ve kamu etiketi, kendi başına bir malı hangi sektörün sağladığını göstermemektedir. Özel malların sadece özel sektörce sağlanma zorunluluğu olmadığı gibi, benzer şekilde kamusal mallar da özel kesimce etkin olarak üretilebilmektedir. Özel sektörde üretilen kamusal mallara örnek olarak bilgisayar yazılımını verilebilir.

Pozitif devlet teorisinin temelleri yalnızca kamu malları teorisine dayandırılmaz. Kamusal mallar, kamu sektörü üretimini açıklamak ya da haklı çıkarmak için kullanırsa, kamusal mallar teorisi zayıf bir zemine sahiptir. Sonuç olarak, kamusal mallar teorisi, kamu harcamalarını açıklamada hem yetersiz hem de uygunsuz kalmaktadır. Kamu sektöründe üstlenilen aktiviteler, kamusal mallar teorisinin kullanıldığı anlamına gelmez. Bunun başlıca iki nedeni vardır; ilk olarak, kamusal malların kamu sektöründe, özel sektör üretiminden daha verimli üretildiğine inanmamız için bir neden bulunmamaktadır. İkinci olarak, devletin yaptığı üretim, her durumda kamusal mal üretimi değildir. Kamu kesimi üretimini karakterize etmede Samuelson tipi

kamusallığın katı tanımlaması kullanıldığında, kamu kesimi üretimi, tüketimde rekabetin olmaması özelliğine sahip değildir.

Bedavacılık problemini, oyun teorisinde kullanılan Tutuklunun İkilemi ya da diğer bir ifadeyle mahkûmlar çıkmazı modeli ile açıklamak mümkündür. Karar birimleri arasındaki iletişim noksanlığı, kolektif eylemin başarısızlığı ile sonuçlanır. Kolektif hareket sorunlarının çözülmesi için ulusal ve küresel düzeyde işbirliği gerekmektedir. Küresel kamu mallarının tedarikini ayarlamak, ulusal ve yerel seviyedeki kamu mallarının tedarikini ayarlamaktan daha karışık bir yapıya sahiptir. Çünkü bedavacılık problemleri, uluslararası seviyesinde daha içinden çıkılmaz bir yapıya bürünmektedir. Küresel kamu malları içinde bulunan ülkeler, kuruluşlar, organizasyonlar ve bireyler, tedarikte bir katkısı olsun ya da olmasın mutlaka faydadan yararlanırlar. Diğer bir faktör de, küresel kamu mallarından faydalananların çok fazla olması ve dünya nüfusunun farklı bölümlerini de içinde bulundurmasıdır. Çıkar ve ilgiler, kültürel değerler, siyaset öncelikleri çeşitlilik göstermektedir ve bu nedenle işbirliğini ortaya koymak kolay değildir.

Küreselleşen dünyada insanların refahının, sadece özel ve kamusal mallar arasında değil, ayrıca bölgesel ve küresel kamusal mallar arasında dikkat çekici düzeyde sağlanacak dikkatli bir dengeye bağlı olduğu ortaya çıkmıştır. Küresel kamusal mallar iki kritere sahip olmalıdır. İlk kriter, mallar yüksek derecede kamusal niteliğine sahip olmalıdır. Yani, bu malların tüketiminde rekabet ve dışlama olmamalıdır. Bu özellik geleneksel kamusal malların temel özelliğidir. İkinci kriter, bu malların faydaları birden fazla ülkeyi, sosyo-ekonomik grupları ve nesilleri kapsamalıdır. Bu özelliklere sahip mallar, pür küresel kamusal mal olarak ifade edilmektedir.

Küreselleşen ulusal nitelikteki kamusal mallar, küresel kamusal malların önemli bir sınıfını oluşturmaktadır ve bu nedenle, küresel kamusal malların tanımlanmasında geleneksel kamusal mal tanımı önemli bir yere sahiptir. Kamusal malların rakip olmama ve dışlanamazlık özelliklerini, küresel bakış açısıyla yeniden ele almak gerekmektedir.

Geleneksel küresel kamusal mallar, yeni bir kavram değildir Atmosfer, ozon tabakası ve açık denizler gibi doğal ortak varlıklar, açık denizlerden ülkelerin serbest yararlanmasını içeren anlaşmalar oluşturmaktadır. Yeni küresel kamusal malların ortaya

çıkmasının arkasında birkaç faktör rol almaktadır. Bunlardan ilki, ülkelerin artan şekilde dışa açılmalarıdır. Diğer faktör ise giderek artan küresel sistematik risklerdir. Bu riskler, küresel iklim değişimi riski, küresel eşitsizliğin yol açtığı politik riskler, uluslararası finansal piyasaların yapısında bulunan değişken risklerdir. Üçüncü faktör ise, sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve dikkat çekecek bir şekilde çok uluslu şirketlerden oluşan devlet dışı aktörlerin güçlerinin artmasıdır.

Güçlü ulusal ve yerel kuruluşların küresel kamu mallarının tedarikine katkıda bulunmaları gerekmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde ise, küresel kamu mallarının tedariki ve iç kapasiteyi inşa çabaları arasındaki süreci dengelenmesi gerekir. Çünkü, küresel kamusal malların üretim ve tüketimini sağlayan ülkelerin gelişme çabalarına katkıda bulunmaksızın, öncelikle küresel kamu mallarının tedarikine ve finanse edilmesine odaklanmanın hiçbir anlamı olmayacaktır. Politikacılar, kamusal malların yerel düzeyde kalmasını tercih etseler de, pasaportu olmayan sorunların varlığı, bu düşünceyi mümkün kılmamaktadır. Ulusal kamu malları giderek küreselleşmektedir ve bu malların sadece iç politika tedbirleri ile üretilmeyeceği ortaya çıkmıştır

Küresel kamusal malların sunumunda genellikle yetersiz sunumla karşılaşmaktadır. Ülkeler arasında kamusal malların farklı miktar ve kalitede üretilmesine yol açan başlıca dört faktör bulunmaktadır. Yoksulluk, politik analiz ve düzenleme kapasitesinin yetersizliği, negatif sınır ötesi dışsallıkların varlığı, ülkelerin tercih yapılarının farklılığıdır.

Küresel kamusal malların sunumuna yönelik organizasyonların düzenlenmesinde karşılaşılan ilk sorun, ölçek ekonomilerin avantajlarından elde edilecek faydalara karşılık, küresel kamusal malın sunumunun, faydalananlara en yakın yerde düzenlenmesinden ortaya çıkmaktadır. İkinci sorun, kapsam ekonomilerden elde edilecek avantajlara karşılık, küresel kamusal mal sunumunun sektörel bazda tanımlanan dar alanda sunulmasından kaynaklanmaktadır.

Küresel kamusal malların küresel düzeyde sunumunu sağlamak için oluşturulan yetkili bir kuruluş bulunmamaktadır. Küresel düzeyde ulus devletlerin yasa koyma, vergilendirme ve standartları belirleme yetkisine sahip bir kuruluşun olmaması, küresel kamusal malların sunumunda ve finansmanında birçok sorun ortaya çıkarmaktadır. Bu

nedenle, söz konusu malların sunumunda ve finansmanında sivil toplum kuruluşları, bireyler, uluslararası organizasyonlar, kar amacı taşıyan ve taşımayan kuruluşların ulus devletler ile birlikte ortaklaşa rol alması gerekmektedir.

Küresel kamusal malların finansman yöntemlerini başlıca dört ana başlık altında toplamak mümkündür. İlki, dışsallıkların içselleştirilmesine yönelik mekanizmalardır. İkincisi finansman yöntemi, özel finansman kaynaklarının kullanılmasıdır. Üçüncü finansman yöntemini, ulusal ve uluslararası kurum ve organizasyonlardan elde edilen kamusal kaynaklar oluşturmaktadır. Ortaklık kaynakları ise genellikle hükümet kurumları, özel firmalar, vakıflar, sivil toplum organizasyonları ve uluslararası kuruluşlar arasında işbirliği şekillerinden oluşan çeşitli finans kaynaklarının birleşiminden oluşmaktadır.

Küresel kamusal malların mevcut finansman yapısı incelendiğinde, bu malların finansmanı sağlamak için uluslararası vergilemeye gitmenin çok fazla gerekli olmadığına dair nedenler bulunmaktadır. Mevcut yapıda küresel kamusal malların esas bileşenini ulusal kamusal mallar oluşturmaktadır ve bu nedenle küresel kamusal malların finansmanının büyük kısmı ulusal düzeyde gerçekleşmektedir. Diğer bir neden, küresel kamusal malların finansmanı için sadece kaynakların artırılması yeterli olmamasıdır. Mevcut kaynakların verimli kullanılması gerekmektedir. Küresel kamusal zararları kontrol etme faaliyetlerinden küresel kamusal malları üretme durumuna geçilirse, çok büyük tasarruf sağlanacaktır. Son olarak, küresel kamusal malların sunumunun sadece para sorunu olmadığı konusudur. Yeni piyasalar ve düzenlemeler ile uygun sistem kurulduğu takdirde, daha etkin sunum yapılacaktır.

Gelişmekte olan ülkeler küresel kamusal malların finansmanına ulusal ve yerel hükümet bütçeleri ile katkıda bulunmaktadır. Bu kaynaklar öncelikle küresel kamusal malların sunumu için gerekli ulusal ve yerel tamamlayıcı nitelikteki mal ve hizmetlerin maliyetlerini karşılamaya yöneliktir. Gelişmekte olan ülkelerin kaynaklarına aşırı yüklenmemek gerekmektedir. Ülkenin kaynakları iç gelişme amaçlarından saptırıldığı takdirde, küresel kamusal zararlar ortaya çıkacaktır. Ayrıca küresel kamusal malların sunumunda küresel ve yerel düzey arasındaki bağlantı iyi kurulmalıdır. Temel ve tamamlayıcı faaliyetler iyi belirlenmeli ve sorumluluklar paylaştırılmalıdır.

Küresel kamusal malların sunumu yapılırken nesiller arasındaki çıkarların korunmasına dikkat edilmelidir. Şimdiki neslin çıkarları uğruna gelecek nesillere aşırı yük aktarılmamalıdır.

Küresel bir vergilemenin uygulanması zor gözükmemektedir. Bu nedenle zararlı kamusal malları azaltıcı vergi değişimlerine gidilmelidir. Çevreye zararlı ürünlerin üretimi üzerine vergi tabanı kaydırılmalıdır. Bu sayede çevreye zararlı faaliyetler azaltılırken, bireylerin gelir vergisi yükü düşürülmüş olacaktır.

Sonuç olarak, küresel kamusal mallar konusuna, küreselleşen kamu malları olarak ele alınması gerekmektedir. Bu sayede mevcut üretim ve finansman sistemine ilave çabalar koordine edilerek başarıya ulaşılabilecektir. Başarıya ulaşmada işbirliğine gidilmesi, uluslararası organizasyonlar ve sivil toplum kuruluşlarının desteği önemlidir. Yeni küresel vergiler koymak gibi ütopyik fikirler yerine kirlilik izinleri ticareti, vergi değişimi gibi uygulanması daha kolay ve genel kabul gören yöntemlere başvurulması daha uygun olacaktır.

KAYNAKÇA

- Aksu, Bora, “Kamusal Alan– Özel Alan: Mahrumiyet– Özgürleşme İkileminin Ötesinde”, *Toplum ve Bilim*, 75, İstanbul, 1997.
- Akalın Güneri, *Kamu Ekonomisi*, Akçağ Yayınları 314, Ekonomik Araştırmalar 5, Ankara, 2000.
- Anand P. B., *Financing the Provision of Global Public Goods*, WIDER Discussion Paper 110, 2002.
- Anand P.B., *Who Pays and How Global Public Goods?*, *The Courier ACP-EU* 202,2004.http://ec.europa.eu/development/body/publications/courier/courier202/pdf/en_20.pdf
- Arce M. ve Sandler T., “Transnational Public Goods: Strategies and Institutions”, *European Journal of Political Economy* 17 (3),2001.
- Arce Daniel G. M. ve Sandler Todd, *Regional Public Goods: Typologies, Provision, Financing and Development Assistance*, EGDİ, Sweden, 2002.
- Bacık, Gökhan, “Kamusal Alan Tanımı Üzerine Bir Tartışma”, *Sivil bir Kamusal Alan*, ed. M. Özbek, Kaknüs Yay, İstanbul, 2005.
- Barone, E. (1912). Preface to "Studi di economia finanziaria", Çev: J. Eros as: “On Public Needs”, in: Musgrave, R.A./Peacock, A.T. (ed.), *Classics in the Theory of Public Finance*, London: McMillan, 1958, 4th Impression 1967.
- Bator Francis M., “The Anatomy of Market Failure”, *Quarterly Journal of Economics*, 72, No.3, 1958.

- Begg, D., Fischer, S. ve Dornbuch, R., *Economics*. 6th ed. London: McGraw-Hill., 2000.
- Binger, Albert, *Global Public Goods And Potential Mechanisms For Financing Availability*, Background Paper Prepared For The Fifth Session Of The Committee For Development Policy Meeting, April 7-11, 2003.
- Blomquist, S. and Christiansen, V.; “The Role of Prices on Excludable Public Goods”,2001. <http://www.nek.uu.se/Pdf/2001wp14.pdf>, 2002.
- Blümel, W., Pethig, R. ve Hagen, O., “The Theory of Public Goods: A Survey of Recent Issues”, in: *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, 142, 1986.
- Bowen, H.R., “The Interpretation Of Voting In The Allocation Of Economic Resources”, in: *Quarterly Journal of Economics*, 58, 1943.
- Brown Lester R.; *Eko-Ekonomi (Dünya İçin Yeni Bir Ekonomi Kurmak)*, Çev: Yeşim Erkan, TEMA Vakfı Yayınları, İstanbul, 2003.
- Buchanan, J. M.. *The Demand and Supply of Public Goods*, Chicago: Rand McNally &Company, 1968.
- Buchanan, J. M.: Piac, Állam, Alkotmányosság. Budapest: Közgazdasági És Jogi Könyvkiadó, 1992, Aktaran, Mozsar, Ferenc; “On The Notion Of Public Goods”, İn Lengyel, I.(Ed) Knowledge Transfer, Small And Medium – Sized Enterprises, And Regional Development İn Hungary, Jatepress,Szeged,ss.60-78,2003.
- Buchanan, James M.; “Public Finance and Public Choice”, *National Tax Journal* 28, No.4, December 1975.

- Buchanan James M. ve Kafoğlis Milton Z.; “Communications, A Note on Public Goods Supply”, *The American Economic Review*, Vol LII, June 1963.
- Buchanan, J., “An Economic Theory Of Clubs”, *Economica* 35 (125), 1965.
- Bulutoğlu, Kenan; *Kamu Ekonomisine Giriş*, Yapı Kredi Yayınları, Mart 2003.
- Coase Ronald H., “The Problem of Social Cost”, *Journal of Law and Economics*, Vol.3,ss.1-44, 1960.
- Conceição, P., “Assessing the Provision Status of Global Public Goods”, İçinde: Inge Kaul, Pedro Conceição, Katell Le Goulven and Ronald U. Mendoza, Eds., *Providing Global Public Goods: Managing Globalization*, New York: Oxford University Press., 2003.
- Conceição Pedro ve Mendoza Ronald U., “Identifying High-Return Investments:A Methodology For Assessingwhen International Cooperation Pays--And For Whom”, İçinde Kaul Inge ve Conceicao Pedro, *The New Public Finance: Responding To Global Challenges*, Oxford University Press, 2006.
- Cornes,R. ve Sandler T.;*The Theory of Externalities, Public Goods and Club Goods*, Cambridge University Pres, Cambridge, 1996.
- Cropper, Maureen L. ve Wallace E. Oates, “Environmental Economics: A Survey”, *Journal of Economic Literature* 30, 1992, ss. 675–740.
- Cullis, J.G. ve Jones, P.R.. *Public Finance and Public Choice*. London: McGraw-Hill, ss.59–86.,1992.

Drazer Allan; *Political Economy In Macroeconomics*, Princeton Universty Pres, 2.Baskı, New Jersey, 2002.

Dennis Altman, *Küresel Seks*, Çev: Serpil Çağlayan, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2003

Desai, Meghnad, *Public Goods: A Historical Perspective*, In Inge Kaul, Pedro Conceição, Katell Le Goulven And Ronald U. Mendoza, Eds., *Providing Global Public Goods: Managing Globalization*, New York: Oxford University Press., 2003.

Dougherty Keith L.,”Public Goods Theory from Eighteenth Century Political Philosophy to Twentieth Century Economics”, *Public Choice* 117, 2003.

Feachem Richard G. A. ve Sachs Jeffrey D., *Global public goods for health*, Report of Working Group 2 of the Commission on Macroeconomics and Health, World Health Organization 2002. <http://whqlibdoc.who.int/publications/9241590106.pdf>

Ferroni, Marco, *Regional Public Goods in Official Development Assistance*, Washington, D.C.: Inter-American Development Bank Occasional Paper 11, 2001.

Fisher, E.; “Public Goods and Common Resources”, 2000.
http://economics.sbsohio-state.edu/efisher/econ200/Chapter11_files/frame.htm

French Hilary, Gradner Gary ve Assadourian Erik, Barışın Temellerini Atmak, İçinde: Worldwatch Enstitüsü, Dünyanın Durumu 2005(Küresel Güvenliği Yeniden Tanımlamak), Çev: Ayşe Başcı, TEMA Vakfı Yayını, 2004

Gardiner, Rosalie ve Le Goulven, Katell, “Sustaining our Global Public Goods”, Economic. Briefing No. 3 – Towards Earth Summit, Berlin Heinrich-Boell Foundation). Retrieved: November 20,2003,from the World Wide, 2002.
<http://www.earthsummit2002.org/es/issues/GPG/gpg.pdf>

GEF, What is he GEF, http://www.gefweb.org/what_is_the_gef/what_is_the_gef.html

Goldscheid, Rudolf. [1889]. “A Sociological Approach to Problems of Public Finance.” In Richard A. Musgrave and Alan Peacock, eds., *Classics in the Theory of Public Finance*, London: Macmillan, 1958.

Gunteren, Herman Van; “Public and Private”, *Social Research*, Vol. 46, Summer 1977.

Habermas, Jürgen, *Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü*, Çev:Tanıl Bora – Mithat Sancar, İletişim Yayınları, 1.Basım, İstanbul, 1997.

Haas, P.M., ‘Introduction: epistemic communities and international policy coordination’, *International Organisation*, Vol 46 No. 1(Winter), 1992.

Hartzok Alanna; Financing Local to Global Public Goods: An Integrated Green Tax Shift Perspective, *Earth Rights Institute*,
<http://www.earthrights.net/docs/financing.html>

Head, J., “Public goods and public policy”, *Public Finance*, 27, 1962.

Hirshleifer, Jack.. “From Weakest-link to Best-shot: The Voluntary Provision of Public Goods.” *Public Choice*, 1983.

Hjerpe, R.; “Provision of Public and Merit Goods: Towards an Optimal Political Mix? Research in Progress”, 10. *UNU/World Institute for Development Economic Research*, Helsinki,February,1997.

- Holcombe, Randall G., "A Theory Of The Theory Of Public Goods", *Review Of Australian Economics* 10, No:1, 1997.
- Holcombe, Randall G; "Public Goods Theory and Public Policy", *The Journal of Value Inquiry*, 34, 2000
- Hume, D. [1739-40] *A Treatise Of Human Nature*. In L.A. Selby-Bigge (Ed.). Oxford, UK: Clarendon Pres,1978.
- Hummel, Jeffrey Rogers, "National Goods Versus Public Goods: Defense, Disarmament and Free Riders", *Review of Austrian Economics*,, 1990.
- Jacquet Pierre and Marniesse Sarah, *Financing Global Public Goods: Issues and Prospects*, Chapter 2, The International Task Force on Global Public Goods, 1 August 2004 http://www.gpgtaskforce.org/bazment.aspx?page_id=265
- Jha Raghendra, "Innovative Sources of Development Finance, Global Cooperation in the 21st Century", Australian National University Division of Economics Working Paper ,October 4, 2002.
- Kanbur Ravi, *Cross-Border Externalities, International Public Goods And Their Implications for Aid Agencies*, Cornell University, March, 2001.
<http://www.people.cornell.edu/pages/sk145/>
- Kanbur R., Sandler T. ve Morrison K.; *The Future of Development Assistance: Common Pools and International Goods*, Policy Essay, No: 25, Washington D.C., Overseas Development Council, 1999.
- Kapur Devish, "The Common Pool Dilemma Of Global Public Goods:Lessons From The World Bank's Net Income And Reserves", *World Development*, Vol. 30, No. 3, 2002

Karakaya Etem ve Özçağ Mustafa, *Türkiye Açısından KYOTO Protokolü'nün Değerlendirilmesi ve Ayırıştırma (Decomposition) Yöntemi İle CO₂ Emisyonu Belirleyicilerinin Analizi*, VII. ODTÜ Ekonomi Konferansı, 6-9 Eylül 2003

Kaul Inge, "Governing Global Public Goods in a Multi-Actor World: The Role of the United Nations." Presented at- On the Threshold: The United Nations and Global Governance in the New Millennium International Conference UNU Tokyo, 19-21 January 2000

Kaul Inge; Grunberg Isabelle ve Stern Marc A.; "Defining Global Public Goods", İçinde: Kaul, Inge, Isabelle Grunberg, And Marc A. Stern, *Global Public Goods: International Cooperation In The 21st Century*. New York: Oxford University Press., 1999.

Kaul, Inge ve Mendoza, Ronald U., "Advancing The Concept Of Public Goods", İçinde: Inge Kaul, Pedro Conceição, Katell Le Goulven And Ronald U. Mendoza,, *Providing Global Public Goods: Managing Globalization*, New York: Oxford University Press., 2003.

Kaul, I; "Public Goods; Taking The Concept to the Twenty-First Century". İçinde Drache,D.(Ed): *The Market of the Public Domain*, Routledge, London, , 2001.

Kaul Inge, Goulven Katell Le Ve Schnupf Mirjam; "Financing Global Public Goods: Policy Experience And Future Challenges", Edited Inge Kaul, Katell Le Goulven And Mirjam Schnupf; *Global Public Goods Financing:New Tools For New Challenges ,A Policy Dialogue*, 2002. <http://www.undp.org/ods/ffd-monterrey.html>

- Kirmanoglu Hülya, Yılmaz Binhan Elif, Susam Nazan, *Maliye Teorisi'nin Çıkması: Küresel Kamusal Mallar (Kalkınma Yardımları İçinde Küresel Kamusal Malların Finansmanı)*, Kamu Maliyesinde Güncel Gelişmeler, 21.Maliye Sempozyumu, 2006.
- Kindelberger, C.P, “International public goods without international government”,*The American Economic Review*, Vol 76 No. 1, 1986.
- Kovancılar Birol, “Küresel Isınma Sorununun Çözümünde Karbon Vergisi ve Etkinliği”, *Yönetim ve Ekonomi*, Sayı 2, 1995.
- Lindahl, E. (1919). Die Gerechtigkeit der Besteuerung. Eine Analyse der Steuerprinzipien auf Grundlage der Grenznutzentheorie, Çev:Just taxation - a positive solution, in: Musgrave, R.A./Peacock, A.T. (eds.). *Classics in the Theory of Public Finance*. London: MacMillan, 1958, 4th Impression 1967.
- Lopez de Silanez, Florencio; Andrei Shleifer ve Robert M.Wisny; “Privatization in The US”, *Rand Journal of Economic*(28), August 1997.
- Mankiw Gregory, “Gas Tax Now!”, *Fortune*, 24 Mayıs 1999
- Malkin, J. ve Wildavsky, A., Why The Traditional Distinction Between Public And Private Goods Should Be Abandoned, in: *Journal of Theoretical Politics*, 3, 1991.
- Mazzola, U. (1890). “I dati scientifici della finanza pubblica”, Chapter IX, ss. 159-183, Çev: E. Henderson as: *The Formation of the Prices of Public Goods*, in: Musgrave, R.A./Peacock, A.T.(eds.), *Classics in the Theory of Public Finance*. London: MacMillan, , 4th Impression,ss. 37–47,1967.

McNutt, Patrick; “Public Goods And Club Goods 0750” in *Encyclopedia of Law and Economics*, Bouckaert, Boudewijn and De Geest, Gerrit (eds.), , *Volume I. The History and Methodology of Law and Economics* , Cheltenham, Publishers:Edward Elgar and the University of Ghent, 2000.

Mill, J. S. [1848], *Principles of Political Economy*, London: Macmillan., 1965.

Morgan, J., “Financing Public Goods by Means of Lotteries”. *Re- view of Economic Studies* 67, 2000.

Mozsar Ferenc, “On The Notion Of Public Goods”, Lengyel, I.(Ed): *Knowledge Transfer, Small And Medium Sized Enterprises, And Regional Development In Hungary*, Jatepress,Szeged, 2003.

Morrissey O., Willem te Velde, D. ve Hewitt, A., “Defining international public goods: conceptual issues”, *World Bank Study on International Public Goods*, London: Overseas Development Institute, 2001.

Morrissey, O., Willem te Velde, D. ve Hewitt, A., “Defining international public goods: conceptual issues” İçinde: ed. by.Ferroni, M., A. Mody, *International Public Goods: Incentives, Measurement and Financing*, Washington D.C., Kluwer Acedemic Publicher and World Bank, 2002.

Mueller Dennis, *Public Choice II.*, Cambridge: Cambridge University Pres,1989.

Musgrave, Richard A; “Kamu Maliyesi Teorisi- Kamu Ekonomisi Alanında Bir İnceleme”, Çev: Yaşar Metihbay, Orhan Şener, *1.Kitap: Kamu Harcamalarının Ekonomik Analizi ve Siyasal Karar Alma Mekanizmasında Etkinlik*, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2004.

- Musgrave, Richard A.. “The Voluntary Exchange Theory of Public Economy.”
Quarterly Journal of Economics 53 (February), 1939.
- Musgrave, R.A., “Provision for Social Goods”, Margolis, J./Guitton, H. (eds.), *Public Economics*. London: McMillan, ss. 124-144, 1969.
- Musgrave, R.A., *The Nature of the Fiscal State: The Roots of My Thinking*, İçinde:
Buchanan, J.M./Musgrave, R.A. (eds.), *Public Finance and Public Choice*.
Cambridge: MIT Press, ss. 29–49, 1999.
- Musgrave, R. A., *The Theory of Public Finance*. New York: McGraw-Hill.,1959.
- Musgrave, R.A., “Public Goods”, in Brown, E.C./Solow, R. M. (Eds.), *Paul Samuelson and Modern Economic Theory*. New York: McGraw-Hill, 1983.
- Musgrave, R. A., “The Voluntary Exchange Theory Of Public Economy”, *Quarterly Journal of Economics*, 53, 1939.
- Musgrave, R.A., Public Finance, Now and Then, in: *Finanzarchiv*, N.F., 41, 1983.
- OECD, *DAC Statistical Reporting Directives*, DCD/DAC 34, Nisan 2007.
www.oecd.org/dac/stats/dac/directives
- OECD, *Development Aid. At A Glance. Statistics By Region*,. 2006.
www.oecd.org/dataoecd/59/5/37781218.pdf
- Olson M., *The Logic of Collective Action*, Cambridge, MA: Harvard University Pres., 1965.
- Olson M, “Increasing The Incentives for International Cooperation”, *International Organization*, 27(2), 1971.

Ortaç Fevzi Rifat, *Global Kamu Malları ve Finansmanı*, Gazi Kitabevi, Mart 2004

Öktem Ayşe Uyduranoğlu, “AB'de Emisyon Ticaret Sistemi ve Karbondioksit Vergisi”,
Radikal Gazetesi, 26 Nisan 2008, <http://www.radikal.com.tr/haber.php>

Özbek, Meral, “Kamusal Alanın Sınırları”, Ed. Meral Özbek, *Kamusal Alan*, Hil Yayınları, İstanbul, 2004.

Pantaleoni, M. (1883). Contributo alla teoria del riparto delle spese pubbliche, in:
Rassegna Italiana, Çev: D. Bevan as: Contribution to the Theory of the
Distribution of Public Finance, in: Musgrave, R.A./Peacock, A.T. (eds.),
Classics in the Theory of Public Finance. London: MacMillan, , 4th Impression
1967.

Paul James A. ve Wahlberg Katarina, *Global Taxes for Global Priorities*, Published by
Global Policy Forum, the World Economy, Ecology and Development
Association (WEED) and the Heinrich Böll Foundation, Mart 2002.
<http://www.worldsummit2002.org/texts/GlobalTaxPaper.pdf>

Pazarcı Hüseyin, *Uluslararası Hukuk*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2003

Peston M., *Kamu Malları ve Kamu Kesimi*, MacMillan İktisat Serisi, Çev: Nihat Falay,
Akbank Kültür Yayınları, İstanbul, 1979.

Pirages Dennis, *Bulaşıcı Hastalıkları Sınırlandırmak*, İçinde: Worldwatch Enstitüsü,
Dünyanın Durumu 2005(Küresel Güvenliği Yeiden Tanımlamak), Çev: Ayşe
Başcı, TEMA Vakfı Yayını, 2004

Poole Ross, *Ahlâk ve Modernlik*, Çev: Mehmet Küçük, Ayrıntı Yayınları, İstanbul,
1993.

Renner Michael, *Güvenliği Yeniden Tanımlamak*, İçinde: Worldwatch Enstitüsü, Dünyanın Durumu 2005(Küresel Güvenliği Yeiden Tanımlamak), Çev: Ayşe Başı, TEMA Vakfı Yayını, 2004.

Redhouse,e-sözlük,<http://www.redhouse.com.tr/V2/Lang/Tr/Pg/Dictionary> Result, Erişim: 10.14.2007.

Reisen Helmut, Soto Marcelo ve Weithöner Thomas, . *Financing Global and Regional Public Goods through ODA: Analysis and Evidence from the OECD Creditor Reporting System*, OECD Development Centre, Working Paper No 232, Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris, Ağustos 2003, <http://www.oecd.org/dataoecd/47/13/24482500.pdf>

Rizzolli, Matteo., "The International Trade Regime: a Global Public Goods Perspective." Thesis, University of Maastricht, 2002. <http://space.virgilio.it/matnet@tin.it/GPGs.htm>

Rosen, Harvey S.; *Public Finance*, 6.Edition,McgrawHill, 2002.

Rude, George, *Revolutionary Europe*, Oxford: Blackwell, 2000.

Samuelson, P.A., "The Pure Theory of Public Expenditure", in: *Review of Economics and Statistics*, 36, 1954.

Samuelson, P.A., "Diagrammatic Exposition of a Theory of Public Expenditure", *Review of Economics and Statistics*, 37, 1955.

Samuelson, P.A., "Pure Theory of Public Expenditure and Taxation", Margolis, J. ve Guitton,H. (Eds.): *Public Economics*. London: MacMillan, 1969.

Samuelson, P.A.. How Foundations Came To Be, in: *Journal of Economic Literature*, 36, 1998.

Samuelson, P.A. ve Nordhaus, W.A.; *Economics*, McGraw-Hill, New York, 1985.

Sagasti Francisco ve Bezanson Keith; *Financing and Providing Global Public Goods: Expectations and Prospects*, Sweden, Ministry for Foreign Affairs, 2001.

Sandler Todd, “On Financing Global And International Public Goods”, *World Bank Policy Research Working Paper* No. 2638 , July 2001.
<http://econ.worldbank.org/resource.php?type=5>

Sandler Todd, “Assessing the Optimal Provision of Public Goods: In Search of the Holy Grail”, İçinde: Inge Kaul, Pedro Conceição, Katell Le Goulven ve Ronald U. Mendoza, Eds., *Providing Global Public Goods: Managing Globalization*, New York: Oxford University Press., 2003.

Sandler Todd; “Intergenerational Public Goods (Strategies, Efficiency And Institutions)”, İçinde: Kaul, Inge, Isabelle Grunberg, And Marc A. Stern, Eds., *Global Public Goods: International Cooperation In The 21st Century*. New York: Oxford University Press., 1999.

Sandler Todd, “Global And Regional Public Goods:A Prognosis For Collective Action”, *Fiscal Studies*, Vol. 19, No. 3, 1998.

Sandler T. and Sargent K., “Management of Transnational Commons: Coordination, Publicness, and Treaty Formation”. *Land Economics*, 71(2), 1995.

Sandler Todd ve Arce M ,Daniel G., *A Conceptual Framework For Understanding Global And Transnational Public Goods For Health*, *Fiscal Studies*, vol. 23, issue 2, 2002.

Sandor, Richard, "Emissions Trading: Financing Environmental Public Goods at Least Cost." In Inge Kaul, Katell Le Goulven, and Mirjam Schnupf, eds., *Global Public Goods Financing: New Tools for New Challenges*. New York: United Nations Development Programme, 2002.

Sax E., "Die Wertungstheorie der Steuer", in: *Zeitschrift für Volkswirtschaft und Socialpolitik*, 4, 1924; reprinted in: *Zeitschrift für Nationalökonomie*, XV, 1956, Çev: E. Henderson as: "The Valuation Theory of Taxation", in: Musgrave, R.A./Peacock, A.T. (eds.). *Classics in the Theory of Public Finance*. London: MacMillan, 1958.

Sönmez Sinan, *Kamu Ekonomisi Teorisi*, Teori Yayınları, Ankara, 1987.

Stalgren, P., *Regional Public Goods and the Future of International Development Co-operation: A review of the Literature on Regional Public Goods*, Working Paper 2000:2, Stockholm: Ministry for Foreign Affairs ,2000.

Stiglitz, Joseph E., *Kamu Kesimi Ekonomisi*, Çev: Ömer Faruk Batırel, 2.Baskı, Marmara Üniversitesi Yayını No:549, İstanbul, 1994,150., Rosen, Harvey S.; *Public Finance*, 6.Edition,McgrawHill, 2002.

Şener Orhan, *Kamusal Mallar Teorisi*, Bursa İ.T.İ.A. Yayını No:15, İstanbul, 1977.

Şirin Gülin, Işık Nilüfer ve Gülöz Sevil Didem, Emisyon Ticareti Uygulaması ve Türkiye'ye Etkileri, XI. İktisat Öğrencileri Kongresi, Ege Üniversitesi, 08.05.2007

Tanzi, Vito ve Schuknecht Ludger, *Public Spending in the 20th Century: A Global Perspective*, Cambridge: Cambridge University Press., 2000.

Te Velde, Dirk Willem, Morrissey Oliver ve Hewitt Adrian,. "Defining International Public Goods: Conceptual Issues" In Marco Ferroni and Ashoka Mody, (ed)., *International Public Goods: Incentives, Measurement, and Financing*, Kluwer Academic Publishers and the International Bank for Reconstruction and Development ve The World Bank, Netherlands, 2002.

Thurow, Lester; "Income Distribution as a Public Goods", *Quarterly Journal of Economics*, May 1971.

Tobin, James, "On Limiting the Domain of Inequality." *Journal of Law and Economics* 13 (2), 1970.

Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, *Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu, 2006*, www.tika.gov.tr.

Uluslararası Mali İlişkiler, Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1639, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları No: 855, Eskişehir, 2005.

UNDP, *Providing Global Public Goods: Managing Globalization, 25 Questions & Answers*, UNDP/UDS, November, 2002.

Vicary S. ve Sandler T.. "Weakest-Link Public Goods: Giving in-kind or Transferring Money". *European Economic Review*, 2002.

Waisanen Bert; "Taxing Behavior", *State Legislatures*, Jun2004, Vol. 30 Issue 6

Wicksell, Knut. 1958 [1896]. "A New Principle of Just Taxation." In Richard A. Musgrave and Alan Peacock, eds., *Classics in the Theory of Public Finance*. London: Macmillan, 1958.

World Bank, *Global Development Finance: The Globalization of Corporate Finance in Developing Countries*, 2006, www.worldbank.org/gdf2006

World Bank Global Development Finance, *Effective Use of Development Finance for International Public Goods*, 5.Bölüm, Building Coalitions for Effective Development Finance, 2001. <http://econ.worldbank.org/>

World Bank, *Poverty Reduction and Global Public Goods: Issues for the World Bank in Supporting Global Collective Action*, Development Committee, Washington, DC/2000-16, September 6, 2000. www.siteresources.worldbank.org/

World Bank Development Committee, *Global Public Goods: A Framework For The Role Of The World Bank*, Global Programs And Partnerships, September 28, 2007

World Bank, *The World Bank and Global Public Policies and Programs: An Evaluation Strategy*, Washington, DC: Operations Evaluation Department, World Bank, 2001.

Yelken, Ramazan., “Kamusal Alan Kim(ler)in Alanı”, *Sivil Bir Kamusal Alan*, (ed.) Lütfi Sunar, İstanbul: Kaknüs Yay., 2005.

Yıldız Habib, *Küreselleşmenin Vergileme Üzerine Etkileri ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2005.

Yılmaz Sıdika, “Birbirimizi Yorumlamanın / Anlamanın Bir Yolu Olarak Oyun ve İnsan İlişkisi”, *Yeni Düşünceler*, Yıl 1, Sayı 1, Ege Üniversitesi Matbaası, Haziran 2005.

EKLER

EK 1: Resmi Kalkınma Yardımları (2006- 2007)

	2007		2006		2007	
	ODA Milyon Dolar	ODA/GSMH %	ODA Milyon Dolar	ODA/GSMH %	ODA Milyon Dolar	Yüzde Değişim 2006-2007
2006 fiyatları ve Döviz						
<u>Kuru Baz Alınarak</u>						
Avustralya	2 471	0.30	2 123	0.30	2 145	1.0
Avusturya	1 798	0.49	1 498	0.47	1 613	7.6
Belçika	1 953	0.43	1 978	0.50	1 756	-11.2
Kanada	3 922	0.28	3 684	0.29	3 585	-2.7
Danimarka	2 563	0.81	2 236	0.80	2 302	2.9
Finlandiya	973	0.40	834	0.40	880	5.5
Fransa	9 940	0.39	10 601	0.47	8 918	-15.9
Almanya	12 267	0.37	10 435	0.36	11 048	5.9
Yunanistan	501	0.16	424	0.17	446	5.3
İrlanda	1 190	0.54	1 022	0.54	1 068	4.6
İtalya	3 929	0.19	3 641	0.20	3 509	-3.6
Japonya	7 691	0.17	11 187	0.25	7 824	-30.1
Lüksemburg	365	0.90	291	0.84	325	11.7
Hollanda	6 215	0.81	5 452	0.81	5 621	3.1
Yeni Zelanda	315	0.27	259	0.27	268	3.7
Norveç	3 727	0.95	2 954	0.89	3 349	13.4
Portekiz	403	0.19	396	0.21	359	-9.4
İspanya	5 744	0.41	3 814	0.32	5 103	33.8
İsveç	4 334	0.93	3 955	1.02	3 853	-2.6
İsviçre	1 680	0.37	1 646	0.39	1 596	-3.0
Britanya	9 921	0.36	12 459	0.51	8 839	-29.1
Birleşik Devletler	21 753	0.16	23 532	0.18	21 197	-9.9
TOPLAM DAC	103 655	0.28	104 421	0.31	95 605	-8.4
Ortalama Ülke Çabası		0.45		0.46		
<i>Hatırlatıcı Kısa Notlar:</i>						
Avrupa Topluluğu	11 771		10 245		10 556	3.0
Dac-AB Ülkeleri	62 095	0.40	59 035	0.43	55 639	-5.8
G7 Ülkeleri	69 422	0.23	75 539	0.27	64 919	-14.1
G7 Üyesi Olmayan Ülkeler	34 232	0.52	28 882	0.51	30 685	6.2
<i>DAC Üyesi Olmayan Ülkeler</i>						
Chinese Taipei	514	0.13	513	0.14	474	-7.6
Çek Cumhuriyeti	179	0.11	161	0.12	155	-3.6
Macaristan	91	0.07	149	0.13	75	-19.9
İzlanda	45	0.25	41	0.27	39	-6.5
Kore	672	0.07	455	0.05	650	42.8
Letonya	16	0.06	12	0.06	15	23.4
Litvanya	47	0.11	25	0.08	44	74.8
Polonya	356	0.09	297	0.09	306	3.2
Slovakya	68	0.09	55	0.10	55	0.6

Kaynak: OECD DAC İstatistikleri, Development Co-operation Directorate (DCD-DAC),

http://www.oecd.org/document/8/0,3343,en_2649_34447_40381960_1_1_1_1,00.html

EK 2: Resmi Kalkınma Yardımı Alan Ülkeler (2007)

En Düşük Gelirli Ülkeler	Diğer Düşük Gelirli Ülkeler (2004 Yılında Kişi Başı Gayri Safi Milli Geliri 825 \$'ın Altında)	Düşük Orta Gelirli Ülkeler ve Bölgeler (2004 Yılında Kişi Başı Gayri Safi Milli Geliri 826 - 3.255 \$ Arası)	Yüksek Orta Gelirli Ülkeler ve Bölgeler (2004 Yılında Kişi Başı Gayri Safi Milli Geliri 3.256 - 10.065 \$ Arası)
Afganistan Angola Bangladeş Benin Butan Burkina Faso Burundi Kambocya Cape Verde Central African Rep. Çad Çomoros Kongo Djibouti Ekvator Ginesi Eritre Habesistan Gambiya Gine Guinea-Bissau Haiti Kiribati Laos Lesotho Liberya Madagaskar Malavi Maldiy Adaları Mali Moritanya Mozambik Myanmar Nepal Nijer Ruanda Samoa Sao Tome and Principe Senegal Sierra Leone Solomon Adaları Somali Sudan Tanzanya Timor-Leste Togo Tuvalu Uganda Vanuatu Yemen Zambiya	Kamerun Kongo Cumhuriyeti Gana Hindistan Kenya Kore Kırgızistan Moldova Moğolistan Nikaragua Nijerya Pakistan Papua Yeni Gine Tacikistan Özbekistan Vietnam Zimbabve	Arnavutluk Cezayir Ermenistan Azerbeycan Belarus Bolivya Bosna Hersek Brezilya Çin Kolombiya Küba Dominik Cumhuriyeti Ekvador Mısır El Salvador Fiji Gürcistan Guatemala Guyana Honduras Endonezya İran Irak Jamaika Ürdün Kazakistan Makedonya Marşal Adaları Micronezya Karadağ Fas Namibya Niue Filistin Toprakları Paraguay Peru Filipinler Surbistan Sri Lanka Suriname Swaziland Suriye Tayland Tokelau Tonga Tunus Türkmenistan Ukrayna Wallis and Futuna	Anguilla Antigua and Barbuda Arjantin Barbados Belize Botsvana Şili Cook Adaları Kosta Rika Hrvatistan Dominika Gabon Grenada Lübnan Libya Malezya Mauritius Adası Mayotte Meksika Montserrat Adası Nauru Adası Umman Palau Cumhuriyeti Panama Suudi Arabistan Venezuela Seyşel Adaları Güney Afrika St. Helena St. Kitts-Nevis St. Lucia St. Vincent and Grenadines Trinidad ve Tobago Tuks and Caicos Adaları Uruguay Türkiye

Kaynak: OECD, *DAC List of ODA Recipients*, DCD/DAC, 1 January 2006
http://www.oecd.org/document/45/0,3343,en_2649_34447_2093101_1_1_1_1,00.html

EK 3: 1970 – 2004 Yılları Arası Resmî Kalkınma Yardımlarının Dağılımı
(Milyon \$ / 2003 Fiyatları/ İlk 50 Alıcı Ülke)

	2000-04 Pay(%)	1970-79	1980-89	1990-99	2000-04	2000	2001	2002	2003	2004
		Yıllık Ortalamalar				Yıllık Miktarlar				
Afganistan	1.8	198	80	249	1 162	172	523	1 480	1 595	2 038
Cezayir	0.4	436	285	277	287	250	287	387	235	279
Bağlades	1.9	1 549	2 326	1 831	1 250	1 319	1 224	1 036	1 398	1 277
Bolivya	1.2	208	424	687	772	555	886	782	930	704
Brezilya	0.5	442	317	188	341	348	428	378	298	256
Burkina Faso	0.8	252	403	456	503	414	487	556	507	553
Kamerun	1.0	338	395	571	688	483	609	773	900	688
Çin	2.4	4	1 601	2 677	1 599	1 833	1 668	1 629	1 320	1 545
Kongo Demokratik Cumh.	2.7	587	773	318	1 797	225	327	1 388	5 421	1 645
Cote d'Ivoire	0.7	273	356	910	463	429	229	1 266	252	138
Mısır	2.0	3 584	2 567	3 283	1 329	1 515	1 443	1 330	988	1 388
El Salvador	0.3	95	485	337	228	199	283	268	192	199
Etyopya	2.1	308	858	999	1 374	812	1 335	1 490	1 553	1 682
Gana	1.3	244	493	686	878	676	779	746	954	1 234
Honduras	0.8	119	363	436	562	518	782	528	392	592
Hindistan	2.0	3 535	3 263	1 979	1 352	1 614	1 993	1 620	913	621
Endonezya	2.0	2 099	1 690	1 588	1 313	1 698	1 618	1 447	1 741	62
Irak	2.2	108	30	259	1 429	126	157	137	2 265	4 457
İsrail	-	1 158	1 990	1 231	-	-	-	-	-	-
Ürdün	1.0	986	1 272	571	693	614	500	568	1 228	554
Kenya	0.8	445	925	772	538	582	561	445	514	586
Kore	-	951	109	-41	-	-	-	-	-	-
Madagaskar	0.9	229	437	458	582	372	450	427	539	1 119
Malawi	0.7	203	350	526	477	514	489	430	518	432
Mali	0.7	284	584	473	493	431	434	541	543	518
Moritanya	0.4	272	351	255	279	252	332	410	239	163
Fas	0.9	678	1 070	815	579	497	649	578	538	638
Mozambik	2.1	98	671	1 189	1 396	1 068	1 152	2 607	1 039	1 117
Myanmar	0.2	331	565	113	124	110	140	134	128	111
Nepal	0.7	157	455	439	433	432	466	411	465	390
Nikaragua	1.3	114	279	653	873	648	1 173	596	833	1 117
Nijer	0.6	303	447	350	371	250	317	345	457	485
Pakistan	2.3	1 690	1 630	1 096	1 535	739	2 171	2 391	1 068	1 309
Papua Yeni Gine	0.4	580	468	390	255	318	261	249	220	227
Peru	0.7	297	458	473	480	418	500	546	500	438
Filipinler	0.9	579	890	1 077	599	593	632	602	737	433
Ruanda	0.6	197	329	481	384	388	365	408	333	428
Senegal	0.9	366	751	648	585	507	505	516	446	953
Somali	0.3	311	757	394	177	128	187	222	175	174
Sri Lanka	0.7	402	824	595	435	282	351	387	674	479
Sudan	0.7	547	1 446	472	468	289	229	392	817	821
Suriye	0.2	1 439	1 484	357	142	169	201	92	153	97
Tanzanya	2.2	620	1 252	1 122	1 488	1 175	1 521	1 445	1 704	1 583
Tayland	0.1	402	817	732	58	637	298	315	-967	-4
Tunus	0.5	531	408	251	329	262	475	313	298	295
TÜRKİYE	0.5	545	754	475	300	375	251	462	165	250
Uganda	1.5	111	388	773	961	984	866	818	977	1 082
Vietnam	2.5	1 358	328	779	1 859	1 717	1 679	1 443	1 765	1 691
Yemen	0.6	582	769	334	398	309	548	688	234	232
Zambiya	1.1	248	580	885	733	946	425	741	581	974
Afrika Toplamı	35.3	14 344	22 265	23 572	23 414	18 580	20 318	24 866	26 781	26 522
Amerika Toplamı	9.4	3 971	5 646	6 467	6 215	5 639	7 123	5 865	6 132	6 318
Asya Toplamı	30.0	19 791	22 810	19 278	19 907	17 241	19 446	21 436	20 246	21 167
Avrupa Toplamı	6.5	946	1 130	2 595	4 283	4 573	4 215	5 824	3 496	3 308
Okyanusya Toplamı	1.3	1 479	1 827	1 710	865	933	935	816	813	828
Belirtilmemiş Bölgeler	17.5	4 863	7 573	7 910	11 567	10 411	10 012	10 416	13 141	13 858
Dünya Toplamı	100.0	45 395	61 250	61 533	66 252	57 378	62 049	69 223	70 608	72 002

Kaynak: OECD, *Development Aid. At A Glance. Statistics By Region.*, 2006, s.15.
www.oecd.org/dataoecd/59/5/37781218.pdf

EK 4: Çok Taraflı Yardımda Bulunan Kuruluşların Listesi

AFESD	Arap Ülkeleri Ekonomik Ve Sosyal Kalkınma Fonu
<u>African Dev. Fund</u>	Afrika Kalkınma Fonu
AFTAAAC	Afrika Ve Arap Ülkelerine Teknik Yardım Sağlayan Arap Fonu
<u>European Dev. Fund</u>	Avrupa Kalkınma Bankası Özel Fonları
BADEA	Afrika Ekonomik Kalkınmasına Yönelik Arap Bankası
<u>Caribbean Dev.</u>	<u>Karayip Kalkınma Bankası</u>
EBRD	Avrupa Yatırım Ve Kalkınma Bankası
EC	Avrupa Komisyonu (Avrupa Komisyonu Bütçesi, Avrupa Kalkınma Fonu Ve Avrupa Yatırım Bankası)
GEF	Küresel Çevre Fonu
GFATM	Tüberküloz Ve Sıtma İle Savaşta Küresel Fon
IBRD	Uluslararası İmar Ve Kalkınma Bankası
IDA	Uluslararası Kalkınma Birliği
<u>IDB Special Fund</u>	Amerika Ülkeleri Kalkınma Bankası Özel Fonu
IFAD	Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu
IMF	Uluslararası Para fonu
<u>OPEC Fund</u>	Petrol İhraç Eden Ülkeler Teşkilatı
IMF PRGF	Yoksulluğu Azaltma Ve Kalkınma Anlaşması
UNAIDS	Birleşmiş Milletler AIDS Ortaklığı
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNFPA	Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
UNHCR	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
UNRWA	BM Yardım Ve Çalışma Örgütü
UNTA	Birleşmiş Milletler Teknik Yardımı
<u>Other UN</u>	Diğer birleşmiş milletler Kuruluşları
WFP	Dünya Gıda Programı

Kaynak: OECD, *Development Aid. At A Glance. Statistics By Region.*, 2006, s.7.
www.oecd.org/dataoecd/59/5/37781218.pdf

ÖZGEÇMİŞ

Doğum Yeri ve Yılı : Artvin 10.04.1976

Öğr.Gördüğü Kurumlar : **Başlama Yılı** **Bitirme Yılı** **Kurum Adı**

Lise : 1990 1993 **Derince Lisesi**

Lisans: 1993 1997 **Uludağ Üniversitesi**

Yüksek Lisans: 1998 2001 **Uludağ Üniversitesi**

Doktora: 2001 2008 **Uludağ Üniversitesi**

Medeni Durum : Evli

Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi: İngilizce İyi

Çalıştığı Kurum (lar) : **Başlama ve Ayrılma Tarihleri** **Çalışılan Kurumun Adı**

1. 29.12.1999 - Uludağ Üniversitesi

...

Yurtdışı Görevleri :

Kullandığı Burslar :

Aldığı Ödüller :

Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Topluluklar :

Editör veya Yayın Kurulu Üyelikleri :

Deniz TURAN